

ΑΧΙΛΛΕΑ ΓΡΗΓ. ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΥ

(“Αλκη Περαδτικού”)

**ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ
ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ ΑΘΑΜΑΝΩΝ**

ΤΡΙΚΑΛΑ - 1979

38564

27, 28, 30, 31, 34, 35, 50, 51, 56 (photo) 72, 73, 96 (photo)

ΑΧΙΛΛΕΑ ΓΡΗΓ. ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΥ

(*"Αλκι Περαδτικού"*)

ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ
ΔΗΜΟΥ
ΜΟΥΣ
ΜΗΝΕΙΑΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Αριθ. Πρωτ. 50503

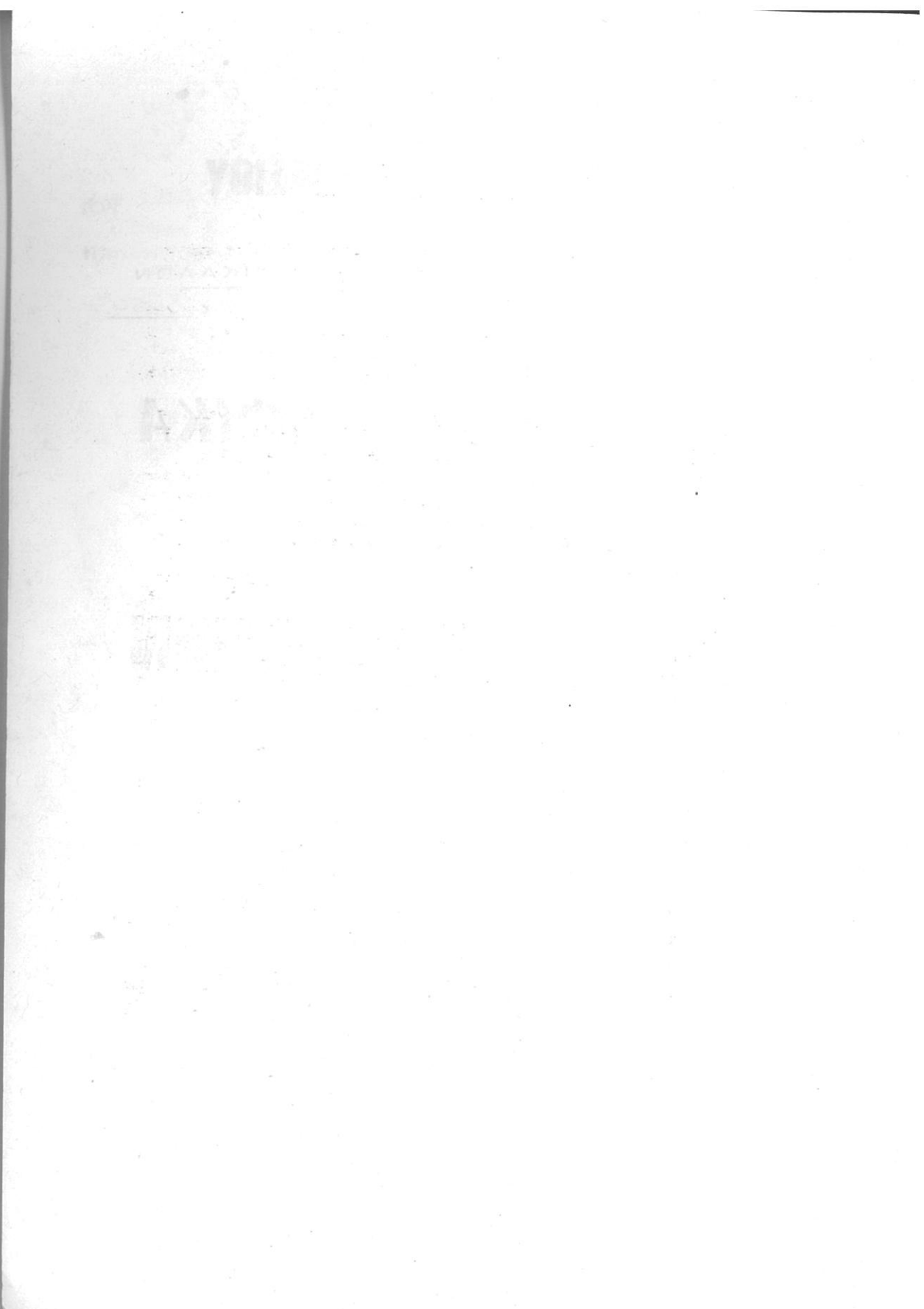
ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ ΑΘΑΜΑΝΩΝ

ΤΡΙΚΑΛΑ - 1979

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ διαπίστωση τοῦ ὅτι δὲν ἔχει ἐκδοθῆ μέχρι σήμερα κανένα ἐντυπο βιβλίο σχετικὸ μὲ τὴν ἱστορία, λαογραφία, παραδόσεις, ἤθη καὶ ἔθιμα κ.ἄ. τοῦ μεγαλύτερου χωριοῦ τοῦ ἄλλοτε Δήμου Ἀθαμάνων ἢ Ἀσπροποτάμου τῆς Πίνδου Γαρδικίου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίμονη παρόρμηση πολλῶν συμπατριωτῶν μας νὰ πάρω τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὸν πιὸ πάνω σκοπὸ, μὲ ἐπείσαν πῶς ἔστω καὶ ἀργά, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναληφθῆ μιὰ παρόμοια προσπάθεια.

Ἄτυχῶς δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα γραπτὰ πού νὰ μᾶς διευκολύνουν καὶ ὑπόβοθῆσουν στὴ δύσκολη αὐτὴ πρωτοβουλία, γι αὐτὸ καὶ σπριχθῆκαμε στὰ ὅσα ἔχουμε γράψει μέχρι τώρα σὲ περιοδικὰ κι ἐφημερίδες, σὲ παλιές καὶ νεώτερες συνομιλίες καὶ ἀλληλογράφια πού εἶχαμε μὲ ὑπερήλικες Γαρδικιώτες καὶ ἄλλους πού εἶχαν τὴν προθυμία καὶ καλωσύνη νὰ μοῦ μεταφέρουν ἀφηγήσεις ἐκλιπόντων πιά συμπατριωτῶν μας, στὸ πέρασμα τῶν δεκαετηρίδων.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀφηγήσεις καὶ παραδόσεις, μαζί μὲ νεώτερα στοιχεῖα πού σταχυολογήσαμε μὲ κόπο ἀπὸ ἀφθονες πηγές καὶ πλευρές καὶ στοιχειοθέτησαν τὸ ἀνὰ χεῖρας πρῶτο βιβλίο γιὰ τὸ πολυτραγουδημένο καὶ ἱστορικὸ χωριὸ μας Γαρδίκι-Τρικάλων, τὸ ὁποῖο ἄς ἔλθουν ἄλλοι νεώτεροι συμπατριῶτες μας νὰ τὸ ἀξιολογήσουν, μὲ μοναδικὸ γνώμονα τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὸν ὄρεινὸ ἐκεῖνο τόπο πού μᾶς γέννησε καὶ τὴ διάσωση τῆς ἱστορίας του.

Ἡ συγκίνηση πού μᾶς διακατέχει, γιὰ τὴ θύμηση τῶν παιδικῶν μας καὶ τῶν ὑστερινῶν ἀναμνήσεων ἀπὸ τὸ εἰδυλιακὸ μας χωριό, τὸ ὁποῖο ἄλλοτε ἦταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ τῆως Δήμου Ἀθαμάνων ἢ Ἀθαμανίας, ἀποτελεῖ ἴσως τὸ σημαντικότερο ὄροσημο τῆς ζωῆς μου στὸ χώρο τῶν γραπτῶν μου.

Ἐλπίζων δὲ ὅτι τὸ ἔργον μου θὰ ἐκτιμηθῆ ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες μας καὶ τοὺς φίλους τοῦ Γαρδικίου, παραδίδω τὸ βιβλίο μου αὐτὸ στὴν κρίση τους, μὲ τὴν προσδοκία πῶς θὰ τὸ διαδάσουν μὲ προσοχὴ καὶ θὰ τὸ διαδώσουν καὶ συστήσουν παντοῦ στὸν κύκλο τῶν γνωριμιῶν τους, γιὰ τὴν προβολὴ καὶ τὴν τουριστικὴ ἀξιοποίηση τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας μας.

Τὴν ἐκδοσὴ μου αὐτὴ χαρίζω στὴν ἱερὴ μνήμη τῶν Γονιῶν καὶ τῶν ἀειμνήστων ἀδελφῶν μου, σὰν ἐλάχιστο δεῖγμα τοῦ σύντομου περάσματός τους ἀπὸ τὴ ζωὴ μας καὶ ἀγάπης πρὸς ὅ,τι συνδέεται μὲ αὐτό.

Ἰούλιος 1979 - Τρίκαλα· Δημοσιογράφος-Λογότηνης

ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΓΡΗΓ. ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΣ

REPORT

The following report was prepared by the committee on the subject of the proposed changes in the constitution of the organization. The committee has the honor to submit to you the results of its deliberations and to recommend that the proposed changes be adopted. The committee believes that these changes are necessary for the better management of the organization and for the promotion of its interests. It is recommended that the proposed changes be adopted and that the necessary steps be taken to implement them. The committee also recommends that the proposed changes be approved by the members of the organization. It is recommended that the proposed changes be approved by the members of the organization. It is recommended that the proposed changes be approved by the members of the organization.

APPROVED AND ADOPTED BY THE BOARD OF DIRECTORS

ΣΤΙΧΟΙ

ΣΤΟ ΓΑΡΔΙΚΙ

Μᾶς πῆρε τὸ φθινόπωρο καὶ τὸ Γαρδίκι,
στητὸ σ' ἓνα ἀμφιθέατρο σὲ βράχο λαξευμένο·
μὲ δρόμους ἔρημους καὶ ἄδεια τὴν πλατεία·
ἀνίκητο, τὸ καλοκαίρι καρτερεῖ.
Κι' ὅλες οἱ ὄρθιες ψυχὲς του καρτεροῦν,
καθὼς σὲ πόλεις καὶ χωριά μοχθοῦν.

Καὶ θάρθει πάλι τὸ γενναῖο καλοκαίρι
καὶ τὸ χωριὸ τῆς γρανιτένιας λεβεντιᾶς
τά πεντακάθαρα παράθυρα θ' ἀνοίξει,
νά μποῦν ξανὰ θριαμβικὰ
τά μῦρα τῶν ἀμάραντων δασῶν
καὶ τῶν ἀμόλυντων κορφῶν οἱ ὑμνωδίες.
Καὶ θ' ἀνεβοῦν οἱ ὄρειβάτες τῆς χαρᾶς
νά κάνουν γόνιμες ὄρειβασίες
ψηλά στις «βρύσες» καὶ στὸ «Λιάσοβο»,
στὸν «Προφήτ' Ἡλία» μας καὶ στὸ «Γουλά»
ὅπου τὸ φῶς καλεῖ τὴν ὀμορφιά
σ' ἀθάνατη, θεσπέσια γιορτῆ.

Καὶ θ' ἀνεβοῦν οἱ τίμιοι πανηγυριῶτες
γιὰ νὰ γιομίσουνε τὴν φεγγοβόλα πιά πλατεία
μὲ συντροφιᾶς βουνίσιων μουσικῶν
πού θά ρυθμίζουνε τὰ ἄλματα παληκαριῶν
καὶ τοὺς βηματισμοὺς στητῶν λεβεντισῶν.
Κι' ἡ ρωμαλεὰ μουσικὴ ἑνὸς τρελλοῦ γλεντιοῦ
ὅλα τὰ ἔλατα τῶν Ἀθαμάνων
σὲ κινήματα εὐτυχίας θά σαλεύουν!

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΡΑΓΙΩΤΗΣ

REPORT

The first part of the report deals with the general situation of the country. It is a very interesting and detailed account of the country's history and present state. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country.

The second part of the report deals with the economic situation of the country. It is a very interesting and detailed account of the country's economic development and present state. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country's economy.

The third part of the report deals with the social situation of the country. It is a very interesting and detailed account of the country's social development and present state. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country's society.

The fourth part of the report deals with the political situation of the country. It is a very interesting and detailed account of the country's political development and present state. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country's politics.

The fifth part of the report deals with the cultural situation of the country. It is a very interesting and detailed account of the country's cultural development and present state. The author has done a great deal of research and has gathered a wealth of material. The report is well written and is a valuable contribution to the study of the country's culture.

REPORT ON THE ECONOMIC SITUATION OF THE COUNTRY

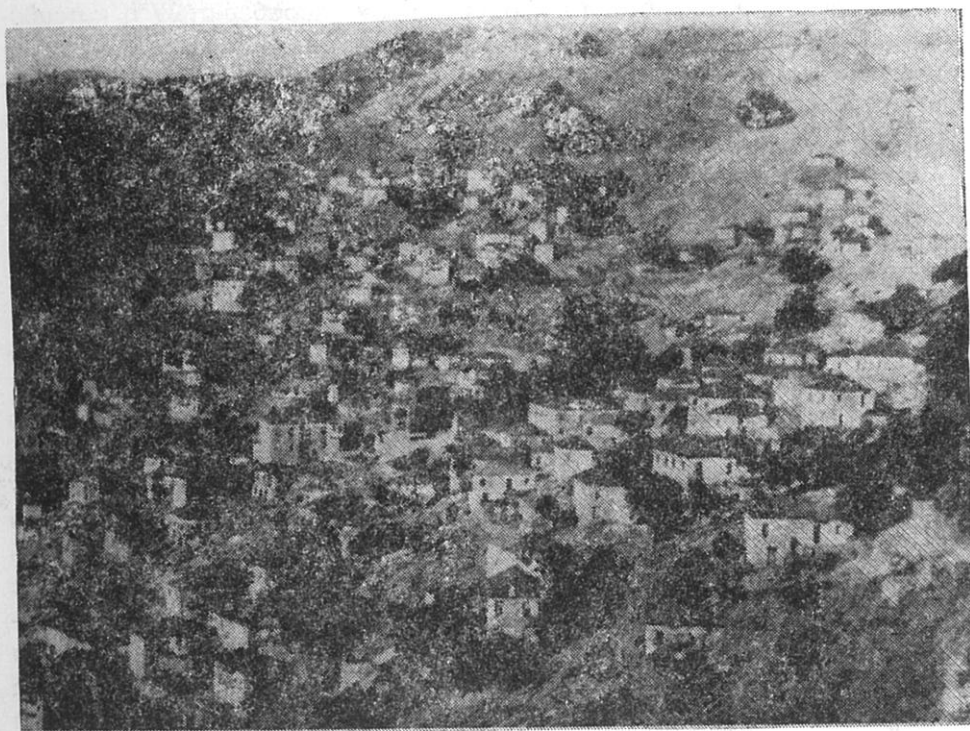
REPORT ON THE ECONOMIC SITUATION OF THE COUNTRY

ΤΑΞΕΙΔΙ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟ — ΓΑΡΔΙΚΙ

Τώρα πού ο καυτερός ήλιος του καλοκαιριού τσουρουφλιάζει κυριολεκτικά τον κάμπο και οι άνθρωποι ξεροψήνονται καθημερινά στο φούρνο αυτόν, ή ψυχή των βουνίσιων ασπροποταμιτών βλάχων φλιτουράει πραγματικά προς τις παλές εκείνες όμορφες αναμνήσεις του παραθερισμού τους στα δροσόλουστα χωριά της Πίνδου.

Καί σά δε μπορούμε πιά ν' απολάσουμε τέτοιες συγκινήσεις γιατί έτσι τὸ θέλουν οί καιροί· ἐλάτε σεις βουνίσιοι ασπροποταμίτες νά ἐπιχειρήσουμε ἕνα τέτοιο ζηλευτό ταξίδι γιά τὰ ὄμορφα χωριά μας, ἔστω καί μέ τή φαντασία μας.

ΑΠΟΨΗ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ

Καί νά, ἡμέρες τώρα τό σπίτια μας εἶναι ἀνάστατα, σάν τοῦ Μάη τ' ἀνοιξιότικα μάγια χτύπησαν χαρωπά τήν πόρτα τους. Ψώνια διάφορα κουβαλιένται ἀδιάκοπα, σακκιά καί δισάκια προετοιμάζονται, ἐνῶ τά ἄλλα μάλινα πού θά μείνουν ἐδῶ στά μπαούλα, διπλώνονται προσεχτικά μέ μπόλικη ναφθαλίνη. Τά μικρά τῆς οἰκογένειας ἡμέρες τώρα δέν κλείνουν μάτι ὦ-

σπου νᾶρθει ἡ μέρα ἐκείνη πού περιμένουν τόσο ἀνυπόμονα. Κάποιο πρωῖνὸ ἀνάστατο τὸ σπίτι ὀλόκληρο ἀπὸ τὴ νύχτα. Κουδούνια καὶ τσοκάνια πολύφωνα καὶ ποδοβολητὸ τετραπόδων ἀκούγονται ἀπὸ μακριά. Οἱ φωνές τῶν κυρατζήδων ταραάζουν τὴν ἡσυχία τῆς γειτονιάς. Φορτωμένα πιά τὰ μουλάρια ξεκινοῦν μὲ τοὺς καθαλλαραίους, ἐνῶ βιαστικὲς χειραφίες καὶ ὀλιγόλογοι χαιρετισμοὶ ἀνταλλάσσονται μὲ τοὺς ἡσυχούς καμπήσιους πού θὰ μείνουν ἐδῶ ὅλο τὸ καλοκαίρι. Γοργὰ ἡ συνοδεία διαβαίνει τὴν ὁδὸ Ἀσκληπιοῦ, γυρίζει ὕστερα πρὸς τὴν Ἁγία Μονὴ καὶ κατόπι πρὸς τὴ γέφυρα τοῦ σιγανοῦ Σαλαμπριά, τὴ Μεγάλῃ Πουλιάνῃ ὅπου παίρνει τὸ λουκουμάκι καὶ τὸ κρύο νερὸ στοῦ ρέκτη Πυκνάδα, τὸ Γρουζί, τὸ Μπελέτσι. Τὴ διαδρομὴ αὐτὴ τοῦ καυτεροῦ κάμπου πού οἱ βουνίσιοι προσπαθοῦν νὰ τὴν κάνουν πολὺ πρωῖ ἢ ἄργα τὸ βράδυ, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν ἀφόρητη ζέστη τοῦ πυρακτωμένου ἡλίου.

Κοντὰ στὸ Μπελέτσι τὰ καραβάνια τῶν παραθεριστῶν ἢ κατευθύνονται δεξιὰ πρὸς τὴν Πόρτα — Παναγιά, μέσα ἀπὸ τίς πυκνὲς τοῦφες ἀρωματισμένων λυγαριῶν, τὴν κρουόβρυση καὶ τὴν παλῆ ἀβυζαντινὴ ἐκκλησιὰ στὴν ὁποία μὲ εὐλάβεια ἀνάβουν τὸ κεράκι τους ἢ πρὸς τὸ χωριὸ τῆς Πόρτας καὶ τὴν ἄλλῃ κρουόβρυση τοῦ Μπλιγόρι.

Ἄπ' ὅπου καὶ νὰ πῆγαιναν μὲ μικρὴ διαδρομὴ κοντὰ στὶς ὄχθες τοῦ θορυβώδικοι Πορτιάτη μὲ τὰ βουνίσια ἀπὸ χιόνι νερά του, ἔφταναν στὴν παλῆ μονότοξη γέφυρα τοῦ Ἁγίου Βησσαρίωνα, κοντὰ στὴν ὁποία ἔκμαν πάντα τὸ πρῶτο κονάκι τους.

Ἄπ' ἐδῶ πιά ἀρχίζουν οἱ ἀπότομες πλαγιὲς τοῦ γκριζοῦ Κόζιακα, τοῦ βουνοῦ πού ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖο σύνορο τοῦ Πίνδου πρὸς τὸν ἀπέραντο Θεσσαλικὸ κάμπο.

Ὁ παλῆς δρόμος ἀνηφορίζει ἀπότομα πρὸς τὸ πρῶτο ὄρεινὸ χωριὸ τὸ Δραμίζι (Κοτρῶνι), ἀφοῦ πρῶτα ὁ κουρασμένος στρατοκόπος δροσιστεῖ ἀπ' τὸ κρυστάλλιο νερὸ τῆς Ἐακουσμένης θρυσούλας τοῦ Κόζιακα.

Τὸ πρῶτο δροσερὸ βουνίσιο ἀγεράκι χαϊδεύει ἀπαλὰ τὸ πρόσωπο καὶ φέρνει ἀόριστα τὸ ἄρωμα τοῦ ἔλατου, καστανιές—πυρναίρια — κέδρα καὶ πλατάνια, στολίζουν τὰ πρανῆ, πέρα στ' ἀντικρυνὸ βουνὸ φαντάζουν σὰ σὲ ἀπέραντο ταμπλὼ ζωγραφικῆς τὰ χωριουδάκια, τὰ δάση κι' οἱ δανταλένιες κορυφογραμμὲς, ἐνῶ ὁ Πορτιάτης κάτω στὴ ρεμματιά ξεφωνίζει ἀδιάκοπα τὸ μονότονο τραγοῦδι του πού φτάνει ὡς τ' αὐτιά μας σὰν ἐπωδὸς κάποιας μυστηριακῆς συμφωνίας πρὸς τὸ ἄπειρο. Ἡ ψυχὴ ἀνάστατη ἀπὸ πλοῦσια συγκίνηση πλημμύρας αἰσθημάτων πού αὐτόματα γεννάει ἢ ζηλευτὴ καὶ πολυπόθητη ἰδέα τῆς ἀλλαγῆς τοῦ πληκτικοῦ περιβάλλοντος, ἐνῶ αὐθόρμητα τὸ πνεῦμα θυμᾶται καὶ τὰ χεῖλη μὲ συγκίνηση προφέρουν τοὺς στοίχους τοῦ τραγουδιστῆ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης Κώστα Κρυστάλλη.

Βουνά τοῦ Πίνδου ἀψηλά
μὲ τὰ πολλὰ κλαριά σας,

μέ τὰ τρανά τὰ ἔλατα
 τίς γέρικες ὀξειές σας,
 τοὺς ἴσκιους τές δροσές σας
 "Ἄχ πότ' ἀκόμα μιά φορά
 θεὸ νὰ σᾶς ἀγναντέψω,
 πότε θὰ πιῶ ἀπ' τὰ κρύα σας
 τ' ἀθάνατα νερά σας...

Περνοῦμε τώρα τὸ ἐξωκκλήσι τοῦ Κοτρωνιοῦ μέσα σὲ πανύψηλες
 καρυδιές καί ὑστερα τὸ χωριὸ μὲ τὴν κρύα πολὺκρουνη θρύση. Ὑψόκορ-
 μες καρυδιές, κορομηλιές, κερασιές καί ἄλλα ὀποροφόρα δέντρα κοσμοῦ-
 νε τοὺς κήπους καί τίς αὐλές, ἀκόμα καί τοὺς δρόμους, ἐνῶ οἱ κῆποι κατα-
 πράσινοι ὑψώνουν τίς ἀναρριχόμενες φασολιές καί κολοκυθιές καί τὰ ἄλ-
 λα ἀρωματώδη λαχανικά. Στὸ μικρὸ μπακάλικο τοῦ χωριοῦ μᾶς χαιρετά-
 ει καλόκαρδος κι' εὐγενικός ὅπως πάντα, ὁ παλιός δάσκαλός μας Ἀντρέ-
 ας Καραούλας μὲ τὸ σπιρτόζικο βλέμα του. Προχωρᾶμε πρὸς τὴν ἐξοδο
 τοῦ χωριοῦ μὲ συντροφιά τὸ φλύαρο σκοπὸ τῶν τζιτζικιῶν, κάτω στὰ χα-
 μηλά, σὴ μεγάλη ἀτέλειωτη κορδέλλα φαίνεται ὁ δημόσιος δρόμος καί τὸ
 χάνι τοῦ Καρυταίρη. Περνοῦμε γοργὰ τὸ ἴσιωμα τῆς θέσης Κοτρώνια ἀπ'
 ὅπου τὰ μεγάλα μαῦρα πορνάρια μὲ τὴν πυκνὴ—ἀγκαθωτὴ φυλλωσιὰ δα-
 σεύουν καί κάπου—κάπου ξεπροβάλλει κανένας φτωχὸς ἔλατος. "Ὅλο καί
 ἀνεβαίνουμε στὴ Δυτικὴ πλαγιά τοῦ Κόζιακα, ὥσπου φτάνουμε στὴ μικρὴ
 ὄαση τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου τὸ ὄνομαστὸ Ξυνόγαλο τῆς κυρά Γιάννε-
 νας μαζί μὲ τὸ κρύο νερὸ σβύνουν τίς πρῶτες διαμαρτυρίες τοῦ στομαχι-
 οῦ. Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει σιγὰ—σιγὰ τὸ βασίλειο τοῦ ἔλατου, μιά πυκνὴ τοῦφα
 τοῦ ὁποίου σὲ μιά ραχοῦλα μπροστὰ μας φανερώνει τὸ πρῶτο πραγματικὸ
 βουνίσιο χωριό, τὴ δροσόλουστη Τύρνα. Κάτω ἀπὸ θεόρατους ἔλατους πού
 μὲ τὸν ψίθυρό τους μᾶς νανουρίζουν γλυκά, κάνουμε τὸ μεσημεριανὸ μας
 κονάκι. Τρῶμε κάπως καλύτερα πιά ἀπὸ τὸ φουρνο τοῦ κάμπου καί τὸν
 παίρνουμε κανὰ δυὸ ὥρες κάτω ἀπὸ τὴ δροσιὰ τοῦ ἔλατου. Μᾶς ξεπνᾶει ἡ
 γλυκόλαλη λαλιὰ τοῦ μικροῦ φτερωτοῦ τροβαδούρου, πού κρυμμένος κᾶ-
 που ἐδῶ κοντὰ σὲ κανένα βάτο ἢ πουρνάρι, ξετυλίγει μὲ ἀφθαστὴ μαεστρία
 κάποια Μπετόβεια μελωδία. Ὁ ἀχὸς τῶν κουδουνιῶν ὅλο καί σιμώνει, οἱ
 φωνές τῶν ἀγωγέων καί τὸ ποδοβολητὸ τῶν μουλαριῶν, ἀκούγονται τώρα
 πολὺ κοντὰ.

Τὰ ζῶα ἀπὸ τὴ βοσκὴ ὀδηγοῦνται στὸ κονάκι, φορτώνουμε γρήγορα
 καί ξεκινοῦμε.

Πολλοὶ παραθεριστές κάθονται στὰ καφενεδάκια, στὰ μπαλκόνια καί
 στὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν κι' ἀπολαμβάνουν τὴ δροσιὰ καί τὴ θέα, γοργὰ
 περνοῦμε τοὺς δρόμους τῆς γραφικῆς Τύρνας, τὸν ὑδρόμυλο, τὴ χαράδρα
 μὲ τὸ φλύαρο ποταμάκι καί φτάνουμε στὴ μαγευτικὴ Καργιῶνα ὅπου τὸ πα-
 λὸ ὄνομαστὸ χάνι τοῦ ρέκτη Πατσιαντζῆ. Ἀχριστὸ τὸ ψητὸ τῆς σοῦβλας

πάνω στη φτέρη σου φέρνει λιχουδιές, ενώ ή γαργαλιστή κνίσσα του ψημένου ακόμα κοκορετσιοῦ καί σπληνάντερου ξυπνοῦν μέσα μας μεράκια καί παληές θύμησες με τὸ ἀπαραίτητο κλαρίνο... Ἐδῶ ἔπρεπε νά εἶχαμε κάμει τὸ κονάκι μας σήμερα, ἐπειδὴ ὅμως τὰ χωράφια εἶναι σπαρμένα μὴ γίνουν Ζημιές μείναμε κοντὰ στὴν Τύρνα. Κατεβάζουμε με βουλιμία ἀμέτρητα κοκορέτσια καί σπληνάντερα, ἀγοράζουμε ψητὸ λαχταριστὸ γιὰ τὸ βράδου καί χαιρετοῦμε τὸν τόσο ὑποχρεωτικὸ φίλο Πατσιαντζή.

Ἄνηφορίζουμε τώρα μιά μιση ὥρα τὸ σπαθωτὸ ἀνήφορο τῆς Καργιῶνας μέσα ἀπὸ φουντωτὲς καστανιές καί ἔλατα, ὥσπου φτάνουμε στὴν ἔκουσμένη κλεφτόβρυση καί τὰ ἀπέραντα ὄροπέδια με τίς πανύψηλες φτέρες τοῦ Κόρμπου. Πόσες ἱστορικὲς σελίδες δὲ μᾶς διηγοῦνται σιωπηλά τὰ εἰδυλλιακά ἐτοῦτα τοπεῖα... Ἄρματολίκια, Καραϊσκάκης, Στουρνάρας, Χατζηπετραῖοι, Ἄρβανιτιά, Κλέφτες, κατορθώματα, ἐποποιίες. Καί καθὼς οἱ ἀγωγιάτες με ἄγριες φωνές μαλώνουν τὰ μουλάρια κι' ἐκεῖνα τρέχουν δαιμονισμένα στὸν ἴσιο δρόμο, τὸ μάτι μας ἀνήσυχο καί λεύτερο κυττάζει, θαυμάζει κι' ἀπολαμβάνει καί καμαρώνει τίς γύρω χιονισμένες κορφές τοῦ Κόζιακα, Μποτούρας, Νεραΐδας, Μαρόσσας, Μπασιάρικας καί μακρυὰ τῆς Κακαρδίτσας, πού σὰν καμαρωτὲς νυφοῦλες τρυποῦν τὸ στερέωμα, ἐνῶ τὸ χεῖλι μας τρεμάμενα ἀπὸ τὴ συγκίνηση ψιθυρίζουν:

Βουνά μ' ἀπ' τ' Ἄσπροπόταμο με τὰ πολλὰ τὰ χιόνια, τὰ χιόνια μὴ τὰ λυώσετε ὅσο ναρθοῦν καί τ' ἄλλα, τ' εἶν' ὁ Στουρνάρης ἄρρωστος βαρεῖὰ γιὰ ν' ἀποθάνει...

Πολλὰ κοπάδια ἀπὸ πρόβατα, γελαδικὰ καί κάμποσα οἰκιακά παχὺ δερμα, βοσκάνε ἤρεμα στὴν πλούσια χλόη, κουδουνάκια καί κλόπατα ὄλων τῶν ἤχων τῆς διαπασῶν κρατάνε ἴσο τῆς νοσταλγικῆς κι' ἐρωτιάρικης φλογέρας τοῦ τσοπανάκου, πού καθισμένος με τὰ γουρνοϋτσαρχάκια του, τὴν κεντημένη ἀγκλίτσα του καί τὸ κοντόκάπι του κάτω ἀπὸ ἓνα μοναχικὸ ἔλατο, ξεφωνίζει κάποιο λυπητερὸ δημῶδικο σκοπὸ γιὰ τὴν καλὴ του Βασίλω πού πλέκοντας ὄνειρα τὸν περιμένει στὸ κοντινὸ χωριὸ Λάντες.

Σὰν ταινία κινηματογραφικὴ περνοῦν ἀπὸ τὴν ὄρασή μας τὰ παραδείσια τοῦτα τοπεῖα, τὰ ἄφθαστα σὲ μεγαλοπρέπεια καί συνδυασμὸ γραμμῶν καί χρωμάτων, τὰ ὠραιότερα τῆς Πίνδου, πού δίχως φειδῶ ἢ φύση φιλοτέχνησε στὴν προνομιακὴ τούτη γωνιά με τὸν ἄφθαστο χρωστήρα τῆς. Ἔτσι περνοῦμε τὰ πρῶτα ὄροπέδια, ὕστερα τὴν κοιλάδα τοῦ μικροῦ ποταμοῦ με τὰ ἄφθονα βατραχάκια πού κυλάει τὰ νερὰ του πρὸς τὸν Ἄσπρο, τὰ παλιοπρίονα, τὴ θρύση τοῦ Χάψα καί τὸ Περτουλιώτικο ποτάμι. Κοντὰ σ' αὐτὸ ἀτενίζουμε ὥρα πολλή τὸ γραφικώτατο νερόμυλο τοῦ Βετερνίκου πού με τὴν ξύλινη φτερωτὴ του πετάει τὰ νερὰ μακρυὰ σὰν πυκνὴ βροχὴ ἀπὸ χιόνι καί λίγο πάρα πάνω ἓνα παλὸ οἰκονοστάσι καί πίσω του μιά ἤρεμη θρυσούλα· σταματοῦμε ὥρα πολλή εὐλαβικοὶ προσκυνητὲς τῆς, ἀφήνου-

με τή σκέψη μας νά φτερουγίσει είκοσι χρόνια πίσω, τότε πού τὰ νειάτα, οἱ ἀρνητικοὶ αὐτοὶ δέκτες τῶν σημερινῶν συναισθημάτων μας, φτερούγιζαν πρὸς τὸ ἄπειρο τῆς ζωῆς. Μετά είκοσι χρόνια οἱ πρῶτες ρυτίδες αὐλακώνουν τὸ πρόσωπο καὶ τὰ πρῶτα χιόνια στολίζουν τοὺς κροτάφους, ἐνῶ ἡ βρυσσοῦλα, ἡ ἴδια πάντα, στὴν ἴδια θέση, μετὰ τὸ ἴδιο νεράκι, συνεχίζει τὸ κελάρισμα τῆς στὸν κύκλο τῆς αἰωνιότητος!

Τὰ ὑπερφορτωμένα ζῶα μετὰ τὰ μεγάλα κίπρια μετὰ τίς φωνές «μόλλ — μόλλ» τῶν ἀγωγῶν μᾶς παίρνουν μπροστά, ρίχνουμε ἓνα ὕστατο βλέμμα στὴν τραγουδιστὴ καὶ ξεχωριστὴ αὐτὴ βρυσσοῦλα καὶ πεζοποροῦμε τώρα κοντὰ στὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, ὥσπου περνοῦμε κάτω ἀπὸ τὸ χωριὸ Βετερνίκο μετὰ τίς πολλὰς καρυδιές καὶ τοὺς πολλοὺς κήπους, γέρνομε πίσω ἀπὸ αὐτὸ καὶ ξεφορτώνουμε στὸ Παληοβετερνίκο.

Ἐδῶ κάπου ἀνταμώνουν οἱ δύο δρόμοι πού ὄδηγαν ἀπὸ τὴν Τύρνα στὸ ἴδιο σημεῖο.

Ὁ ἄλλος δρόμος ἀπὸ τὴν Τύρνα ἀκολουθαίει δεξιὰ τὴν πλαγιὰ τοῦ Κόζιακα, ἀνεβαίνει ψηλὰ μέσα ἀπὸ πλούσια ἔλατα καὶ κρῦα νερά, περνάει τὴ θέση Τζιατζιά καὶ φτάνει στὰ Περτουλιώτικα λειβάδια, ὁμορφα καὶ εἰδυλλιακὰ τοπεῖα σὰν τοῦ Κόρμπου. Οἱ μαργαρίτες καὶ τ' ἄλλα ἀγριολούλουδα κεντοῦν ἄρρυθμα τὴ γῆ, τὸ ἄρωμά τους πλημμυρίζει τὴν ἀτμόσφαιρα ἐνῶ ὁ μικροσκοπικὸς κοῦκος μετὰ τὴ θρηνώδη φωνοῦλα του συμπληρώνει συγχορδία τῶν κουδουνιῶν καὶ κελαδημάτων τῶν φτερωτῶν μουσικῶν. Ἀτελείωτα περπατοῦμε στὰ λειβάδια, κάποτε ἀντικρύζουμε ἓνα εἰκονοστάσι μετὰ μιὰ χαμηλὴ βρυσσοῦλα, πιὸ πέρα τὸ ἐργοστάσι τοῦ πανεπιστημίου Θεοδίνικης, τὴν ἄλλη βρυσσοῦλα Μουτσιάρα καὶ τὸ μαγευτικὸ Περτοῦλι μετὰ τίς ὁμορφες ἀρχιτεκτονικὲς οἰκοδομές. "Ἐως ἐδῶ φτάνει κι' ὁ δημόσιος δρόμος, μετὰ καταβληθεῖσα δὲ φιλότιμη προσπάθεια τῶν Βετερνικιωτῶν σχεδὸν ἔφτασε καὶ μέχρις ἐκεῖ. Προχωροῦμε 45 λεπτὰ τῆς ὥρας ἀκόμα καὶ φτάνουμε στὴ θέση Κουρμάργια, ὅπου ἡ θωριὰ ἀπὸ μερικὰ χαριτωμένα καὶ πικάντικα ἔλατάκια σὲ σκλαβώνει κυριολεκτικὰ.

Στὴν ἄλλη βρυσσοῦλα ἐδῶ δροσίζουμε τὸ λαρύγγι μας κάτω ἀπὸ ἀσημένιες παχύσαρκες ἰτιές, ροβολᾶμε ὕστερα πρὸς τὸ γραφικώτατο Χατζηπέτριον πέρνομε εὐγεστο συργιανὸ λουκοῦμι στὸ μπακάλικό του, παρακολουθοῦμε τὸν ἀρκουδιάρικο χορὸ τοῦ Γεώργου καὶ δρόμο γιὰ τὸ Παληοβετερνίνο, τὸ βραδυνὸ μας ὑπαίθριο κονάκι.

Κάτω ἀπὸ μιὰ παχίσκια κρυνὰ κατάφορτη ἀπὸ μεστωμένο καρπὸ οἱ γυναῖκες τοποθετοῦνε σὲ σχῆμα Π τὰ σακκιά, τὰ δισάκια καὶ τὰ ἄλλα πράγματα, οἱ ἀγωγιάτες τακτοποιοῦν τὰ ζῶα τους ἐνῶ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ κυλιοῦνται κάτω στὴ γῆ γιὰ νὰ ξεμουδιάσουν τὸ κουρασμένο τους κορμὶ μετὰ δαιμονισμένο θόρυβο τῶν κουδουνιῶν τους, τὰ κορίτσια μετὰ τοὺς τενεκέδες πᾶνε στὴν κοντινὴ ἀνάβρα γιὰ νερὸ καὶ ἄλλοι γιὰ ξύλα γιὰ τὴ βραδυνὴ μεγάλη φωτιά ἢ ὅποια πρέπει νὰ καίει ὡς τὸ πρῶτ, γιὰτὶ τὸ κρῦο ἐδῶ εἶναι τσου-

χτερό. Οί άγωγιάτες σέ λίγο χτυποῦνε τὰ ζῶα γιά τή βοσκή και μόνο ό εὐσταλής Τσιάκας κλείνοντας τὸ μάτι πονηρὰ χάνεται στήν κοντινὴ γιδούστρατα μέσα σὲ πυκνὰ ἔλατα πού ὀδηγáει κατὰ τὰ Πυρριώτικα λειβάδια.

“Όλα προετοιμάστηκαν μὲ ταχύτητα και ζηλευτὴ πειθαρχία γνώρισμα αὐτὸ μοναδικὸ τῶν βλάχων τοῦ Ἄσπροποτάμου και σὲ λίγο στρώνεται τὸ τραπέζι μὲ νόστιμες και ἀφράτες στιφτόπητες, γαργαλιστοὺς κεφέδες τὸ κρέας τοῦ Παντσιατζῆ, τόσες ἄλλες ἔλκυστικὲς λιχουδιὲς και τὸ ἀπαραιτήτο κλεμμένο τὸ ὁποῖο στὸ μομέντο οἰκονόμησε ὁ εὐκίνητος σὰν ἀλεπού Τσιάκας κατὰ παληὸ κι' ἀδιάβλητο ἔθιμο τῶν σιαπανίσιων τῶν ἀθαμανικῶν βουνῶν, τὸ ὁποῖο τσιτσιρίζει τώρα πάνω στὴ φωτιά πού οἱ φλόγες τῆς γλύφουν τὴ γύρω ἀτμόσφαιρα. Τὸ τραπέζι τοῦτο εἶναι σωστὴ μυσταγωγία, εἶναι ἡ ποθητὴ ἰσότητα κι' ἀδελφωσύνη πού σκορπαίει στὶς ψυχὲς ὅλων πλούσια ἡ λαμπικαρισμένη ἀπὸ κακίες ζωὴ τοῦ ὑπαίθρου. Σὲ λίγο οἱ ἀργυρόχρωμες ἀκτίνες τῆς χλωμῆς ταξειδεύτρας τ' οὐρανοῦ φωτίζουν λὲς τὸ μυστικὸ μας τοῦτο δεῖπνο, ἐνῶ ὁ καλλίφωνος Μῆτρος μερακλωμένος βαθειὰ ἀπ' τὸ γερὸ φαγοπότι, τραγουδάει σιγοτρέμοντας τὴ φωνὴ του σὰν οἱ ἄλλοι τοῦ κρατᾶνε ἴσο:

Παληὰ μου χρόνια και καιροὶ
και περασμένα νειᾶτα,
ἄχ! πόσο σὰς ποθύμησα
ὁτόμου στὸν καιρὸ σας.

Τὴ νύχτα πού κοιμούμαστε μὲ τ' ἀπαλὸ χᾶδι τοῦ δροσαγέρα, ὁ Γκιώνης μὲ τὸ μοιρολόγι του τὸ μονότονο μᾶς νανουρίζει. . .

Τὸ πρωὶ νύχτα ἀκόμα ὅλοι σὲ συναγερμὸ. Οἱ ἀγωγιάτες φωνάζουν τὰ ζῶα τους γιά τὸ κριθάρι, οἱ γυναῖκες ἔτοιμάζουν τὰ φορτώματα μὲ τάξη και τίς βελέντζες τίς φλοκωτὲς και τίς πολύχρωμες μπατανίες, καφέδες γίνονται ἐπὶ τόπου, ὅλοι σὲ κίνηση.

Ξεκινοῦμε πάλι γεμάτοι κέφι και διάθεση. Ἄνηφορίζουμε λίγη ὥρα και φτάνουμε στὴ σκάλα τῆς Πύρρας, μιὰ κακοτοπιὰ πού σοῦ παγώνει τὸ αἷμα στὶς φλέβες ὅταν δὲν εἶσαι μαθημένος ἀπὸ τέτοια τσουγκάνια. Ἡ μαγευτικὴ Πύρρα κολλημένη στήν ἀντικρυνὴ πλαγιά ἡσυχάζει στήν πρωϊνὴ γαλήνη. Κατεβαίνουμε τὸν κατήφορο τῆς Πύρρας στὸν ὁποῖο ἔρχονται ἔξαφνικὰ κοτρώνια ἀπὸ μιὰ σάρρα πού ἔχουν σκοτώσει και ἀνθρώπους, περνοῦμε τὸ εἰκονοστάσι και τὸ βουερὸ ποταμάκι, τὸ χωριὸ, δεξιὰ μας ἀφήνουμε τὸ ἱστορικὸ μοναστήρι· ἀνεβαίνουμε ὕστερα πάλι στήν ἀντικρυνὴ σκάλα τῆς περίφημης «Φονίσκας» στήν ὁποῖα ὁ δρόμος περνáει πολὺ ψηλὰ σὲ κρεμαστὰ μέρη ἐνῶ κάτω σὲ χαίνουσα χαράδρα βουερὰ κυλάει τὰ γαλάζια νερὰ του πρὸς τὸν Ἄσπρο, τὸ ποτάμι πού σχηματίζουν τὰ νερὰ ὅλα ἀπὸ τὸ Κόρμπου και τὸ Περτούλι.

Προχωρῶντας ἔτσι φτάνουμε στήν ἄλλη ἰλιγγιώδικη σκάλα τοῦ Καμναί, ἀπὸ τὴν ὁποῖο βλέπουμε τὸ χωριὸ σὰν ἀπὸ ἀεροπλάνο. Ἄπέναντί μας

τὸ πυκνὸ ἐλατοδάσος τοῦ Πασχαλιόρι καὶ τὸ κρυμμένο μέσα στὰ δένδρα Τυφλοσέλι. Κατηφορίζουμε τώρα ἓνα κουραστικὸ μεγάλο κατήφορο, ἀφήνουμε δεξιὰ μας τὴ γραφικὴ Δέση, περνοῦμε τὸ ξεκωφαντικὰ πολυθόρυβο Καμναϊτικὸ ποτάμι, τὸ μικρὸ χωριουδάκι Καμναΐ, σκαρφαλώνουμε ὕστερα πάλι στὴ σκάλα Καμναίου, προχωροῦμε ὥρα ἀρκετὴ μέσα ἀπὸ ἔλατα, κατηφορίζουμε πάλι πρὸς τὴν ἀσφάκα καὶ κάνουμε ἐκεῖ τὸ μεσημεριανὸ μας κονάκι κάτω ἀπὸ πυκνὲς κρانيές. Ὁ ἥλιος καυτερός ἀνεβαίνει πρὸς τὸ γαλανὸ στερέωμα, τὰ τζιτζίκια ὀργιάζουν κί ὁ ὕπνος ξεκουράζει τὰ κουρασμένα μας κορμιά.

Στις 4 ἢ ὥρα τὸ ἀπόγευμα φορτώνουμε καὶ ξεκινοῦμε πάλι γιὰ τὸν τελευταῖο μας πιά σταθμὸ. Κατεβαίνουμε ἓνα μικρὸ κατήφορο, δρασκελοῦμε τὸ μικρὸ ρεμματάκι, σκαρφαλώνουμε ὕστερα τὸν ἀνήφορο τῆς Ἀσφάκας καὶ ζυγώνουμε πρὸς τὴ Μακρυρράχη. Μόλις διαβαίνουμε τὴ Μακρυρράχη ὅπου τὰ μαντριά τοῦ λεβεντοτσέλιγγα Θανάση Βούκια ὑπὸ τὰ κουδουνίσματα τῶν τράγων, τὰ σφυρίγματα τῶν τσοπάνων καὶ τίς ὑλακὲς τῶν μολοσσῶν, ἀντικρύζουμε τὴν κάτασπρη ἐκτεταμένη κοίτη τοῦ Ἀσπροποτάμου, ἐνῶ τὴν ἀκοή μας γεμίζει τὸ γνώριμο μονότονο βούϊσμα τῶν βαθειὰ γαλάζιων νερῶν τοῦ πού καθὼς κυλᾶνε χτυποῦν μὲ ὀρμὴ στὶς ἀσπρες σᾶν πεντελικὸ μάρμαρο κροκάλες, τὸ ὁποῖο σὲ ἠχητικὰ κύματα μᾶς φέρνει ἐδῶ τὸ Ζηλευτὸ, κρῦο κί ἀρωματισμένο ἀεράκι.

Τὴν ψυχὴ μας καὶ τὸ εἶναι μας γιομίζουν γλυκά, πλούσια καὶ ἔντονα συναισθήματα στὴ θεωρίᾳ τοῦ Ἀσπρου, γιὰτὶ ἐδῶ εἶδαμε καὶ γνωρίσαμε τὸν κόσμο, ἐδῶ ἡ παιδικὴ μας ἡλικία ἐπλάσε ὄνειρα κί ἐλπίδες, ἐνῶ στὸ μυαλὸ μας ἔρχονται οἱ στίχοι τοῦ ἀείμνηστου Καθηγητῆ μας Θανάση Παπανικολάου:

Κύλα τὰ ρεῖθρα τάργυρᾶ
 ὦ Ἀχελῶε, κύλα,
 ἀπὸ ἐτῶν δέκα ὀκτώ
 ἤδη σὲ βλέπω πάλιν
 ὀργίλως παρασύροντα
 λιθάρια ποικίλα...

Ἄπ' ἐδῶ πιά ἡ πορεία μας εἶναι τόσο εὐχάριστη, γιὰτὶ πατοῦμε ὅλο σὲ μέρη γνώριμα, σὲ τόπους τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας μας, πού τὸ κάθε τοπίο, ἢ κάθε βρυσούλα, τὸ κάθε δεντρί καὶ μονοπάτι, μᾶς θυμίζει κάποια σκηνὴ ἀπὸ τὰ περασμένα μας...

Ἔτσι περνοῦμε τὴ δασωμένη Μακρυρράχη, τὴν τραγουδιστὴ κρυόβρυση τοῦ ἀείμνηστου Γεώργου Στράτου, τοῦ Τζίμα, τὸ Λιάσσοβο καὶ νὰ μας στὰ γέρικα, δασύφυλλα καὶ παχίσκια πλατάνια τῆς ὄχθης τοῦ Ἀσπρου. Ἐδῶ τὸ βούϊσμα τοῦ ποταμοῦ μᾶς ξεκουφαίνει, εἶναι ἀδύνατο ν' ἀκούσουμε τὸ συνομιλητὴ μας. Ἄλλοῦ τὰ νερὰ εἶναι βαθειὰ καὶ βαθυπράσινα, κί ἄλλοῦ κυλοῦν μὲ ὀρμὴ ἀφρίζοντας μὲ δυνατὴ βουή. Καθὼς προχωροῦμε

στην άριστερή του όχθη βλέπουμε κοπάδια από εύκίνητες, χαριτωμένες και ζηλευτές πέστροφες να παίζουν με πικάντικες κινήσεις και βουτιές. Τι τραγούδια και τι κέφι φέρνει τὸ νοστιμώτατο αυτό ψάρι, ὁ βασιλιάς τῶν ψαριῶν, σάν τὸ δεῖς νὰ τηγανίζεται με βούτυρο! . . .

Περνοῦμε τὴ μεγάλη ξύλινη γέφυρα τὴν ὁποία ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἔκαμε στὴν ἀπουσία τοῦ Κράτους, προχωροῦμε στὴ δεξιὰ όχθη τοῦ "Ασπρου κι' ὕστερα στὴν ἀριστερὴ όχθη τοῦ μικροῦ παραποτάμου, τὰ παλιὰ μαντάνια τοῦ Μπαούση, καὶ κοντὰ στὸ μύλο, τὰ μαντάνια καὶ τὴ δριστεύλα τοῦ Μπατατέγα ἀνεβαίνουμε τὸν τελευταῖο σπαθωτὸ ἀνήφορο τῆς Καταφύης με πολλὲς κορδέλλες, δροσιζοῦμε τὸ φλογισμένο μας λαρύγγι στὴ βρύση τοῦ Γρηγόρη Στουρνάρα καὶ φτάνουμε στὸ Κόμανο. Ἄχόρταγο τὸ μάτι μας θωρεῖ τὸ πανόραμα τοῦ Γαρδικίου πού με τὰ κάτασπρα πυκνὰ σπιτάκια του μοιάζει σάν γύψινο κουκλίστικο κατασκεύασμα κολλημένο στὴν πλαγιά, στίς ὑπώρειες τῆς περήφανης Κακαρδίτσας. Συγκίνηση καὶ ρίγος διαπερνάει τὸ κορμὶ μας ὁλόκαιρο.

Πέρα στὴν ἀντικρυνὴ πλαγιά φαντάζει μέσα σὲ τοῦφες ἀπὸ δέντρα καὶ κήπους τὸ ἄλλο γραφικὸ ἀσπροποταμίτικο χωριουδάκι ἡ Μουσιάρα. Γύρω—γύρω ἀτελείωτες καὶ δαντελωτὲς κορυφογραμμὲς τῆς Σπανούρας, τῆς Κουρούνας, τοῦ Πλούν, τοῦ Κορμένου Αὔτιοῦ. Πίσω μας ἀπλώνουν τὰ ἄλλα βουνά τῆς Τζιούρτζιας τῆς Πολυθέας, τῆς Κρανιας, τῆς πραγματικῆς ἀσπροποταμίτικης χώρας. Περνοῦμε καὶ τὸ Σέμο καὶ νὰ μας μέσα στὸ κεφαλοχώρι τοῦ "Ασπρου, στὸ πυκνοκατοικημένο Γαρδίκι.

Οἱ δρόμοι τοῦ χωριοῦ εἶναι γιομάτοι κόσμο· ὁ ὁποῖος με ἔκδηλα αἰσθήματα μᾶς εὔχεται τὸ «καλῶς ὠρίσατε». Στίς οὐλὲς ροδαλὲς τσοῦπρες ὑφαίνουν στὸν ἀργαλειὸ προικιάτικα καὶ σπιτικά ὑφαντικά, κλῶθουν ἢ ἰδιάζουν ἐνῶ ἄλλες πηγαينوέρχονται στὴν ὄνομαστή καὶ ξακουσμένη κρουόβρυσση με τίς εἰδικὲς θαρέλες τοῦ νεροῦ στὴν πλάτη με πολύχρωμες καὶ κεντημένες φλοκάτες γιὰ τὸ αἰθέριο τοῦτο νερὸ πού χωρὶς νὰ ἐπιδέχεται καμμιά συζήτηση, εἶναι τὸ καλύτερο κι' ἀνώτερο τοῦ Ἄσπροποτάμου.

Περνοῦμε τούς στενοὺς δρόμους με τὰ πολλὰ γυρίσματα καὶ φτάνουμε στὸ σπιτικὸ μας. Ἡ αὐλὴ μας γιομάτη πρασινάδα καὶ παπαροῦνες βουνίσσιες, ἡ κορομηλιά μας φορτωμένη πράσινο καρπὸ γέρνει τὰ κλωνιά της πρὸς τὴν κοντινὴ δαμασκηνιά καὶ μαζὺ ἀναδεύουν τὰ κλωνιά του λὲς καὶ μᾶς χαιρετοῦν, ἐνῶ ἡ σβέλτη κληματαριά με ἀνασηκωμένα τὰ κλωνιά της στὴ ἔσπερινὴ δροσιὰ, ἀνταποδίδει, κι' αὐτὴ τὴ χαρὰ της πού μᾶς ξαναβλέπει ὕστερα ἀπὸ τόσους μῆνες.

Ἄφήνουμε τίς γυναῖκες νὰ τακτοποιήσουν τώρα τὰ πράγματα καὶ τὸ νοικοκυριὸ κι' ἡμεῖς πᾶμε γιὰ τὴν πλατεῖα. Καθὼς ἀνεβαίνουμε τὸ σοκκάκι γιὰ τὴν ἐκκλησιὰ «Κοίμηση Θεοτόκου» οἱ καμπάνες χτυποῦν ὅλες μαζὺ γιὰ τὸν ἔσπερινό, καλοῦσαι τούς πιστοὺς στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, ὁ ἥλιος στέλνει τίς τελευταῖες του ἀνταύγειες ἀπὸ τὴ δύση μέσα ἀπὸ ματωμένα συννεφά-

κια ενώ ο μικρός φτερωτός Κοκκινόκολος από τη στέγη του άρχοντόσπιτου Γαρδικιώτη τιπιβίζοντας άποχαιρετάει τὸ πέρασμα καὶ τῆς σημερινῆς ἡμέρας.

Στὸ μεγάλο περίβολο τῆς ἐκκλησιᾶς πολλοὶ κάμουν βόλτες ἐνῶ ἄλλοι κάθονται στὰ γύρω πεζούλια καὶ συζητοῦν παίζοντας μὲ τὰ κομπολόγια καὶ καπνίζοντας λαθραῖο μὲ τεράστιες τσιμποῦκες ἐγχώριας κατασκευῆς.

Στὴν πλατεῖα κάτω ἀπὸ τὰ παρήφανα, φουντωτά, θαλλερά, πανύψηλα, αἰωνόβια καὶ ἑακουσμένα δυὸ πλατάνια καὶ κοντὰ στὴ γαργαρόδρυση, ἀφάνταστη κίνηση. "Όλα τὰ γύρω καφενεῖα σὲ συναγεμώ, τὰ μπακάλικα τὰ τσαρουχοποιεῖα, τὸ μπαρμπέρικο τοῦ Τιμίτιτη, πρὸ πέρα οἱ ψησταριές μὲ τὰ νόστιμα σπληνάντερα καὶ τὰ γαργαλιστικὰ κοκορέτσια τοῦ Τζαμάρα καὶ τοῦ Σιάφη σοῦ θανατώνουν τὴν ὄσφρηση. Στὴν «Αἶγλη» τοῦ ρέκτη Μαργώνη πίνουμε τὸν πρῶτο μας καφέ μὲ τὸ κρουσταλλένιο νερὸ καὶ παρακολουθοῦμε τὴν τόσο ἐνδιαφέρουσα πρέφα ἢ ὁποῖα ἐδῶ ἀποτελεῖ σπουδαῖο κοσμικὸ γεγονός καὶ τὸ βράδυ στοῦ Μπασδαγιάννη οὐζάρουμε ὑπὸ βροχὴ γαργαλιστικῶν μεζέδων, ἐνῶ ὁ διάσημος κλαρινίστας Στέργιος καὶ ὁ λαγουτιέρης Καλλαντζᾶκος ἐξαντλοῦν σιγὰ—σιγὰ τὸ πλούσιο ρεπερτόριο τῆς χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος σιαπανίσιας συναυλίας. . .

Λεβέντες μὲ ἄσπρα μπουραζάνια, τσαρούχια μὲ τρίχινη φούντα, κελεπόση στὴν καρακούκλα καὶ μουστακάκι, πού περνᾷ στὴ βελόνα περιτριγυρίζουν στὰ κέντρα, ἐνῶ οἱ ραφτάδες ἢ παντελονάδες μὲ τὰ μπαγιασὸν κουτσοπίνουν σὲ διάφορα τραπεζάκια.

Κάπου σὲ μιὰ γωνιὰ καθισμένοι στὰ σοφὰ τῆς πλατείας ὁ Γερο—Οὔτρας, ὁ Γέρο—Γαντζούλας καὶ ὁ Γερο—Γκόπησ συζητοῦν μυστικὰ γιὰ κατὶ τὸ σοβαρὸ ὅπως φαίνεται ἀπὸ τοὺς μορφασμοὺς τοῦ προσώπου τους, τὴ στιγμὴ πού, ὁ Γκόπησ, βγάζει ἀπὸ τὸ παλῆ σελάχι του τὸν μπριόβολο κι' ἀγωνίζεται χτυπῶντας μιὰ μικρὴ στουρναρόπετρα ν' ἀνάψει ἴσκα γιὰ τὰ τσιμπούκια τους μὲ τὸ λαθραῖο πού μοιάζουν φουγάρα βαποριοῦ. . . Ὁ χορατατζῆς Μπαρλαούτας τοὺς πλησιάζει καὶ τοὺς πεισματῶνει γελῶντας κι' αὐτοὶ σηκώνουν τίς ἀγκλίτσες τους ἐνῶ αὐτὸς φεύγοντας τοὺς. τὴ στιγμὴ πού τὸ ἄλλο πειραχτήριο ὁ ὠρολογᾶς Μπάρδας, τοὺς φουσκώνει μὲ τὴ ραφιναρισμένη του σάτυρα.

Ἡ νύχτα εἶχε κατεβῆ ἤρεμα καὶ γλυκὰ στὸ χωριὸ κι' εἶχε σκεπάσει μὲ τὰ μαῦρα κρέπια τῆς τῆ θωριά του, γύρω στὰ μαντριὰ φάνταζαν φωτιές, ὅταν τὸ ἀργυρόχρωμο φεγγάρι φάνηκε ἀπ' τὴν κορυφογραμμὴ τῆς ἀνατολικῆς ὄροσειρᾶς καὶ φώτισε πάλι τὸ χωριὸ, δίνοντάς του μιὰ ἄλλη μυστηριακὴ κι' ὄνειρεμένη ὄψη.

Κι' ὅμως ὅλα ὅσα σκιαγραφήσαμε μέχρι τώρα μὲ τὴν ἀδύναμη πέννα μας ἀνήκουν στὸ παρελθόν, ἦταν εἰκόνες πού εἶχαν ἐντυπωθεῖ στὴν ψυχὴ μας ἀπὸ παλιές εὐτυχισμένες ἡμέρες. Τώρα ἡ ἐρημιὰ κι' ἡ νεκρικὴ γαλήνη ἔχουν ἀπλώσει πέρα ὡς πέρα στὴν Ἀσπροποταμίτικη χώρα τὴ φοβε-

ρή ὄψη ἑνὸς νεκροταφείου. Ὁ πολυδαίδαλος δρομάκος πού ὀδηγᾷ ἀπὸ τὴν Τύρνα γιὰ τ' Ἀσπροπόταμο εἶναι ἔρημος, στὰ λειβάδια καὶ στὰ ρουμάνια δὲ βοσκᾷ κοπάδια, οἱ συναυλίες τῶν πολύφωνων κουδουνιῶν δὲν ἀκούγονται πουθενά, τὰ σφυρίγματα τῶν τσοπάνηδων καὶ ἡ ἐρωτιάρικη φλογέρα δὲν ἀχολογᾷ στὰ ἔλατα καὶ στὶς ρεματιές. Οἱ τραγουδιστὲς βρυσσοῦλες τρέχουν πάντα τὸ κρῦο τους νεράκι, τὰ ρέμματα βουίζουν ἀπὸ τὰ χιονισμένα νερά τους χωρὶς ὁ ἀχὸς τους νὰ συγκινεῖ ἀνθρώπινες ψυχές. Τὰ θερινὰ μαντριά πάνω σὲ εἰδυλλιακὰ τοπεῖα τῶν Πινδικῶν κορυφῶν, μάταια περιμένουν τὰ κοπάδια καὶ τοὺς πιστικούς.

Τὰ γραφικὰ χωριουδάκια τ' Ἀσπροπόταμου παντέρημα, ψυχὴ καὶ λαλιὰ ἀνθρώπινη δὲν νογᾷ πουθενά. Οἱ καμπάνες σιωπηλὲς στέκουν ἀκίνητες καὶ βουβὲς στὰ καμπαριὰ, οἱ ἐκκλησιὲς βουβὲς καὶ τὰ καντήλια τους σβυστά. Δὲν ἀντηχοῦν πιά στοὺς τρούλλους τους οἱ δεήσεις τῶν Ἱερωμένων. Οἱ μύλοι, τὰ μαντάνια καὶ οἱ δριστελλές στὶς δαντελωτὲς ὄχθες τῶν πολύβωων ποταμιῶν κοίτονται σὲ ἐρείπια κ' ἔτσι βουβοὶ καθὼς εἶναι ἔγιναν κατοικία τῶν ζουλαπιῶν καὶ τῶν νυχτερίδων.

Τὰ καρποφόρα δέντρα φορτωμένα μεστωμένο καρπὸ περιμένουν τοὺς κυρίους τους μάταια· τὰ λειβάδια καταπράσινα ἀπ' τὸ χορτάρι ἐρευνοῦν τὸν ὀρίζοντα μήπως καὶ φανοῦν τὰ κοπάδια τῶν προβάτων, οἱ ἀνάβρες, οἱ βρυσσοῦλες κ' οἱ ρεμματιές τοῦ κάκου περιμένουν τοὺς διαβατάρηδες καὶ τοὺς στρατοκόπους γιὰ νὰ δροισιστοῦν ἀπ' τὸ κρῦο καὶ κρουσταλένιο τους νερό.

Τὴ μεγάλη γέφυρα τοῦ Ἀσπρου δὲ δραςκελοῦν πιά ἄνθρωποι, τὰ χωράφια τοῦ Λιάσοβου μένουν ὅλα ἀκαλλιέργητα κ' ἄσπαρτα, στοῦ Κόμανου καὶ στοῦ Γουλᾶ δὲν ἀντηχοῦν τὰ γέλοια καὶ τὰ παιγνίδια τῶν ἐφηβων, στὶς πλαγιές τῶν γύρω βουνῶν δὲν ἀκούγονται τὰ μοιρολόγια τῶν γυναικῶν πού συγκεντρώνουν χόρτα γιὰ τὰ ζῶα τους. Σφίγγεται μέχρι θανάτου ἡ ψυχὴ σου σὰν ἀντικρύξεις ὅλο τὸ ἀπέραντο χωριὸ τοῦ Γαρδικίου παντέρημο, τὰ σπίτια του πού ἄλλοτε ἔμοιαζαν ἐργώδη κυψέλη, ἡμικατεστραμένα, λεηλατημένα ἄγρια μὲ πόρτες καὶ παράθυρα ἀνοιχτά τώρα. Στὸ Σχολεῖο του δὲν ἀκούγεται πιά ὁ βαρὺς σάλος τῆς μαθητιώσης νεολαίας κ' ἡ βροντώδικη φωνὴ τοῦ Δασκάλου. Ἡ πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς ἀνοιχτὴ, ἀνέλπιστα περιμένει τὸν Παππᾶ νὰ προφέρει μὲ κατάνυξη τὸ «Μετὰ φόβου Θεοῦ πίστewας καὶ ἀγάπης προσέλθετε»...

Ἡ τραγουδιστὴ καὶ Ξακουσμένη βρυσσοῦλα στὴν πλατεῖα, χύνει τραγουδιστὸ τὸ κρουσταλένιο της νερό καὶ πάντα περιμένει μὲ ἀνυπομονησίᾳ δυὸ κερασένια χεῖλια νὰ σκύψουν πάνω της καὶ δροισιστοῦν ἀπ' αὐτὸ, ἐνῶ ὁ αἰωνόβιος πλάτανος ἀπὸ τὴ σκιά τοῦ ὁποῖου γεννήθηκαν καὶ γιγάντωσαν οἱ ἐλπίδες καὶ οἱ πόθοι τόσων γενεῶν, ἀπλώνει τὰ κλωνιά του θλιβερὰ στὴν ἔρημη πλατεῖα καὶ ἀπὸ τὴν πανύψηλη κορφή του ἐπίμονα ἐρευνάει τοὺς γύρω δρόμους πού ὀδηγᾷ πρὸς τὸ χωριὸ μήπως καὶ φανεῖ κάπου καμμιὰ

γνώριμη αγαπημένη ανθρώπινη φυσιогνωμία. Ἡ θρηνώδικη κουκουβάγια σκούζει λυπητερά μόνη της ἀπ' τὶς στέγες τῶν σπιτιῶν...

Μόνο τὰ τζιτζίκια κί' οἱ πολύχρωμες κοκκινομούτες καρδερίνες, ἀρνητικοὶ δέκτες τῆς γύρω ἀνθρώπινης συμφορᾶς, τραγουδᾶνε ἐκκωφαντικά πάνω στὰ κλωνιά τοῦ γερο-πλάτανου καὶ πηδοῦν ἀπὸ τούφα σὲ τούφα, κυρίαρχοι, μοναδικοὶ αὐτοὶ τῆς ζηλεμένης δροσιᾶς πού ἀφειδωλα χαρίζουν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τ' Ἀσπροποταμίτικα βουνά. Τέτοια συμφορὰ ποτὲ ἄλλοτε στὴ μακραίωνη ἱστορία τῶν χωριῶν μας δὲν εἶχε συμβῆ.

Καϊμένη Ἀσπροπόταμε, πῶς σὲ κατάντησε ἡ κακότητα μερικῶν ἀρνησιασμένων καὶ μανιασμένων διπόδων...

Μακρυὰ σου ἄθελὰ τους τὰ παιδιὰ σου, ποτὲ τους δὲν ἔπαψαν νὰ σὲ σκέπτονται, νὰ συμπονοῦν μαζὺ σου καὶ νὰ σὲ νοσταλγοῦν γλυκά.

Ἰούνιος 1948

ΑΧΙΛ. ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΣ

✱

ΝΙΚΟΛΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ — 1826

Βουνά μου ἀπ' τ' Ἀσπροπόταμο μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια.
Τὰ χιόνια μὴ τὰ λυώσετε ὅσο νάρθοῦν καὶ τ' ἄλλα,
τ' εἶναι ὁ Στουρνάρης ἄρρωστος βαρειά γιὰ ν' ἀποθάνει
καὶ τοὺς γιατροὺς ἐκάλεσε νὰ τὸν ἀποφασίσουν.
Κί' ἀπὸ τὰ παλληκάρια του ἐκάλεσε τὸν πρῶτο.
"Ἐλα Φοντίλη ἀδελφὲ καὶ πρῶτο παλληκάρι,
ἔλα κάθου στὰ γόνατα, ἔλα κάθου σιμά μου.
Σ' ἀφήνω διὰ τὸ παιδί, τὸ μικροχαϊδεμένο,
τ' εἶναι μικρὸ κί' ἀνήξερο π' ἄρματα δὲ γνωρίζει.
Θ' μ' ἔχεις ἔννοια τὰ χωριά καὶ τὸ καπετανλίκι,
γέροντες θέλουν χἀϊδεμα, κί' ἀγάδες θέλουν ἄσπρα,
κί' ὁ Καπετάνιος δόκιμος γιὰ νὰ τοὺς κυβερνήσει.

✱

Οἱ νέοι θέλουν χἀϊδεμα, οἱ τοῦρκοι θέλουν γρόσια
καὶ τὰ πρωτοπαλληκάρια λοφὲ νὰ τ' αὐγατίσεις,
στὸν πόλεμο πάνουν μπροστά, στὸ γύρισμα κατόπι.
τὶ αὐτοὶ βαστᾶν τὸν πόλεμο, σὲ κάνουν παλληκάρι.

ΠΙΝΔΟΣ - ΑΘΑΜΑΝΙΚΑ ΒΟΥΝΑ

.....

Το βουνό της Πίνδου, είναι το τελευταίο παρακλάδι της μεγαλύτερης σέ μήκος, πλάτος και ύψος οροσειράς της κεντρικής Ευρώπης, που καταλαμβάνει διακόσιες χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα έκταση σε σχήμα τόξου, των "Αλπεων. Η ψηλότερη κορφή τους «Λευκό Όρος» έχει ύψόμετρο 4.810 μέτρα. Οι "Αλπεις γεωλογικά είναι συγκρότημα από διακλαδώσεις στολιδοσιγενείς πολυπλόκου μορφής, δηλαδή που προήλθε από πύχωση του φλοιού της γης, έπειτα από έσωτερική ψύξη και συστολή.

Οι "Αλπεις χωρίζονται κυρίως στις Δυτικές, Κεντρικές και Άνατολικές. Στις τελευταίες αυτές περιλαμβάνονται και οι Δειναρικές "Αλπεις, οι όποιες υπάγονται στη Βαλκανική χερσόνησο.

Οι Δειναρικές "Αλπεις άφοϋ εισέρχονται από την Άλβανία προς την Ήπειρο — Δυτική Μακεδονία, καταλήγουν στην Αίτωλο — Άκαρνανία και συνδέονται με την Πίνδο, μεγάλη οροσειρά της Έλληνικής χερσονήσου, έκτεινομένης από ΒΑ προς ΝΑ μεταξύ της Θεσσαλίας και της Ήπειρου.

Η Πίνδος είναι ο σημαντικότερος όρεινός όγκος της Ελλάδας, μήκους 150 χιλιομέτρων και πλάτους 50 και διαχωρίζει τα νερά του Αιγαίου από του Ιονίου πελάγους.

Γεωλογικά η Πίνδος άποτελείται από πετρώματα της ομάδας των πλακωδών άσβεστολίθων.

Ψηλότερες κορφές της Πίνδου είναι ο Σμόλικας — ύψóm. 2636 μ., Βελούχι 2519 μ., Κακαρδίτσα 2.429 μ., Νεράϊδα 2067 μ., Χατζηπέτρος (Κόζιακα) 1901 μ. κλπ.

Διαχωρίζεται από βαθειές χαράδρες, έχει άφθονα νερά, καλύπτεται από έκτεταμένα δάση έλάτης, δρυών, πεύκων, όξειας, καστανεών κλπ. στα όποια ζοϋν άκόμα διάφορα άγρια θηρία και θηράματα, όπως άρκοϋδες, λύκοι, έλάφια, κάπροι, Ζαρκάδια κ.ά.

Τοπίο Άθαμ. βουνών

Ἡ Πίνδος ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰς διακλαδώσεις βουνῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες κυριώτερες εἶναι τὸ Μιτσικέλι — ὑψόμε. 1800 μ., Βόιο 2574 μ., Χάσια 1381 μ., Καρβούνια 1588 μ. Τζουμέρκα 2393 μ., Ἀκαρνανικά 1590 μ., Τυμφρηστός 2319 μ., Ὀρθρος 1728 μ., Αἰτωλικά ὄρη 1294 μ. κ.ἄ.

Ἀπὸ τὰ ὄρεινά συμπλέγματα αὐτὰ τῆς Πίνδου, πηγάζουν καὶ οἱ μεγάλοι ποταμοὶ Ἀλιάκμων, Ἀραχθός, Ἀχελῷος, Ἄωος καὶ Πηνειός.

Ἀναρρίθμητα γραφικὰ χωριά κοσμοῦν ὁλόκληρο τὸν ὄρεινὸ ὄγκο τῆς Πίνδου, στὰ φιλόξενα σπίτια τῶν ὁποίων πολλὰς φορές κατέφυγαν οἱ κάτοικοι τῶν πεδινῶν περιοχῶν, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὶς διώξεις τῶν ποικιλώνυμον βαρβάρων ἐπιδρομῶν τῆς ἰστορίας μας.

Ἡ Πίνδος εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἐξωτερικὰς ὁμορφίης καὶ εἰδυλλιακὰ τοπεῖα, τὰ ὁποῖα, δίχως φειδῶ φιλοτέχνησε ἡ ἀπαράμιλλη παλέτα κ' ἡ ἀφθαστὴ σμίλα τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κάμει πρὸς μεγαλάρπεια, ἐπιβλητικὰ, μαγευτικὰ κ' ἀριστουργηματικὰ, τὸ πλούσιο φῶς τοῦ Ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ.

Τὸ βουνὸ ὕμνησαν μὲ ρωμαλέα καὶ ποιητικὴ διάθεση λογοτέχνες, ποιητὲς καὶ φυσιολάτρες, μεταξὺ τῶν ὁποίων περισσότερο καὶ πρὸς εὐστοχὰ ἡ εἰδυλλιακὴ καὶ βουκολικὴ λύρα τοῦ Συρρακιώτη τραγουδιστῆ τοῦ Χωριοῦ καὶ τῆς Στάνης Κώστα Κρυστάλλη.

Τὸ φυσιολατρικὸ καὶ δασικὸ ἐνδιαφέρον τῆς Πίνδου, εἶναι ἀφάνταστο πρὸς κάθε κατεύθυνση. Κάθε πτυχὴ τῆς καὶ κάθε βουνοκορφὴ, εἶναι γεμάτη ὁμορφίης καὶ θρύλους.

Ὁ Κόζιακας εἶναι ἡ ἀνατολικώτερη καὶ τελευταία πρὸς τὸν ἀπέραντο Θεσσαλικὸν κάμπο διακλάδωση τῆς Πίνδου καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς Νότον, ἀπὸ τὶς ὄχθες τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ πρὸς τὶς ὄχθες τοῦ Πορταϊκοῦ ποταμοῦ, σὲ μῆκος 25 χιλιομέτρων.

Ἐπίσης κοντὰ στὸν Ἀχελῷο—Ἄσπρο ποταμὸ βρίσκονται τὰ Ἀθαμανικὰ βουνά, στὰ ὁποῖα περιλαμβάνεται καὶ μέρος ἀπὸ τὰ Τζουμέρκα.

Εἶναι κ' αὐτὰ βουνὰ κατάφυτα ἀπὸ ἔλατα καὶ ἄλλα δένδρα, μὲ βράχους ἀπότομους κ' ἀπόκρημνους, μὲ ἀλπινιστικὸ ἐνδιαφέρον καὶ χιονοδρομικὸ, μὲ πολλὰς σπηλιὰς καὶ πλούσια νερά.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὀνόμαζαν τὸν Κόζιακα Κερκέτιο ὄρος, ἀποτελοῦσε δὲ αὐτὸ ἄλλοτε τὰ ὄρια τῆς χώρας τῆς Ἀθαμανίας καὶ τῆς Θεσσαλίας. Κοσμοῦνται τὰ βουνὰ αὐτὰ μὲ πολλὰ γραφικὰ χωριά καὶ Μοναστήρια, μὲ ἀφθαστὴ καὶ πανοραματικὴ θέα καὶ ὑγιεινὸ κλίμα.

Ψηλότερες κορφές τοῦ ἄμορφου Κόζιακα, πρὸς τὸν κάμπο φαίνεται νὰ μοιάζῃ σὰν μυθικὸ καὶ τιτάνιο κάστρο, εἶναι ὁ «Χατζηπέτρος» (Σημεῖο), ἡ «Ἀστραπὴ» κ' ἡ «Ὀρνιοφωλιά», πρὸς τὸ ὑψόμετρό τους εἶναι 1.900 μέτρα. Οἱ κορυφαὶ αὐτὲς ἔχουν τὸ μοναδικὸ προνόμιον νὰ ἔχουν ἀπέραντη θέα πρὸς Ἀνατολὰς, δηλαδὴ πρὸς τὸν ἀπέραντο Θεσσαλικὸν κάμπο καὶ τὰ γύρω του βουνὰ Χάσια, Καμβούνια, Ὀλυμπο, Κίσσαβο, Μαυροβούνι, Πήλιο, Ἄγραφα, Ἰταμο κ.ἄ., γιὰ τὴν ἐμποδίζουσαν ἄλλα βου-

νά, ἐνῶ πρὸς Νότο φαίνονται οἱ ἀλλεπάλληλες κορφές τῆς Πίνδου, Περιστερί κλπ.

Πρὸς τὴ Δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Κόζιακα καὶ λίγο πρὶ κατῶ ἀπὸ τὶς δύο πρῶτες κορφές, κοντὰ στὴν ὀνομαστὴ βρύση «Μπακόλα», κτίσθηκε ἀπὸ τὸν ΕΜΟΤ τὸ 1957 ὄρειβατικὸ Καταφύγιον· κ' ἔτσι ὁ Κόζιακας ἔγινε βουνὸ προσιτὸ σὲ κάθε λάτρην τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως καὶ φιλοξένησε πολλοὺς Καθηγητὰς δικῶν μας καὶ Ξένων Πανεπιστημίων καὶ κάθε εἶδους, τάξεως καὶ προελεύσεως συνανθρώπους μας.

★

Ἡ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ ΚΑΙ Ὁ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ — 1854

Τὶ σκούζεις μαῦρε κόρακα τὶ σκούζεις καὶ φωνάζεις;
Μήνα διψᾷς γιὰ αἷματα, μήνα καὶ γιὰ κουφάρια;
Ἔβγα ψηλὰ στὸν Κόζιακα, ψηλὰ στὸ μοναστήρι
κι ἀγνάντεψε τὴν ποταμιὰ κατὰ τὴν Καλαμπάκα
νὰ ἰδεῖς μαυρίλα καὶ καπνὸ, ν' ἀκούσεις πῶς βροντᾶνε
τὰ τόπια τῶν νιζάμιδων, τὰ τούρκικα μουσκέτα,
ν' ἀκούσεις καὶ τοὺς Ἕλληνας, νὰ ἰδεῖς τὸν Χατζηπέτρο
πῶς τρέχουν μέσα στὴ φωτιά μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια
Καταραχιάς ἐχούγιαξε ψηλ' ἀπ' τὸ μοναστήρι:
—Βάστα Χατζηπετράκη μου, νὰ κλείσουμε τοὺς δρόμους
γιὰ νὰ τὶς ξεπατώσουμε τὶς δώδεκα χιλιάδες.
Πιάνουν χιλιάδες ζωντανούς, χιλιάδες θανατώνουν
καὶ μπιμπασάδες τέσσερις καὶ καλαγάδες ἕξι.

ΠΑΠΑ — ΘΥΜΙΟΣ ΜΠΛΑΧΑΒΑΣ — 1808

Ἀηδόνια μ' περήφανα, πεύκια καμαρωμένα·
φέτο νὰ μὴ λαλήσετε, φέτο νὰ μαραθῆτε.
Τὸν Παπαθύμιον πιάσανε, τὸν καπετὰν Μπλαχάβα.
Στὴ μέση τ' ὁ Μουχτάρ Πασᾶς πίσω οἱ τσοχανταραῖοι,
κι ἀπὸ κοντὰ οἱ Μπεήδες καὶ οἱ τουρκοπουλημένοι.
Κι Ἀλῆ Πασᾶς σὰν τόμαθε, δὲν πίστευε τὸ θάμα.
Ἄτος τοῦ τὸν προβόδιζε, ἄτος τοῦ τοῦ μιλάει:
—Παπᾶ! Βρὲ κερατόπαπα ποὺ χάλασες τὸν τόπο.
Δὲν σ' ἄρεσε ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, δὲν σ' ἄρεσε ὁ Σουλτάνος.
καὶ μπαϊράκι σήκωσες νὰ γένης βασιλέας;
—Μὴ βλαστημᾷς Ἀλῆ Πασᾶ μὴ βλαστημᾷς βεζύρη,
σῶφταιξα· σὲ πολέμησα καὶ σῶπεσα στὰ χέρια.
—Γίνεσαι Τούρκος βρὲ παπᾶ, κι οὔλα στὰ συμπαθάω.
—Ρωμηὸς ἐγὼ γεννήθηκα, Ρωμηὸς θεὸ νὰ πεθάνω.

★

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ

ΣΤΑ ΠΕΡΤΟΥΛΙΩΤΙΚΑ ΛΕΙΒΑΔΙΑ

Ένα τσοῦρμο ἀπὸ Ἀσπροποταμίτες κτηνοτρόφους, συζητούσαν με νοσταλγία προχθὲς τὸ δειλινό, κάτω ἀπὸ τοὺς τσίγκους τοῦ καφε-
νείου «Ὁ Ἐλατος», ἐνῶ ἡ βροχή, ἡ αἰώνια αὐτὴ φθινοπωρινὴ μάστιγα τοῦ
τόπου μας, σκέπαζε τὴν ψυχὴ τους βαρυθυμιά. Τὴ φαντασία τους κεντού-
σε ἔντονα ἡ ἀνάμνηση τῶν εἰδυλλιακῶν βοσκοτόπων τῶν πολυτραγουδη-
μένων Ἀθαμανικῶν βουνῶν με τὶς κρυόβρυσες, τὰ κορφοβούνια καὶ τὰ
πυκνὰ ἔλατα, καὶ τὴν ψυχὴ τους θάραινε ἡ νοσταλγία καὶ τὸ πικρὸ παρά-
πονο τοῦ γυρισμοῦ σ' αὐτά.

Χρόνια τώρα τὰ βοσκοτόπια αὐτὰ ἔχουν νὰ νοιώσουν τὸ χᾶϊδε-
μα τῶν κοπαδιῶν τῶν βλάχικων προβάτων καὶ οἱ λαγκαδιές, τὰ ρέματα καὶ
τὰ ρουμάνια· νὰ ἀχολογήσουν ἀπ' τὰ κλέφτικα τραγούδια τῶν πιστικῶν καὶ
τὰ σουρίγματα, τὰ πολύφωνα κουδούνια, τὰ τσοιokάνια καὶ τὰ κιπριά τῶν
τσάπων καὶ τὸ βέλασμα τῶν προβάτων, ὅταν αὐτὰ τὰ σαλαγοῦσαν πρὸς τὸ
στάλο.

Τὰ μελαγχολικὰ πρόσωπα τῶν σιαπανίσιων με τὶς μακριές ἀγκλί-
τσες, τὰ πυκνὰ καπνίζοντα τσιμπούκια τους καὶ τὰ κεχριμπαρένια κομπολό-
για, φωτίστηκαν ξαφνικὰ ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ φίλου τους Μήτρου ἀπ' τὰ
ψηλά βουνά.

—Τὶ νέα ὄρε Μήτρου ἀποὺ σια' πάν' ;

—Γειά σας οὐρὶ πιδιά, ἰέρχουμι ἀπ' τὰ Περτουλιώτικα λειβάδια.

Ἡ ἀπάντηση τοῦ ταξειδιώτη Μήτρου, ἠλέκτρισε σὰ σύνθημα μαγικό
τὴν πυκνὴ κτηνοτροφικὴ συντροφιά, ἡ ὁποία με γουρλομένους τοὺς ὀπι-
κοὺς φακοὺς καὶ τσουλουφιασμένα αὐτιά, περίμενε ἀνυπόμονα ν' ἀκού-
σει χαρμόсуна χαμπέρια ἀπ' τὰ παλιὰ τῆς κλεφτουριᾶς λημέρια.

—Τὶ νὰ σᾶς ποῦ οὐρὲ πιδιά, χαρὰ θιοῦ. Χουρτάρ' μέχρι τ' ἀχαμνά,
νιρά κρουσταλλένια· τὰ ἰλάτια σουστὸς παράδισους, ἡ Μπουτούρα, ἡ Νιρά-
ἴρα, ἡ Μπασιάρικα κι' ὅλα τὰ ψηλώματα, ἄσπρισαν προυχθὲς ἀπ' τ' πρῶτου
πασπάλ'. Σὶ παίρν' ἡ χαρὰ. Κι νὰ σιλουέται κανένας, πῶς οὐ παράδισους
αὐτὸς ρήμαξει ἀπ' ἀνθρώπ' κι' ἀπ' πράματα. "Αἱ κατὰ διαόλ' πού μᾶς κα-
τάντησε αὐτὴ ἡ φαγουμάρα μεταξὺ μας. Οὐόντας ρουβόλσα ἀπ' τ' Πιρ-
γούλ' σιά κάτ' σταμάτσα μι' ἀνάσα ἰκεῖ στοῦ κόνζμα νὰ πιου νιράκ'. Καθῶς
ματασκώθκα, κύταξα γύρου—τριγύρου, μι' ἴρι τοῦ κλάμα κι' τοῦ βαρὺ πα-
ράπουνου· κι' χουρίς νὰ τοῦ θέλου, τραγούδσα τοῦ τραγούδ' τοῦ καπτάν
Μπλαχάβα:

Ἄηδόνια μ' πιρήφανα, λάτια καμαρουμένα,
φέτου νὰ μὴ λαλήσιτι, φέτου νὰ μαραθῆτι...

Ἴνῳ τὰ δάκρυά μ' πνίγαν τὴν καρδιά μ'»!

Περτουλιώτικα λειβάδια. Ἐνα ζωντανὸ πεζοτράγουδο τῆς Πίνδου, τὸ ὁποῖο φιλοτέχνησε μὲ τὴν ἄφθαστη παλέττα τῆς φύσης τὸ χέρι τοῦ Δημιουργοῦ, μὲ μιὰ ἀτέλειωτη ποικιλία χρωμάτων, βλάστησης, σχημάτων, γραμμῶν καὶ φωτός. Κάτι τὸ ἀσύλληπτο στὰ στενὰ ὄρια τῆς ἀνθρώπινης φαντασίας, πού ἡ ἀδύνατη συγγραφικὴ πέννα τοῦ ἀνθρώπου, ἀδυνατεῖ νὰ σκιαγραφήσει. Ἐδῶ στὸ βαθύ ἴσκιο τῶν γέρικων πυκνῶν ἐλατιῶν, μὲ τοὺς κισσοῦς, στὴν καταπράσινη λάκκα πού τὴ διασχίζουν χειμῶνα — καλοκαίρι πεντακάθαρα ρεμματάκια καὶ στὶς γύρω εἰδυλλιακὲς πλαγιὲς μὲ τίς παύψηλες φτέρες, μᾶς διηγούντανε οἱ γιαγιάδες μας ὅταν εἴμασταν μικρὰ παιδάκια καὶ κάναμε τίς νύχτες τὸ κονάκι μας ἐδῶ, ἀνεβαίνοντας στὸ ἀγαπημένο μας χωριὸ Γαρδίκι ἢ κατεβαίνοντας πρὸς τὸν κάμπο, πῶς ὁ τραγοπόδαρος θεὸς τῶν δασῶν Πάνας, ἔπαιζε τίς ἀστερόεσες νύχτες τὸ μαγικὸ του αὐλὸ πού γλυκὰ ἀντιλαλοῦσε στὰ φαράγγια τῆς Φούρκας καὶ τοῦ Κεπτινέλου, ἐνῶ οἱ λευκοφοροῦσες Καλότρες χόρευαν βουβὰ τὸν αἰθέριο ἔξωτικό τους χορῶ... .

Καθὼς προχωροῦμε ἀπὸ τὴ θέση Τζατζᾶ, ὅπου ὁ δρόμος περνáει μέσα ἀπὸ εὐθυτενῆ ἔλατα πού νομίζεις πῶς σὲ ὑποδέχονται σὲ στάση παρουσιάστε, ἀντικρῦζουμε ἓνα ξέφωτο, μιὰ ἐκτεταμένη ὄροκοιλιάδα, ἡ ὁποία γυρίζει ἀριστερὰ καὶ φτάνει κοντὰ στὸ Περτούλι. Στὸ μέσο τῆς ὄροκοιλιάδας αὐτῆς καὶ δεξιὰ εἶναι ὁ δρόμος πού ὀδηγεῖ πρὸς τὴ Χρυσομηλιά ἐνῶ ἀριστερὰ καὶ πρὶν φτάσουμε στὸ Περτούλι, εἶνε τὸ συγκρότημα τοῦ Ξυλουργικοῦ ἔργοστασίου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μὲ τὸ θρυλικὸ στυλοβάτη του Μπάρμπα—Κώστα, τὸ ὁποῖο στὴν κατοχὴ κατέστρεψαν οἱ φρατέλλοι μὲ ἐμπρηστικὲς βόμβες.

Τὰ Περτουλιώτικα λειβάδια μαζὺ μὲ τὰ λειβάδια τοῦ Κόρμπου μὲ τὰ γύρω βουνά πού τὰ στεφανώνουν, ἀποτελοῦνε ἀναμφισβήτητα τὸ ὀμορφώτερο καὶ γραφικώτερο κομμάτι τῆς πολυτραγουδημένης Πίνδου μας, τὴν ὁποία ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς Στάνης Συρρακιώτης Κώστας Κρυστάλλης τραγούδησε μὲ τοὺς στίχους του:

Βουνά τοῦ Πίνδου ἀψηλά
μὲ τὰ πολλὰ κλαριά σας,
μὲ τὰ τρανά τὰ ἔλατα
τὲς γέρικες ὄξειές σας
τοὺς ἴσκιους τὲς δροσιές σας,
Ἄχ! πὸτ' ἀκόμα μιὰ φορά
Θὲ νά σᾶς ἀγναντέψω,
πότε θά πιῶ ἀπ' τὰ κρῦα σας
τ' ἀθάνατα νερά σας...

5 9) εμβρίου 1949.

σεται στην γεωλογική περίοδο από του Τριαδικού μέχρι του Κατωτ. Κρητιδικού, του Μεσοζοϊκού αιώνα.

Τέλος, χαμηλότερα εξαπλοῦται ἡ πεδιάς τῆς Θεσσαλίας τῆς ὁποίας τὰ μὲν βαθύτερα στρώματα εἶναι διλουβιακαὶ προσχώσεις τοῦ Πλειστοκαίνου, τὰ δὲ ἀνώτερα εἶναι ἀλουβιακαὶ προσχώσεις τοῦ Ὀλοκαίνου.

Μάρς 1952

✱

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΛΙΑΚΑΤΑΣ – 1826

Μὲ γέλασεν ἡ χαραυγὴ
τῆς νύχτας τὸ φεγγάρι
καὶ βγῆκᾶ νύχτα στὸ βουνό,
ψηλὰ στὸ κορφοβούνι
βρίσκω λημέρια κλέφτικα,
πολυχορταριασμένα.
Μὲ πῆρε τὸ παράπονο,
τὰ μάτια μου δακρῦζουν.
Ἐκεῖ ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ,
νὰ πάρω λίγον ὕπνο.
Βάζω ντουφέκ' προσκέφαλο
καὶ τὸ σπαθί μου στῶμα.
Ἄκούω τάπεῦκα νὰ βογγοῦν
καὶ τίς ὄξυες νὰ τρίζουν,
ἀκούω καὶ μιὰ πῆρδικα
πού σιγοτραγουδοῦσε
καὶ καταριόταν τὰ βουνὰ
μ' ἀνθρώπινη λαλίτσα:
Ἔσεῖς βουνὰ τοῦ κερατᾶ
βουνὰ τ' Ἀσπροποτάμου
τοὺς κλέφτες τί τοὺς κάματα,
τὸν καπετάν Γρηγόρη;
Αὐτὸς πῆγε καὶ κλείστηκε
στὸ δόλιο Μεσολόγγι,
μᾶς εἶπαν πὼς λαβώθηκε
μὲς' στὸ δεξι τὸ μάτι,
μᾶς εἶπαν πὼς δὲν θά Ξαναρθῆ,
δὲν θά τὸν ματαῖδοῦμε.
Γιὰ κλάψτε δέντρα καὶ κλαργιά
καὶ σεῖς κοντοραχοῦλες
καὶ σεῖς βουνὰ κλεφτόβουνα
μὲ τίς κρυές θρυσοῦλες
τί χάσαταν τὴν κλεφτουργιά,
τὸν καπετάν Γρηγόρη!

ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΣ ΚΑΙ ΑΧΕΛΩΟΣ

Ο έκτεταμένος ορεινός χώρος, τόν οποίο διασχίζει τὸ μεγάλο ποτάμι Ἀχελῶος ἢ "Ἄσπρος" ἀπὸ τὶς πηγές του κοντὰ στὸ Μέτσοβο κι' ἀπὸ τὰ ὑψίπεδα τῶν βουνῶν Περιστερί καὶ Λάκμονα κι' ἀπὸ ὑψόμετρα δυὸ χιλιάδων μέτρων περίπου, ὀνομάζεται Ἀσπροπόταμος ἢ Ἀσπροπόταμον. Τα ὄρια του ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ βουνὸ Κόζιακας καὶ τὸν Πορτιάτη ποταμὸ καὶ ἀπὸ τὴν Καλαμπάκα καὶ τὸν Πηνειὸ ποταμὸ, μέχρι τὰ Ἀθαμανικὰ βουνά, τὴ Λέουσα, σύνορα Ἄρτας καὶ τὸ Ζυγὸ τοῦ Μετσόβου.

Στὴν ἀρχαιότητα ἡ χώρα αὐτὴ τοῦ Ἀσπροποτάμου λέγονταν Ἰστιαιῶτις, Ἀχελῳίτις καὶ Ἀθαμανία.

Βουνὰ Γαρδικίου

Ἡ κοίτη τοῦ Ἀχελῶου φτάνει σὲ μῆκος μέχρι τὰ 220 χιλιόμετρα, τὸ δὲ βάθος τῶν νερῶν του ἀπὸ 2,50 μέχρι 7 μέτρο καὶ τὸ πλάτος τῆς κοίτης του μέχρι τὰ 90 μέτρα.

Τὸ ποτάμι αὐτὸ ἀφοῦ περάσει τὰ φαράγγια τῆς Πίνδου διαρρέει τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀγρινίου καὶ χύνει τὰ νερά του στὸ Ἴόνιο πέλαγος, κοντὰ στὸ Μεσολόγγι.

Ὀνομάσθηκε Ἀσπροπόταμος ἢ "Ἄσπρος" ἀπὸ τὶς κατάσπρες ἀσβεστολιθικὲς κροκάλες καὶ ἄλλη ἄσπρη ὕλη ποὺ φέρνει ἀπὸ τὶς πηγές του πρὸς ὅλη τὴ διαδρομὴ του καὶ ἀφήνει στὴν κοίτη του.

Οἱ πέστροφες ποὺ ζοῦν στὰ νερά του, εἶναι οἱ νοστιμότερες ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες, ὁ βασιλιάς τῶν ψαριῶν τηγανίζονται μὲ βούτυρο καὶ κυνηγοῦνται ἀπὸ δικούς μας καὶ ξένους ψαράδες, ποὺ κατακλύζουν τὴν κοίτη του ἰδίως στὴ θέση «Τρία Ποτάμια» μὲ βάρκες καὶ διάφορα σύνεργα ψαρική, μὲ ἐπιμονὴ καὶ ἐπιτηδεϊότητα.

Ἡ χώρα τοῦ Ἀσπροποτάμου φημίζεται γιὰ τὴν ὀμορφιά τῶν τοπίων της καὶ τὸ φυσιολατρικὸ καὶ οἰκειοπαθικὸ ἐνδιαφέρον ποὺ παρουσιάζει, γι' αὐτὸ καὶ τὰ χωριά ποὺ τὸν κοσμοῦν εἶναι ὅλα γραφικὰ καὶ ὀνομαστά θέρετρα.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀποτελοῦσε ἰδιαίτερη ἐπαρχία τῆς Θεσσαλίας, ἣ ὁποία περιελάμβανε κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς Τρικοῦπη κ.ά., 67 χωριά χριστιανικά πού ἀνήκουν ἀργότερα στοὺς ἄλλοτε Δήμους Ἀθαμάνων, Αἰθῆκων, Χαλκίδας παρ' Ἀσπροποτάμου, Καστανιάς καὶ Κωθωνίων. Ὁ Δήμος Ἀθαμάνων περιελάμβανε τὰ χωριά Γαρδίκι (πρωτεύουσα), Ἁγία Παρασκευή (Τζιούρτζια), Ἀθαμανία (Μουτσιάρα), Δροσοχώρι (Τυφλοσέλι), Δέση καὶ Ἅγιο Νικόλαο (Καμναί).

Στὰ Ἀσπροποταμίτικα χωριά ὑπάρχει μιὰ παράδοση παλιά, ἣ ὁποία λέει πὼς στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, ξεκίνησαν ἓνα φθινοπωρινὸ πρῶτὶ τέσσερα ἀδέλφια ἀπὸ κοντινὸ χωριὸ πρὸς τὸ Μέτσοβο, πρὸς τίς πηγές 4 ποταμῶν, γιὰ νὰ ἐτοιμάσουν καυσόξυλα γιὰ τὸ χειμῶνα πού σὲ λίγο θὰ ἔρχονταν. Τὸ βράδυ κοιμήθηκαν μαζὺ στὸ δάσος, σὲ κάποιο ἀπάνεμο μέρος, ὅταν δὲ τὸ πρῶτὸ ξύπνησαν εἶδαν μὲ ἀνησυχία, ὅτι ὁ ἀδελφὸς τους Πηνειὸς ἔλειπε, τὸ εἶχε σκάσει τὴ νύχτα πρὸς ἄγνωστη κατεύθυνση. Τὰ ἄλλα τρία ἀδέλφια Ἀσπροπόταμος, Ἄραχθος καὶ Ἀῶος, ἄρχισαν νὰ φωνάζουν καὶ νὰ ἀναζητοῦν τὸ χαμένο ἀδελφὸ τους πρὸς τρεῖς διαφορετικὲς κατευθύνσεις, ἐξακολουθοῦν νὰ φωνάζουν ἐξαλλα καὶ μέχρι σήμερα ἀκόμα, χωρὶς νὰ μπορέσουν νὰ συναντήσουν τὸ χαμένο ἀδελφὸ τους Πηνειό. Ὁ Πηνειὸς, ἄγνωστο γιὰ ποιά αἰτία, ροβόλησε τὴ νύχτα κρυφὰ πρὸς τὸ Θεσσαλικὸ κάμπο· πέρασε τὰ εἰδυλλιακὰ Τέμπη καὶ ἔνωσε τὰ νερά του κοντὰ στὸ Στόμιο (Τσαγέζι) μὲ τὰ νερά τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου.

Τὰ τέσσερα ὀνόματα Ἀσπροπόταμος, Πηνειός, Ἄραχθος καὶ Ἀῶος, ἀνήκουν στὰ ἰσάριθμα γνωστὰ μεγάλα ποτάμια τῆς χώρας μας, τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἴδια περίπου περιοχὴ, ὁ δὲ μῦθος μιλάει ἀλληγορικὰ γιὰ τὴ βοή καὶ τὸ θόρυβο τὸν ἐκκωφαντικὸ πού κάμουν κατὰ τὴ διαδρομὴ τους τὰ ὀρμητικὰ νερά τους μέσα ἀπὸ τίς χαράδρες, τὰ φαράγγια καὶ τίς κατηφόρες τῆς Πίνδου.

★

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΑΠΑΝΤΟΧΗΣ

Ποιὸς ἔλατος δὲν ἔχ' ὄροσιὰ καὶ ποιά κορφὴ τὸ χιόνι
 Λάλα το πουλί κι' ἀηδόνι καὶ στή ρίζα κρύα θρύση
 ποιὸς τὴν κάν' αὐτὴ τὴν κρίση.
 Ποιά πεθερὰ κάνει γαμπρὸ καὶ δὲν τὸν καμαρώνει
 γιέμ' καὶ δὲν τὸν καμαρώνει.
 Κι' ἔσκυψα νὰ πῶ νερὸ μὰ τ' ἄστρα μὰ τὸν οὐρανό,
 νὰ πίνω καὶ νὰ γιομίσω
 μαῦρα μάτια νὰ φιλήσω.
 Μοῦπесе τὸ μαντήλι μου, καημὸ πῶχει τὸ χεῖλι μου,
 γιέμ' τὸ βαριοξωμπλιασμένο μιὰ χαρὰ ταν τὸ καημένο.
 Νιφάδες τὸ κεντούσανε κορίτσια τραγουδοῦσανε,
 ἂν τῶβρει νηὸς νὰ τὸ χαρῆ γέρος νὰ μοῦ τὸ δώσει.

ΑΘΑΜΑΝΙΑ

Ἡ Ἀθαμανία στήν ἀρχαιότητα ἦταν χώρα τῆς Ἠπειροῦ ἢ τῆς Θεσσαλίας, ἀνατολικά τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου καί βρίσκονταν μεταξύ τῆς χώρας τῶν Περραιβῶν πρὸς Βορρᾶ, τῆς Ἑστιαϊώτιδας τῆς Θεσσαλίας Ἀνατολικά, τῆς Δρυοπίδας καί τῆς χώρας τῶν Δολόπων πρὸς Νότο καί τῆς Μολοσσίδας πρὸς τὰ Δυτικά. Ὑπὸ πολλῶν θεωροῦνταν περισσότερο σὰν Θεσσαλική χώρα καὶ ὄχι Ἠπειρωτική. Ἡ σημερινή περιοχή τῶν Τζουμέρκων καὶ μέρος τοῦ Θεσσαλικοῦ Μαλακασίου, περιλαμβάνονταν στὸ χωρὸς ποὺ καταλάμβανε ἡ ἀρχαία Ἀθαμανία. Ἡ χώρα τῆς ἀρχαίας Ἀθαμανίας χρωστᾷ τὴν ὀνομασία της στὸ βασιλιά Ἀθάμα, ποὺ ἦταν γιὸς τοῦ Αἰόλου κ' ἐβασίλευσε πρῶτα στοὺς Μινύες τοῦ Ὀρχομενοῦ τῆς Βοιωτίας καὶ ὕστερα τῆς ἀπὸ τὸν ἴδιο ὄρεινῆς περιοχῆς ποὺ κατέλαβε καὶ ὀνόμασε Ἀθαμανία.

Ἡ νεώτερη καὶ σημερινή Ἀθαμανία ἢ ἄλλοτε Δημός Ἀθαμάνων, περιλαμβάνει τώρα μόνο ἕξι χωριά, δηλαδὴ τὸ Γαρδικί (πρωτεύουσα), Ἀγία Παρασκευή, Ἀθαμανία, Δροσσχῶρι, Δέση καὶ Ἅγιο Νικόλαο καὶ 2—3 συνοικισμοὺς καὶ τὸν γύρω ἀπὸ τὰ χωριά αὐτὰ ὄρεινὰ χωρὸς.

Ἡ παλιὰ πρωτεύουσα τῆς Ἀθαμανίας, ἦταν κτισμένη στὴ θέση «Βρύσες», τῆς Κοινότητος Γαρδικίου, κάπου διακόσια μέτρα ψηλότερα ἀπὸ τὸ συνοικισμό τοῦ Γαρδικίου «Παλιοχώρι», ὅπου καὶ σήμερα ἀκόμα σώζονται ἐρείπια καὶ κομμάτια ἀπὸ σπασμένα κεραμίδια καὶ ὅπου ὑπάρχουν πληροφορίες ὅτι κατὰ καιροὺς βρέθηκαν διάφορα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἀπὸ ἀρχαιοκαπήλους καθὼς καὶ ἀρχαία νομίσματα μὲ λέξη «Ἀθαμάνων». Ἡλικιωμένοι Γαρδικιώτες τῆς ἐποχῆς 1900—1915, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀείμνηστος Νίκος Βέης— Ἀκαδημαϊκὸς καὶ καθηγητὴς Πανεπιστημίων καὶ Εὐάγγελος Φωτιάδης— Διευθυντὴς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν καὶ Φιλολόγος καὶ ἱστορικός, μοῦ εἶχαν διηγηθῆ γιὰ ἓνα μεγάλο σεισμό στήν ἀρχαιότητα ποὺ κατέστρεψε τὴν πρωτεύουσα τῆς ἀρχαίας Ἀθαμανίας, ὅπως ἔγραφε ὁ παλιὸς Ἕλληνας περιηγητὴς Πausanias.

ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΘΑΜΑΣ

Ὁ Ἀθάμας ἦταν γιὸς τοῦ Αἰόλου καὶ τῆς Ἐναρέτης, Βασιλιάς τοῦ Βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ. Κατὰ διαταγὴ τῆς Ἥρας ὁ Ἀθάμας παντρεύθηκε τὴ Νεφέλη· ἐκ τῆς ὁποίας ἐγίνε πατέρας τοῦ Φρίξου καὶ τῆς Ἑλλης. Ἀφῆσας ὅμως αὐτὴ ὕστερα παντρεύθηκε τὴν Ἰνώ, θυγατέρα τοῦ Κάδμου, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπέκτησε τὸν Λέαρχο καὶ τὸν Μελικέρτην. Φονεύσας ὅμως ὑπὸ τὸ κράτος μανίας τὸν Λέαρχο, ἀναγκάσθηκε νὰ φύγει ἀπὸ τὴ Βοιωτία καὶ νὰ ἐγκατασταθῆ στήν ἀπὸ αὐτὸν καταληφθεῖσα καὶ ὀνομασθεῖσα χώρα τῆς Ἀθαμανίας.

ΑΘΑΜΑΝΕΣ

Υπό τὴν ὀνομασία αὐτὴ ἦταν γνωστοὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀθαμανίας Ἀθαμάνες, χώρας τῆς Ἠπειρο—Θεσσαλίας. Εἰς αὐτὴ ἐγκαταστάθηκαν οἱ Ἀθαμάνες ἀπὸ τῆ Θεσσαλία, κυνηγηθέντες ἀπὸ τοὺς Λαπίθες. Ὁ Στράβωνας περιελάμβανε αὐτοὺς μεταξὺ τῶν βαρβάρων, ἐνῶ ὁ τρεῖς αἰῶνες ἀρχαιότερος αὐτοῦ Πλάτωνας τοὺς ἤθελε μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν φύλων. Ἡ Ἑλληνικότητα ὅμως τῶν Ἀθαμάνων εἶναι ἀναμφισβήτητη πού ἀποδειχναται ἀκόμα κι' ἀπὸ τὰ νομίσματα αὐτῶν πού ἔφεραν τὴν εἰκόνα τῆς Διώνης καὶ τῆς Ἀθηνᾶς μὲ τὴν ἐπιγραφή «ΑΘΑΜΑΝΩΝ».

★

Καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος, συγγραφέας πολλῶν βιβλίων του πού ἐζήσε τὸ 1661 μέχρι τὸ 1714, στὴν ἱστορικὴ Γεωγραφία του πού κυκλοφόρησε μετὰ τὸ θάνατό του τὸν Ὀκτώβρη 1724 στὴ Βενετία, ἀναφέρει γιὰ τὴν Ἀθαμανία καὶ τοὺς Ἀθαμάνες.

Πολλοὶ ποιητὲς ἀφιέρωσαν τραγούδια τους στὸ ὄμορφο Γαρδίκι, μετὰξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἀείμνηστος λαογράφος τῆς Πίνδου Ἀλέκος Χατζηγάκης ἀπὸ τὸ Περτούλι, ἔγραψε τὸ ἐξῆς ποίημά του:

ΑΛΕΞ. Κ. ΧΑΤΖΗΓΑΚ.†

Ἀσπροπόταμο μὲ τὰ πολλὰ σου κάλη
κρύβεις στὸν κόρφο σου τ' ἀθάνατα χωριά,
χιόνια κι' ἀνοιξες οἱ ἐποχές σου
θαῦμα ἢ φυσικὴ του ὀμορφιά!

Κι' ἀπάνω σὲ τσουγκάνια θεοτικά,
σὲ βράχια, σὲ κοτρώνια σουβλερά,
προβάλλει τῶν χωριῶν σου τὸ καμάρι
τ' ὄμορφο Γαρδίκι γεμᾶτο χάρι.

Ἔχει τὴν ἱστορία του παλιὰ, παλιὰς τὴς παραδόσεις,
Χουραϊτ—Πασᾶς πολέμησε τοὺς κλέφτες κι' ἀρματωλοὺς σου,
κάτω κεῖ στὸ Κεράσοβο, στῆς Παναγιᾶς τὸ Μοναστήρι.

Παλιός σου κλέφτης κι' ὁ Μειντάνης πού ὁ Κόρτζα
Ὁ Ἀρβανίτης μὲ μπαμπεσιά τὸν σκότωσε

Ὅλοι ὕμνουῦν τὴν ἀντρεία σου κι' ὅλοι χαίρονται τὴν ἀρχον-
(τιά σου,

Τοὺς γέρους τοὺς ἀδίκησες μὲ τὴς ὀλόασπρες φλοκάτες
τὴς Γαρδικιωτοπούλες τὴς ὀμορφες μὲ τὴς μακριῆς σιγκοῦνες,
τὰ πλουμιστὰ κιλίμια σου, τὴς μάλλινες κουβέρτες,

ΒΛΕΠΕ 36η σελίδα

★

ΣΤΑ ΥΨΗΠΕΔΑ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

ΤΟ ΓΑΡΔΙΚΙ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

“Όπου δέν υπάρχουν πηγές ιστορικές από χειρόγραφα ή από βιβλία, ή προφορική παράδοση, ή αφήγηση και ή έρευνα με τή συζήτηση, αποτελοῦν τὸ μόνο μέσο γιὰ τὸν έρευνητὴ στὴ μελέτη τῆς Ιστορίας τοῦ τόπου μας.

Ἡ διαπίστωση αὐτὴ παίρνει σταθερὰ τὴ θέση της προκειμένου γιὰ τὸ μεγάλο χωριὸ Γαρδικί, ἓνα ἀπὸ τὰ πολυανθρωπότερα και ζωτικότερα κέντρα τοῦ Ἀσπροποτάμου, γιὰ τὸ ὁποῖο δέν έχει γραφεί σχεδόν τίποτα τὸ ιστορικό με ἀκρίβεια και ἀντικειμενικότητα, σὲ τρόπο πού νά μπορεί ὁ ιστορικός τοῦ μέλλοντος νά ζητήσει και νά ἀνεύρει πηγές γιὰ τὴ διαφώτιση τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ ΟΝΑΜΑΣΤΗ ΚΡΥΟΒΡΥΣΗ ΤΟΥ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ.
Εἰκονίζονται οἱ μακαρίτες Ντούλας Μπαταβάνης, Βάϊος
Φυσικόπουλος, Γιώργος Στράτος, Πέτρος Βλαχοκώστας

Πολλοὶ Γαρδικιώτες και ἰδίως ὁ ἄλλοτε Πρόεδρος τῆς Κοινότητας Γαρδικίου ἀείμνηστος Χρῖστος Δ. Πελεκούδας, διηγόνταν πὼς σώζονταν τὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια ἓνα βιβλίο με ἄγραφες ριγωμένες κόλλες στὸ ὁ-

ποίο ό εκάστοτε Δήμαρχος πρώτα κι' αργότερα Πρόεδρος τής Κοινότητας ό Έφημέριος του χωριού, ό Δάσκαλος ή κάποιος άλλος Γαρδικιώτης, έγραφαν τά πιό σημαντικά κι' αξιόλογα ιστορικά, κοινωνικά και άλλα γεγονότα του χωριού. Άτυχώς και τó βιβλίο αυτό που κάτι θά μπορούσε νά προσφέρει στο σύγχρονο έρευνητή, χάθηκε άγνωστο γιατί, με ποιό τρόπο και πότε.

Ότι κατορθώθηκε νά περισυλλεγή σχετικά με τόν άγνωστο ρόλο και πορεία του στο πέρασμα τών χρόνων, σταχυολογήθηκε από άφηγήσεις υπέργερων Γαρδικιωτών, οι όποιοι πάλι τά διατηρούσαν στή μνήμη τους από τή ζωή τους κι' από τις άφηγήσεις γερόντων τής προηγούμενης από αυτούς γενεάς.

Ό κυριώτερος από τούς πληροφοριοδότες μου ήτανε ό άείμνηστος Θανάσης Γ. Καρανάσιος ή Καραγιώργος, ό παπούς μας, τόν όποίο οι φίλοι του προσονόμαζαν και Τζιάντζιο. Γεννήθηκε στο Γαρδικί τó 1805 και πέθανε στις 30 του Μάρτη του 1915, σε ήλικία 110 χρόνων στόν Παλαμά —Καρδίτσα.

Κατά τις άφηγήσεις αυτές, τó σημερινό Γαρδικί — Άσπροποτάμου είναι χωριό νέο, τó όποίο δε μπορεί νά αριθμεί ζωή περισσότερο από 3—4 αιώνες. Με τή γνώμη αυτή συμφωνούν άπόλυτα όλα τά οίκοδομικά κτίσματα του χωριού τά όποια αναγράφουν χρονολογία οίκοδομήσεως τους έντός τών άνωτέρω χρονικών ορίων, τά δέντρα του χωριού τών όποίων επίσης ή ζωή κατά τούς ειδικούς δέν ξεπερνάει τά διακόσια χρόνια και άλλα άδιάφευστα και τόσο όμιλητικά περιστατικά.

Γιά τήν ιστορική προέλευση τών κατοίκων του χωριού υπάρχουν πολλές πιθανολογούμενες έκδοχές. Κατά τόν παππού Τζιάντζιο, ό όποιος συνώδευσε τόν Καραϊσκάκη από τήν Πύρρα για τήν περιοχή Γαρδικίου και συνωμίλησε μαζί του αρκετές ώρες τó 1824 και διηγείτο ζωντανά τó πέρασμα του Πάτερ Κοσμά από τόν Άσπροπόταμο τó χειμώνα του 1777, οι περισσότεροι κάτοικοι του νέου χωριού προήλθαν από δύο σημεία, οι πρώτοι και πιό πολλοί από παλιό χωριό που άλλοτε ήτανε κτισμένο στο σημερινό άγροτικό συνοικισμό Παληοχώρι με τó όνομα Κεράσοβο, τó όποίο έγκαταλήφθηκε γιατί είχε πολλά φείδια δηλητηριώδη, άλλοι δε από μικρό συνοικισμό που βρισκότανε στήν άντικρυνή όρσοειρά, τó Λιάσοβο. Στή θέση που ήταν τó Κεράσοβο λέγεται πως ήταν άλλοτε ή έδρα του βασιληά Άθάμα. Και στις δυό θέσεις που ήταν τó Κεράσοβο και τó Λιάσοβο, σώζονται μέχρι σήμερα πολλά έρείπια.

Άπό τó Κεράσοβο μετακινήθηκαν οι κάτοικοι γιατί εκεί τó κλίμα ήταν άνθυγιεινό, τά πόσιμα νερά άκατάλληλα και τó μέρος κρατούσε πολλά δηλητηριώδη φείδια, τά όποια ήταν τόσο επικίνδυνα, ώστε παρακινούμενα από τή μυρουδιά του μητρικού γάλακτος, έμπαινον μέσα στις κούνιες τών μωρών παιδιών, άλλα και μέσα στα άνοιχτά στοματάκια τους πολ-

λές φορές, οί δέ κάτοικοι υπέφεραν τρομερά από συχνές επίδρομές ληστοσυμμοριτών. Από τό Λιάσοβο επίσης οί κάτοικοι έφυγαν για τούς ίδιους λόγους και για τό έξης έπεισόδιο: Στή Λιασοβίτικη τοποθεσία «Τζιάνα» στήν άριστερή όχθη του Άσπροποτάμου, ήταν τά χρόνια έκείνα ένας νερόμυλος τόν όποιο διατηρούσε τούρκος Άγās. Μιά μέρα ό Άγās κακοποίησε μία Λιασοβίτισσα Χριστιανή πού πήγε στό μύλο του μέ σιτάρι, για τό λόγο δέ αυτό ό τούρκος μυλωνάς δολοφονήθηκε από τόν άντρα τής κακοποιηθείσης. Τότε οί άλλοι τούρκοι του συνοικισμού για εκδίκηση έκαψαν και κατέστρεψαν τά σπίτια τών χριστιανών, οί δέ τελευταίοι επιτεθέντες τή νύχτα έκαψαν τά σπίτια τών τούρκων και τούς καταδίωξαν. Έτσι καταστράφηκε τό Λιάσοβο κατά τίς παραδόσεις.

ΤΕΣΣΑΡΕΣ έπιστήμονες μέ τήν τοπική Γαρδικιώτικη στολήτσιπούνια Θανάσης και Βασίλης Βλαχοκόστας, Λεων. Μακρής κι' ό Καρδιτσιώτης Φειδίας Νικολάου.

Τήν έποχή έκείνη άπειρες ληστοσυμμορίες από δικούς μας και τουρκαλθανούς, καταπίεζαν τούς όρεινούς μας πληθυσμούς και τούς άπομυζούσαν κάθε βιωτική ικμάδα. Για τό λόγο αυτό οί πρώτοι Κερασοβίτες και Λιασοβίτες αποφάσισαν νά κτίσουν τό καινούργιο χωργιό σέ μέρος άπρόσιτο, στου όποίου τά λίγα περάσματα έστησαν πέτρινα ταμπούρια, άπό τά όποία υπερασπιζόνταν τό χωριό τους.

Έτσι ποτέ πιά δέ μόρσεσε νά πατήσει πόδι ληστου ή τούρκου κατακτητή στό Γαρδικί, έκτός από μία φορά στήν περίοδο τής μεγάλης άκμής του Άλή Πασά, πού πολλά στρατεύματα του Χουρσίτ Πασσά πού κατέστρεψαν τίς Καλαρρίτες τόν Ιούνιο του 1821, μέ άρτιο όπλισμό μπήκαν στό χωργιό χωρίς άντίσταση. Όμάδα προκρίτων του χωριου μέ έπί κεφαλής τό Γαρδικιώτη Γεώργ. Καραθάνο ή Γκάτσιο, βγήκε σέ προϋπάγ-

τηση τῶν ὀρδῶν τοῦ Πασσᾶ, τὰ ὁποῖα εἶχαν κάψει προηγούμενα τοὺς Καλαρρίτες καὶ ἐπέφεραν Ζημιές καὶ σὲ ἄλλα χωριά, γιὰ νὰ ἐξευμενίσουν τὴ μανία τους, ἀφοῦ κάθε ἀντίσταση θὰ ἦταν μάταια. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Τουρκαλθανῶν ἀντελήφθηκε μόλις πλησίασε τὴν ὁμάδα τῶν Γαρδικιωτῶν προκρίτων, στὸ πέτο τοῦ Καραθάνου ἓνα διακριτικὸ παράσημο τὸ ὁποῖο τοῦ εἶχε ἀπονείμει ὁ Σουλτάνος σὲ μεγάλους ἀθλητικούς ἀγῶνες πού εἶχαν γίνεи στὴν Πόλη. Τὸ παράσημο αὐτὸ ἔσωσε τὸ χωριγιὸ ἀπὸ λεηλασίες καὶ ἄλλες συμφορές.

Γιὰ τὴν ἐπικοινωνία τους μὲ τὸ Θεσσαλικὸ κάμπο οἱ Γαρδικιώτες μεταχειρίζονταν τὰ μοναδικὰ γιὰ τὰ βουνὰ τους μουλάργια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν τὸ μόνο μεταφορικὸ μέσο πού ἄντεχε στὰ δύσβατα μονοπάτια τους. Μεγάλα καὶ ὀπλισμένα καραβάνια ξεκινοῦσαν γιὰ τὸ φόβο τῶν ληστῶν καὶ τίς νύχτες διανυκτέρευαν σὲ χωργιά ἢ ἄλλα ἀσφαλῆ σημεῖα τῆς διαδρομῆς τους. Ἐνα ἀπὸ τὰ κονάκια τους αὐτὰ ἦταν κ' ἓνα παλιὸ μεγάλο μοναστήρι πού βρισκότανε στὴν ἀντίπερα ὄχθη τοῦ Περτουλιώτικου ποταμοῦ καὶ στὴ θέση «Σμίξη», τὸ ὁποῖο ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὴν ἄλλη πλευρὰ μὲ μεγάλη πέτρινη γέφυρα μὲ δέκα ἐφτά τόξα. Ἀπὸ τὸ μοναστήρι ἐκεῖνο καὶ τὴ μεγάλη γέφυρα δὲ σώζονται σήμερα, παρὰ μόνο ἐρείπια.

Μερικοὶ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ κατὰ μιὰ ἐκδοχὴ, προέρχονται ἀπὸ τὴ Τζουμαγιά Μακεδονίας, ἀπὸ τὴν ὁποῖα τοὺς ἐξώρισε ὁ Σουλτάνος στὰ κατοκτράχαλα Ἄθαμανικὰ βουνὰ γιὰ τιμωρία, γιατί ἦταν ἀτίθασοι καὶ ἀπειθαρχοὶ στοὺς τούρκους, δὲν ἐπλήρωναν τοὺς φόρους καὶ διαρκῶς δημιουργοῦσαν σοβαρὰ ζητήματα. Οἱ πολεμιστὲς Γαρδικιώτες τῶν πολέμων 1912—1913 περνῶντας ἀπὸ τὴ Τζουμαγιά, ἐγνώρισαν ἠλικιωμένους κατοίκους τῆς πού ἐγνώριζαν τὸ Γαρδίκι, παληοὺς συγγενεῖς των καὶ πολλὰ ὀνόματα κατοίκων τοῦ Γαρδικίου. Ἐντύπωση ἔκαμε στοὺς ἐπίστρατους Γαρδικιώτες τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ἡ γλῶσσα, ἡ ἐνδυμασία, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα κ.ἄ.π. τῶν Τζουμαγιωτῶν, πού ἦταν ὅμοια μὲ τῶν Γαρδικιωτῶν!

Ὅταν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τοῦ Γαρδικίου ἀνίχνευαν τὴν περιοχὴ ἐκεῖνη γιὰ τὴν ἀνεύρεση καταλλήλου τοποθεσίας γιὰ ἀνοικοδόμηση τοῦ νέου χωριοῦ καὶ ἔφτασαν κοντὰ στὴ βρύση μὲ τὸ ὄνομαστὸ νερό, βρῆκαν ἐκεῖ μιὰ γρηθὰ ἐρημίτισσα—ἀγρότισσα στεγασμένη σ' ἓνα πρόχειρο καλυβάκι, κοντὰ δὲ σ' αὐτὸ ἓνα πρόχειρο κακοφτιασμένο ξύλινο φράχτη. Ἀπὸ τὴ φράχτη αὐτὴ ἡ ὁποῖα στὴν Κουτσοβλαχικὴ γλῶσσα λέγεται «Γ κ ἄ ρ ν τ (ου)», τὸ χωριγιὸ ὀνομάστηκε ἀπὸ τοὺς κατοίκους του καὶ στὴ γλῶσσα τους «Γκαρντίσι». Ἡ τοπωνυμία Γαρδίκι, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ χωριγιὸ τόσο νέο, δὲ φαίνεται νὰ εἶναι σλαυικὴ, μᾶλλον θὰ πρόκειται γιὰ ἐλληνισμό τῆς κουτσοβλαχικῆς τοπωνυμίας «Γκαρντίσι—Γαρδίκι», σημαίνει δὲ μικρὸ κάστρο ἢ κώμη.

Μετὰ τὸν οἰκισμό τοῦ χωριοῦ καὶ κατὰ προφορικὴ πάντα παράδοση, μερικοὶ Γαρδικιώτες ἀπὸ τὸ ὀμώνυμο χωριγιὸ τῆς Χειμάρρας Β. Ἠπεῖ-

ρου κατέφυγαν και έγκαταστάθηκαν στο Γαρδίκι, μετά την ολοκληρωτική καταστροφή της πατρίδας τους από τον Άλη Πασσά το Μάρτιο του 1812. Άκόμα και ευάριθμες οικογένειες από το Συρράκο, Καλλαρίτες και Μασσοϊκι Ήπειρου, που χωρίζονται από το Γαρδίκι από την κορυφογραμμή της Πίνδου «Κακαρδίτσα» (ύψóm. 2.429 μ.) φαίνεται έγκαταστάθηκαν εκεί αποφεύγοντες τις διώξεις των τουρκαλβανών του Άλη Πασσά.

Τά κοντινά χωριά Μουτσιάρα και Τζούρτζια φαίνεται πως είναι παλαιότερα του Γαρδικίου, ενώ δεν απέχουν από αυτό το μόν πρώτο μόλις είκοσι λεπτά, το δε άλλο μόλις σαράντα πέντε λεπτά, παρουσιάζουν έν τούτοις σημαντικώτατες και τόσο χτυπητές διαφορές στη γλώσσα, στα ήθη και έθιμα, ένδυμασία κλπ.. Στη Μούτσιάρα όμιλείται μόνο ή Έλληνική γλώσσα, στη δε Τζούρτζια ή κουτσοβλαχική αλλά πολύ διαφορετικά από το Γαρδίκι. Παράδειγμα πρόχειρο: Οι Γαρδικιώτες λένε το πρωί—«Νταργά»· οι Τζουρτζιώτες λένε το πρωί — «Ντουμνιάτο (ου)»! Αυτό μαρτυρεί κατά τρόπο έντελώς αδιάψευστο, πως οι κάτοικοι των τριών τόσο κοντινών χωριών, δεν προήλθαν από τον ίδιο τόπο, αλλά από τρεις διαφορετικούς χώρους, για την ίδια ίσως αιτία και υπό ανάλογες συνθήκες.

Ό άείμνηστος Τζουρτζιώτης δικηγόρος Χρίστος Ντάκος σε παλιά συνομιλία μας μου είχε έξιςτορήσει από σχετικές έρευνές του, πως οι Τζουρτζιώτες θα προέρχωνται από την περιοχή της Κορυτσάς, όπου και σήμερα υπάρχουν οικογένειες με το επίθετο Ντάκος.

Τό ιστορικό αυτό αίνιγμα, σκεπασμένο επίμονα στα πυκνά του παρελθόντος σύννεφα, θα παραμένη ίσως για πάντα άνεξιχνίαστο, κ' έτσι θα μας είναι άγνωστη ή προέλευση ή πραγματική των βλαχοφώνων πληθυσμών της Πίνδου.

Τό 1928, σε άνασκαφές που έγιναν στη θέση «Καταφύη» της περιοχής Γαρδικίου, κοντά στη βρύση Στουρνάρα, για τό άνοιγμα του νέου ήμιονηγοῦ δρόμου, ήλθαν στο φως πρωτόγονα σιδερένια πολεμικά όργανα (δόρατα, μύτες άκοντίων κλπ.) τά όποία άποδεικνύουν ότι μάχες έγιναν εκεί στο πέραςμα των αιώνων, τις όποιες έχει σκεπάσει ό βαρύς πέπλος του παρελθόντος.

Στην ίδια θέση υπάρχει και σώζεται επίμονα ό θρύλος πως είναι κρυμμένο χρυσοῦν άγαλμα κάποιου Βασιληά, που παριστάνει μιá «Γουρούνα με 12 Γουρονόπουλα»!... Κατ' άλλη έκδοχή τό άγαλμα αυτό είναι κρυμμένο στη θέση «Βρύσες—Γαρδικίου».

Πολλοί Γαρδικιώτες, μεταξύ των όποιων και οι Γεώρ. Μπαλάφας, Γρηγ. Μπαταγιάννης, Γεώρ. Σουλιώτης και Δημ. Γκριζιος, άκολουθήσαντες τον Άσπροποταμίτη εύπατρίδη και ένθνικό άγωνιστή Χριστόδουλο Χατζηπέτρο, έλαβαν μέρος στις φονικές και νικηφόρες για τους Έλληνες μάχες που δόθηκαν με τους Τούρκους παρά την Καλαμπάκα στην 1η και 10η Μαΐου 1854. Στις μάχες αυτές τραυματίστηκε στο βραχίονα από έχ-

θρικό βόλι ο Γαρδικιώτης πολεμιστής Γεώργιος Μπαλάφας.

Χωρικός οργώνων το χωράφι του πρό πολλών χρόνων στη θέση «Βρύσες—Παληχωριού» της περιοχής Γαρδικίου, βρήκε μικρό μαρμάρινο άγαλμάτιο και χρυσό στεφάνι μεγάλης τέχνης. Την ίδια περιοχή έπεσκέφθηκε το 1938 Γάλλος αρχαιολόγος, ο οποίος με τη βοήθεια σχεδιαγράμματος προσπάθησε να ανακαλύψει τη θέση αρχαιολογικών θησαυρών μεγάλης αξίας και σημασίας. Ο πόλεμος που άρχισε την άλλη χρονιά, εμπόδισε ύπόσχεσή του για τη διενέργεια ανασκαφών.

Το Γαρδίκι είχε ύποστη μερική καταστροφή, ιδίως στο κέντρο του, στις 7 Ιανουαρίου 1892 από χιονοστιβάδες (σγκαβαλιά) που κύλισαν προς αυτό από τις κορυφές «Σπανούρα—Φαντανιέρα», με αποτέλεσμα το θάνατο των οικογενειών των Μπουκοβαλαίων και των Εύαγγελής και Παρασκευής Στεργιοπούλου και την τέλεια καταστροφή 50 — 60 σπιτιών: Την ίδια ημέρα έγινε καταστροφή και στο γειτονικό χωριό Άρματωλικό (Μπούκουρι). Η λαϊκή παράδοση διέσωσε τη συμφορά αυτή με το λαϊκό δίστιχο:

«Καταστροφή στο Μπούκουρι και σάρα στο Γαρδίκι».

Αντιπροσωπευτικότεροι τύποι Γαρδικιωτών της περασμένης τελευταίας γενεάς ήταν οι άειμνηστοί Γιάννος Μπαταγιάννης, Τόλης Ούτρας ή Ουάλλας, Νάσος Μαλέγκος ή Γκόπης, Νάσης Γαντζούλας και ο Χίτας Μπαταγιάννης, απ' τους οποίους περισυνέλεξα πολλές από τις άνω πληροφορίες μου.

Ο Γάλλος περιηγητής LEON HEUZEJ, ο οποίος το καλοκαίρι του 1858 είχε έπισκεφθή και το Γαρδίκι, γράφει τις έντυπώσεις του σε βιβλίο που έβγαλε στο Παρίσι και στις σελίδες του 107 και 108 ως έξης: «Περπατούμε τώρα άνεβαίνοντας το ποτάμι, πρώτα από την άριστερή όχθη για να φτάσουμε στο Γαρδίκι, που βρίσκεται σε πέντε ώρες απόσταση από έδω, αλλά στην αντίθετη όχθη. Ο δρόμος που άνεβαίνει στο Γαρδίκι, είναι ένας δρόμος από τους χειρότερους όλου του βουου. Ο συνοικισμός άποτελείται από έκατόν πενήντα σπίτια, σκαρφαλωμένα σε άπότομες πλαγιές, που δεσπόζονται από μιá διαχωριστική προεξοχή βράχων οι όποιοι πέφτουν λίγο—λίγο επάνω στα σπίτια! Μά το χωριό επήρε ένα χάρισμα από τον ουρανό, το όποιο ίσοφαρίζει πολλές έλλείψεις. Αυτό το χάρισμα είναι το παγωμένο νερό που φημίζεται πως είναι το καλύτερο από όλη την περιοχή. Όλοι οι βλάχοι άσπροντυμένοι φτάνουν διαδοχικά και συγκεντρώνονται περίεργα στο μεσοχώρι. Κάνω αυτή τη σκέψη, ότι τέτοια έπρεπε να ήταν άλλοτε στη Ρώμη ή όψη και το χρώμα των λαϊκών συναθροίσεων, χάρις στη λευκότητα των ρούχων και των μαλλίνων φλοκατών. Έρχεται σε προϋπάντησή μας ο Ξακουστός Κωστούλας Γαρδικιώτης, που ο πατέρας του Χρίστος είναι ένας άνθρωπος πολύ πλούσιος και που τον προσφωνούν βασιληά του χωριού. Ο Κώστας με φιλοξενεί στο σπίτι ενός ηλικιωμένου θείου του, ο όποιος έχει τρεις νέφες, τρεις ρωμαλέες

άντρογυναίκες. Αὐτὲς φοροῦν γιὰ φορέματα ἐπανοφώρια (φλουκάτες) καὶ γιὰ σκέπασμα τοῦ κεφαλιοῦ ἕνα εἶδος ὑψηλοῦ τουρμπανιοῦ ἀπὸ χοντρὸ βαμβακερὸ ἄσπρο ὕφασμα, στολισμένο μὲ ἕνα σταυρὸ ἀγροτικῆς χρυσαφικῆς. Μονάχα μιὰ θελκτικὴ κόρη, ἂν καὶ τὰ φορέματά της ἦταν ἀπὸ χοντρὸ μαλλί, κορίτσι μιᾶς ἀπὸ αὐτὲς τίς κυρίες, περιποιεῖ τιμὴ στὴ βλάχικη ὁμορφιά. Κατὰ τὸν Κώστα, οἱ Γαρδικιώτες εἶναι καθυστερημένοι, ὀλοκληρωτικὰ ἀφοσιωμένοι στὴν ὁδήγησιν τῶν ποιμνίων καὶ στὸ μισονομαδικὸ αὐτὸ βίον, ποῦ συνίσταται εἰς τὸ νὰ κατοικοῦν τὸ καλοκαίρι στὸ βουνὸ καὶ τὸ χειμῶνα στὸν κάμπο. "Ἐνα χωργιὸ αὐτῆς τῆς σπουδαιότητος δὲν ἔχει σχολεῖο. Οἱ Γαρδικιώτες παντρεύουν τὰ κορίτσια τους μὲ τοὺς βουνίσιους "Ἑλληνας ποῦ θεωροῦν γιὰ βλάχους ποῦ ἐξελληνίστηκαν. Δὲν τὰ δίνουν οὔτε σὲ γκαραγκούνηδες, οὔτε σὲ ἄρβανιτοβλάχους. Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριγοῦ εἶναι καινούργια, κοσμημένη μὲ μέτριας τέχνης εἰκόνες, εἶναι δὲ κτισμένη σὲ τοποθεσίᾳ ἄλλης πιὸ παλῆς ἐκκλησίας. Τὰ θράχια ποῦ δεσπόζουν τοῦ χωριγοῦ ἀνήκουν στὸ βουνὸ Κακαρδίτσα, ἀπ' τὸ ὁποῖο τὸ χειμῶνα κυλᾶνε πετροχιονοστιβάδες οἱ ὁποῖες συχνὰ προξενοῦν ζημιὰς στὰ σπίτια. Μὰ τότε οἱ κάτσοικοι βρίσκονται στὸν κάμπο. Ἐπεσκέφθηκα τὸν Χρῖστο Γαρδικιώτη, ἕνα βλάχο κολοσσό. Αὐτὸς γίνηκε ὁ βαθύπλουτος τῶν βουνῶν αὐτῶν χάρις στὸ ἐμπόριο μὲ τίς κάππες καὶ τὰ χοντρά μάλλινα ὕφασματα μὲ τὴν Κέρκυρα. Φοβᾶται πολὺ τοὺς Ἄρβανίτες, ποῦ γιὰ τὰ χωργιὰ αὐτὰ εἶναι μιὰ δουλειὰ μᾶλλον ἐπικίνδυνη παρὰ χρήσιμη. Ἀφήνοντας τὸ φιλόξενο γέρο Θεῖο, προσφέρω στίς κυρίες αὐτὲς (νύφες) μερικὰ κοσμήματα ἀπὸ τὸ κατάστημα PALAIS — ROYAL ποῦ εἶχα στὴ βαλίτσα μου. Τοὺς προξένησαν μιὰ θαυμάσια ἐντύπωση».

Τὸ ἱστορικὸ μεγαλοχώρι τοῦ Γαρδικίου βρίσκεται Ν.Δ. τῆς πόλης τῶν Τρικάλων, σὲ ὑψόμετρο 1.100 μέτρων, κάτω ἀπὸ τίς κορφὰς τῆς Πίνδου Κακαρδίτσα — ὑψόμετ. 2.429 μ., Σπανούρα — ὑψόμετ. 2.370 μ., Ντούλια — ὑψόμετ. 2.411 μ., Παλέντζι — Κουρούνας ὑψόμετ. 1.988 μ., καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὴν κορφὴ τοῦ Πλοῦν — ὑψόμετ. 1.702 μ. καὶ τὸν πελώριο γεροντόβραχο τοῦ Πλοῦν Σκῶβ — ὑψόμετ. 1.407 μέτ. Ἀνατολικά πρὸς τὴν τοποθεσίᾳ — βουνὰ Λιάσοβο δεσπόζει ἡ ἄλλη μεγαλόπρεπη κορφὴ Κάπ — Γκράσ(ου) σὲ ὑψόμετ. 1.930 μέτρα.

Ἄπ' τὰ Τρίκαλα τὸ Γαρδικιὸν ἀπέχει μὲ τὸν ἐθνικὸ δρόμον πρὸς τὴν Ἄρτα 80 χιλιόμετρα, ἀπὸ τὸ δασικὸ δρόμον τῆς Καστανιάς 100 χιλιόμετρα καὶ μὲ τὰ μουλάρια ἄλλοτε ἢ διαδρομὴ γίνονταν σὲ τρεῖς ἡμέρας, μὲ δυὸ διανυκτερεύσεις στὸ ὑπαιθρον, σὲ 18—20 ὥρες πορεία περίπου, μέσα ἀπὸ παραδείσια καὶ εἰδυλλιακὰ τοπία μὲ ἐλατοδάση, πανύψηλες φτέρες, ποτάμια μὲ νόστιμες καὶ λαχταριστὰς πέστροφες, ἰλιγγιώδεις ὑπώρειες βουνῶν, γραφικὰ χωριά, κορφὰς καὶ ὑψίπεδα.

Κατὰ τὴν παλιὰ φυσιολατρικὴ διαδρομὴ ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Τρικάλων πρὸς τὸ Γαρδικιὸν μὲ τὰ μουλάρια, οἱ Γαρδικιώτες περνοῦσαν ἀπὸ τὰ χωριά καὶ τίς τοποθεσίαις Πηγὴ (Μεγάλῃ Πουλιάνῃ), Πύλη, Πόρτα — Πα-

ναγιά, Κοτρώνι, Ἐλάτη (Τύρνα), Περτούλι ἢ Καργιόνα καὶ Κόρμπου, Σμί-
 Ξη, Χατζηπέτριο (Βετερνίνο), Παλιοβετερνίκο, Πύρρα, Πασχαλιόρη, Δέ-
 ση, Ἅγιο Νικόλαο (Καμνάϊ), Ἀσφάκα, Μακρυράχη, Ἀχελῶο ποταμὸ κ.ἄ.

Ἡ πρώτη κάτοικος τοῦ Γαρδικίου, ἡ γερόντισσα ποῦ ἀναφέραμε σὲ
 προηγούμενες σελίδες, μὲ τίς δυὸ γιδοῦλες τῆς, μερικές κόττες καὶ ἓνα
 μαντρόσκυλο γιὰ τὸ φόβο τῶν λύκων, ἀλεπούδων καὶ ἄλλων ἄγριων θη-
 ρίων, βρῆκε τὸν τόπο ἐκεῖνο πυκνὰ δασωμένο ἀπὸ αἰωνόβιους κέδρους,
 ἐλάτια, δρυς καὶ ἄλλα δένδρα, κατὰ τίς ἀφηγήσεις τῶν παππούδων μας,
 ἀπὸ τὰ ὁποῖα σήμερα δὲν ὑπάρχει τίποτα παρὰ μερικά κλήματα καὶ ὀπω-
 ροφόρα δένδρα, ἀπὸ τῆς μανίας τῶν Τσιληδῶν Χολέβα ὄλων τῶν ἐποχῶν
 ποῦ πέρασαν.

Τώρα τὸ Γαρδικί ἀριθμεῖ 350 σπίτια περίπου, μὲ 400 οἰκογένειες, 5
 —6 χιλιάδες κατοίκους τὸ καλοκαίρι, μὲ 3 παλιές βρύσες φυσικές καὶ 50
 καινούργιες ἀπὸ τὸ ὑδραγωγεῖο τοῦ «Στρογγυλοῦ» ποῦ ἔγινε μὲ κοινοτικό
 μεγάλο δάσος ἀπὸ 45 χιλιάδες στρέμματα, μὲ 4 ἐκκλησίες μέσα ἢ κοντὰ
 στοῦ χωριῦ καὶ τὸ ἱστορικό μοναστήρι τῆς Παναγίας σιμὰ πρὸς τὸ συνοικι-
 σμὸ «Παλιχώρι».

Μεταξὺ τῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ συγκαταλέγονται καὶ μερικά ἀρ-
 χοντικά, πύργοι, μὲ πολεμίστρες, ζηματίστρες κλπ., ὅπως τοῦ Γαρδικιώτη
 τοῦ Καραθάνου, τῶν Μπαταγιαννῶν κ.ἄ.

Ὁ περίφημος Ἕλληνας περιηγητὴς τῆς ἀρχαιότητος ἀπὸ τῆ Μικρασια-
 τικῆ Μαγνησία Παιουσίας, ποῦ ἐζῆσε τὸ Β΄ αἰῶνα μ.Χ., στὸ σύγγραμά του
 γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀναφέρει σχετικά μὲ τὴν ἀρχαία Ἀθαμανία καὶ τὸ Βασι-
 λιὰ Ἀθάμα, καθὼς καὶ ὁ ἀρχαιότερος ἱστορικός καὶ γεωγράφος Στράβων,
 ἀπὸ τὴν Ἀμάσεια, ποῦ ἐζῆσε τὸ 68 μέχρι τὸ 20 π.Χ., στὸ ἕβδομο βιβλί-
 ο τῶν Γεωγραφικῶν του ἀναφέρει γιὰ τὴν ἴδια περιοχὴ.

★

ΑΛΕΞ. Κ. ΧΑΤΖΗΓΑΚ

➡ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπ' τὴν 28 σελίδα

τίς μπατανίες τίς κεντητές, τὰ ὀνομαστὰ σκουτιά σου.

Σέρνουν τὸν ψάμικο χορὸ λεβέντες τοῦ χωριοῦ σου.

Καὶ τὸν συρτὸ χορεύουνε οἱ λιγερές κοπέλλες.

Τραγούδια λένε βλάχικα, τραγούδια τῆς ἀγάπης,

καὶ στὰ πεζούλια τοῦ μισοχωριοῦ οἱ γέροι μολογᾶνε:

—Γιὰ τὸν Καταραχιᾶ λένε πολλά, τὸν Ντέρη καὶ τὸν Γκάρτζο.

Καὶ σὰν ἐρθῆ χινόπωρο οἱ φαμελιές στὸν κάμπο κατεβαίνουν

στήνουν γιστάκια ζηλευτά, στὰ Περτουλιώτικα λειβάδια.

Φωτιές ἀνάβουνε πολλές, ὁ τόπος κοκκινίζει

πολλά τοὺς στέλνει χαιρετίσματα ὁ Γερο—Χατζηγάκης,

τοὺς ἔχει φίλους του καλοῦς, τοὺς ἔχει συμπεθέρους.

Πέρασαν χρόνια ὁμορφα, πέρασανε πολέμοι,

μὰ τὸ Γαρδικί τὸ περίφανο πάντα ἑακουσμένο μένει.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Δημοσιεύουμε ἐδῶ τέσσερα Δημοτικά τραγούδια, ἀπὸ τὰ πολλὰ πού λέγονται καὶ τραγουδοῦνται στὸ ὄρεινὸ χωριὸ Γαρδίκι τοῦ Ἀσπροποτάμου:

Αὐτὸ τ' ἀστέρι τὸ λαμπρὸ, πού πάει κοντὰ στὴν πούλια
Αὐτὸ μὲ φέγγει κι' ἔρχομαι κοντὰ στὴ γειτονιά σου.
Χτυπῶ τὴν πόρτα τρεῖς φορές, τὸ παραθύρι πέντε
Εὐπνα μπιρμπιλομάτα μου, ἦρθανε νὰ σὲ πάρουν.
Μὲ τετρακόσια φλάμπουρα, πεζούρα καὶ καβάλα.

<★>

Ἐσὺ φεγγάρι μου λαμπρὸ καὶ λαμπροφορεμένο
Αὐτοῦ ψηλὰ πού περπατεῖς καὶ χαμηλὰ λουιάζεις
Μὴν ἄειδες, μὴν ἀλόϊσες τὸν ἀγαπητικὸ μου.
Σὲ τί ταβέρνα κάθεται, σὲ τί τρώγει καὶ πίνει;
— Ἐψὲς τὸν εἶδα κι' ἔτρωγε σὲ μιὰ χρυσὴ ταβέρνα
τρεῖς μαυρομάτες τὸν κερνοῦν κι' οἱ τρεῖς μὲ τὴν ἀράδα.
Ἡ μιὰ κερνάει μὲ τὸ γυαλί· ἡ ἄλλη μὲ τὴν ἀράδα.
Ἡ τρίτη ἢ μικρότερη μὲ τὸ χρυσὸ ποτήρι.

<★>

Κίνησα ὁ μαῦρος κίνησα νὰ πάω στὸ Καρπενήσι
Στὸ δρόμο ἀπὸ πάλαι στὸ δρόμο ἀπὸ παῖσινω
Κρυφὸ καρτέρι μ' ἔκαμαν, ρίξαν καὶ μὲ βαρέσαν.
Στὸ πόδι μου μὲ βάρεσαν, καὶ στὸ δεξί μου χέρι.
— Τὶ χάλευες, παιδί μ' τι γύρευες στὸ Καρπενήσι καὶ πηγες,
— Πῆγα νὰ ἰδῶ τοὺς φίλους μου, νὰ ἰδῶ τοὺς συγγενεῖς μου.
Κι' οἱ φίλοι μου μὲ πρόδωσαν, ρίξαν καὶ μὲ βαρέσαν.

<★>

(Ν) ἔσεῖς πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν κι' ἀηδόνια τῶν Τρικάλων
(Ν) ἔσεῖς καλὰ τὸν ξέρετε αὐτὸν τὸν Παπαγιώργη
"Ὅλα τὰ κάστρα πάτησε κι' ὄλα τὰ μοναστήρια
Τοῦ Ὁρλιάνου τὸ κελὶ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ πατήση.
Τριγύρω - γύρω τόφερνε στὴν πόρτα πάει καὶ στάθηκ.
— Κατέβα κάτω Γούμενε, νὰ μᾶς ἑομολογήσης
Γιατ' ἔχομε ἕναν ἄρρωστο νὰ μᾶς τὸν μεταλάβης.
Γελάστηκε κι' ὁ Γούμενος, κατέφκει κι τοὺς ἄν' ξει.
Ἡ πόρτα δὲν καλάνοιξε κι' αὐτοὶ συβαίνουν μῆσα
πῆραν Βαγγέλια καὶ Σταυροί, πῆραν τὴν Παναγία.

★

ΓΑΡΒΙΚΙΩΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ (Σιβάοματα)

Οί άρραβώνες και ό γάμος στην εποχή τών παπούδων μας ήταν γεγονός πολύ μεγάλο στο όποιο έδιναν πολύ μεγάλη σημασία οί κάτοικοι τών χωριών του Άσπροποτάμου. Τα προξενέματα άρχιζαν τό βράδυ στο πανηγύρι μετά τή διάλυση του χορού, στα άπόσκια και τις άπόμερες γωνιές τής πλατείας, ή τής αύλης τής εκκλησίας μεταξύ δυό—δυό ή και περισσότερων προξενητάδων του νέου και τής νέας, οί όποιοι νέοι δέν ήταν πάνω τών 40 έτών, και οί όποιοι, όπως έλεγαν, ήταν έτοιμοι για «γάμου κοινωνία».

Ό άντιπρόσωπος τής νέας εκθέτει «τά προτερήματα με τα όποια είναι «κεκοσμημένη» ή συγγενής του, με σκοπό ότι θα «άλλάξει παρασιά» ή συγγενής του. Ό προξενητής του νέου «παζαρεύει» τό συνοικέσιο με βάση τήν κορμοστασιά τής νέας, τό τραγούδι που προτίμησε ή νέα κατά τήν πανήγυρη, τό χορό, τή θρύση και άν με τό φλοκάτο της είχε κάνει καλό «τρουμπι» για να τοποθετήσει τή βαρέλα της, στοιχειά τα όποια ήταν πολύ σοβαρά για τήν τύχη τής «κακόμοιρης» νέας. Η δέ προίκα έπρεπε να υπερτερεί κατά 4—5 πρόβατα από τήν προίκα τής άντιπάλου.

Άφου όλα είχαν πιά συζητηθή, εκείνο τό βράδυ ή σ' ένα από τα έπίπεμα, «έκλειναν». Και άμέσως όλοι έτρεχαν στα «σοκάκια» και έκαναν γνωστά τα «άρραβωνιάσματα». Άκολουθοϋσε τό άπαραίτητο γλέντι με όργανα, σφυρίγματα, φωνές, τραγούδια και πυροβολισμούς. Βαστοϋσε δέ μέχρι και μετά τα μεσάνυχτα απ' όπου τό γλέντι μετατοπιζονταν στο σπίτι τής «νεοσιθασμένης» ή όποία τότε, μάθαινε για τό εύτυχές γεγονός, τό όποιο έγινε χωρίς τή συγκατάθεσή της, ή όποία έθεωρείτο περιττή άφου τό ήθελαν οί άλλοι. . . Τα «έπίσημα σιβάσματα» γινότανε λίγες μέρες άργότερα ώστε να μπορούν να έτοιμάσουν τα δώρα που θα έδιναν. Η μέν νύφη στους συγγενείς του γαμπρού, ό δέ γαμπρός στην νύφη.

Στό σπίτι τής νύφης από τή στιγμή του «κλεισίματος» του συνοικέσιου άρχιζαν οί προετοιμασίες, 2 ή 3 ήμέρες ένωρίτερα από τήν ήμέρα που είχαν όρισθή έπίσημα τό τραπέζι, όπου θα έκαλοϋντο οί συμπεθέροι, άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Ήταν δέ τόσος μεγάλος ό αριθμός τών καλεσμένων, ώστε δέν μπορούσε να άπαριθμηθή. Σε κάθε έναν από τούς καλεσμένους θα έδώριζαν «τσιρέπια» γι αυτό οί φιλενάδες τής νύφης νύχτα μέρα έτοιμάζαν τα δώρα. Άλλά και στο σπίτι «του γαμπρού» έπικρατοϋσε ή ίδια κατάσταση.

Φρόντιζαν να «καλεστοϋν» οί συγγενείς, τα άδέλφια τα ξαδέλφια, για να «κοπιάσουν» στα έπίσημα, να καλεστοϋν οί νονοί, οί «βλαμάδες» οί φίλοι κ.λ.π. Ήπρεπε να «τοιμασθεί ό «δίσκος» με τα δακτυλίδια που τις πε-

ρισσότερες φορές ήταν δανεικά τὰ «ντουμπλόνια» καὶ τὰ «φλοριά» πού τις περισσότερες φορές ήταν ψεύτικα ἢ τὸ ρολοῖ πού θὰ κρεμοῦσαν στὸ λαιμὸ τῆς νύφης μὲ καδένα πού τῆς μαύριζε τὸ λαιμὸ, ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν καρατιῶν πού εἶχε ὁ χρυσὸς μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε κατασκευασθεῖ ἡ καδένα αὐτή, μὲ τὴν «τοῖπα» μὲ τὰ κοκκάκια καὶ μὲ πολὺ ρύζι γιὰ νὰ ριζώσουν οἱ ἀρραβωνιασμένοι. Ὄταν οἱ καλεσμένοι ἔφθανα ὅλοι στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ ὁ «δίσκος» ἦταν ἔτοιμος δινότανε τὸ σύνθημα τοῦ ξεκινήματος μὲ πυροβολισμό. Μπροστὰ πήγαιναν τὰ ὄργανα καὶ πίσω ἀκολουθοῦν οἱ καλεσμένοι τραγουδώντας ὅπως:

Ὅσ' ἀστεράκια ἔχει ὁ οὐρανὸς
κι ὅσα φύλλα τὰ δέντρα
τόσα φλωράκια ξόδιασα
κόρη μ' ἐγὼ γιὰ σένα.

Στὸ σπίτι τῆς νύφης τοὺς ὑποδέχονται μὲ πυροβολισμοὺς καὶ μὲ εὐχές καὶ ἀντευχές «νὰ μᾶς ζήσουν, καὶ στὰ μικρότερα, στὰ δικά σας, στα παιδάκια σας» κλπ. Ὁ μεγαλύτερος σὲ ἡλικία καὶ ἀπὸ τοὺς συμπεθέρους βάδιζε στὸ κέντρο τῆς «κάμαρας» τοποθετοῦσε τὸ δίσκο πάνω στὴν «τάβλα» γιὰ τὸ τραπέζι ἦταν εἶδος πολυτελείας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ σπατάλη ἀσυγχώρηση. Κατόπιν ἡ νύφη ὄδηγεῖτο κοντὰ στὸ γαμπρὸ τὸν ὁποῖο ἴσως ἐκ ὄψεως γνῶριζε καὶ ἀπὸ μικρὸ παιδί. Ἀνταλάσσονταν τὰ δακτυλίδια καὶ οἱ γέροι, ἔπαιρναν τὰ δακτυλίδια καὶ τὰ ἔσερναν στὰ ἄσπρα γένια των μὲ τις εὐχές «νὰ ζήσουν σὰν τὰ ψηλὰ βουνὰ ν' ἀσπρίσουν καὶ νὰ γεράσουν». Τρεῖς πυροβολισμοὶ εἰδοποιοῦσαν τὸ χωριὸ γιὰ τὸ γεγονός καὶ γιὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ γλεντιοῦ. Προσέφεραν τότε τὸ δειπνο μὲ σερβίτσια «καυκιές μεσοῦρες» κλπ. ὡς πιάτα πολυτελείας καὶ ὡς γεῦμα ψητά, διάφορες ἐντράδες, Ξυνόγαλο ἢ σκέτες λαχανόπητες μὲ λιγοστὸ λάδι. Συνέχιζαν τραγουδώντας λαϊκὰ τραγούδια:

Σὲ τοῦτο τὸ χρυσὸ σουφρὰ
γραμμένα μάτια καὶ λίγο παρδαλά
σὲ τοῦτο τὸ τραπέζι
τρεις μαυρομάτες μᾶς κερνοῦν
κι τρεῖς ἀράδα ἀράδα.
Ἡ μιὰ κερνάει μὲ τὸ γυαλί
γραμμένα μάτια μου καὶ λίγο παρδαλά
κι ἄλλη μὲ τὴν κούπα.
Κι ἡ τρίτη ἢ μικρότερη
μὲ μαστραπὰ ἀσημένιο.

Πολλές φορές στὰ χωριά τὰ «σιθάσματα» γινόταν ἐνῶ ὁ γαμπρὸς ἔλειπε στὴν Ξενητειά. Τότε τραγουδοῦσαν:

Βρέχουν χιονίζουν τὰ βουνὰ
κι οἱ κάμποι χαλαζώνουν
μὴν τύχη μάνα μ' ἔενος

κι ἔρχεται κάνας ξενητεμένος
 Ἐμεῖς ξένοι κόρη μ' δὲν ἔχουμε
 ξένοι δὲν καρτεροῦμε
 Τὴν πῆρε τό παράνονο
 κι ἄντροπή ἀπ' τὸν κόσμο
 καὶ τὴ βαρέλα ἄρπαξε
 στὴ βρύση γιὰ νὰ πάει.

Τὰ τραγούδια τὰ διαδέχεται ὁ τσάμικος καὶ ὁ συρτόσμε κίνδυνο νὰ πέση τὸ πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ ἀπὸ τὸ βρόντημα τῶν ποδιῶν καὶ ἀπὸ τὰ σφυρίγματα, ἀφοῦ κάνει τὴν ἀρχὴ ἢ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς χορεύοντας συγκαθιστό. Τὸ γλέντι συνεχιζόταν μέχρι ὁ ἥλιος ἀρχιζε νὰ ἀνατέλλη, τότε ἡ νύφη χαιρετᾷ τοὺς συμπεθέρους μὲ τὸ «φίλημα» τοῦ χεριοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς μὲ τὴ σειρὰ ἀνεξάρτητα ἡλικίας ἢ φίλου. Καὶ δώριζε στὸν καθέναν τὸ ζεῦγος ἀπὸ τὰ καθιερωμένα «τσιρέπια». Ἀπὸ τοὺς δὲ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ ἐδίδονταν τὸ κατάλληλο «κέρασμα» στὴ νύφη. Καὶ συγχρόνως τὸ σύνθημα γιὰ τὴν ἀναχώρησι. Οἱ εὐχὲς πάλι ἔδιναν καὶ ἔπαιρναν. Στὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς συνέχιζαν νὰ τραγουδοῦν.

τώρα τὰ χελιδόνια
 τώρα οἱ πέρδικες
 συχνολαλοῦν καὶ λένε
 Ξύπνα ἀγκάλιασε κορμί
 κυπαρισένιο κι' ἄσπρονε λαιμό...
 Τώρα τὰ πουλιά

Μετὰ τὰ ἐπίσημα ὁ γαμπρὸς συνήθιζε νὰ πηγαίνει στὸ σπίτι τῆς νύφης ἀλλὰ οἱ περιποιήσεις γινότανε ἀπὸ τὴν πεθερά.

Ἡ νύφη δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ περιποιηθεῖ ἢ νὰ κουβεντιάσει μὲ τὸ γαμπρό. Καὶ θεωροῦνταν πολὺ εὐτυχισμένος ἐκεῖνος ὁ γαμπρὸς πού σὲ κάποιο φιλικὸ γλέντι ἢ χορὸ τύχαινε νὰ πιάσει τὴ νύφη ἀπὸ τὸ χέρι στο χορὸ τὴ στιγμὴ πού καθέννας ἀπὸ τοὺς γέρους ἔπαιρνε τὸ μαντῆλι ἀπὸ τὸ ὁποῖο κρατιένταν ἡ νύφη. Αὐτὸ βέβαια θὰ τὸ θεωροῦσαν μεγάλη ντροπὴ καὶ οἱ μὲν γριὲς φτοῦσαν στὸν «κόρφο τους» καὶ ἔλεγαν «πάει χάλασε ὁ κόσμος καὶ θὰ μᾶς κάψει ὁ θεὸς». Οἱ δὲ νέες κοπέλες ἐκοκκίνιζαν ἀπὸ ζήλεια καὶ ἔντροπή.

Πάντα δὲ ὅταν ἔβγαινε ὁ γαμπρὸς μὲ τὴ «σιβαστικιά του» γιὰ νὰ πάει σὲ γάμο ἢ ἐπίσκεψη, κουβαλοῦσαν μαζὶ τους ἀπὸ ἀδελφία μέχρι καὶ τὰ ξαδελφία. Κατὰ περιόδους ἐπεσκέπτοντο τὸ σπίτι τῆς νύφης οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ τοὺς ὁποίους ἔπρεπε πάντα νὰ τοὺς κάνουν «τὸ τραπέζι». Ὁ ἄρραβῶνας κρατοῦσε ἀπὸ ἓνα μῆνα μέχρι καὶ δυὸ ἢ τρία χρόνια.

Ο ΓΑΜΟΣ

Ὁ Γάμος ἐκείνη τὴν ἐποχὴ γινότανε μόνο τὴν Κυριακὴ. Γάμος ὁ ὁποῖος ἐγίνετο ἄλλη μέρα τῆς βδομάδος ἦτανε κάτι τὸ ἀσυνήθιστο καὶ λέγαν ἂν τυχὸν αὐτὸ συνέβαινε «ὄλα ἀνάποδα κι ὁ γάμος Τετάρτη». Πολλὲς φορὲς ὅμως συνήθιζαν οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν αὐτῶν νὰ κάνουν τὰ στέφανα νύχτα γιατί φοβότουσαν τὰ μάγια πού τυχὸν θὰ γινότανε ἀπὸ τὸν συνωτισμὸ πού παρατηροῦνταν κατὰ τὰ στέφανα. Οἱ προλήψεις τοὺς ἔκαναν νὰ ἀποφεύγουν τὸ γάμο σὲ χρόνον δίσεκτο.

Ὁ γάμος ἀρχίζε ἀπὸ τὴν Πέμπτη καὶ τέλειωνε τὴν Τρίτη. Τὴν Πέμπτη πρώτη δουλειὰ πού εἶχαν νὰ κάνουν ἦταν νὰ δώσουν τὴν «προϊκα» σὲ μετρητὰ ἢ πρόβατα ὅπως ἔλεγαν (τὸ ξύρισμα τοῦ πεθεροῦ) καὶ κατόπιν ἀπὸ τὰ «μπρατίμια» (βλάμιδες) γινότανε ὁ «φλάμπουρος» ὁ ὁποῖος ἐτοποθε-

Γάμος Γαρδικιώτικος

τεῖτο στὸ ψηλότερο σημεῖο τῆς στέγης στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ὁ «φλάμπουρος» ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἓνα ξύλινο κοντάρι μὲ 2 μέτρα ὕψος πού κατέληγε σὲ σταυρὸ. Στὰ ἄκρα δὲ τοῦ σταυροῦ ἦταν μπηγμένα 3 μῆλα στὸ κοντὸ κρεμοῦσαν ἓνα κομμάτι ρούχου, κόκκινο, μῆκος 1 μέτρο. Ὁ φλάμπουρος ἔδειχνε ὅτι ἦταν τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἐνῶ οἱ γυναῖκες «ἀνάπιαναν τὰ προζύμια» μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἔφτιαχναν τίς κουλοῦρες τίς ὁποῖες θὰ ἔστειλναν γιὰ κάλεσμα στὸ «νονό» στὰ μπρατίμια καὶ στὴ «νύφη».

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ: Τὴν Παρασκευὴ ἔπρεπε νὰ μεταφερθοῦν τὰ ξύλα τὰ ὁποῖα ἐτοιμάζονταν στὸ δάσος 20 μέρες πρὶν καὶ τὰ ὁποῖα θὰ χρησιμοποιούσαν γιὰ τὸ βράσιμο τῶν φαγητῶν μὲ τὰ ὁποῖα φαγητὰ θὰ ἐφίλειε ὁ γαμπρός ἢ καὶ ἡ νύφη τὴν Κυριακὴ τοὺς καλεσμένους συγχωριανούς. Δυὸ

παιδιά λοιπόν κρατώντας τὸ πρῶτὴ τῆς Παρασκευῆς τὴ λουλουδιασμένη «κόφα» ἢ ὅποια περιεῖχε λίγο κρασί, ἔτρεχαν σ' ὅλα τὰ φιλικὰ σπιτία καὶ «καλοῦσαν» μὲ τὰ λόγια «κοπιάστε γιὰ τὰ ξύλα» τίς νέες καὶ τίς παντρεμένες τοῦ χωριοῦ.

Κι πραγματικὰ ὅλες οἱ καλεσμένες νέες τοῦ χωριοῦ ντυμένες μὲ τὰ ἐορτάσιμα τοπικὰ φορέματά τους μὲ τὰ «φλοκάτα» μὲ τίς τριχιές οἱ ὅποιες ἦταν πολύχρωμες καὶ ἀμεταχειρίστες καὶ μὲ τὰ χρυσαφικά τους, ξεκίνησαν γιὰ τὸ μέρος ὅπου ἦταν τὰ ξύλα μὲ τὴν συνοδεία ὀργάνων. Πρὶν φθάσουν στὸ δρόμο ὅπου ἐβρισκαν ἴσιωμα ἐπιάναν τὸν χορὸ καὶ τραγουδοῦσαν:

Ὅσα χωριά περπάτησα
Βλαχιά καὶ Βουκουρέστι
δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ καμιά
στὸ μπόι νὰ μ' ἀρέσει
Μιά κόρη τοῦ κοτσάμπαση
στραβὰ φοράει φέσι,
Ρηγόπουλο τὴν κυνηγᾶ
γυναῖκα νὰ τὴν πάρει
Σιγά—σιγά Ρηγόπουλε
νὰ βγοῦμε στὸ τσαῖρι
ἐκεῖ πού παίζουν τὰ παιδιά
καὶ ρίχνουν στὸ σημάδι
Ἄν μὲ διαβῆς Ρηγόπουλε
γυναῖκα νὰ μὲ πάρης.
κι ἂν σὲ διαβῶ Ρηγόπουλε
θά πάρω τὸ σπαθὶ σου.

Ἄφου φτάσουν στὸ σημεῖο πού εἶναι τὰ ξύλα, φορτώνεται ἡ κάθε μιά ἀνάλογη ποσότητα καὶ ἀρχίζει ἡ ἐπιστροφή στὸ χωριό. Στὰ μισὰ ὄμως τοῦ δρόμου σταματοῦν καὶ ἀφου ξεφορτωθοῦν τὰ ξύλα στήνουν πάλι τὸ χορὸ καὶ τὸ τραγούδι. Μὲ τὸ ἡλιοβασιλεμα φθάνουν στὸ σπιτί ξεφορτώνονται τὰ ξύλα καὶ μετὰ ἀπὸ τίς ἀπαραίτητες εὐχές σέρνουν τὸ χορὸ.

ΣΑΒΒΑΤΟ: Πρῶτὴ — πρῶτὴ τὸ Σάββατο ὁ τσοπάνος κατεβάζει ἀπὸ τὰ «μαντριά» τὰ σφαχτὰ τὰ ὅποια προορίζονται γιὰ τὸ γάμο. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν τῶν ἀρνιῶν εἶναι ἀπὸ 4—25 τὰ ὀνόμαζαν δὲ ἐπίσημα καὶ γνήσια σφαχτὰ. Τὸ βράδυ ὄμως πολλὲς φορές συνέβαινε τὰ σφαχτὰ αὐτὰ νὰ διπλασιασθοῦν. Αὐτὰ ἦταν τὰ ἀνεπίσημα σφαχτὰ τὰ ὅποια προερχότανε ἀπὸ τὸ νυχτερινὸ «κλέψιμο».

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ «μπρατίμια» ἔπρεπε νὰ φροντίσουν νὰ σταλοῦν τὰ παιδιά μὲ τὴν «κόφα» γιὰ νὰ καλέσουν τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους γιὰ τὸ βραδυνὸ γλέντι καὶ γιὰ τὸ «πάρσιμο τῶν προικιῶν» τὸ ἀπόγευμα ἀπὸ τὸ σπιτί τῆς νύφης.

Στὸ σπιτί τῆς νύφης μαζεύονταν ὅλες οἱ φιλενάδες καὶ τακτοποιοῦσαν τὰ προικιά γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμα γιὰ τὴν μεταφορά. Στὸ σπιτί τοῦ γαμπροῦ δὲ τραγουδοῦσαν τὰ τραγούδια ὅπως:

Δίπλωσε μάνα τὰ προικιά
 δίπλωσε τὰ καλά μου
 θὰ διάβουν ράχες καὶ βουνὰ
 θὰ μᾶς γελάσουν τὰ προικιά

Μεταφορὰ προικιῶν

Μόλις ἔφθαναν τὰ μπρατίμια οἱ φιλενάδες τῆς νύφης, ντυμένες ὀ-
 λες μὲ τὰ γιορτινὰ τους ἐφορτώνετο κάθε μιὰ ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ προικιά
 τὰ ὁποῖα εἶχαν σκεπασμένα μὲ πολύχρωμες μπατανίες. Μπροστὰ ἀπ' ὀ-
 λους βάδιζαν τὰ μικρὰ τὰ ὁποῖα κρατοῦσαν τὰ δῶρα τῆς νύφης, ὅπως ἦ-
 ταν: «ὁ τέτζερις», ἢ «σβάνα» κλπ. καὶ ἓνας μικρὸς κρατοῦσε τὸν καθρέ-
 πτη.

Μαζὶ μὲ τὰ ὄργανα τραγουδώντας ἔφθαναν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ
 καὶ παρέδιδαν αὐτὰ μὲ ἀντάλλαγμα ἓνα φιλοδώρημα, ἢ ὁποῖα ἀξία τῶ
 ἦ-
 ταν ἀνάλογη μὲ τὸ θάρος τοῦ «σεντουκιῦ» πού μετέφερε στὴν πλάτη μιὰ
 γυναίκα ἢ ὁποῖα κρατοῦσε τὸ κλειδί του. Γιὰ νὰ πάρει ὁ γαμπρὸς τὸ κλει-
 δι ἔπρεπε νὰ φιλοδώρησει τὴ γυναίκα. Τὰ δὲ χρήματα πού ἔπαιρναν τὰ
 μοιραζότανε οἱ φίλες τῆς νύφης, καὶ τρία βράδια ἐν συνεχείᾳ ἐβαζαν τὰ
 χρήματα κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι γιὰ νὰ δοῦν κι αὐτὲς τὸν «γαμπρό». Τὰ
 κρατοῦσαν δὲ αὐτὰ τὰ χρήματα γιὰ νὰ φέρουν τὸ γούρι.

Ἀπὸ τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου τὸ γλέντι βαστοῦσε μὲχρι τὸ πρωῖ
 τῆς Κυριακῆς στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ. Τὰ τραγούδια πού ἔ-
 λεγαν ἦτανε ποικίλης μορφῆς ὅπως:

Ποιὸς εἶδε τέτοιο θαύμασμα
 παράξενο μεγάλο
 νὰ κουβεντιάζουν τὰ βουνὰ

μέ τις κοντές ραχοῦλες

Ἡ Λιάκουρα τῆς Λεβαδιᾶς
κι ἡ Γκιώνα τοῦ Σαλώνου
καὶ τὰ Βαρδούσια τὰ ψηλά...

Πρωῖ—πρωῖ τὴν Κυριακὴ σφάζονται τὰ «σφαχτὰ» μὲ τὰ ὁποῖα θὰ γευματίζαν ὅλοι οἱ καλεσμένοι τοῦ χωριοῦ καὶ τῶν γειτονικῶν χωριῶν πού θὰ παραβρισκότανε στὸ γάμο. Πατροπαράδοτα φαγητὰ ἦταν: τὸ κρέας μὲ τραχανᾶ ἢ ρῦζι ἢ καὶ πατάτες. Τὰ ψητὰ στὴ σούβλα ἦταν ἀπαραίτητα. Κατὰ τὶς 11 τὸ πρωῖ πῆγαινε ὁ κουρέας στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ γιὰ νὰ τὸν «ξυρίσει». Ὁ γαμπρὸς καθότανε σὲ μιὰ βαρέλα καὶ στὰ πόδια του τοποθετοῦσαν ἓνα «ταψί» καὶ ἐνῶ ὁ κουρέας ἔκανε τὸ «ξύρισμα» ὅσοι βρισκότανε γύρω του τραγουδοῦσαν:

Ἄργό ξυράφι σύρε ἀγάλια—ἀγάλια
νὰ μὴ ραΐσητρίχα ἀπ' τὸν τσαμπὰ του
καὶ τὰ πάρει ὁ κόσμος
καὶ τὰ φκιάσει μάγια...

Συγχρόνως οἱ φίλοι τοῦ γαμπροῦ ἔρριχναν κέρματα στὸ ταψί τὰ ὁποῖα ἔπαιρνε ὁ κουρέας. Μετὰ τὸ ξύρισμα τὰ «μπρατίμια» ντυμένα μὲ τὰ κάτασπρα «τσιπούνια» τὰ ὁποῖα ἦταν φορτωμένα ἀπὸ κέντημα καὶ χάντρες, καὶ μὲ τὶς «τρίχινες φοῦντες» ξεκινούσαν μὲ τὴ συνοδεία τῶν ὀργάνων γιὰ τὸ σπίτι τῆ νύφης καὶ τοῦ νουνοῦ νὰ δώσουν τὴν «κουλούρα». Τὸ μεσημέρι ξανὰ πῆγαιναν στὴ νύφη νὰ δώσουν τὰ χρυσαφικά τοῦ γαμπροῦ τὰ «ντουπλόνια» καὶ τὸ ἀσημοζούναρο μαζί μὲ τὴν «τσιπά» μὲ τὰ κοκκάκια καὶ τὰ ἄσπρα νυφικά παπούτσια τὰ ὁποῖα ἀπαραίτητα φοροῦσαν στὸ πόδι τῆς νύφης τὰ μπρατίμια.

Ἡ νύφη εἶχε ντυθεῖ μὲ τὰ νυφικά της καὶ εἶχε στολισθεῖ ἀπὸ τὶς φιλενάδες της μὲ τὸ «πισκίρι» ἢ μὲ τὴν «τσιπά» μὲ τὰ κοκκάκια ἢ ἀργότερα μὲ τὸ πέπλο. Σ' ὅλο τὸ διάστημα πού ἐστολιζέτο δὲν εἶχε ἡ νύφη τὸ δικαίωμα νὰ παραπονεθεῖ γιὰ τίποτα, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη ἡ καρφίτσα πού ἐπιαναν τὴν «τσιπά» περνοῦσε ἀπὸ τὸ δέρμα τοῦ κεφαλιοῦ. Γιατί ἦταν ντροπὴ στὴ νύφη νὰ φανεῖ ὅτι πονοῦσε τὰ ἀποτελέσματα δέ, ἐρχόντουσαν ἀργότερα εἰς βάρος τοῦ γαμπροῦ. Ἀφοῦ φοροῦσαν καὶ τὰ παπούτσια τῆς νύφης, τὴν ἐβγαζαν στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ νὰ χορέψῃ. Μετὰ «τὸν χορὸ» τὰ μπρατήμια πῆγαιναν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τὸ ὁποῖο εἶχε πιά γεμίσει ἀπὸ κόσμο.

Ἐφθανε ἡ ὥρα τοῦ τραπεζιοῦ. Τὰ ξύλινα «χλιάρια», οἱ «μισοῦρες» καὶ οἱ «καυκές» ἔδιναν καὶ ἔπερναν πάνω στίς ξύλινες ταῦλες καὶ ὅλοι οἱ καλεσμένοι «σταυροπόδι» ἔτρωγαν ἔπιναν καὶ τραγουδοῦσαν. Στίς 3 τὸ ἀπόγευμα οἱ 3 πυροβολισμοὶ ἔδιναν τὸ σύνθημα νὰ ξεκινήσουν οἱ συμπε-

θέροι και ὁ γαμπρός γιὰ τὸ σπίτι τῆς νύφης.

Μπροστὰ ἐβάδιζαν ἄνδρες και πίσω ὁ γαμπρός ἀνάμεσα σὲ δύο «μπρατίμια» ντυμένοι μὲ «τσιπούνια» και πίσω ἀκολουθοῦσαν ὅλοι οἱ φίλοι και οἱ συγγενεῖς. Φθάνοντας στὸ σπίτι τῆς νύφης τραγουδοῦσαν:

Ἔβγα κόρη μ' στὰ κάγκελα
ἔβγα στὸ παραθύρι
νὰ ἰδῆς τ' ἄσκερι ποῦρχεται
πεζούρα και καθάλα
νὰ ἰδῆς και τὸν κύρ γαμπρό
σὲ γρίβο καβαλάρη.

Συγχρόνως μέσα ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ τῆς νύφης οἱ φιλενάδες της τραγουδοῦσαν:

Γαμπρὲ μας τί μᾶς ἄργησες
πολ' ἄργησες γιὰ ν' ἄρθης
κατέβγα ἀπὸ τὸν γρίβο σου
κι ἔλα τριγύρω—γύρω
νὰ βρῆς μηλιὰ νὰ βρῆς ροδιὰ
νὰ δέσης τ' ἄλογό σου...

Φθάνοντας ὁ γαμπρός τὸν ὑποδέχεται ὁ πεθερός και τὸν κερνᾷ γλυκό, μπαίνει μὲ τὰ μπρατίμια στὸ σπίτι· ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι στήνουν χορὸ στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. Ἄφου κόψουν τὴν ἐφτάζυμη «κουλούρα» τῆς νύφης και τὴν μοιράσουν, μὲ τρεῖς πυροβολισμοὺς δίνεται τὸ σύνθημα γιὰ τὴν ἀναχώρηση πρὸς τὴν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ ὅπου θὰ γίνουν «τὰ στέγενεῖς και φίλους και ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῆς νύφης, τραγουδᾶν δέ:

Σᾶς πάτησα τὸ μαχαλά
σᾶς πῆραμε τὴν κόρη
ἡμεῖς τὴν κόρη πῆραμε
κι ὁ μαχαλᾶς δικὸς σας...

Στὸ σπίτι τῆς νύφης ἐπικρατεῖ θρῆνος ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ φύγει ὁ γαμπρός μέχρι ποὺ θὰ τελειώσει ὁ ἀποχαιρετισμὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς συγγενεῖς και φίλους και ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῆς νύφης τραγουδοῦν δέ:

Ποῦ εἰστ' ἀδέρφια μ' ἐλάτε
ἐδῶ τριγύρω ἀπὸ μένα,
νὰ μὴ μ' ἀρπάξει ὁ σταυραετὸς
και μὲ πάει στὰ ξένα.
"Ὅλοι τριγύρω εἴμαστε
τριγύρω ἀπὸ σένα,
κι ὅλοι ντουφέκια ρίχναμε
κόρη μου γιὰ σένα.

Ἐφοῦ φθάσουν στήν Ἐκκλησία ὅπου γίνονται τὰ «στέφανα» ἔπαιρναν πολλές προφυλάξεις γύρω ἀπό τόν γαμπρό καί τήν νύφη μὴ τυχόν καί τούς κάνουν «μάγια». Ἐφοῦ βγοῦνε ἀπό τήν ἐκκλησία στήν πλατεία τοῦ χωριοῦ ὁ «νονός» θά πηδήξει τρεῖς φορές μπροστά στοὺς νεόνυμφους λέγοντας κάθε φορά «πέντε ἀγόρια» καί μιὰ τσούπρα».

Στήν πλατεία ἡ νύφη μοιράζει τὰ δῶρα τῆς στοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ καθώς καί τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ στοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης καί στοὺς νονοὺς δίνει «κορδέλια» στή πεθερὰ «κάμσο», στὰ κουνιάδια «πουκάμισα», στὶς κουνιάδες «ποδιές» καί «πετσέτες» μαζί μὲ «τσιρέπια» στοὺς μακρυνούς συγγενεῖς. Κατόπιν ἀρχίζει ὁ χορὸς μὲ τραγούδια, ὅπως αὐτὸ:

Σάν μπῆκε ἡ νύφη σὸ χορὸ
 πῶς σιᾶται πῶς λυγίζεται
 καί πετρογκελίζεται
 ἀπ' τὸ πολὺ τὸ μάλαμα
 κι ἀπ' τὸ πολὺ τ' ἀσῆμι
 Δὲν ἀκοῦς κυράτσα νύφη
 τί σοῦ λέει τ' ἅγιο Βαγγέλιο
 νὰ τιμᾶς τὸν πεθερὸ σου
 νὰ τιμᾶς τὴν πεθερὰ σου
 νὰ τιμᾶς καί τ' ἀνδραδέρφια
 πάλι τιμημένη νᾶσαι...

Σὲ κάθε στροφή τοῦ τραγουδιοῦ ὁ χορὸς σταματοῦσε καί ἡ νύφη προσκυνοῦσε τρεῖς φορές.

Μὲ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας τέλειωνε καί ὁ χορὸς. Μετὰ ἔκινουσαν οἱ νιάπαντροι μὲ ὄλη τὴ συνοδεία γιὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὸ κατόφλι τοῦ σπιτιοῦ σάν φθάσουν τούς περιμένει ὁ πεθερὸς καί ἡ πεθερὰ καί ἀφοῦ κεράσουν τὴ νύφη γλυκὸ καί σπάσει τὸ ποτήρι πού χρησιμοποίησε τῆς λένε νὰ περάση τὸ κατόφλι τῆς πόρτας μὲ τὸ δεξιὸ πόδι γιὰ «γοῦρι». Ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἡ νύφη θά παίρναγε τὸ κατόφλι τοῦ σπιτιοῦ καλοῦσαν γιὰ ἀρκετὰ χρόνια «νύφη» καί κατόπιν ἔπερνε (ἀνάλογα) μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρα τῆς) τὸ δικὸ τῆς ὄνομα δηλ. «Μήτραινα», Κώστινα, «Βασίλινα» κ.λ.π. Τὴν πεθερὰ καί τὸν πεθερὸ ἡ νύφη τούς ἀποκαλοῦσε «μᾶνα» καί «πατέρα», τοὺς ἀνδρες τῆς οἰκογένειας «ἀφέντη» καί τίς γυναῖκες «κυρά».

Ἡ νύχτα τῆς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέρα περνοῦσε μὲ γλέντι πρὸς τιμὴ τῶν «μπρατίμων» καί τῶν συγγενῶν τῆς νύφης. Ἡ νύφη μέχρι τὸ πρῶτῃ ἔμεινε νηστική, σοβαρὴ, ἀμίλητη, ὀρθία καί διψασμένη δὲν ἔκανε δὲ τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ προσκυνάει συνεχῶς κάθε ἕναν πού ἔκανε μιὰ εὐχή.

ΔΕΥΤΕΡΑ: Τὴ Δευτέρα γινότανε τὸ ἀνοίγμα τῶν προικῶν ἀπὸ τὰ μπρατίμια καί κατόπιν τὸ στρώσιμο τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὴν προῖκα τῆς νύφης,

κρεμοῦσαν τούς «μπερντέδες» δίπλα στο κρεβάτι, τὴν κεντισμένη «Ἁγία Βαρβάρα» καὶ «γελάδα» στὸν «μπουχαρότσολα» καὶ τοποθετοῦσαν στὰ σαμάρια τὶς κεντισμένες κουβέρτες. Ὅταν ἀργὰ τὸ βράδυ τέλειωναν οἱ ἐτοιμασίες τότε οἱ νιόπαντροὶ εὗρισκαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἀποσυρθοῦν στὸ δωμάτιό τους ἢ σὲ κάποια ἀπόμνη γωνιά γιὰ νὰ ξεκουρασθοῦν.

ΤΡΙΤΗ: Αὐτὴ τὴν ἡμέρα χαλοῦσαν τὰ μπρατίμια τὸ «φλάμπουρο» σὲ γλέντι φυσικά. Καὶ ἡ νύφη γιὰ πρώτη φορὰ μὲ συνοδεία ἔβγαινε νὰ πάει στὴ βρύση γιὰ νερὸ μὲ τὴν «βουτσέλα». Ἐκεῖ τὴν περίμεναν τὰ μικρὰ γιὰ νὰ ἀρπάξουν τὰ λεφτά πού ἔριχνε ἡ νύφη στὴ βρύση. Στὴν ἐπιστροφή ἡ νύφη ἂν ἔβρισκε κανέναν ἀπὸ τούς συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ στεκόταν καὶ προσκυνοῦσε τρεῖς φορές καὶ κατόπιν φιλοῦσε τὸ χέρι, ἐκεῖνος δὲ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὴν «κεράσει».

ΤΕΤΑΡΤΗ: Τὸ βράδυ αὐτῆς τῆς ἡμέρας οἱ νιόπαντροὶ μὲ τούς σπιτικούς στὸ σπίτι τῶν γονιῶν τῆς νύφης ὅπου τούς φίλευαν καὶ τὸ τραπέζι κρατοῦσε ὅλη νύκτα. Τραγουδοῦσαν δὲ ἀρκετὰ τραγούδια, ἓνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι:

Χαριτωμένη συντροφιά
 μοῦ λέει νὰ τραγουδήσω
 καὶ ἔγω τὸν ἥλιο ὤμοσα
 ποτὲ μὴν τραγουδήσω.
 Μ' ἀπόψε γιὰ τούς φίλους μοῦ
 καὶ γιὰ τούς συγγενεῖς μοῦ
 θὰ πῶ τραγούδι θλιβερὸ
 καὶ παραπονεμένο.
 Ἄνάθεμα στοὺς μαραγκοὺς
 πού φτιάχνουν τὰ καράβια
 καὶ ξενητεύουν τὰ παιδιὰ
 κί ὅλα τὰ παλληκάρια.

Στὴ συνέχεια γινόταν τραπέζι πρὸς τιμὴ τῶν νιόπαντρων ἀπ' ὅλους τούς συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης. Καὶ ἔτσι οἱ νιόπαντροὶ γιὰ μιὰ περίοδο 2—3 μηνῶν σπάνια ἔτρωγαν στὸ οἰκογενειακὸ τραπέζι τοῦ σπιτιοῦ τους. Τὶ ὠραῖα, ἀλήθεια! ἐποχή!

Ἰούλιος 1978

ΒΑΓΓΕΛΙΩ ΜΠΟΥΝΤΟΥΡΗ

Μαθήτρια Γ' Λυκείου

Γαρδικιώτισσα

(κόρη ἱερέα)

Ο ΑΡΜΑΤΩΛΟΣ ΜΕΪΝΤΑΝΗΣ

.....

Του ΑΠΟΣΤ. Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητού Ιστορίας Πανεπιστημίου Θεσ/κης

Κατά τούς πρώτους ιδίως αιώνας της τουρκοκρατίας θά έζησαν και θά έδρασαν πολλοί άσφαλώς και όνομαστοί άρματωλοί και κλέφτες, για τούς όποιους όμως σήμερα δέν ξέρουμε τίποτε. Μόνον ή εύρεση και ή δημοσίευση νέων ιστορικών πηγών, ίσως μās γνωρίσει μερικούς άπό αυτούς και μās άποκαλύψει ενδιαφέρουσες πτυχές άπό τή δράση τους, όπως λ.χ. έγινε ύστερ' άπό τήν έκδοση τών «Στρατιωτικών Ένθυμημάτων» του Νικολάου Κασομούλη, ό όποιος έξιστορεί τή ζωή ένός σχεδόν άγνωστου άρματωλού και κλέφτη του 17ου αιώνα, του Μεγδάνη ή μάλλον Μείντάνη, όπως θά έπρεπε νά γραφή τó όνομά του.

Τήν ιστορία του τήν άκουσε ό Κασομούλης άπό τόν καπετάνιο του Άσπροποτάμου Νικολό Στουρνάρη τόν καιρό πού ύπηρετούσε κοντά του ως γραμματικός (1822—1826). Άλλά και ό Στουρνάρης είχε άκούσει νά μιλοϋν γι' αυτόν— άγνωστο πότε— οί πατέρες τής Μονής Κλινοβού — Άσπροποτάμου, οί όποιοί του έδιάβασαν τήν ιστορία του άπό ένα χειρόγραφο. Η ιστορική λοιπόν διήγηση για τόν Άρματωλό Μείντάνη μās έχει παραδοθή άπό τρίτο πρόσωπο, τόν Κασομούλη, ό όποιος τήν κατέγραψε μετά τόν Μάιο του 1841, δηλαδή ύστερα άπό 16—19 χρόνια άπό τότε πού τήν άκουσε. Έπομένως πρέπει νά έχη άλλοιωθή σημαντικά ή ακρίβεια τών γεγονότων και τών χρονολογιών τής ιστορίας, όπως αυτή μās παραδίδεται άπό τόν Κασομούλη. Αντιλαμβάνεται κανείς τώρα τίς δυσκολίες πού έχει ν' αντιμετώπιση ό ιστορικός, όταν έπιχειρήση νά διερευνήση τά πραγματικά γεγονότα τής ιστορίας αυτής αναζητώντας τήν αλήθεια.

Και πρώτα τó οίκογενειακό επίθετο Μείντάνης δέν είναι το πραγματικό του. Η τουρκική λέξη μείντάνης, πού πήρε στα έλληνικά τή σημασία ληστής—κλέφτης, φαίνεται ότι ύστερ' άπό τήν άνταρσία του προσκολλήθηκε ως επίθετο δίπλα στό μικρό του όνομα. Τό ίδιο έγινε και με άλλους σύγχρονους κλέφτες. Πάντως ό Μείντάνης άπό τήν Κοζάνη, όπως τó θέλει ό Κασομούλης, δέν είναι ό ίδιος με τó σύγχρονό του Πάνο Μείντάνη άπό τήν Κατούνα, όπως νομίζει ό Βλαχογιάννης. Τό πράγμα θ' άποδειχθή στό τέλος τής μικρής μου αυτής ιστορικής μελέτης.

Ό Μείντάνης τής Κοζάνης έζησε και έδρασε, κατά τόν Κασομούλη, μεταξύ 1660—1690 στή Μακεδονία και Θεσσαλία και πιό συγκεκριμένα στις περιοχές Καστοριάς, Έδεσσας, Βέροιας, Σερβίων, Έλασσώνας και Τρικάλων. Σέ πολλές συμπλοκές είχε κατατροπώσει τούς τούρκους και είχε γίνει τó φόβητρό τους για πολλά χρόνια. Έτσι αναγκάστηκε ό Πασσάς τών Τρικάλων νά του προσφέρη τó άρματολίκι τής περιοχής, ό

που τελευταία δροῦσε, πρόταση πού τήν δέχτηκε ὁ Μειντάνης. Μπήκε λοιπόν μέ πομπή στά Τρίκαλα, γιά νά παρουσιασθῆ ἔμπρός στόν καδή νά δηλώσῃ ἐπίσημα τήν ὑποταγή του (νά κάμῃ τὸ ἰ τ α ἶ ξ ι ὅπως ἔλεγαν), πῆρε τὸν μουρασελέ, τήν ἀπόφαση δηλαδή πού τὸν ἀναγνώριζε ὡς καπετάνιο ὀρισμένων ἐπαρχιῶν, φαίνεται τῆς περιοχῆς Τρικάλων, καί γύρισε γεμάτος τιμές πίσω στά γνῶριμά του ἐδάφη μέ τήν ἐντολή νά τὰ προφυλάγῃ ἀπὸ τοὺς κλέφτες. Δὲν ξέρουμε πότε ἀκριβῶς ἔγινε τὸ γεγονός αὐτό. Πάντως στή θέση του αὐτὴ φαίνεται ὅτι ἔμεινε ἀρκετὰ χρόνια, παρὰ τίς ἐπιβουλές πολλῶν τούρκων ἐπισήμων καί τῶν προκρίτων τῶν Τρικάλων, πού τὸν φθονοῦσαν γιά τήν ἐπιρροή καί τήν δύναμή του στήν περιοχή.

Ἀπὸ ἐδῶ καί πέρα ἡ ἀφήγησις τοῦ Κασομούλη παρουσιάζει κενά, ἀνακρίβειες καί σκοτεινὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ προσπαθῆσω—ὅσο μοῦ εἶναι δυνατό—νά διαλευκάνω. Ὁ Μειντάνης, γράφει ὁ Κασομούλης, γιά ν' ἀποφύγει τίς παγίδες τῶν ἐχθρῶν του, φρόντιζε νά περιοδεύῃ στίς ἐπαρχίες του μόνο τήν ἄνοιξη, ἐνῶ τὸ φθινόπωρο καί τὸ χειμῶνα κρυβόταν σὲ ἀπομονωμένα κί' ἀπόκρημα μέρη, ἰδίως στά χωριά τοῦ Ἀσπροποτάμου Γαρδίκι καί Μουτσαίρα, πού βρίσκονταν στήν ἀνατολική πλευρὰ τῆς Πίνδου, μέσα σὲ φαράγγια καί περιτριγυριζόταν ἀπὸ τὰ παρακλάδια τοῦ Ἀχελώου. Τὸν χειμῶνα τὸ μέρος αὐτὸ σκέπαζαν τὰ χιόνια καί τὸ ἔκαμαν ἀπροσέλαστο κρησφύγετο. Ἦταν ὅμως δυνατόν ὁ ἀρματωλὸς Μειντάνης νά ζῆ στήν ὄρεινὴν περιοχή του ἀπὸ τίς ἀρχές κιόλας τῆς καπετανίας του μέ τόσες προφυλάξεις, σχεδὸν καταδικώμενος, αὐτὸς πού ἀψηφώντας τὸν κίνδυνον ἐνέδρας εἶχε τολμήσει νά κατεβῆ στά Τρίκαλα καί νά παρουσιασθῆ ἔμπρός στόν καδή, γιά νά παραλάβῃ ὁ ἴδιος ἀπ' αὐτὸν τὸ δίπλωμα τοῦ ἀξιωματός του; Οἱ κλέφτες πολὺ σπάνια πρόβαιναν στήν τολμηρὴ αὐτὴ πράξη, πού ἦταν δυνατόν νά τοὺς στοιχίσῃ τῆ ζωῆ. Τί λοιπὸν συνέβη μέ τὸν Μειντάνη;

Ἐπειδὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ἀφήγησις τοῦ Κασομούλη μοῦ φαίνεται συγκεχυμένη καί ἀπίθανη, παραδέχομαι ὅτι ὁ Μειντάνης, ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια πού ἔμεινε στὸ ἀρματολίκι, ἀναγκάσθηκε νά ξαναγίνῃ κλέφτης καί νά πάρῃ τὰ κατάλληλα προφυλακτικὰ μέτρα. Ἡ γνώμη μου αὐτὴ νομίζω ὅτι ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπὸ τήν πάρα κάτω ἀνορθόγραφη «ἐνθύμησις», πού βρέθηκε γραμμένη στὸ ἐξώφυλλο ἐνὸς Μηνιαίου (ἐκδ. 1551) στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Τριάδας τοῦ Βελβενδοῦ: «Εἰς τοὺς χειλλίους ἐξακοσίους ἐνηνταπεντη χρόνους εβγαλαν το Μιτανοι απο το αρματολή και τὸ πῆρεν ὁ Ἀλιμάνης εἰς ἑκατὸ του Σεπτεμβρίου». Δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι ὁ Μιτανοι τοῦ κειμένου εἶναι ὁ ἀρματωλὸς Μειντάνης, πολὺ γνωστὸς στήν περιοχή Βελβενδοῦ, Σερβίων, Κοζάνης καί Βέροιας. Ὡστε στά 1695 οἱ τούρκοι πῆραν ἀπὸ τὸν Μειντάνη τὸ ἀρματολίκι καί τὸ ἔδωσαν στόν Ἀλιμάνι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τουρκαλθανό

(Ἄλιμάν), ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ τουρκαλβανικά στρατεύματα πού ὄρμουν κατόπιν ἐναντίον τοῦ Μεϊντάνη. Σὲ ποιοὺς λόγους ὀφείλεται ἡ ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸν Μεϊντάνη καὶ ἡ ἀφαίρεση τῆς καπετανίας του; Ἴσως ἡ ἀποκήρυξή του ἔχει σχέση μὲ τὸν μακροχρόνιο πόλεμο τῶν Βενετῶν μὲ τοὺς τούρκους (1684—1699) καὶ τὴ σύπραξη τῶν Ἑλλήνων ἀρματολῶν στὶς ἐπιχειρήσεις τῆς Στερεᾶς. Πάντως γεγονὸς εἶναι ὅτι ἀπὸ τὶς 8 Σεπτεμβρίου 1695 ὁ Μεϊντάνης εἶναι καὶ πάλι κλέφτης. Ἔτσι τώρα ἐξηγοῦνται οἱ τόσες προφυλάξεις του γιὰ νὰ μὴ πέση σὲ ἐνέδρα τῶν ἐχθρῶν του.

Ὁ Κασσομούλης ἐξακολουθώντας τὴν ἀφήγησή του γράφει ὅτι οἱ τοῦρκοι καὶ οἱ πρόκριτοι μὲ τὴν προδοσία μερικῶν χωρικῶν, κατάρθρωσαν νὰ μάθουν θετικὰ πῶς ὁ Μεϊντάνης κρυβόταν στὰ χωριά Γαρδίκι καὶ Μουτσιάρα μὲ 15 — 20 μόνο συντρόφους του. Τότε, μέσα στὴν καρδιά τοῦ χειμῶνα ἀποφάσισαν νὰ τοῦ ἐπιτεθοῦν. Ἐτοίμασαν μυστικά στὰ Τρίκαλα ἓνα σῶμα τριῶν χιλιάδων περίπου Ἀλβανῶν, ὅπως ἴσως ὑπερβολικὰ γράφει ὁ Κασσομούλης, καὶ τὸ βράδυ μιᾶς ἡμέρας τοῦ Δεκεμβρίου—δὲν ἀναφέρεται τὸ ἔτος—ξεκίνησαν ἀκολουθώντας τὸ δρόμο Δραμιζι—Κόρμπου—διάσελο Βετερνίκου—Πύρρας—Δέση—γέφυρα Μουτσιάρας—στενὰ τοῦ Γαρδικίου. Μπροστὰ προχωροῦσαν ἀγγαρευμένοι χωρικοί, ἄλλοι μὲ φτιάγρια ἀνοίγοντας τὸ δρόμο καὶ ἄλλοι μὲ δαδιὰ φωτίζοντας τὸν τόπο, καὶ ἀκολουθοῦσαν οἱ τουρκαλβανοί. Ἔτσι τὴν ἄλλη ἡμέρα τὸ πρωὶ βρέθηκαν μέσα στὸ Γαρδίκι, τὴν ὥρα ἀκριβῶς πού ὁ Μεϊντάνης πῆγαινε στὴν ἐκκλησία «διὰ τὸ ἐπίσημον τῶν ἑορτῶν» (ἐννοεῖ ἀσφαλῶς τῶν Χριστουγέννων). Ὅταν τοὺς εἶδε, τραβήχθηκε ἀμέσως στὸ σπίτι του καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀντιστάθηκε 3—4 ὥρες. Τέλος, βλέποντας ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμιά σωτηρία, ἀποφάσισε μὲ τοὺς τελευταίους ὀκτῶ συντρόφους του ν' ἀνοίξη δρόμο μὲ τὸ γιαταγάνι μέσα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Στὴν ἐξοδὸ τους ὅμως ὅλοι βρῆκαν τὸν θάνατο. Οἱ τοῦρκοι κατόπιν ἔκαψαν τὰ κεφάλια τους τὰ ἔμψηξαν σὲ ψηλὰ κοντάρια καὶ θριαμβευτικὰ ξαναγύρισαν στὰ Τρίκαλα. Ἀπ' ἐκεῖ ὁ Πασσῶς ἔστειλε τὸ κεφάλι τοῦ Μεϊντάνη στὸν σουλτάνο στὴν Κωνσταντινούπολη, γιὰ νὰ πιστοποιηθῇ ἡ μεγάλη ἐπιτυχία.

Ἡ ἐξιστόρηση ὅμως τῶν τελευταίων ἡμερῶν καὶ στιγμῶν τοῦ Μεϊντάνη ἀπὸ τὸν Κασσομούλη δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀκριβής, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἐξῆς σύγκριση τῶν γεγονότων «ἐνθύμηση»: ἔτους αψ (1700) ἐγένηκε χειμῶν φοβερὸς καὶ ἔπεσε χιόνι πολὺ καὶ ἄρχισεν τὸ χιόνι ἀπὸ τοὺς εἴκοσι δικεβρίου καὶ ἐχιόνισε ἕως ὅπου ἐβγήκε ὁ μάρτιος. Καὶ ἔπεσ' ἓνα χιόνι πρῶτα καὶ ἔκαμε ἓνα μῆνα εἰς τὸν κάμπο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ δῶθε ἐβρέχει καὶ τὰ βουνὰ ἐχιόνιζαν, ἕως ὅπου ἐβγήκε ὁ μάρτις καὶ ἔπεσε καὶ ἄλλο ἓνα χιόνι εἰς τὰς εἴκοσι τοῦ αὐτοῦ μηνός καὶ ἔκαμε εἰς τὸν κάμπον ἡμέρας η' καὶ ἐψόφησαν πολλὰ πράματα καὶ τὸν αὐτὸν μῆνα ἐτζάκωσαν καὶ τὸ ταλαίπωρον τὸν Μεηδάνον καὶ τὸν ἐχάλασαν. Εἰς χω-

ρίον Γαρδίκι τὸν ἐπίασαν καὶ εἰς Θεσσαλονίκην τὸν ἐχάλασαν.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀξιόπιστη αὐτὴ σύγχρονη εἶδηση οἱ Τοῦρκοι ἐε-κίνησαν ἐναντίον τοῦ Μεϊντάνη τὸν Μάρτιο τοῦ 1700 (ὄχι τὸν Δεκέμβριο) καὶ κατόρθωσαν νὰ τὸν πιάσουν ζωντανὸ μέσα στὸ Γαρδίκι. "Ἐτσι ὁ Μεϊντάνης ἐζήσε πάλιν ὡς κλέφτης πέντε ὀλόκληρα χρόνια, ἀπὸ τὸ 1695 — 1700. Ἄφοῦ πιάσθηκε αἰχμάλωτος, πιθανὸ ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἥρωικὴ ἀντί-σταση καὶ προσπάθεια ἐξόδου μέσα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, μεταφέρθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου καὶ θανατώθηκε. Ἐπομένως ὁ Μεϊντάνης αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ ταυτισθῆ μὲ τὸν σύγχρονό του Πάνο Μεϊντάνη, πού βρῆκε τὸ θάνατο τὸ 1717 ἐμπρὸς στὸ Ἄγγελόκαστρο πολεμώντας ἐναντίον τῶν τούρκων. Ἀπὸ τὰ πάρα πάνω βγαίνει ἀκόμα τὸ συμπέρασμα, ὅτι πολὺ πιθανὸν ὁ Κασομούλης ἢ ὁ καπετὰν Στορνάρης, εἴτε ἐπειδὴ εἶχαν ξεχάσει μερικὲς ἀπὸ τίς λεπτομέρειες τῶν γεγονότων, εἴτε ἐπειδὴ ἔκριναν μέσα τους πὼς ὁ θάνατος τοῦ Μεϊντάνη δὲν ταίριαζε σ' ἓναν ἥρωα, ἀλλοίωσαν τὴν ἱστορικὴ διήγησιν ἔτσι, ὥστε νὰ τὸν παρουσιάσουν νὰ δέχεται τὴν αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση τῶν τουρκαλβανῶν μέσα στὸ χωριὸ Γαρδίκι τίς ἡμέρες τῶν Χριστουγέννων καὶ νὰ βρισκῆ ἐνδοξο θάνατο σὲ μιὰ ἀπελπισμένη ἐξοδο.

ΣΗΜ. ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ: Ἡ ἀποψη τοῦ Γραμματικοῦ τῶν Στορνάρη καὶ ~~Καραϊσκάκη~~ ἀργότερα ἀρματολοῦ Νικ. Κασομούλη, κρίνεται σὰν πρὸ ἀληθοφανῆς ἀπὸ τὰ ἐνθυμήματα ἀγραμμάτων καὶ ἀγνώστων ἀνθρώπων πού τὰ ἐγράψαν.

Παιδιὰ τότε 20 χρόνων καὶ κάτω, ἀνεβάσαμε στὸ Γαρδίκι τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Σπ. Περσεσιάδη «Γκόλφω», τὸν Ἰούλιο τοῦ 1924, Στὴ φωτογραφία εἰκονίζονται οἱ: Ε. Μπαταβάνης, Β. Στεργιόπουλος, Κ. Μπαταβάνης, Γ. Καρατζούνης (πίσω ἀριστερὰ) καὶ Γ. Κοτογιώργος, Ν. Μπαλάνης Κική Φυσικοπούλου, Ἄχιλ. Καρανάσιος, Ἀθ. Βλαχοκόστας καὶ Ἄλ. Σιώκης (α' σειρὰ).

ΕΞΟΧΕΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΠΑΤΟΥΣ

Ἐξοχές γιά περιπάτους δὲν ἔχει πολλές, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐλκυστικές, γιὰτὶ ὁ τόπος εἶναι ἀπότομος, μὲ μεγάλη κλίση ἐδαφικὴ καὶ δίχως κοντινὰ δάση.

ΣΕΜΟΣ. Πρώτη καὶ κοντινότερη ἐξοχὴ γιά σύντομο περίπατο, εἶναι ὁ «Σέμος», ποῦ ἐπῆρε τὴν ὀνομασίαν τοῦ αὐτῆ ἀπὸ τὸν τοῦρκο «Σεμόμπεη», τὸν ὁποῖο σκότωσε σὲ συμπλοκὴ ποῦ ἐγίνε στὴ θέση «Κριθάρια», μεταξὺ Γαρδικίου καὶ Τζιούρτζιας, ὁ Καπετάνιος Γεώργ. Καταραχιᾶς καὶ ἔθαψαν οἱ τοῦρκοι στὴν τοποθεσίαν αὐτὴν, κατὰ θρησκευτικὴν τοὺς συνήθειαν οἱ ἐπιφανεῖς ἄνδρες τοὺς νὰ θάπτονται σὲ κάποιο ὕψωμα περιβλεπτό.

ΚΟΜΑΝΟ. Ὁ «Κόμανος» εἶναι ἡ δευτέρη ἐξοχὴ πρὸς τὴν ἴδιαν κατεύθυνσιν γιά περίπατο, εἶναι λέξι σλαβικὴ ὅπως ἰσχυρίζονται εἰδικοί, καὶ σημαίνει κομμένο Βουνό. Ἀπὸ τὶς δυὸ πιὸ πάνω τοποθεσίαι φαίνεται τὸ Γαρδίκι σὲ πανοραμικὴ ἄποψιν.

ΓΟΥΛΑΣ. Πίσω ἀπὸ τὸν Κάμανο καὶ τὸ δρόμον πρὸς τὸ κοντινὸ χωριὸ Τζούρτζια, προβάλλει ἡ τρίτη ἐξοχὴ γιά περίπατο, ὁ «Γουλάς». Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὀνομάζεται ἓνα μικρὸ κυκλικὸ ὄροπέδιο.

ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ. Πρὸς τὴν ἄλλην πλευρὰ τοῦ Γαρδικίου καὶ κοντὰ πρὸς τὸ γειτονικὸ χωριὸ Μουτσιάρα, θρίσκεται τὸ μικρὸ ἐξωκλήσι τῆς Ἁγίας Τριάδας, ποῦ λέγεται πῶς ἄλλοτε ἦταν Μοναστήρι καὶ προσφέρεται γιά περίπατο σύντομον.

Ἄλλη τοποθεσίαν μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδας, ὑπάρχει πιὸ ἐπάνω ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν «Σπιρικό» ποῦ κτίσθηκε τὸ ἐξωκλήσιον τοῦ Προφήτη Ἡλίου, ἡ ὁποία προσφέρεται γιά ἓνα ἀνηφορικὸν περίπατον καὶ ὅπου ἄλλοτε γίνονταν ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐεργετικοῦ Συλλόγου Γαρδικίου, ἀρχὴ Ἰουλίου κάθε χρόνον, μὲ προστάτες τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους.

Ὁ καπετάν Γεώργ. Καταραχιᾶς

Οἱ Γαρδικιώτες λαϊκοὶ ὀργανοπαῖχτες, ἀρέσκονται σὲ κάθε γάμον ἢ ἄλλην διασκεδασίαν νὰ παίζουν μὲ τὰ ὄργανά τοὺς καὶ νὰ τραγουδᾶνε μὲ μαστοριά, μὲ πάθος καὶ μὲ ξεχωριστὴ δεξιότητιαν, τὸ Γαρδικιώτικον ἀρματολικὸν καὶ κλέφτικον τραγούδι τοῦ Καπετάνιου Γεωργίου Καταραχιᾶ, ὁ ὁποῖος στὰ χρόνια ἐκεῖνα, ἦταν θύλος καὶ σύμβολον τῆς Ἀσπροποταμίτικης λεβεντιᾶς καὶ τῆς παλληκαργιᾶς.

Καταραχιᾶς συντάζεται καὶ μέσ' ἀπ' τὸ ρωμέϊκον, μαζεύει ἀσκέρι διαλεχτὰ ἀδέλφια κι' ἐξαδέλφια.

Νὰ πάει κατ' Ἀσπροπόταμον κατὰ τὰ βλαχοχώρια.

Τὴ νύχταν μέρα ἔκανε, τὴ νύχταν μέρα κάνει,

καὶ στὸ Γαρδίκι ξημέρωσε στὸν πλάτανον στὴ βρύση

Καὶ τὸ Χολέβα φώναξε:

—Νόσιου μ' πού πάει ή κλεφτουριά;

Ὁ Γαρδικιώτης Νίκος Ἴω. Μπαταγιάννης μου ἔγραψε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, τὴν πιὸ κάτω περιπέτεια πού ἔζησε τὸ χωριὸ μας μὲ τὸν Καταραχιᾶ:

«Τὸ καλοκαίρι πού ἦμουνα στὸ χωριὸ, ἄκουσα τὸν ὀργανοπαίχτη Γεώργ. Βούκια, νὰ λέει μὲ τὴν κομπανία του, ἓνα ἐπιτραπέζιο τραγούδι, τὸ μοναδικὸ Γαρδικιώτικο, πού ἀναφέρεται στὴ δρᾶση τοῦ Καπετάνιου Γεώργου Καταραχιᾶ. Τὸ τραγούδι αὐτὸ πού σύνταξαν Γαρδικιώτες, περιγράφει μιὰ φοβερὴ περιπέτεια πού πέρασε τὸ χωριὸ στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Ὅπως γνωρίζουμε οἱ γούρκοι εἰσέπρατταν κάθε χρόνο κεφαλικὸ φόρο—χαράτσι, τὸν ὁποῖο ὁ Καταραχιᾶς σκέφθηκε νὰ τὸ ἀφαιρέσει μὲ τὴ βία, τὴ στιγμή πού ἓνας λόχος τούρκικου στρατοῦ μὲ διοικητὴ τὸ Μπέη Σέμο συνόδευε τὴ χρηματοσποστολή, γιατί εἶχαν πληροφορηθῆ γιὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ Καταραχιᾶ. Ὁ τότε Πρόεδρος (Μουχτάρης) τοῦ Γαρδικίου Χολέβας, παρακάλεσε τὸν Καπετάνιο νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σκοπὸ του μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ, γιατί οἱ τοῦρκοι θὰ ἐφαρμόσουν ἀντίποινα. Ὁ Καταραχιᾶς συμφώνησε κι' ἀφοῦ σύναξε τὰ παλληκάργια του κατευθύνθηκε πρὸς τὴν τοποθεσία «Κριθάρια», μεταξὺ τῶν βουνῶν Γαρδικίου καὶ Τζιούρτζιας. Ὄταν ἔφτασε ὁ Σεμόμπεης μὲ τὸ στρατὸ του στὸ Γαρδικί, ρώτησε τὸν πρόεδρο πού εἶναι ὁ Καταραχιᾶς καὶ βᾶδισε πρὸς τὴν ὀρεινὴ ἐκείνη τοποθεσία, χωρὶς νὰ πάρει τὰ γνωστὰ στρατιωτικὰ μέτρα προφυλάξεως, ὅπως οἱ κανόνες τῆς πολεμικῆς τέχνης ὀρίζουν. Ὁ Καταραχιᾶς τοῦ ἔστησε καρτέρι μὲ τὸν καλύτερό του σκοπευτὴ, ὁ ὁποῖος καὶ σκοτώνει τὸν προπορευόμενον ἀγέρωχα Μπέη. Οἱ τοῦρκοι φοβήθηκαν πολὺ καὶ παίρνοντας μαζὺ τους τὸν σκοτωμένο ἀρχηγό τους, ἐπιστρέφουν στὸ Γαρδικί. Ἀμέσως πιάνουν καὶ δένουν τὸν Πρόεδρο Χολέβα μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι τοὺς ἔστησε παγίδα καὶ μαζὺ πολλοὺς Γαρδικιώτες. Βάζουν νερὸ σὲ μεγάλα καζάνια καὶ βασανίζουν μὲ ζεμάτισμα τὸν Πρόεδρο καὶ πολλοὺς κατοίκους. Εἰδοποιεῖται κατάλληλα ὁ Καραθάνος ἢ Γκάτσιος, ντύνεται μὲ στολὴ τούρκου ἀξιωματικοῦ πού ἔφερε μαζὺ του, φοράει κι' ἓνα παράσημο σπουδαῖο Σουλτανικὸ πού κέρδισε σὲ ἀθλητικούς ἀγῶνες στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τρέχει πρὸς τὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, ὅπου μόλις τὸν εἶδε ὁ τοῦρκος ἀξιωματικὸς σὲ στάση προσοχῆς τὸν χαιρετάει. Ὁ Καραθάνος θυμωμένος πολὺ ρωτάει αὐτόν, τί τοὺς ἔφταιξαν οἱ ἄνθρωποι πού βασανίζουν ἀδικαιολόγητα, ἀφοῦ βᾶδιζαν πρὸς σύγκρουση μὲ τὸν Καταραχιᾶ, χωρὶς νὰ πάρουν τὰ μέτρα τους.

Δίνεται ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ διαταγὴ νὰ ἀπολυθοῦν ὅλοι οἱ Γαρδικιώτες καὶ νὰ χυθοῦν τὰ καζάνια μὲ τὸ καυτὸ νερὸ καὶ οἱ τοῦρκοι ἀποχωροῦν ἀπὸ τὸ Γαρδικί. Ὁ ἀναπληρωτὴς διοικητὴς τοῦ τούρκικου λόχου, ρωτάει τὸν Καραθάνο πού θὰ θάψουν τὸ νεκρὸ ἀρχηγό τους Σεμόμπεη, γιατί ὑπῆρχε θρησκευτικὴ παράδοση καὶ ἔθιμο νὰ θάπτονται σὲ κάποια πεδίοπτο

χώρο, και σαν τέτοιος υποδείχθηκε το ύψωμα κοντά στο χωριό, που από τότε ονομάστηκε «Σέμος». Έτσι τελείωσε η περιπέτεια αυτή και οι βαρειές συνέπειες που θα είχε για όλο το χωριό, αν δεν επενέβαινε σωτήρια ο Καραθάνος ή Γκάτσιος. Αυτά μου τα αφηγήθηκε πρό χρόνων ο Γέρο — Ούτρας (Ούάλος), που πέθανε τώρα εδώ και πολλά χρόνια σε μεγάλη ηλικία».

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Κοίμηση Θεοτόκου — Μοναστήρι Παναγίας

ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ. Παλιότερη εκκλησία στο χωριό Γαρδίκι, θεωρείται του Έξωκκλησίου της Άγιας Τριάδας, η οποία λέγεται πως κτίσθηκε περίπου το 1750 μ.Χ. σαν μικρό μοναστήρι, από τον Γαρδικιώτη ιερομόναχο Ίωαννί κιο. Κάπου εκεί κοντά υπάρχει και μια μικρή θρύση με καλό νερό. Αργότερα έπαθε από την πολυκαιρία και τις καιρικές συνθήκες πολλές ζημιές, με αποτέλεσμα να ανακατασκευασθ η τελευταία χρόνια σε μικρότερη οικόδομη, με σκοπό να μη καταρρεύσει έντελως. Σώζονται σ' αυτή μερικές παλιές εικόνες και τοιχογραφίες Άγίων και άλλα εκκλησιαστικά σκεύη.

ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ. Η άλλη εκκλησία του Άγιου Άθανασίου, έχει οικοδομηθ η το 1893 σε ρυθμό απλό παλαιοχριστιανικό και προς ΝΔ πλευρά του χωριού, για να εξυπηρετεί τους κατοίκους της γειτονιάς εκείνης. Έορτάζει στις 18 του Γενάρη κάθε χρόνου, που οι κάτοικοι έχουν κατεβη πιά στις πόλεις και στα χειμαδιά.

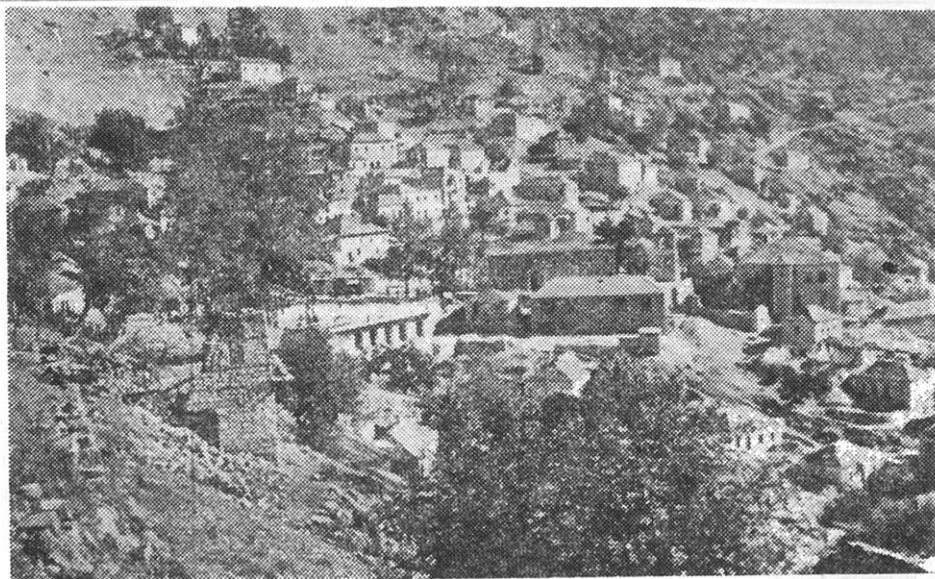
ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ. Το έξωκκλήσιο του Προφήτη Ηλία, που κτίσθηκε το 1914 στο περιβλεπτο ύψωμα του χωριού «Σπυρίκο» από το Γαρδικιώτη ιερωμένο Σπύρο Φούρλα ή Παπαφούρλα, σχεδόν κατέρρευσε από σεισμό και οικοδομήθηκε πάλι μετά το 1968 περίπου, επί έφημερεύοντα Γαρδικίου του παπα—Νικόλα Μπουντούρη.

ΚΟΙΜΗΣΗ ΘΕΟΤΟΚΟΥ. Η Μητρόπολη του χωριού Γαρδικίου, είναι η μεγάλη εκκλησία της «Κοιμήσεως της Θεοτόκου» που είναι κτισμένη στο κέντρο του χωριού και κοντά στην πλατεία αυτού, το 1700 μ.Χ., επάνω σε παλαιότερη εκκλησία που προϋπήρχε. Το 1906 με δαπάνη του μακαρίτη έμπορα δερμάτων Κωνσ. Στράτου, προστέθηκε η ωραία πέτρινη και με τόξα προείσσδος αυτής.

Τό σπάνιο και αξιόλογης τέχνης Ξυλόγλυπτο τέμπλο της, καθώς και ο ιερός Άμβωνας και το Δεσποτικό, φιλοτεχνήθηκε το 1843 οι δέ εικόνες του το 1898 από ιερωμένο και Ζωγράφο.

Η εκκλησία έορτάζει και πανηγυρίζει στις 15 Αύγουστου κάθε χρόνου, η δέ μεγάλη πανήγυρη αυτής κρατάει επί όλόκληρο τριήμερο.

Την παραμονή του 15άυγουστου, συγκεντρώνονται στο χωριό 4 μέ-

“Αποψη Γαρδικίου με την Ἐκκλησία «Κοίμησι Θεοτόκου», τὸ Καμπαναριό, τὸ Σχολεῖο κ.ά.

χρι 6 χιλιάδες περίπου Γαρδικιώτες, ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, Ἀθήνα, Τρίκαλα, Καρδίτσα, ἄλλες πόλεις καὶ χωριά κι’ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ ἀκόμα, ἰδίως ἀπὸ τὴν Ἀμερική, στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, συγκροτοῦν τίς λεγόμενες παρέες (συντροφιές) πανηγυριώτικες, ναυλώνουν κομπανίες λαϊκῶν ὀργάνων καὶ ἀρχίζουν τὸ γλέντι, σὰν προοίμιο γιὰ τὸ μεγάλο Ξεφάντωμα.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα πρωῖ—πρωῖ χτυποῦν οἱ καμπάνες χαρμόсуна καὶ ὅλος αὐτός ὁ κόσμος δίνει τὸ παρόν στὴν ἑορτὴ τῆς Θεομήτορος παρακολουθεῖ μὲ κατάνυξη τὴ Θεῖα Λειτουργία κι’ ἐπειτα συνάζεται ἔξω στὸ προαύλιο τὸ μεγάλο, ὅπου γίνεται ἡ λιτάνευση καὶ τὸ “Υψωμα τῆς Εἰκόνας.

Ἀκολουθεῖ ἀμέσως, σὰν ὑπέρτατο καθήκον ὅλων τῶν Γαρδικιωτῶν, τὸ προσκύνημα καὶ ἡ Δέηση στὸ Μνημεῖο Πεσσόντων στοὺς πολέμους τοῦ ἔθνους, χρέος ποὺ καθιερώθηκε τὸ 1924 καὶ συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ καὶ πατριωτικὰ αὐτὰ καθήκοντα, ἀρχίζουν οἱ χοροὶ στὴν πλατεῖα κι’ ἀκολουθοῦν οἱ βίζιτες (ἐπισκέψεις) στὰ σπίτια τῶν μελῶν κάθε συντροφιάς, μὲ τὰ ὄργανα καὶ τὸ στολισμένο φλάμπουρο μπροστά καὶ τὰ τραγούδια τῶν πανηγυριστῶν, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποῖους φοροῦν τοπικὲς στολὲς τσιπούνια, μπουραζάνια.

Νεραντζούλα μ’ φουντωμένη, ποῦναι τ’ ἄνθη σου;
 Ποῦναι τ’ ἄνθη ποῦχες πρῶτα, ποῦναι κι’ ὁ καρπὸς σου;
 Φύσηξε βοριάς κι’ ἀγέρας καὶ μ’ τὰ γκρέμισε.

★

Σειόντε τὰ δέντρα, σειόντε Ζαχαρούλα μ'
 σειόται κι' ἡ Ζαχαρούλα μ' με τὰ Ξανθὰ μαλλιά,
 στὰ Γιάννινα θὰ πάω Ζαχαρούλα μ' στὰ μπογιατζίδικα,
 νὰ βάψω τὰ μαλλιά σου τὰ σεβνταλίδικα.
 Τσαρούχια ταλατίνια Ζαχαρούλα μ' καὶ φούστα κόκκινη,
 τὰ βάν' ἡ Ζαχαρούλα μ' νὰ πάει στὴν ἐκκλησιά,
 νὰ πάει νὰ προσκυνήσει μπροστὰ στὴν Παναγιά.
 Ζαχαρούλα μ' παινεμένη καὶ στὸν κόσμον Ἐακουσμένη,
 Ζαχαρούλα μ' τ' ὄνομά σου καὶ γλυκὸ τὸ φίλημά σου...

Σὲ κάθε σπίτι χορεύουν πρῶτα τὰ ὑποψήφια γιὰ παντρεῖα κορίτσια κι' ὕστερα οἱ ἄλλοι σπιτικοί.

Ἕνα στιγμιότυπο ἀπὸ τὸ Γαρδικιώτικο πανηγύρι.

Τὸ ἀπόγευμα ἔνωρὶς στήνονται οἱ χοροὶ στὴν πλατεία καὶ στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησίας διπλοῖ, δηλαδὴ μπροστὰ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἄνδρες καὶ πίσω ἀπὸ γυναῖκες, γιὰτὶ ἀλλοιῶς ὁ χῶρος δὲν ἔπαρκεῖ.

Ἔτσι συνεχίζεται ἓνα πανδαιμόνιο ἀπὸ λαϊκὰ ὄργανα καὶ δημοτικὰ κλέφτικα τραγούδια, ποὺ κρατᾶει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες!

Ἡ τρίτη ἡμέρα κι' ὁ χῶρος τῆς πλατείας τὸ βράδυ, εἶναι ἀφιερωμένα στοὺς παπποῦδες, στοὺς γέροντες, οἱ ὁποῖοι μὲ ἀναμμένες τίς λαμπάδες στὰ χέρια τους καὶ τίς κλίτσες τους κρεμασμένες ἀπὸ τὸ τσεπάκι τους, τραγουδᾶνε μόνοι τους, χωρὶς ὄργανα καὶ χορεύουν μὲ ὄση τοὺς ἀπόμεινε λεβεντιά, συνεχίζοντας τὰ παλιὰ ἤθη καὶ ἔθιμα.

Αὔριο τὸ Γαρδικιώτικο Πανηγύρι

Καραβάνια Γαρδικιωτῶν ἀπὸ ἡμέρες τώρα, ἄρχισαν νὰ καταφθά-
νουν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς χώρας μας, μὰ ἰδίως ἀπὸ τὸ κέντρο καὶ με-
ρικοὶ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν.

“Ὅλοι αὐτοὶ κατευθύνονται σὰν εὐλαβικοὶ προσκυνητὲς κι' ἀθερά-
ρευτοι νοσταλγοί, πρὸς τὸ ὄρεινὸ χωριό τους, τὸ Ἐακουσμένο Γαρδίκι τοῦ
Ἄσπροποτάμου, γιὰ νὰ πάρουν μέρος στὸ μεγάλο τριήμερο Γαρδικιώτικο
πανηγύρι, τιμῶντας μὲ ἔμφυτη καὶ θρησκευτικὴ εὐλάβεια τὴν Κοίμηση τῆς
Θεομήτορος, τῆς Σεβασμίας Παναγίας.

Κάτω ἀπὸ τὰ βαθίσκια καὶ φουντωτὰ καὶ αἰωνόβια καὶ γέρικα πλα-
τάνια τῆς μεγάλης κεντρικῆς πλατείας, ὅπου ἡ ὀνομαστὴ Γαρδικιώτικη
κρυόβρυση τρέχει τὸ κρυσταλλένιο κι' ἀθάνατο νερό της, θ' ἀντηχήσουν
καὶ πάλι τὰ βιολιά καὶ τὰ κλαρίνα, σὲ μιὰ ἀποθέωση γλεντιοῦ, ξεφαντώμα-
τος καὶ χαρᾶς, ὅπου θὰ χορευτοῦν μὲ περισσὴ χάρη καὶ λεβεντιά, τὰ ἀθά-
νατα τσάμικα, τὰ συρτά, ἡ Καραγκούνα, ὁ Καραπατάκης, τὸ Πέρα στὸν
Πέρα μαχαλᾶ, τὸ πέντε μῆνες πέντ' ἀδράχτια πότε τᾶγενεψες μωρ' Μαρου-
σιάνα...

Καὶ θὰ χορευτοῦν ὅλοι αὐτοὶ οἱ δημοτικοί, οἱ Κλέφτικοι, οἱ Ἑλληνικοὶ
χοροί, μ' ἓνα τοπικὸ χροῖμα, καθάριο Γαρδικιώτικον, πού διαφέρει βασικά ἀ-
πὸ ὅλα τὰ ἄλλα ὄρεινὰ βλάχικα χωριά μας.

Νέοι εὐσταλεῖς Γαρδικιώτες, μὲ τὶς τοπικὲς ἐνδυμασίες «Τσιπούνια» καὶ
«Μπουραζάνια».

Παρά τὸν κάλπικο καὶ Ξενικὸ πολιτισμὸ τῆς γύμνιας τῶν γυναικῶν καὶ τῆς τρίχας τῶν ἀρσενικῶν, εἶναι βέβαιο πῶς θὰ κάμουν χτυπητὴ τὴν παρουσία τους καὶ στὸ ἐφετεινὸ Γαρδικιώτικον πανηγύρι, τὰ περίφημα τσιπούνια μὲ τὴν ἄσπρη λερὴ φουστανέλλα, τὸ κεντητὸ τσιαμαντάνι, τὸ σελάχι καὶ τὸ κελεπόσι, τὰ λεβέντικα ἄσπρα μπουραζάνια μὲ τὰ φουντωτὰ τσαρούχια, οἱ φλοκάτες τῶν γυναικῶν κί οἱ καφιτένιες ζακέτες μὲ τὶς τσίπες καὶ τὰ πάμπολλα πολύχρωμα κουκάκια.

Καμμιά εἰκοσαριά κομπίνες ἀπὸ λαϊκὰ ὄργανα, θὰ πλαισιώσουν ἰσάριθμες παρέες πού μὲ τραγούδια καὶ τὸ πατριωτάρικο φλάμπουρο θὰ κάμουν βίζιτες στὰ σπίτια καὶ τὸ ἀπόγευμα θὰ στήσουν διπλοὺς χοροὺς μεγάλους, μπροστὰ οἱ ἄντρες καὶ πίσω οἱ γυναῖκες, στὴ μεγάλη πλατεῖα καὶ στὸν ἀκόμα μεγαλύτερον περίβολο τῆς ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Τὸ σούρουπο θὰ σταματοῦν οἱ χοροὶ καὶ θὰ συνεχίσουν οἱ ἄντρες πιά τὸ τρικούβεργο γλέντι στὰ μαγαζιά, μὲ πιωτὰ καὶ νόστιμα κοκορέτσια, σπληνάντερα καὶ ψητά.

Τρία ἡμερόνυχτα θὰ κρατήσῃ τὸ τρικούβεργο αὐτὸ γλέντι, πού ὁ χαρούμενος ἄχος τοῦ θ' ἀντιβουίζῃ στὶς γύρω κορφές τῶν βουνῶν, στὰ πλάγια καὶ στὰ ἰλιγγιώδη φαράγγια.

Κάθε ἡλικιωμένος καὶ μερακλῆς Γαρδικιώτης, θὰ θυμᾶται μὲ νοσταλγία τὶς μέρες αὐτές, παλιούς τύπους καὶ γλεντζέδες τῆς παλιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς τῆς ὁμορφῆς καὶ ἀλησμόνητης, πού τὸ Γαρδικί ἀποτελοῦσε τὸ ἐπίκεντρο μεγάλων καὶ πρωτότυπων διασκεδάσεων. Θὰ φέρῃ στὴ μνήμη του τὸν ἀείμνηστο Γιώργο Στράτο, τὸν Κίτσιο Γαρδικιώτη, τὸ Γιάννη Φούντα, τὸ Γιώργο Πελεκούδα, τοὺς ἀδελφοὺς Λύτρα, τὸ Μῆτσιο Κοντογεώργο, τὸν Κοῦκο, τὸ Ζωητό, τὸ Γραμματικὸ Δημόπουλο, τὸ Χρῖστο Μπασδαγιάννη καὶ τόσους ἄλλους, μὰ περισσότερο τὸ Νῆ Βράκα, πού χόρευε μὲ ἐπιτυχία ἓνα δικό του πολεμικὸ χορὸ μὲ τὸ τραγούδι: «Τώρα πού ἡ γαλανὴ Σημαία μας, μέσ' τῆ Μακεδονία κυματίζει»... Ἀλησμόνητα χρόνια, πότε καὶ πῶς πέρασαν γιὰ πάντα!...

14.8.71

Α.Γ.Κ.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ. Σε ἀπόσταση 4—5 χιλίωμ. καὶ στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ, σώζεται τὸ παλιὸ καὶ ἱστορικὸ μοναστήρι τοῦ Γαρδικίου «Ἀνταπόδοση Κοιμήσεως Θεοτόκου», πού ἐορτάζει κάθε χρόνο στὶς 23 Αὐγούστου. Κτίσθηκε τὸ 1830 μ.Χ. ἀπὸ τὸ Γαρδικιώτη Ἱερομόναχο Δαμασκηνὸ καὶ τὸν ἀδελφὸ του Χαράλαμπο καὶ ἀνακαινίσθηκε τὸ 1892, διασκοσμήθηκε δὲ τὸ 1840.

Ἀπὸ τὸ 1964 ἐγκαταστάθηκε εἰς αὐτὸ ὁ ἀπὸ τὴν Καλαμπάκα Καλόγερος Ἰωάσαφ Τσουγιάννης, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν συμπαράσταση καὶ τὴ βοήθεια τοῦ ἐφημέριου Γαρδικίου Νικολ. Μπουντούρη, τῶν Ἐπιτρόπων καὶ τῶν εὐσεβῶν Γαρδικιωτῶν, κατῴρθωσε νὰ τὸ ἐπισκευάσει καὶ διαρρυθμίσει, νὰ

τὸ ἐφοδιάσει μὲ διάφορα ἐπιπλα, εἶδη ὕπνου, μαγειρικῆς κ.λ.π., νὰ διανοιχτῆ αὐτοκινητόδρομος, νὰ ἐξασφαλίσαι τηλεφώνω, 25 κρεβάτια, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ φιλοξενήσαι ἄνετα ἐκδρομεῖς, τουρίστες καὶ ταξιδιωτές. Εἶναι κτισμένο σὲ ὁμορφο καὶ εἰδυλλιακὸ τοπίο.

Ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως ἢ παράδοσης, πῶς δυὸ ἀδέλφια ληστές, οἱ Δημήτρ. καὶ Ἰωάν. Χύτας, λήστεψαν κοντὰ στὴν Καστανιά καραβάνι τούρκικο πού μετέφερε θησαυρό. Ἀλλὰ διαφώνησαν στὴ μοιρασιά καὶ ἀποφάσισαν νὰ μονομαχήσουν γιὰ τὸ ποῖος θὰ διασωθῆ γιὰ νὰ κερδίσει τὸ θησαυρό. Ἐγένετο ὅμως κάποιον θαῦμα καὶ τὰ ὄπλα τους ἔπαθαν ἀφλογιστία! Τελικὰ κατέληξαν σὲ συμφωνία νὰ διαθέσουν τὰ χρήματα γιὰ νὰ οἰκοδομηθῆ καὶ διακοσμηθῆ τὸ μεγάλο αὐτὸ μοναστήρι τοῦ Γαρδικίου, τῆς Παναγίας.

ΙΕΡΕΙΣ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ. Τὸ μεγαλοχώρι τοῦ Γαρδικίου, ὡς γνωστό, ἀπολευθερώθηκε ἀπὸ τὸν μακρὰ ἔτη τουρκικὸ ζυγὸ, μαζὺ μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ Θεσσαλία, ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση τοῦ Βερολινεῖου Συνεδρίου τοῦ Ἰουλίου 1880 καὶ τὴν εἴσοδο τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων στὴν πόλιν τῶν Ἰσπικίων τὸν Αὐγούστου τοῦ 1881.

Ἀπὸ τότε κατὰ τίς ἀφηγήσεις ἡλικιωμένων Γαρδιωτῶν καὶ τοῦ τελευταίου Εφημερίου Γαρδικίου Νικ. Μπουντούρη, ὑπηρετήσαν στὸ χωριὸ οἱ Ἱερεῖς: Ἄθαν. Παπαθανασίου, Κων. Παπακώστας, Πέτρος Παπαπέτρου, Ἀπόστ. Οἰκονόμος (Καρανάσιος), Δημήτρ. Ἀκρίβος, Δημήτρ. Παπαγεωργίου, Ἄθαν. Κάλλος, Χρῖσ. Παπαχρῖστος, Λάμπρος Παπαδημητρίου, Κωνστ. Καραϊσκος, Θεοφ. Μανούρας, Δημήτρ. Τσιουκάνης καὶ Νικ. Μπουντούρης ἀπὸ τὸ 1959.

ΙΕΡΟΨΑΛΤΕΣ: Ἐπίσης ἱεροψάλτες Γαρδικιώτες ὑπηρετήσαν ἐκεῖ οἱ: Δημήτρ. Λύτρας, Γεώργ. Ράμμος, Δημήτρ. Ἀμβράζης, Μηνᾶς Χολέβας καὶ Βασ. Κατσινέλης.

ΣΧΟΛΕΙΟ. Ὁ Γάλλος περιηγητὴς Λέων Ἐζαί, πού πέρασε ἀπὸ τὸ Γαρδικί τὸ καλοκαίρι τοῦ 1858, γράφει πῶς τὸ χωριὸ δὲν εἶχε σχολεῖο. Αὐτὸ θὰ συνέβαινε, γιὰτὶ ἦταν παραθεριστικὸ κέντρο καὶ οἱ κάτοικοι πήγαιναν ἐκεῖ ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ τὴν ἀνοιξή, πού δὲν λειτουργοῦσαν τὰ σχολεῖα σὲ ὅλη τὴ χώρα. Θερινὲς διακοπές.

Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ Γαρδικί ἀπέκτησε καὶ σχολεῖο εὐρύχωρο καὶ κεντρικὸ, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1900, ἐπὶ Δημάρχου φαίνεται Γρηγ. Καραθάνου. Ἐπίσης ἐπισκευάσθη καὶ διασκευάσθη τὸ 1926—1930 ἐπὶ προεδρίας Γεωρ. Κ. Στράτου.

ΔΑΣΚΑΛΟΙ Γαρδικιώτες πού ὑπηρετήσαν στὸ Δημοτικὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ ἦταν οἱ Δημήτρ. Λύτρας, Γεώργ. Ράμμος, Βασίλ. Κατσινέλης, Δημ. Ἀμβράζης, Μηνᾶς Χολέβας, Ἄριστ. Παπακωνστατίνου, Χρῖσ. Χολέβας, Δημ. Παπαγεωργίου, Κώστας Παππᾶς κ.ἄ. οἱ δὲ Ἄχιλ. Καρανάσιος καὶ Βησσάρης Στεργιόπουλος, εἶχαν συστήσει ἰδιωτικὸ φροντιστήριον Δημοτι-

κοῦ τὰ χρόνια 1913 καί 1924.

ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙ. Σέ μικρή ἀπόσταση ἀπὸ τὸ Γαρδικιώτικο Μοναστήρι τῆς Παναγίας, βρίσκεται ὁ συνοικισμὸς Γαρδικίου Παλιοχώρι, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει σαράντα περίπου οἰκογένειες μὲ διακόσια ἄτομα. Τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ Ἅγιος Γεώργιος, τὴν ἔκτισε, ὅπως μοῦ εἶπαν, ὁ Ντούλας Μπαταγιάννης ποῦ εἶχε πολλὰ ιδιόκτητα χωράφια ἐκεῖ. Ἀργότερα τὸ 1955, ἀνοικοδομήθηκε πάλι καὶ τὸ 1977, κτίσθηκε καὶ τὸ Ἐξωκκλήσιο τῆς Ἁγίας Τριάδας ἐπὶ Ἐφημερίου Γαρδικίου τοῦ Νικολάου Μπουντούρη.

Μέχρι τὰ τελευταῖα χρόνια σῶζονταν ἐντοιχισμένη πέτρα σκαλιστὴ σὲ εἰκοδομὴ μὲ τὴ λέξη Κεράσοβο, ποῦ ἐπαληθεύει προηγούμενες πληροφορίες μας.

ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ. Τὸ 1904 μὲ πρωτοβουλία τοῦ ἀείμνηστου Γαρδικιώτη δικηγόρου καὶ βουλευτῆ Ντούλα Στεργιοπούλου, ἰδρύθηκε στὸ Γαρδίκι ὁ «Εὐεργετικὸς Σύλλογος Γαρδικίου — Ἀθαμάνων», μὲ σκοποὺς ἰδίως εὐεργετικoὺς καὶ κοινωνικοὺς κι ἀναγνωρίστηκε τὸ 1905. Ὁ Σύλλογος αὐτὸς πρόσφερε πελώριες ὑπηρεσίες στοὺς κατοικοὺς τοῦ Γαρδικίου καὶ ἐwürταζε κάθε χρόνο στὴν 1η Ἰουλίου τοὺς προστάτες τοῦ Ἅγιου Ἀνάργυρου, τοὺς ὁποῖους εἶχε ζωγραφισμένους στὴ μεγάλη μετωπὴ Σημαία του, καθὼς καὶ σὲ μεγάλη Εἰκόνα τῶν Ἁγίων, ποῦ σῶζεται στὴν ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Τὸ πανηγύρι γίνονταν στὴν γραφικὴ ἐξοχὴ Ἁγία Τριάδα, κοντὰ στὸ ἐξωκκλήσιο τοῦ Προφήτη Ἡλία, ὅπου τελούνταν Θεία Λειτουργία, χοροὶ μὲ λαϊκὰ ὄργανα καὶ τραγούδια καὶ μοιράζονταν σὲ ὅλους κρέας μαγειρεμένο στὸ καζάνι μὲ μπλουγούρι. τὸ λεγόμενον ἀπὸ τοὺς Γαρδικιώτες «μπλότσ—ου».

Στὸ Σύλλογο αὐτὸ πρόσφεραν τίς ὑπηρεσίες τους σχεδὸν ὅλες οἱ φάσεις τῶν Γαρδικιωτῶν.

Καθῆκον ὅλων τῶν Γαρδικιωτῶν, πρέπει νὰ εἶναι, τὸ κράτημα, τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ Συλλόγου σὲ διαρκῆ δράση μέσα στοὺς σκοποὺς του, μακριὰ ἀπὸ πολιτικὴ καὶ ἄλλες σκοπιμότητες, ὅπως εἶπαν οἱ πρωτοπόροι ἐκείνοι Γαρδικιώτες ποῦ τὸν ἱδρυσαν ἐδῶ καὶ ἐβδομῆντα πέντε ὀλόκληρα χρόνια.

Ο ΜΠΟΥΖΙΚΑΣ

Συζητούσαμε προχθές κοντά στη θαλπωρή της σόμπας ενός κέντρου καθώς χοντρές οι σταλαγματιές χτυπούσαν το υαλόφρακτο, μεταξύ ενός ούζου και ενός γαργαριστικού μεζέ, για τα παλιά εκείνα εύτυχημένα χρόνια, πού οι παιδικοί πόθοι γέμιζαν την ψυχή μας όνειροπολήματα...

Καί πρώτα ό λόγος για τόν παλιό εκείνο Δάσκαλο, πού μās μετέδωσε τά πρώτα φώτα, τό άλφα—βήτα όπως λένε.

Ό δικός μου Δάσκαλος στό άσπροΠοταμίτικο Γαρδικί, λέγονταν Κώστας Άθαν. Παππās, όλος όμωσ ό κόσμος τόν ήξερε μέ τό παρατσούκλι του! «Ό Μπουζίκας»!

Είχε φοιτήσει μέχρι τή δευτέρα τάξη του Έλληνικού Σχολείου και προορίζονταν για παπās, αντίθετος όμωσ περιστάσεις τόν υποχρέωσαν να γίνη άγωγιάτης και κοινοτικός γραμματοδιδάσκαλος.

Άπό τά θρανία του παρήλασαν πολλές γενεές Γαρδικιωτόπουλων και σχεδόν ή όλότητα των συμπατριωτών του, σήμερα, χρωστάει τά πρώτα γράμματα, στό σκαπανέα αυτόν του πολιτισμού των άτίθασων όρεινων μας.

Δέν είχε φοιτήσει σε καμμία άκαδημία ό Μπουζίκας, ούτε είχε διδαχθή παιδαγωγική, μέ τό σπινθηροβόλο όμωσ πνεύμα του είχε καθιερώσει δικό του τρόπο διδασκαλίας της Έλληνικής γλώσσας στα βλαχόπουλα της εύνάνδρου Άθαμανίας, πολλά άπό τά όποία δέν ήξεραν ούτε μία λέξη Έλληνική!

Και σε άπταιστο βλαχική, τους έλεγε παραστατικώτατα άπό την έδρα την κλασική εκείνη έδρα των όρεινων μας σχολείων μέ την κρανίσια βέργα στο χέρι, πώς: Έκείνο πού μοιάζει μέ τά ματογυάλια της γιαγιάς λέγεται βήτα, τό άλλο πού μοιάζει μέ τό τηγάνι λέγεται ρό, εκείνο πάλι πού μοιάζει σαν τό αυγό της κόττας λέγεται όμικρον!....

Και τά μαθητούδια, πού τά περισσότερα ήταν τσομπανόπουλα άγνά άπό τό καθάριο και γαλάζιο ύπαιθρο, έπαναλάμβαναν όλα μαζί τις παρομοιώσεις αυτές του ήρωα δασκάλου τους.

Όταν καμμία φορά ό Μπουζίκας έθύμωνε μέ τό πανδαιμόνιο πού προκαλούσαν οι άτίθασοι μαθητές του, άνοιγε νευρικά τό άλφαβητάριο και μέ τό δείκτη του έδειχνε την εικόνα του γνωστού οικιακού παχυδέρμου 'ρωτώντας τόν πιό άνάποδο και ταραξία άπό αυτούς: Τσε ίαστι άτσέλ 'ου πούλί'ου»; Κι ό μαθητής άπαντούσε πώς είναι γουρούνι! «Πόρκου χίει τίνι», του άπαντούσε τότε μέ ίκανοποίηση ό καλόκαρδος και άλησμόνητος δάσκαλος, γελώντας άκράτητα.

Μέ μία ύπομονή ίώβειο και μέ διδακτικά μέσα μηδέν, ό Μπουζίκας

έμαθε τὰ πρῶτα γράμματα σὲ χιλιάδες μαθητὲς του, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους σήμερα κατέχουν ἐπίζητες θέσεις σὲ ὅλα τὰ μῆκη καὶ τὰ Πλάτη τῆς γῆς καὶ τὸν εὐγνωμονοῦν.

Ἐπέθανε, ἀτυχῆς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1941 ἀπὸ τὸν ἐπάρατον καρκίνο, σὲ ἡλικία 58 χρονῶν.

Ἄς εἶναι οἱ γραμμὲς μας αὐτὲς, ἀπὲριττον μνημόσυνον στὴν μνήμη του.
18.2.1954 ΑΛΚΗΣ ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Βουνίσιον θρύλον

Ο ΛΕΒΕΝΤΟΓΕΡΟΣ

Σέλωσε Μάρω μ' τ' ἄλογο καὶ θάλ' τὰ χαλινάρια,
τὰ προύσικα, τὰ ὀλόφαρδα, τὰ χαντροπλουμισμένα,
καὶ φέρ' τῆ σαραντάπηχτη κωνοῦργια φουστανέλλα,
τῆ βελουδένια φέρμελη μὲ τίς χρυσές της πούλιες
καὶ φέρ' τὰ φουντοσάρουχα τίς γκέτες, τὸ σελάχι,
μὲ ὅλα τ' ἀσημοκάπνιστα διπλόκανα κουμπούρια.
Γιατὶ μὲ τὸ ξημέρωμα θά πάω στό πανηγύρι,
στό πανηγύρι τ' Ἄη Λιᾶ ὅπως τὸ κάθε χρόνο
γιὰ νά χορέψω τσάμικο, συρτό καὶ Καραγκούνα,
γιὰ νά μὲ δοῦν οἱ μορφονιές οἱ φλωριστολισμένες
νά μάθουν πῶς δέν γέρασα κι' ἄς εἶμαι ὀγδόντα χρόνων.
Καὶ σάν σχολάσ' ἡ ἐκκλησιά κι' ἀρχίσει τὸ σημάδι,
νά δοῦνε πῶς οἱ σμπάροι μου ἀκόμα δέν λαθεύουν,
γιατὶ μάτι ἔχω τ' ἀητοῦ καὶ χέρια πού δέν τρέμουν.
Κι' ὅταν μέσα στῆ χόβολη συκιάσουνε κι' οἱ γκιῶσες
πάνω στό στριφογύρισμα τῆς τσότρας μὲς τὸ γλέντι,
θά τραγουδήσω Μάρω μου κι' ἐκεῖνο τὸ τραγούδι
πού σάν τὸ πρωτολάλησα κι' ἀσπρίσαν τὰ μαλλιά μου
ἔχω καρδιά ἀπὸ σίδερο κι' ἀτσάλινα τὰ κότσια,
γι' αὐτὸ φοβάται ὁ χάροντας κι' ἀγνάντια μὲ κοιτάει,
γέλα σὲ τούτη ἐδῶ τῆ Ζήση μας, τραγούδα, γλεντοκόπα.

ΟΝΕΙΡΟ ΚΥΝΗΓΟΥ

Μὲ γέλασε ἡ χαραυγὴ τ' ἄστρα καὶ τὸ φεγγάρι
καὶ βγῆκα ὁ μαῦρος νύχτα στά βουνά
νύχτα στά κορφοβούνια.

Δέν βρῆκα πέτρα νά σταθῶ λιθάρι ν' ἀκουμπήσω,
κι' ἀκούμμησα ὁ μαῦρος στό χέρι μου

λίγο ύπνο νά πάρω.

Κι' άκούω τά πνεύκα πού βροντοῦν καί τίς όξειές πού τρίζουν
κι' άκούω ό μαῦρος τήν πετροπέρδικα πού συχνοκαταριέται,
πού καταριέται τόν άετό, τόν έρμο τόν πετρίτη.

ΤΟ ΟΡΦΑΝΟ

Μικρός — μικρός όρφάνεψα 'πό μάνα καί πατέρα
καί Πήγα καί ρωγιάστηκα σέ μία χήρα θουργάρα,
πού έχει κόρες δώδεκα ρούσες καί μαυρομμάτες.
Δώδεκα χρόνια έκαμα στά μάτια δέν τήν είδα
κ' άπάν' στά δεκατέσσερα τής λέγω λυπημένος.
Κυρά μ' δός μου τή ρόγα μου, δός' μου τή δούλεψή μου,
μου γράψανε τ' άδέλφια μου θέλουν νά μέ παντρέψουν.
Ξένε μ' άν θές νά παντρεφτής έγώ νά σέ παντρέψω,
θέλεις τή ρούσα, τήν Ξανθιά, θέλεις τή μαυρομμάτα,
κι' άν δέν σ' άρέσει καί καμμιά, έδω είν' κι' ή άφεντιά μου!!!

Ίστορικές έρευνες

Ή Σπύρος Ματούκας καί τό Γαρδικι Δολοφονία τού Καραβίδα

ΑΧΙΛ. ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΥ

Πολύ λίγοι είναι οί άνθρωποι στή σημερινή πεζή καί ύλιστική έποχή μας, πού χωρίς συμφέρον καί πολλές φορές σέ βάρος τής σκληρής διαπάλης των, άφιερώνουν τόν έαυτό τους στήν ύψηλή διακονία τού γενικού καλού. Έναν τέτοιο άνθρωπο θέλουμε νά προβάλουμε σήμερα στό προσκήνιο τής δημοσιότητας, γνωρίζοντας, πώς θά προσκρούσουμε στήν έγνωσμένη μετριοφροσύνη του, ό όποιος δημιούργημα τού έαυτού του στόν τομέα τής έγκυκλοπαιδικής καί άλλης μορφώσεως, έχει άφιερωθή στήν έξυπηρέτηση τών συμπατριωτών του. Γιατί αύτοί, άδυνατοῦντες νά ζήσουν καί ολοκληρώσουν τίς άνησυχίες τους γιά τό μέλλον τους στά στενά περιθώρια τού άγονου χωριού τους, Ξενητεύονται από μικροί στά πέρατα τής ύδρογειού καί ιδιαίτερα στίς πόλεις τής Δυτικής Θεσσαλίας, στήν Άθήνα καί τόν Πειραιά.

Γιός τού άλλοτε πνευματικού ήγήτορα τού Γαρδικίου Άθαμάνων, άειμνήστου Γιάννη Μπαταγιάννη, ό Νίκος Μπαταγιάννης, έχει έγκατασταθή μόνιμα στό πολυθόρυβο καί πολυφρόντιδο πρώτο λιμάνι τής Χώρας μας Πειραιά, από τή νεαρά του ήλικία, άφου στό Δημοτικό σχολείο τού Γαρδικίου καί έπειτα έδω στά Τρίκαλα στό Έλληνικό Σχολείο, άκουσε τά

έγκύκλια μαθήματα.

Ἀνήσυχος, δημιουργικός, οραματιστής καί πολυπράγμων ὅπως ἦταν πάντα, ἀποτελοῦσε τή διακριτική πρωτοπορεία σέ κάθε σωματειακή κίνηση, σέ κάθε ὁμαδική ἐπιδίωξη τῶν συμπατριωτῶν μας στό Κέντρο, ἐκδίδων ἀκόμα καί χειρόγραφες ἐφημερίδες!...

Συνεχιστής τοῦ ὠραίου τοῦ ἔργου καί μαχητής ἀπό τίς γνώριμες ἐπάξεις τῶν ἀγῶνων του, ἴδρυσε τελευταία στόν Πειραιᾶ τήν Ἀδελφότητα τῶν ἐν Ἀθήναις καί Πειραιεῖ Γαρδικιωτῶν, μέ ἀπώτερο σκοπό τή συνένωση αὐτῶν, τήν καλλιέργεια ἀλληλεγγύης καί τή διάδοση στούς νέους καί στίς νέες πού γεννήθηκαν στό Κέντρο τῆς ἀγάπης πρός τήν ἰδιαιτέρη πατρίδα τους πού βρίσκεται στά ὑψίπεδα τῆς τραγουδισμένης Πίνδου, τό Ἰακωστό Γαρδίκι, τό ὁποῖο μέ τό θάνατο τῶν παλῶν ἐκείνων Ζηλωτῶν τῶν θελγῆτρων του, τόν πόλεμο, τήν κατοχή, τόν ἐμφύλιο, τοὺς σεισμούς καί τή μοιραία ἐγκατάλειψή του, κοντεύει νά λησμονηθῆ ἀπό ἐκείνους ἀκριβῶς πού τό φιλοτέχνησαν σέ ἓνα ἄγριο-μά μεγαλόπρεπο Πινδικό τοπίο.

Κατακτήσεις πάμπολλες ἐσημείωσε μέ τόν καινούργιο τοῦ Γαρδικιώτικο ὄργανισμό στό Κέντρο ὁ ἀκούραστος ἐκλεκτός ὀρεσίβιος ἐκπολιτιστής, μέ τή διοργάνωση ἐορταστικῶν ἐκδρομῶν, χορευτικῶν συγκεντρώσεων, συνελύσεων, κ.λ.π., ὅπου πάντα ἐπικρατεῖ ἀτμόσφαιρα τῆς μακρυνῆς μά ἀλησμόνητης πατρίδας, μέ τά λεβέντικα τσάμικα, τόν ἀθάνατο συρτό καί τή γόησσα Καραγκούνα.

Μία ἀπό τίς κατακτήσεις του αὐτές εἶναι καί ἡ ἔκδοση ἐνός καλαίσθητου ἡμερολογίου τοῦ τοίχου, μέ μιά λιθογραφημένη ὠραία ἄποψη τοῦ Γαρδικίου, τό ὁποῖο τώρα κοσμεῖ σχεδόν ὅλα τά Γαρδικιώτικα σπιτία καί καταστήματα ὅπουδῆποτε κι' ἂν εὐρίσκονται. Τήν προσοχή δέ ὄλων προσελκύει, ἓνα δίστιχο πού εἶναι γραμμένο κάτω ἀπό τήν εἰκόνα τοῦ Γαρδικίου τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ, τοῦ Βάρδου τῶν Βαλκανικῶν μας πολέμων ἀειμνήστου Σπύρου Ματσούκα!

«Παιδιά ἀπ' τόν Ἀσπροπόταμο,
κι' ἀπ' τό τρανό Γαρδίκι».

Θά διερωτηθῆ κανένας, γιατί ὁ Νίκος Μπαταγιάννης ἐπροτίμησε ν' ἀναγραφοῦν οἱ στίχοι αὐτοῦ τοῦ ἐθναποστόλου Σπύρου Ματσούκα κάτω ἀπό τήν ἐγχρωμη ἄποψη τοῦ Γαρδικίου, πού ἀποτελεῖ ἓνα τέλειο ἐγχρωμο πινάκα δοκίμου καλλιτέχνη τῆς Ἀθήνας;

Γιατί ἡ ψυχὴ του κλείνει μιά ἐντονη περασμένη εἰκόνα, ἓνα ὄνειρο, μιά ἐθνική ἀνάταση τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1912. Τότε πού ὅλα τά σχολεῖα στήν πόλη μας δέν λειτουργοῦσαν, γιατί μέσα σ' αὐτά στρατωνίζονταν οἱ φαντάροι τοῦ ἡρωϊκοῦ 5ου πεζικοῦ Συντάγματος κι' οἱ εὐσταλεῖς τσολιᾶδες τοῦ 1)38 Συντάγματος εὐζώνων. Μαθητῆς ἐκεῖνος τότε, ἐγύριζε

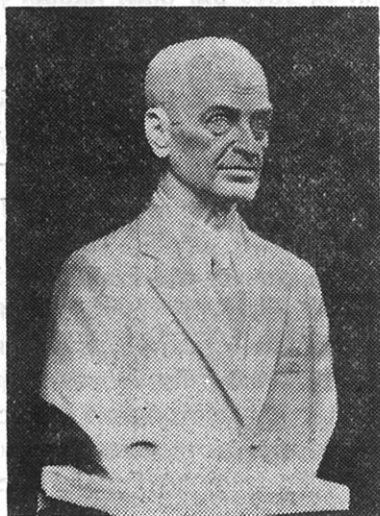
στούς δρόμους καί στίς πλατείες τῶν Τρικάλων καί παρακολουθοῦσε τούς ἐπίστρατους πού μέ ἐνθουσιασμό καί πίστη πρὸς τὰ ἔθνικὰ πεπρωμένα, προσέρχονταν νά καταταγοῦν στίς μονάδες τους καί πάρουν μέρος στὸν Ἑλληνο-τουρκικὸ πόλεμο, ὁ ὁποῖος εἶχε κίλλα κηρυχθῆ. Μιά ἀπ' αὐτές τίς ἱστορικές ἡμέρες, ἀπογευματινές ὥρες, ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ Ξενοδοχείου «Ὀλύμπια» μέ τὴ γνωστὴ στολή του ἐκστρατείας ὁ ἴδρυτής τοῦ «Λευκοῦ Σταυροῦ» καί νεώτερος Βελεμιστὴς Σπῦρος Ματσούκας καί ὑπὸ τὰ ζωηρὰ χειροκροτήματα καί τίς οὐρανομήκεις ζητωκραυγὰς ἐμίλησε πρὸς τοὺς μαχητὲς τῆς ἀποτινάξεως τοῦ μακραίωνος τουρκικοῦ ζυγοῦ, γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ μεγαλόπνοου πολεμικοῦ σχεδίου ἐνός Ἑλληνα μεγάλου πολιτικοῦ καί ἐνός Στρατηλάτου. Κι' ὁ ἀείμνηστος ἐκεῖνος τραγουδιστὴς τῆς ἐλευθερίας, ἄρχισε μέ τούς στίχους του:

Παιδιά ἀπ' τὸν Ἄσπροπόταμο
 κι' ἀπ' τὸ τρανὸ Γαρδίκι,
 κι' ἀπ' τίς Μουσιάρas τίς σπηλιές
 λεβέντες, παλληκάρια.

Ἄλλὰ γιατί ὁ ἀείμνηστος Ματσούκας βρέθηκε στὰ Τρίκαλα μετὰ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου κατὰ τῶν τούρκων τὸ 1912 καί γιατί ἄρχισε τὴν ἔμμετρο ὀμιλία του μέ τούς στίχους του αὐτοὺς; Πῶς ἐγνώριζε τὴν ἐδαφικὴ διαμόρφωση τῶν Ἄσπροποταμιτικῶν αὐτῶν χωριῶν, τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τῶν κατοίκων τους, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμά τους; Γιατί ἀπλούστατα ὁ πατέρας του ἦταν Γαρδικιώτης, ἡ δὲ μητέρα του ἀπὸ τὴν γειτονικὴ Μουτσιάρα. Ὁ Γερο-Ματσούκας ἀναγκάσθηκε νά ἐκπατρισθῆ ἀπὸ τὸ Γαρδίκι, διωκόμενος ἀπὸ τίς ραδιουργίες καί τούς μισθοφόρους τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, γιὰ πατριωτικὴ δράση. Μετὰ τὴ φυγὴ του ἀπὸ τὸ Γαρδίκι μαζί μέ τὴν οἰκογένειά του, ἐγκαταστάθηκε στὸ γραφικὸ χωριὸ τῆς Ρούμελης Ὑπάτη παρά τούς πρόποδες τῆς Οἴτης. Μᾶς εἶναι ἄγνωστη ἡ χρονολογία τοῦ ἐκπατρισμοῦ του καί γι' αὐτὸ δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν ὁ ποιητὴς γεννήθηκε στὸ Γαρδίκι καί μικρὸ βρέφος μεταφέρθηκε στὴν Ὑπάτη ἢ ἂν γεννήθηκε στὴν νέα του θετὴ πατρίδα κι' ἐκεῖ γαλουχήθηκε καί ἀνατράφηκε μέ τίς διηγήσεις, τίς ἱστορίες, τίς περιγραφές καί τὴ βαθύτατη νοσταλγία τῶν γονέων του γιὰ τὴν τουρκοκρατούμενη Πατρίδα τους, τὸ Γαρδίκι τῆς Ἀθιμανίας.

Ὁ ποιητὴς Σπῦρος Ματσούκας γεννήθηκε τὸ 1870 καί μετὰ τίς ἐγκύκλιες σπουδές του, ἐγγράφηκε στὴ Νομικὴ σχολὴ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Οἱ γονεῖς του ἦταν βλαχοποιμένες ἀπὸ τὸ Γαρδίκι τοῦ Ἄσπροποτάμου. Τὸ 1896 ὡς φοιτητὴς νομικῆς, ἔλαβε ἐνεργὸ μέρος στὴ φοιτητικὴ ἐξέγερση κατὰ τοῦ καθηγητῆ Γαλθάνη καί συνετέλεσε στὴ λήξη τῆς πολιρκίας τοῦ πανεπιστημίου καί τὴ μετάβαση πολεμιστῶν σπουδαστῶν στὴ ἐπαναστατημένη Κρήτη. Ἀπὸ τότε καί ἰδίως μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμο μέ τούς τούρκους τὸ 1897, ἡ ἔκβαση τοῦ ὁποῖου ἐπίκρανε ἀνεπ'ανόρθωτα τὴν

ψυχή του, έπεδόθηκε με ένθερμο ένθουσιασμό και για όλη του τή ζωή στην πατριωτική δράση με τήν πραγμάτωση τών έθνικων ιδεωδών. Άργότερα έταΐδεψε στην Άμερική, όπου με φλογερές όμιλίες και γεμάτες παλμό άπαγγελίες έμφύσησε τήν αγάπη και τόν ένθουσιασμό για τήν πατρίδα στους εκεί Ξενητεμένους Έλληνες και με άποδοτικούς έράνους έξασφάλισε στή χώρα μας τό άντιπορολικό «Νέα Γενεά» και έξώπλισε μιά όμώνυμη άρτια πυροβολορχία. Μετά τήν επάνοδό του στην Έλλάδα, ίδρυσε τόν «Λευκό Σταυρό» με τόν όποίο επροίκιζε τις όρφανές κόρες τών πεσότων στους πολέμους. Παρακολουθούσε τόν Έλληνικό Στρατό στις μάχες και ένθουσίαζε τά φανταράκια και τούς τσολιάδες με τις γεμάτες πατριωτικό παλμό άπαγγελίες του και πρωτοστατούσε σε κάθε πατριωτική κίνηση και έβρανο για έθνικούς σκοπούς. Έξέδωκε τις ποιητικές συλλογές του «Πατριωτικά Τραγούδια», «Γλυκοχάραμα», «Σαλπίσματα», «Έθνη και Έλπίδες», «Κατάρα Θεού», «Εΐκοσι πέντε χρόνων Ζωντανά Τραγούδια» κ.ά.π. Η Έλληνική πατρίδα εύγνωμονούσα για τις λαμπρές προς αυτή υπηρεσίες του, από τό 1918 του άπόνειμε σύνταξη. Άπέθανε στις 25 Νοεμβρίου του 1928.

Προτομή
του Συγγραφέα
άπ' τόν γλύπτη
κ. Νικόλα.

Σαράντα πέντε χρόνια έχουν περάσει από τόν πολεμικό εκείνο Όκτώβρη του 1912 που ό Σπύρος Ματσούκας έδιάλεξε τά Τρίκαλα για νά κάμη τήν πολεμική του έξόρμηση. Και τό σημαντικό αυτό ιστορικό γεγονός, θα είχε λησμονηθί, εάν ό φλογερός νοσταλγός τής ιδιαίτερης πατρίδας μας Νίκος Μπαταγιάννης, έν μās θύμιζε με τό ήμερολόγιό του αυτό, τό έγερτήριο πολεμικό σάλγισμά του.

Η οικογένεια του Ματσούκα υποχρεώθηκε νά φύγει από τό Γαρδικι,

ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐγκληματικὴ καὶ καθ' ὑπόδειξη δολοφονία τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Γερο—Ματσούκα καὶ θείου τοῦ ποιητῆ, τοῦ ἐπιλεγόμενου Καραβίδα, στὴ θέση «Βαένια» τῆς Μουτσιάρας. Τὸ φόνο διέπραξαν κακοποιοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μὲ ὑποκίνηση ἀνθρώπων πού διατηροῦσαν οἰκονομικὲς κι' ἄλλες ὑποπτες κι' ἀντεθνικὲς σχέσεις μὲ τοὺς τούρκους. Γιατί κι' ὁ ἀείμνηστος Τσιγαρίδας, ἦταν ποιητῆς καὶ μὲ τὸ ποιητικὸ του τάλαντο ἐξήγειρε τοὺς ὀρεσιβίους ἐναντίον τῶν τούρκων καὶ τῶν ντόπιων ἐκμεταλλευτῶν καὶ συνεργατῶν τοῦ σκληροτράχηλου ὀθωμανοῦ κατακτητῆ. Ἡ προσωπικότητα τοῦ Καραβίδα ἦταν τόσο σημαντικὴ, ὥστε τὸ τότε Γαλλικὸ Προξενεῖο διαμαρτυρήθηκε ἔντονα πρὸς τὴν τουρκικὴ κυβέρνησις γιὰ τὴ δολοφονία του.

Στὴν Ὑπάτη ὁ Γερο—Ματσούκας πατέρας τοῦ ποιητῆ, ἐργάζονταν ὡς ράπτῃς μαλλίνων ὑφασμάτων, χωρὶς νὰ πάψῃ ποτὲ νὰ νοσταλγῇ τὸ ἀγαπημένο του χωριὸ Γαρδίκι, μὲ τὸ κρουσταλένιο του νερό, τὰ πανύψηλα ὀνομαστὰ πλατάνια τῆς πλατείας, τὸ βουῖσμα τοῦ Ἄσπρου, τὰ γύρω κακοπράχαλα βουνὰ καὶ τίς ἀλύγιστες κι' ὑπερήφανες κορμωσασιῆς τῶν χωριανῶν του. Πατέρας καὶ Μάννα μὲ τὴ δική τους ἀπλοϊκὴ γλῶσσα, διηγούνταν κι' ἐξυμνοῦσαν πάντα στὸ μικρὸ τους Σπῦρο, τίς ὁμορφιῆς τοὺς θρύλους, τίς παραδόσεις καὶ τὴν ἀγάπη καὶ λατρεία γιὰ τὴ μακρυνὴ τους γλυκειὰ κι' ἀγαπημένη πατρίδα. Ἔτσι ὁ Σπῦρος, ἀκούγοντας μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια τίς διηγήσεις τῶν γονέων του, μεγάλωσε καὶ ζυμώθηκε μὲ αὐτὲς, στὴν ψυχὴ του ρίζωσε καὶ ἐβλάστησε ἡ ἰδέα καὶ τὸ συναίσθημα πὼς εἶναι Γαρδικιώτης καὶ γι' αὐτὸ μαζὺ μὲ τὴν κήρυξη τοῦ Ἑλληνο—τουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1912, βρέθηκε μεταξὺ τῶν πρώτων στὴν πόλη μας κι' ἄρχισε τὴν πατριωτικὴ του ἐποποιΐα μὲ τὸ ποίημά του αὐτὸ πρὸς τοὺς μαχητάς, οἱ ὁποῖοι σὲ λίγες ἡμέρες θὰ ἐκπόρθιζαν μὲ τὰ κατορθώματά τους τὴ θρυλικὴ Μελούνα καὶ τὰ πολυαίμακτα στενά τοῦ Σαρανταπόρου.

Ἀεὶ ζεῖ νὰ διηγηθῶ ἐδῶ, ἓνα συγκινητικὸ περιστατικὸ, τὸ ὁποῖο μοῦ συνέβηκε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1930 στὴν Ὑπάτη. Μὲ τὸν Ὀμιλο Ἐκδρομῶν Λαρίσης ἀνεβήκαμε εἴκοσι ἑπτὰ ὀρειβάτες στὴν κορυφὴ τῆς Οἴτης. Στὸ γυρισμὸ καθήσαμε νὰ γευματίσουμε κι ἀναπαυθοῦμε μετὰ ἐπίπονη πορεία πολλῶν ὥρων σ' ἓνα ἐξοχικὸ πού λέγονταν «Ὀρνιο». Ἀντίκρου ἦταν κι' ἄλλο ἐξοχικὸ τῆς Ὑπάτης μὲ τὴν ὀνομασίαν «Μπουῦφος». Στὸ «Ὀρνιο» ἔπαιζε καὶ Καραγκιόζης μὲ τὴ συνοδείαν λαϊκῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔτυχε νὰ εἶναι ἐκεῖ. Πολλοὶ Λαρισινοὶ μερακλήδες τοῦ κλαρίνου καὶ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὅπως ὁ Ἀργύρης Τσόγκας, ὁ Μῆτσος Μίχης, ὁ Κώστας Τουφεξῆς κ.ἄ., εἶπαν στά ὄργανα νὰ παίξουν διάφορα λαϊκὰ τραγούδια. Σιγά—σιγά τὸ κέφι ἄναψε, ἡ κεχριμπαρένια κατέβαινε ἄφθονη, χορὸς τρικούβερος ἄρχισε, ἐνῶ πλῆθος ἀπὸ χωρικοὺς τῆς Ὑπάτης μᾶς παρακολουθοῦσε μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ ἐκδηλώσεις. Ὁ-

ταν ήλθε ή σειρά μου είπα στη λαϊκή όρχήστρα νά παίξει τὸ τσάμικο «Νά-χε καὶ ὁ πλάτανος». Κάποιος ἡλικιωμένος κάτοικος Ὑπάτης πού μᾶς παρακολουθοῦσε, πρόσεξε τὸ τραγούδι πού Ζήτησα καὶ παρακολουθοῦσε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐχόρευα. Κέρασε τὰ ὄργανα μὲ ἓνα νόμισμα, χειρονομία πού ἐπρόσεξα καὶ μοῦ ἔκανε ἐντύπωση καὶ βούρκωσαν τὰ μάτια του. "Όταν τελείωσα μὲ σκούνηξε στὴν πλάτη. Τὸν ἐρώτησα τί ἤθελε. Μὲ ρώτησε ἀπὸ πού κατάγομαι, κ' ὅταν τοῦ εἶπα ἀπὸ τὰ Τρίκαλα, ὀρθιος πιά καὶ μὲ ἀδημονία μὲ Ξαναρωτάει μήπως εἶμαι ἀπὸ τὸ Γαρδίκι. "Όταν τοῦ ἀπάντησα «ναί» μὲ σφίγγει δακρυσμένος καὶ μοῦ λέγει πῶς μὲ κατάλαβε ἀπὸ τὸ τραγούδι πού Ζήτησα καὶ τὸν τρόπο πού ἐχόρευα, ὁ ὁποῖος ἦταν Γαρδικιώτικος! . . . Ἐπέμεινε καὶ μᾶς ἐπῆρε ὄλους μαζί μὲ τὰ ὄργανα στὸ ὠραῖο διόροφο σπίτι του, ὅπου μὲ τί γυναῖκα του καὶ τὴν κόρη του ἔκαμε τὸ πᾶν νά μᾶς περιποιηθῆ. "Όταν δὲ φεύγαμε γιὰ τὴν ἐπιστροφή μας στὴ Λάρισα, μᾶς συνῶδεψε μέχρις ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό του καὶ μᾶς ἀποχαιρέτησε ἓνα—ἓνα κατασυγκινημένος.

Σχολιαστής τῆς ἐποχῆς του ἔγραφε ἐμφαντικά: "Όταν ἔχης μάτια ὠραῖα, μαλλιά πού παίζουν ἀνεμίζοντας στὸν ἀέρα, φωνὴ δυνατὴ ἀργυρόρηχη, μυαλό γερό, ρητορικὴ δεινότητα, ὠραῖους στοχασμούς, νειᾶτα, νειᾶτα, νειᾶτα καὶ δὲν τὰ ξεδεύεις ὅλα αὐτὰ γιὰ τὴν πατρίδα Ἑλλάδα, φτοῦ στὰ μοῦτρα σου! . . . Μ' αὐτὴ τὴ σκέψη μεγάλωσε στὰ χιονισμένα βουνὰ τῆς Οἴτης, ὁ Σπῦρος Ματσούκας. Μικρὸ παιδί ὄνειροπόλο, ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα κ' ἡ ἦττα τοῦ 1897 τοῦ μάτωσε τὴν εὐαίσθητη καρδιά. Κ' ἀπὸ τότε ἓνα εἶχε ὄνειρο. Νά ἐργασθῆ μὲ ὅλες τίς δυνάμεις του, μὲ τὴ ζωὴ του ἀκόμα, γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐνθουσιώδης, ὀρμητικὸς ἔτοιμος γιὰ κατακτήσεις καὶ θυσίες, ὑποχρεώθηκε στὴν ἀρχὴ νά ὑποταχθῆ στὴ θέληση τῶν γονέων του πού ὄνειροπολοῦσαν νά τὸν κάμουν . . . δικηγόρο. Καὶ κατέβηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ζοῦσε σάν φτωχὸς φοιτητὴς ἐπαρχίας. Καὶ τότε ἐννοίωσε μέσα στὴν ψυχὴ του τὸν τραγουδιστὴ. Τὰ νομικὰ συγγράμματα καὶ οἱ πανεπιστημιακὲς του σπουδὲς, ἔμεναν πάντα μακριὰ ἀπὸ τίς ψυχικὲς του ἀναζητήσεις. Τὸ τραγούδι, τὸ ὄνειροπόλημα, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, σύνθεταν ὅλα-καιρὴ τὴ ζωὴ του. Στὰ διαλείμματα στὸ Πανεπιστήμιο, συγκέντρωνε γύρω του φοιτητὰς καὶ τοὺς ἀπήγγειλε δικά του τραγούδια πατριωτικὰ πού ἀνοίγαν καρδιές. Κ' ἐκεῖνοι τὸν ἄκουγαν μὲ ἐκπληξη. Τὸ ὄνειρο ὅμως μῖς μεγάλης πατρίδας τοὺς φαίνονταν σάν ὑπερβολικό. Κ' ὅμως ὁ Ματσούκας εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τότε τὴ δημιουργικὴ του ἐργασία. Φάνταζε σάν ἓνας νεώτερος Ρήγας Φερραῖος, πού φιλοδοξοῦσε νά σημάνη τὴ σάλπιγγα τῆς λευτεριᾶς καὶ τοῦ συναγερμοῦ, τὸ πανεθνικὸ ἐγερτήριο γιὰ τὴν ἀνάσταση τῆς μικρῆς Ἑλλάδας.

"Ἐδῶσε ἐξετάσεις στὸ πανεπιστήμιο καὶ ὅπως ἦταν φυσικὸ ἀπέτυχε.

Γιατί, καθώς έλεγε, έκτός από τὰ ντοκουμέντα τῶν παλληκαριῶν στοὺς πολέμους τῆς Κρήτης, τοῦ Δομοκοῦ καὶ τοῦ Βελεστίνου, οἱ καθηγηταὶ ζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς σπουδαστὲς καὶ γράμματα καὶ γνώσεις τῆς νομικῆς ἐπιστήμης! . . . Μετὰ τὴν ἀποτυχία του αὐτὴ ἐγύρισε στὴν Ὑπάτη, ὅπου ὅλοι τὸν περιφρονοῦσαν γιατί δὲν ἐπῆρε τὸ δίπλωμα τῆς νομικῆς. Κι' ἀναγκάσθηκε νὰ γυρίσῃ πάλι στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἐπέταξε τὴ λύρα του, ἐπνίξε τοὺς ἐνθουσιασμοὺς του, κλείσθηκε στὸ δωμάτιό του καὶ διάβασε πολὺ. Καὶ μέσα σ' ἕνα χρόνο δίδει πάλι ἐξετάσεις καὶ παίρνει ἐπάξια τὸ πτυχίο του. Τώρα πιά πού ἱκανοποίησε ἠθικά τοὺς δικούς του, ἔκαψε τὰ νομικά του συγγράμματα καὶ ξαναπαίρνει στὰ χέρια του τὴ λύρα. "Ὅμως οἱ σπιτικοὶ του γιὰ τὸ καινούργιο του παραπάτημα, τοῦ κόβουν τὸ ἐπίδομα. Ἀναγκάζεται ν' ἀνοίξῃ δικηγορικὸ γραφεῖο στὴν Ἀθήνα μαζί μὲ τὸν ἀείμνηστο Πολύβιο Λαγοπάτη γιὰ ἕνα—δυὸ μῆνες. Μὰ μέσα στίς δικογραφίες του ὁ συνεργάτης του, ἀνακάλυπτε μικρὰ χαρτάκια μὲ στίχους! Μὲ τέτοιους συνθήκες ἡ ἐργασία δὲν μποροῦσε νὰ προχωρήσῃ, γιατί ὁ Μαρσούκας ἀντὶ νὰ συντάσῃ προτάσεις ἔγραφε ποιήματα. Ἡ συνεργασία διαλύεται καὶ τότε ὁ Μαρσούκας ἐλεύθερος πιά ἀπὸ δεσμεύσεις συγγενικὲς καὶ δικηγορικὲς, ρίχνεται ὀρμητικὸς στὴν ἐλεύθερη ζωὴ πού τὸν προσκαλοῦσε καὶ τὸν περίμενε. "Ἐγινε περιπατητικὸς φιλόσοφος καὶ τραγουδιστὴς τῆς Δεξαμενῆς. Συντροφίες, τραγούδια, γκιουβέτσια καὶ κρασί, ἦταν τὰ νεῖατα του. Μαζί μὲ τίς συντροφίες τῶν φίλων του ἔδωσε αὐτὸς πρῶτος τὸ σύνθημα τῆς ἐθνικῆς ἐγέρσεως. Καὶ ἄρχισε τὰ τραγούδια γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τὴν φιλία, γιὰ τὸ καλὸ τῶν ὀρφανῶν.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Γουδί, ἔφυγε γιὰ τὴν Κρήτη. "Ἀρχισε τὴν ἐθνικὴ του ἀποστολή:

Ποὺ πήγαινε ἕνας Θεὸς
 μονάχα τῶχε νοιώσει
 κι' ἕνας παλμὸς μου ἱερὸς,
 ποὺ μοῦχε ὁ νοῦς μου χρυσώσει.
 Κι' ἔφυγα τότε γρήγορα
 μὲ τὴν εὐχὴ τῆς Μάννας
 καὶ μὲ τὸν ἦχο μιᾶς κρυφῆς
 καὶ ἱερῆς καμπάνας. . .

Τέτοιους στίχους ἔγραφε τότε ὁ Μαρσούκας. Στὴν Κρήτη ἐννοίωσε τοὺς πρῶτους Ἐθνικοὺς παλμοὺς, ὕστερα ἔφυγε γιὰ τὴν Αἴγυπτο, γιὰ τὰ νησιά, γιὰ τὴν Κύπρο. Περιέρχεται τὴν Ἑλλάδα καὶ χαιρετᾶει τοὺς γονεῖς τῶν ξενητεμένων καὶ τίς ἀδελφές τους, παίρνει τὰ θερμὰ φιλιὰ τους γι' αὐτούς, παίρνει χῶμα Ἑλληνικὰ λουλούδια ἀπὸ τίς βουνοπλαγιές καὶ ταξειδεύει γιὰ τίς Ἠνωμένες Πολιτείες. Ἐκεῖ ἐτραγούδησε τραγούδια τῆς σκλαβωμένης τότε Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θράκης, τοῦ Πόντου καὶ

της Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν νησιῶν μας, τοῦ Αἰγαίου, κι' ἐξύπνησε μέσα στήν ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς τὸ συναίσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τῆς λευτεριᾶς τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν μας. Καὶ οἱ Ξενητε- μένοι ἐδάκρυσαν καὶ ἔκλαψαν στὸ ἄκουσμα τῶν στίχων του καὶ ὑποσχέ- θηκαν πῶς θὰ δώσουν παρῶν στὸ προσκλητήριό τοῦ ἔθνους. Κι' ὅταν κη- ρύχθηκε ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος, πίσω ἀπὸ τὸ Ματσούκα πού ἀπὸ ἐκεῖ ἔ- φερε τὸ ἀντιτορπιλικὸ καὶ τὴν πυροβολαρχία «Νέα Γενεά», ἔφτασαν ἐν- θουσιῶδεις καὶ μαχητικοὶ οἱ ἐθελονταὶ Ξενητεμένοι Ἕλληνες τῆς Ἀμερι- κῆς. Καὶ ἔπαιρναν ἀμέσως μέρος στὶς τιτανομαχίες τοῦ Μπιζανιοῦ, τῆς Τζουμαγιᾶς, τῆς Κρέσνας.

Μὲ τὸν ἀνεψιὸ μου
Χρῖστο Κ. Στράτο,
πού πέθανε τὸ 1925
στὸ Βόλο.

Στὸ Βαλκανικὸ πόλεμο ὁ Ματσούκας πολέμησε στὴν πρώτη γραμμὴ ὡς ἀπλὸς στρατιώτης, ἐνῶ ἀργότερα ζήτησε κι' ἐγένετο σαλπικτής. Ἔτσι ὁρμοῦσε πάντοτε πρῶτος στὶς μάχες κι' ἐνθουσίαζε τοὺς στρατιῶτες πού ἔτρεχαν κοντά του. Σὲ μιὰ μάχη τραυματίζεται, πέφτει κάτω καὶ τὸ αἷμα τρέχει ἀπὸ τὴν πληγὴ του ἄφθονο. Ἐκλείσει τὰ μάτια καὶ παρέδωσε τὴ σάλπιγγά του σ' ἓνα τουσύντροφο τῆς μάχης. Ἄς χτυπήσουν τώρα κι' ἄλλοι τὴ σάλπιγγα τοῦ λέει. Ἀλλὰ γρήγορα ξανάζησε καὶ πῆρε πάλι τὸ ντουφέκι καὶ ἔτρεξε στὴ μάχη. Στὰ νεκροταφεῖα τοῦ πολέμου, χιλιάδες λευκοὶ σταυροὶ φανέρωναν πῶς ἐκεῖ εἶχαν ταφῆ οἱ γενναῖοι πού ἔπεσαν. Κι' ὁ Ματσούκας ἐδάκρυσε:

Τοὺς ἀμέτρητους σταυροὺς
τοὺς μετρᾷ ἡ Δόξα,
καὶ τοὺς πλέκει στέφανα
μὲ οὐράνια τόξα.

Στὴ γιγαντομαχία τοῦ Μπιζανιοῦ, μιὰ καλονιά ἔρριξε κάτω ἓνα στρατιώ-

τη του όμογενή από την 'Αμερική. «Γιά την πατρίδα δέν μās έφερες κύρ Σπύρο από την 'Αμερική; Νάμαι πεθαίνω γι' αυτή!. "Αχ Σταυρούλα μου, αδελφοῦλα μου, τί θά γίνης τώρα;». 'Ο Μαρσούκας κρατοῦσε τόν έτοιμο-θάνατο στην άγκαλιά του και του είπε: «Κοιμήσου εν ειρήνη. Γιά την αδελφοῦλα τή δική σου και για τις αδελφοῦλες και τις κόρες όλων των παλληκαριών πού έπεςαν και πέφτουν στον πόλεμο, θά φροντίσω εγώ. την ώρα πού ό έθελοντής Ξεψυχοῦσε, ό Μαρσούκας δακρύων όραματίσθηκε την ίδρυση του «Λευκού Σταυρού», για να παντρέψη τις όρφανές. Και την ώρα πού ό έθελοντής Ξεψυχοῦσε, ό Μαρσούκας δακρύων όραματίτικός, δραστήριος, άληθινός πατριώτης, με τή φωτιά στα στήθη του, έγύρισε και πάλι την 'Ελλάδα, πήγε στο έξωτερικό και μέσα σε δέκα πέντε χρόνια, άποκατέστησε δυό χιλιάδες όρφανά κορίτσια του πολέμου.

Μύρια τόσα 'Ελληνικά
 σπίτια έχει κτίσει!
 Τό Λευκό σου τό Σταυρό
 ποιός θα τραγουδήσει;
 Σε βουνά και δάση,
 κι' ότι, άφηκε ό πόλεμος
 έρρο, θα σκεπάση.
 'Εκκλησιές διαβάζουν
 ψάλλουν Μοναστήρια,
 οι νυφοῦλες τραγουδοῦν
 μέσα στ' άργαστήρια.
 Και στα σπίτια τὰ παιδιά
 παίζουν και γελοῦνε
 και μαθαίνουν γράμματα
 και πατρίδες κλειοῦνε.
 Κι' ό δικός μας ό Σταυρός
 λάμπει κι' εύωδιάζει,
 την άγάπη του Χριστοῦ
 στην πατρίδα τάζει.
 Κι' άπ' τή στάχτη του χαμοῦ
 φοίνικας άνθίζει,
 μιάν 'Ελλάδα σαν τή γῆ
 γλυκοχαίρετίζει!

Αυτό ήταν τό έργο και τό τραγούδι του Μαρσούκα. Μά οι όραματισμοί του δέν σταματοῦσαν έως εκεί. 'Εγύριζε άκούραστα στα σχολεία, στους στρατώνες, στα προγυμναστήρια, πάντα ό ίδιος, με τόν φλογερό ένθουσιασμό του, έκφωνοῦσε λόγους και άπήγγειλε ποιήματα στους νε-

ους, στα φανταράκια, στους τσολιάδες και στους ναύτες και σκορπούσε παντού την ιδέα της αγάπης προς την πατρίδα. Οί μεταγενέστεροι μπορούμε νά καυχώμεθα πού μεταξύ μας έζησε ένας εθνικός βάρδος σαν τὸ Ματσούκα, ὁ ὁποῖος αγάπησε τόσο πολὺ τὴν Ἑλλάδα, ἐθυσίασε τὴ ζωὴ του ὀλόκληρη γι' αὐτὴ καὶ προστάτευσε συνειδητὰ τὴ φτώχεια καὶ τὴν ὀρφάνια.

Προβάλλει ὡστόσο ἀμείλικτο τὸ ἐρώτημα, πῶς δὲν βρέθηκαν ἄνθρωποι νὰ συνεχίσουν τὸ ἐθνικὸ κί' ἀνθρωπιστικὸ ἔργο τοῦ Ματσούκα, ἰδίως τοῦ «Λευκοῦ Σταυροῦ» του;

Ἡ Κοινότητα Γαρδικίου ἔχει χρέος, τιμῶντας τὴ μνήμη τοῦ Σπύρου Ματσούκα, νὰ στήση τὴν προτομὴ του στὸ κέντρο τῆς πλατείας του.

Ἄπριλιος 1957

A. K.

ΒΛΑΧΟΙ Τ' ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Ἐσεῖς βουνά ἀπ' τ' Ἄγραφα, βουνά τ' Ἀσπροποτάμου,
 τοὺς βλάχους τί τοὺς κάνετε τοὺς Σαρακατσιανέους;
 Τζοχάλια ρίχνουν τὰ χωριά, ὅλα τὰ βλαχοχώρια.
 Γιαννίκας ἀπὸ τὴν Κρασιά, Χρῆστος ἀπ' τὸ Γαρδικί,
 Δημάκης ἀπ' τὴν Καστανιά, Τάκης ἀπ' τὴ Βεντίστα,
 Γιωργάκη Τασσιὸς ἀπ' τ' Ἄγραφα αὐτὸς τὸ πικυρώνει.
 Ν' ἀλήθεια, ἀφέντη, Χουσνὴ μ' πασᾶ γιὰ τοὺς σαρακατσιανέου
 Φυλᾶν τοὺς κλέφτες στὰ μαντριά.
 Γάκης Χατζῆς δὲν γράφεται γιὰ τοὺς σαρακατσιανέους.
 Τοὺς ἔχει πιστοὺς στὰ πρόβατα, τοὺς ἔχει καὶ κουμπάρους,
 τοὺς ἔχει βαφτίσει τὰ παιδιὰ τοὺς ἔχει στεφανώσει.

Η ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΑ

Ἄποψε δὲν κοιμήθηκα καὶ σήμερα νυστάζω
 γιατί πολὺ κουβέντιασα μὲ μιὰ καλὴ βλαχοῦλα.
 Νὰ τὴ φιλήσω ντρέπομαι, νὰ τῆς τὸ πῶ ντιργιέμαι,
 νὰ τὴν ἀφήσω ἀφίλητη ταχειὰ γελάει μ' ἐμένα.
 Φιλῶ τὴν κόρη μιὰ φορά, φιλῶ τὴν κόρη δυό,
 καὶ πάν' στὸ τρίτο φίλημα, μοῦ φεύγει τ' ἄλογο μου.
 Σύρε κόρη μ' γιὰ τ' ἄλογο κί' ἐγὼ γιὰ τ' ἄρματά μου.
 Λύκος νὰ φάει τ' ἄλογο, σκούρια τὰ ἄρματά σου,
 κί' ἐγὼ θέλω τὸ ταίρι μου νὰ παίζω νὰ γελάσω.
 Πεζεῦω δένω τ' ἄλογο σὲ νερατζιάς τὴ ρίζα,
 κρεμῶ καὶ τὸ ντουφεκί μου σὲ νερατζιάς κλωνάρι.

*

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΙ — ΚΟΙΝΟΤΑΡΧΕΣ

Ἡ Διοικητικὴ διαίρεση τῶν χωριῶν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τοὺς τούρκους, πρῶτα ἐγίνε σὲ Δήμους καὶ ὕστερα σὲ Κοινότητες. Ὁ Δήμος Ἀθαμάνων ἢ Ἀθαμανίας συστήθηκε καὶ λειτούργησε ἀπὸ τὸ 1883 μέχρι τὸ 1914, περιελάμβανε δὲ τὰ χωριά Γαρδίκι, Μουσιάρα (Ἀθαμανία), Τζιούρτζια (Ἁγία Παρασκευή), Καμνάϊ (Ἅγιος Νικόλαος), Δέση καὶ Τυφλοσέλι (Δροσοχώρι), μὲ πρωτεύουσα τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ χωριά αὐτὰ Γαρδίκι.

Ὁ πίνακας ἐκείνων τῶν Γαρδικιωτῶν πού ἐκλέχτηκαν καὶ ὑπηρετήσαν στὸ Δῆμο Ἀθαμάνων ἐπὶ 21 χρόνια, εἶναι οἱ ἑξῆς:

Ἀπὸ τὸ 1883 μέχρι τὸ 1914: Εὐάγγελος Μπαταγιάννης 1883—1887, Γρηγόριος Καραθάνος—Γαρδικιώτης 1887—1891, Σωτήριος Χρῖς. Γαρδικιώτης 1895—1899, Γρηγόριος Καραθανασίου ἢ Γαρδικιώτης 1899—1903 καὶ Βασίλειος Εὐαγ. Μπαταγιάννης 1903—1914.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ 1914 μέχρι 1979.

- 1914 μέχρι 1918. Βασίλειος Ἰωάν. Δημοράγκας, Κωνσταντῖνος Χολέβας,
1918 » 1922. Νικόλαος Βράκας, Γρηγόριος Σωτ. Γκαγκανάσιος.
1922 » 1926. Πέτρος Βλαχοκώστας, Νικόλαος Βράκας.
1926 » 1930. Γεώργιος Κων. Στράτος, Χρῖστος Μπασδαγιάννης, Σωτήριος Γρηγ. Μπαταγιάννης, Χρῖστος Στεργιόπουλος, Γεώργιος Μπαλάνης.
1930 » 1934. Βασίλειος Π. Βλαχοκώστας, Νικόλαος Β. Μπαταγιάννης, Σωτήριος Β. Μπαταγιάννης, Βασίλειος Δ. Βούκι-
ας καὶ Ἐλευθέριος Παπαθανασίου.
1934 » 1938. Χρῖστος Δ. Πελεκούδας, Κωνσταντῖνος Ν. Βράκας, Ἀριστείδης Ἰω. Καραμητρος, Σωτήριος Β. Μπαταγιάννης καὶ Νικόλαος Β. Μπαταγιάννης.
1938 » 1942. Χρῖστος Δ. Πελεκούδας, Κωνσταντῖνος Ν. Βράκας, Σωτήριος Β. Μπαταγιάννης, Νικόλαος Β. Μπαταγιάννης καὶ Ἀριστείδης Ἀθ. Σδρένιας.
1942 » 1946. Ἰωάννης Δ. Βράκας, Νικόλαος Β. Μπαταγιάννης καὶ Βασίλειος Ἀθ. Σδρένιας.
1946 » 1950. Χρῖστος Πελεκούδας, Κωνσταντῖνος Μπαμπούρης, Ἀθανάσιος Κ. Βλαχοκώστας, Ἀθανάσιος Σγοῦρος καὶ Γεώργιος Ἀθ. Βούκι-
ας.
1950 » 1954. Χρῖστος Κ. Χολέβας, Ἀριστείδης Δ. Βράκας, Κωνσταντῖνος

- Μπαμπούρης, Γεώργιος 'Αθ. Λάππας και Νικόλαος Βασ. Μπαταγιάννης.
- 1954 » 1958. 'Αριστείδης Δ. Βράκας, Κων)νος Μπαμπούρης, Βασίλειος 'Αθ. Σδρένιας, Δημήτριος Γρ. Σκανδάλης και 'Αθανάσιος Μπελέφας.
- 1964 » 1967. Δημήτριος 'Αθ. Μπαταγιάννης, Εύθύμιος Μπατατόλης, Γεώργιος Μπράτσος, 'Αριστείδης Δ. Βράκας και Κων)νος Μπαμπούρης.
- 1967 » 1972. 'Αριστείδης Δ. Βράκας, Γεώργιος Δ. Μπράτσος, Γρηγόριος Κ. Μπαμπούρης, 'Ιωάννης Κ. Μπλέτσας και Εύαγγελος Κ. Πλεξίδης.
- 1972 » 1974. Δημήτριος Γ. Πελεκούδας, Βασίλειος Ν. Μπαταγιάννης, 'Απόστολος Ε. Καραμητρος, Σωτήριος 'Αθ. Σγοῦρος και Νικόλαος Β. 'Αραπογιάννης.
- 1974 » 1975. Φίλιππος Γ. Καλλιάρης, Εύθύμιος Γ. Μπατατόλης, Γεώργιος Δ. Μπράτσος, 'Αριστείδης Δ. Βράκας και Κων)νος Γρ. Μπαμπούρης.
- Φεβρουάριος 1975 μέχρι Αὔγουστο 1975. Δημήτριος Γκαραγκούνης, Εύθύμιος Μπατατόλης, 'Αριστείδης Βράκας, Γεώργιος Μπράτσος και Κων)νος Μπαμπούρης.
- 1975 μέχρι 1979. Εύθύμιος Γ. Μπατατόλης, Θεόδωρος Θ. Μπαμπούρης, 'Ιωάννης Α. Σγοῦρος, Δημήτριος Γ. Πελεκούδας και 'Αλέξανδρος Μπουντούρης.
- 1979 Δημήτριος Γ. Πελεκούδας, Κων)νος Εύαγ. Πλεξίδης, 'Αθανάσιος Δ. Μπουντούρης, Σωτήριος Δ. Βράκας και Εύαγγελος 'Απ. Μαλιασιόβας.

'Από τούς ἀναγραφόμενους στὸν πῶ πάνω πίνακα κοινοτάρχες, ὁ πρῶτος ἦταν ὁ Πρόεδρος, ὁ δεύτερος ὁ 'Αντιπρόεδρος και οἱ ὑπόλοιποι τρεῖς Κοινοτικοὶ Σύμβουλοι.

Τὸ τελευταῖο Κοινοτικό Συμβούλιο ἐγκαταστάθηκε στὴν ἔδρα τῆς Κοινότητας τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1979, ἐνῶ εἶχε ἐκλεγεί στις Κοινοτικές ἐκλογές τοῦ 'Ιουλίου 1979.

Ἔργα καὶ ἡμέρες τῶν προέδρων μας

Τόσο οἱ χρηματίσαντες Δήμαρχοι τοῦ ἄλλοτε Δήμου 'Αθαμάνων ἢ 'Αθαμανίας, ὅσο και οἱ ὑπηρετήσαντες σάν Πρόεδροι τῆς Κοινότητας Γαρδικίου, ἔκαναν πολλά ἔργα μικρὰ ἢ και μεγαλύτερα στό χωριό μας, τὰ ὁποῖα συντέλεσαν στὴν ἐξυπηρέτηση και στὴν πρόοδο τῶν κατοίκων αὐτοῦ.

'Αεῖζει ὡς τόσο νὰ σημειώσουμε ἐδῶ γιὰ τὴ μικρὴ ἱστορία τῆς ἰδιαίτε-

ρης πατρίδας μας, τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτά, τὰ ὅποια ὁμολογουμένα ἄλλαξαν τὴ μορφή αὐτοῦ κι ἔφεραν τὸν πολιτισμὸ μέχρι τὰ κακοτράχαλα αὐτὰ βουνά τῆς Πίνδου.

“Ὅπως καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ βιβλίου μας αὐτοῦ ἀναφέρουμε, στὶς 9 τοῦ Γενάρη τοῦ 1892 καὶ ἐπὶ Δημάρχου Γρηγόρη Καραθάνου ἢ Γαρδικιώτη, ἔγινε ἡ καταστροφὴ τοῦ κέντρου τοῦ Γαρδικίου ἀπὸ χιονοστιβάδα (σγκαβαλιά). Τότε ἀκριβῶς λέγεται πῶς χάθηκε κι’ ἓνα μεγάλο βιβλίο, ἡμερολόγιο, στὸ ὅποιο ἀναγράφονταν ἀπὸ διαφόρους τὰ σπουδαιότερα γεγονότα ἢ συμβάντα τοῦ χωριοῦ μας.

Τὸ 1934—1938, τὸ 1938—1942 καὶ τὸ 1946—1950, ἐκλέχτηκε Πρόεδρος τῆς κοινότητος Γαρδικίου ὁ ἀείμνηστος Χρῖστος Δημ. Πελεκούδας, ὁ ὁποῖος μὲ ἐνέργειές του πέτυχε νὰ παραχωρηθῆ στὴν κοινότητα τὸ μεγάλο κοινοτικό δάσος ἀπὸ 47.390 στρέμματα περίπου, τὸ ὁποῖο σήμερα ἀποδίδει στὸ χωριὸ 3 μέχρι 4 ἑκατ. δραχ. τὸ χρόνο. Πρῶτα τὸ Ὑπουργεῖο Γεωργίας μὲ τὴν ὑπ’ ἀριθ. 45210)33)26—2—935 Διαταγὴ του παραχώρησε τὸ δάσος στὴν Κοινότητα καὶ ἔπειτα μὲ δεύτερη Διαταγὴ τοῦ ἴδιου Ὑπουργεῖου ὑπ’ ἀριθ. 154129)1955, παραχώρησε ὀριστικὰ ὁλόκληρο τὸ δάσος στὴν Κοινότητα.

Ὁ ἴδιος Πρόεδρος Χρῖσ. Πελεκούδας, τὸ χρόνο 1935, κατασκεύασε τὴ μεγάλη γέφυρα τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ μήκους 40 μέτρων ἀπὸ μπετὸν καὶ σίδηρα, τὴν ὁποῖα δυστυχῶς μὴ πολὺ μεγάλη θεομηνία—πλημμύρα ὑπέσκαψε στὸ μεσαῖο βάθος τῆς καὶ κατέστρεψε τὸ τόσο χρήσιμο κι’ ἐξυηρητικὸ αὐτὸ τεχνικὸ ἔργο.

Τὸ 1946 ὁ Χρῖσ. Πελεκούδας, ὕστερα ἀπὸ προτροπὴ τῶν Βασιλ. Π. Βλαχοκώστα γιατροῦ καὶ τοῦ ὑποφαινομένου, μέσα στὸ συμβολαιογραφεῖο τοῦ Ἀλέκου Κλειδωνᾶ, ἐδῶρισε τὸ ἀκίνητο στὸ ὁποῖο στεγάστηκαν ἀπὸ τότε τὰ γραφεῖα τῆς Κοινότητος, μὲ συνολικὸ οἰκόπεδο 250 περίπου τετραγωνικῶν μέτρων.

Τὸ 1926—1930 Πρόεδρος τῆς Κοινότητος ἐκλέχτηκε ὁ ἀείμνηστος Γιῶργος Κων. Στράτος, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα ἔργα του, μοῦ ἀφηγήθηκαν πολλοῖσυματριῶτες ὅτι ἐπεσκεύασε γενικὰ τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο τῆς Κοινότητος καὶ τὸ ἔκαμε ἀντάξιο τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς του.

Τὸ 1954—1958 καὶ τὸ 1967—1972 Πρόεδρος τῆς Κοινότητος ἐχρημάτισε ὁ Ἀριστείδης Δ. Βράκας, ὁ ὁποῖος ἐπέτυχε τὴν ωραία διάνοιξη καὶ ἐπίστρωση τῆς κεντρικῆς πλατείας τοῦ χωριοῦ, ἄρχισε τὴν κατασκευὴ τῆς ὀριστικῆς ὑδρευσης τοῦ Γαρδικίου, ἔκτισε τὸ πρῶτο τουριστικὸ Ξενῶνα ἐπάνω ἀπὸ τὰ γραφεῖα τῆς κοινότητος κ.ἄ.

Τὸ 1975—1979 ἀναδείχθηκε Πρόεδρος ὁ Εὐθύμιος Γ. Μπατατόλης, ὁ ὁποῖος ἀποπεράτωσε τὴν ὑδρευση, ἠλεκτροφώτισε τὸ χωριὸ μὲ ρεῦμα τῆς

Ο αείμνηστος ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΩΝ. ΣΤΡΑΤΟΣ, έμπορος και έλλεικτὸς Γαρδικιώτης, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στὸ Γαρδικιό τὸ 1897 καὶ ἀπεβίωσε στὰ Τρίκαλα τὴν 1η Φεβρουαρίου τοῦ 1933.

ΔΕΗ ἔκτισε νέα σφαγεῖα ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ δημοπράτησε νέα οικόπεδα πρὸς τὴν Καταφύη—Γουλά, γιὰ τὴν ἀναγκαῖα επέκταση τοῦ χωριοῦ καὶ πρὸς τὴν πλευρά ἐκείνη.

Ὁ νέος Πρόεδρος Δημήτριος Γ. Πελεκούδας, πού ἀναδείχθηκε τὸ 1979, ἐπαναδημοπράτησε τὰ οικόπεδα τοῦ Γουλά ἐπάνω σὲ σωστή βάση, γιὰτὶ ἀκυρώθηκε ἡ πρώτη δημοπρασία, διανοίγει τὸ μόνιμο καὶ σωστὸ αὐτοκινητόδρομο ἀπὸ τὸ Κόμανο μέχρι τὴ γέφυρα Πελεκούδα, θὰ ἀσφαλτοστρώσει τὸν κεντρικὸ αὐτοκινητόδρομο μέσα στὸ χωριὸ, θὰ πλακοστρώσει τὴν πλατεῖα, θὰ ἰδρύσει βιβλιοθήκη, θὰ φροντίσει νὰ δενδροφυτευθῆ σωστά καὶ ὑπεύθυνα τὸ χωριὸ καὶ τὰ γύρω ἀπὸ αὐτὸ γυμνά σημεῖα, ἐπίσης νὰ ἀναγερθῆ μεγάλο τουριστικὸ περίπτερο κ.ἄ.

Ἐμεῖς εὐχόμεσθε ἀπὸ τὴν πλευρά μας, πάντοτε νὰ γίνωνται σωστά καὶ χρήσιμα ἔργα ἀπὸ ὅλους τοὺς Προέδρους μας στὸ ἱστορικὸ χωριὸ μας, γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων κατοίκων του.

Ο ΖΗΝΤΡΟΣ

Ὁ Ζήντρος κάμει τὴ χαρά, χαρὰ γιὰ τὸν υγιόν του,
 ἐκάλεσε τὴν κλεφτουργιά, τὰ δώδεκα πρωτάτα.
 Τὸν Λάππαν δὲν ἐκάλεσε, τὸ μαῦρο ψυχοπαίδι,
 κι οὔλοι πηγαίνουν κέρασμα κριάρια μὲ κουδούνια.
 Κι' ὁ Λάππας πάει ἀκάλεστος μὲ Ζωντανὸ ἐλάφι,
 στ' ἀσήμι καὶ στὸ μάλαμα καὶ στὸ μαργαριτάρι.
 Κανέννας δὲν τὸν λόγιασε, ἀπὸ τοὺς καλεστάδες,
 ἢ Ζήτραινα τὸν λόγιασε ἀπὸ τὸ παραθύρι·
 πάλι ἢ μαύρη Ζήτραινα, ἢ μαύρη παραμάννα.
 —Καλῶς τὸν Λάππα ποῦρχεται μ' ἐλάφι στολισμένον.
 Στρῶσε τοῦ Λάππα σ' τὸν ὄντᾶ, τοῦ Γρίβα σ' τὴν κρεββάτα.
 Στρῶσε καὶ τῶν παλληκαριῶν ἀπ' ὅλα τὰ πρωτάτα.

ΣΤΑ ΤΡΙΚΑΛΑ ΠΗΓΑΙΝΕΙ

Ἕνας πασιᾶς διαβαίνει κι ἄλλος ἔρχεται,
 στά Τρίκαλα πηγαίνει μὲς στὸ κασαμπᾶ,
 γυρεύουν τοὺς γερόντους ἀπ' τὰ Τρίκαλα.
 Γηρεύουν τὸ Δημάκη ἀπ' τὸν Ἀσπροπόταμο.
 Αὐτὸς τρέχει καὶ πιάνει τὰ ψηλά βουνά,
 στοῦ Κρίκκη τὰ σαράγια μὲς στὸ Μέτσοβο.
 Ψητὰ εἶχε στὸ τραπέζι καὶ γλυκὰ κρασιά
 καὶ λίγο τρώει καὶ πίνει καὶ δὲν χαίρεται.
 Κι' ὁ Νικολὸς ὁ γιὸς του τὸν παρηγορεῖ.
 —Γιατί δὲν τρῶς Ἀφέντη μ' καὶ δὲν χαίρεσαι,
 τὰ σπίτια ἄν μᾶς κάψουν ἄλλα φκιάνουμε.
 Ἄν μᾶς γυρέψουν γρόσια, φλουριά δίνουμε,
 τὰ πρόβατα ἄν μᾶς πάρουν, ἄλλα παίρνουμε.
 Ἄς εἶν' καλὰ οἱ βλάχοι στ' Ἀσπροπόταμο.

Ο ΤΣΑΝΟ ΑΓΑΣ

Τρεῖς περδικοῦλες κάθονταν στὴ ράχη στὰ κριθάρια,
 ἢ μιά τηράει τὰ Γιάννινα κι ἢ ἄλλη τὴ Θεσσαλία,
 ἢ τρίτη ἢ μικρότερη μοιριολογáει καὶ λέει:
 Τὸν Σελήμ μου θάρεσαν, τὸν ἀνεπιὸ τοῦ Τσάνο.
 Ὁ Τσάν' ἀγάς σάν τῶμαθε πολὺ τοῦ κακοφάνη.
 Μαζεύει ἀσκέρι διαλεχτὸ μὲ πεντακόσ' νομάτοι,
 πᾶνε νά κάψουν τὰ δυὸ χωριά Γαρδίκι καὶ Μουτσιάρα.
 Γιῶργο Στορνάρης φώναξε, Γιῶργο Στορνάρης λέει:
 Ποὺ πᾶς βρὲ Τσάναγα, πού πᾶς μωρ' ἀρβανίτη,
 ἐδῶ τὸ λένε Στορναραῖοι, τὸ λέν καπεταναῖοι.

Ο ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

ΣΤΙΣ ΔΑΣΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 1968

ΜΕΤΕΩΡΑ – ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΣ – ΚΟΖΙΑΚΑΣ

Στις 26 μέχρι 28 'Ιουλίου του 1968, διοργανώθηκαν στον 'Ασπροπόταμο για πρώτη φορά από την απελευθέρωσή του από τους, τούρκους, μεγάλες λαογραφικές εορτές, υπό την ονομασία «Δασο—τουριστικές 'Εκδηλώσεις», με πρωτοβουλία του τότε Κρανώτη Νομάρχη Τρικάλων άειμνηστου Φωκίωνα Α. Μπίτσιου, ο οποίος διέμενε μόνιμα κι' άσκούσε τὸ ἐπάγγελμα του δικηγόρου στὴ γειτονική πόλη τῆς Καρδίτσας.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐκδήλωση τελοῦσε ὑπὸ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Ἵπουργείου Γεωργίας, τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Δασῶν καὶ τῆς Ἵπηρεσίας Δασικῶν Ἐφαρμογῶν κι' ἐκπαιδεύσεως. Γιὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸ συστήθηκαν τρεῖς διάφορες Ἐπιτροπές, ἡ πρώτη ἀπὸ τὸ Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη μας καὶ τὸ Μέγαρχο σὸν Ἐπίτιμους Προέδρους, ἡ δεῦτερη ἑνδεκαμελῆς Ἐπιτροπὴ ὀργανωτικὴ καὶ ἡ τρίτη δεκαπενταμελῆς ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀπὸ ἐκπροσώπους διαφόρων Δημοσίων Ἵπηρεσιῶν, Σωματείων, Δημοσιογράφων κ.ἄ. στὴν ὁποία ἀνήκα καὶ ὁ γράφων τὸ ἱστορικὸ τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν.

Σὰν σκοποὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν Δασο — Τουριστικῶν ἐκδηλώσεων τέθηκαν: Ἡ προαγωγή τοῦ ὀρεινοῦ τουρισμοῦ μας, ἡ διάσωση κι' ἐπέκταση τῶν πολῦτιμων δασῶν μας καὶ τῶν ὀρεινῶν τοπίων, ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐκδρομικοῦ καὶ ἡ διάδοση τοῦ λαογραφικοῦ καὶ παραδοσιακοῦ πολιτισμοῦ μας, πόλοι ἔλξεως τῶν ἰδικῶν μας καὶ Ξένων τουριστῶν.

Καλοῦνται ἔτσι ὅλοι οἱ σκαπανεῖς, οἱ πρωτοπόροι καὶ οἱ ἀγαποῦντες τὸ Ἑλληνικὸ βουνὸ καὶ τοὺς κατοίκους του, νὰ ἀγαπήσουν τὴν ὠραία αὐτὴ σταυροφορία καὶ νὰ ἐργαστοῦν γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν σκοπῶν τῶν ἐκδηλώσεων, ποὺ θ' ἀποτελέσουν μιὰ μεγάλη προσφορά γιὰ τὴ μείωση τῆς ἀυξημένης εἰσοδηματικῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας καὶ τοῦ ὀρεινοῦ χώρου αὐτῆς.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

Παρασκευὴ-26 Ἵουλίου 1968.-Ὡρα 5.45' μ.μ. Συγκέντρωση προσκαλεσμένων καὶ τοῦ κοινοῦ, στὸν περίβολο τοῦ Δασικοῦ ἐργοστασίου Καλαμπάκας.

Ὡρα 6η μ.μ. Ἐφιξη ἐπισήμων, προσφωνήσεις, θεμελίωση ἐργοστασίου μοριοσανίδων ἀπὸ τὸν Ἵπουργὸ Γεωργίας, προσφορά ἀναψυκτικῶν, ἐπίσκεψη ἐγκαταστάσεων.

Ὡρα 7η μ.μ. Ἐναχώρηση γιὰ τοὺς βράχους καὶ τὰ Μοναστήρια τῶν Μετεώρων, ἔσπερινὸς στὸ Μοναστήρι Βαρλαάμ, ἐπίδειξη ἀναβάσεως στὸ Μοναστήρι μὲ τὸ δίχτυ—βριζόνι, ἐπίσκεψη τῶν ἄλλων Μοναστηριῶν.

Ὡρα 8η μ.μ. Φαντασμαγορικὴ φωταγώγηση τῶν βράχων, ὑποβλητικὴ

ἀφήγηση τῆς ἱστορίας τῶν Μετεώρων ὑπὸ τὸ φῶς προβολῶν καὶ ἤχων Βυζαντινῆς μουσικῆς.

“Ὡρα 8.30’ μ.μ. Ἐπιστροφή στὸ Καστράκι, ἀναρρίχηση ὁμάδας χωρικῶν στὸν Ἄη Γιώργη τὸ Μανδηλᾶ. Γιορτὴ τοῦ Κρασιοῦ ἀπὸ τὴν Κοινότητα καὶ ἐκτέλεση παραδοσιακῶν χορῶν, «Παπαγιώργη» καὶ «Ὅλες οἱ νιές παντρεύονται», ἀπὸ ὄμιλο γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, νέων καὶ νεανίδων, μὲ πῆλινες στάμνες στὰ κεφάλια τους, ποὺ ἰσορροποῦν μὲ καταπληκτικὴ ἐπιτυχία.

“Ὡρα 9.30’ μ.μ. Προβολὴ κινηματογραφικῶν ταινιῶν Δασο—τουριστικοῦ περιεχομένου σὲ κεντρικὴ πλατεῖα τῶν Τρικάλων.

Σάββατο 27 Ἰουλίου 1968. “Ὡρα 8η π.μ. Συγκέντρωση καλεσμένων Ἄρχων καὶ ἄλλων μπροστὰ στὸ Δασαρχεῖο Καλαμπάκας κ’ ἀναχώρηση γιὰ τὸ χωριὸ Καστανιά. Στάση στὸν πλατανίωνα «Γκούρα», ὑπαίθρια δεξίωση ἀπὸ τὴν Κοινότητα τῶν ἐπισήμων καὶ ἄλλων, ἐπίσκεψη ἀξιοθεάτων καὶ παρακολούθηση τοπικῶν ἐκδηλώσεων.

“Ὡρα 10.30 π.μ. Διαδρομὴ μέσα ἀπ’ τὸ πυκνὸ καὶ μαγευτικὸ δάσος μετὰ τὴν «Κιάτρα Μπρόστα» τοῦ Ἄσπροπόταμου πρὸς τὶς ἐγκαταστάσεις τῆς Δασικῆς ὑπηρεσίας στὸ «Κουκουφλῆ», ὁμιλία ἀπὸ εἰδικὸ Δασολόγο γιὰ τὸ ἐκτελούμενο δασικὸ ἔργο, ἐπίδειξη ἐκμεταλλεύσεως τοῦ δάσους, κυνηγετικὲς ἐπιδείξεις καὶ ψάρεμα πέστροφας στὸν ἀργυροδίνη Ἀχελῶο.

“Ὡρα 1η μ.μ. Ἀναχώρηση γιὰ τὴν Κρανιά, γεῦμα στοὺς ἐπίσημους καὶ ἄλλους, παρακολούθηση χορῶν καὶ τῆς τοπικῆς θρησκευτικῆς πανηγύρεως.

“Ὡρα 4—6 μ.μ. Προαιρετικὴ ἐπίσκεψη—ἀναψυχὴ τῶν παρακολουθούτων τὶς ἐκδηλώσεις στὸ ὑποδειγματικὸ ἐκμεταλλεζόμενο δασοσύμπλεγμα τοῦ Ἄσπροποτάμου καὶ μετάβαση αὐτῶν στὰ γύρω χωριά—θέρετρα γιὰ διανυκτέρευση, ὅπου θὰ παρακολουθοῦσαν καὶ τοπικὲς λαογραφικὲς ἐκδηλώσεις.

Στὸ χωριὸ Γαρδίκι ὁ Νομάρχης καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσημοι ἐγκαινίασαν τὸ νεοδιανοιγένο αὐτοκινητόδρομο γιὰ τὸ γειτονικὸ χωριὸ Μουτσιάρα (Ἀθιμανία).

Ο ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Οἱ Γαρδικιώτες μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Πρόεδρο καὶ τὸ Κοινοτικὸ Συμβούλιο, ὑποδέχθηκαν τὸ Νομάρχη, τοὺς ἄλλους ἐπίσημους καὶ τοὺς ἐπισκέπτες, στὴν τοποθεσίαν «Σέμος». Ἄφοῦ ὁ Νομάρχης ἔκοψε τὴ σχετικὴ κορδέλλα καὶ προσφέρθηκαν ἀναψυκτικά, ὅλοι μαζὺ κατευθύνθηκαν πρὸς τὴν μεγάλη πλατεῖαν. Ἐκεῖ ἦταν συγκεντρωμένοι ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, οἱ δὲ ἐπίσημοι καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτοὺς κάθησαν σὲ ἓνα μεγάλο τραπέζι ἀνατολικά τῆς πλατείας, ὅπου τοὺς προσφέρθηκαν ψητά, κοκορέτσια, σπληνάβτερα, τυριά, ψωμί, κρασί κ.λ.π. ἐδέσματα.

Πολλοὶ Γαρδικιώτες ἦταν ντυμένοι μὲ τὴν πατροπαράδοτη στολὴ τοῦ χωριοῦ «Μπουραζάνι» καὶ λιγότεροι μὲ «τσιπούνια». Γυναῖκες καὶ κορίτσια

μὲ τοπικὲς φαντασμαγορικὲς στολὲς, ἡ ὑποδύομενη τῆ νύφη ἦταν σωστὴ νεράιδα, τὰ δὲ λαϊκὰ ὄργανα ἀπὸ ντόπιους καλλιτέχντες, ἔτοιμα νὰ σκορπίσουν τὶς χαρούμενες νότες τοὺς πρὸς τὰ γύρω βουνά.

Σὲ λίγο καταφθάνει ἕνας καβαλάρης κι ἀναγγέλλει ὅτι ἔρχεται τὸ συμπεθερικό, τὸ παραδοσιακὸ Φλάμπουρο σηκώνεται ψηλὰ καὶ τὰ τραγούδια ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ τῆς κομπανίας τῶν λαϊκῶν ἀργύνων, ἀντιβοῦν πρὸς τὰ πλάγια καὶ τὶς κορφὲς τῶν γύρω βουνῶν.

Ὁ Νομάρχης, οἱ ἄλλοι ἐπίσημοι καὶ τὸ κοινό, παρακολουθοῦν τὸ «Γαρδικιώτικο Γάμο».

Φτάνουν οἱ συμπέθεροι, ἀκολουθοῦν ὅλα τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα τοῦ Γαρδικιώτικου Γάμου, τὰ βιολιά καὶ τὰ κλαρίνα καὶ τὰ τραγούδια, ἀναταράζουν τὸν τόπο καὶ σκορποῦν ἕνα πανδαιμόνιο χαρᾶς καὶ πανηγυριώτικου κλίματος, ἐνῶ ἡ νύφη χορεύει:

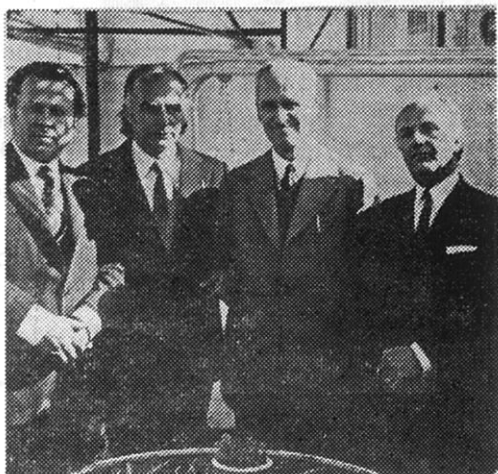
Σὰν μπῆκε ἡ νύφη στὸ χορὸ, πῶς σιέται πῶς λυγίζεται
καὶ πετρογκελίζεται, ἀπ' τὸ πολὺ τὸ κλάμα
κι' ἀπ' τὸ πολὺ τ' ἀσήμι...

Ὁ Νομάρχης, οἱ ἄλλοι ἐπίσημοι, οἱ Ξένοι κι' οἱ Γαρδικιώτες, ἐνθουσιασμένη ὅλοι ἀπὸ τὴν ἀναπαράσταση τοῦ «Γαρδικιώτικου Γάμου», χειροκροτοῦσαν ἀδιάκοπα, κερνοῦσαν τὰ ὄργανα, ἔπιναν κρασί κι' ἔπρωγαν νόστιμους μεζέδες. Ὁ πρόεδρος Ἄρισ. Βράκας, εὐχαριστημένος κι' ἐκεῖνος μέχρι τὰ βάθη τῆς καρδιάς του, δὲν εὔρισκε λόγια καὶ τρόπο νὰ ἐκφράσει τὴ χαρὰ του καὶ τὴν ἱκανοποίησή του.

Κυριακὴ, 28 Ἰουλίου 1968. Ὡρα 8 πρωῒ. Συγκέντρωση στὴ γραφικὴ το-

- 'Αγάλια—'Αγάλια γίνεται ή άγουρίδα μέλι.
- 'Ακουγε πολλά και λέγε λίγα.
- 'Αρρώστου χείλη φαίνονται και νηστικοῦ μαγοῦλες.
- 'Αλλοίμονο πού καρτερεῖ γιόμα από δικούς και δειπνο από γειτόνους.
- 'Αναβε τὸ λυχνάρι σου πρωτοῦ νά σ' εὔρει ή νύχτα.
- 'Ανύπαντρος προξενητής γιά λόγου του γυρεύει.
- 'Ακριβὸς στὰ πίτουρα και φτηνὸς στ' αλεύρι.
- 'Αλλαξε ὁ Μανωλιὸς κι' ἔβαλε τὴν κάππα ἀλλοιῶς.
- 'Αλλοῦ τὰ κακαρίσματα κι' ἀλλοῦ γεννοῦν οἱ κόττες.
- 'Αν εἶσαι και παππᾶς μὲ τὴν ἀράδα σου θὰ πᾶς.
- 'Αποῦναι ἔξω ἀπ' τὸ χορό, πολλά τραγούδια ξέρει.
- 'Από πίττα πού δὲν τρῶς, τί σὲ νοιάζ' ἂν καίγεται;
- 'Αλλοῖ πού τῶχ ή κούτρα του νὰ κατεβάζει ψεῖρες.
- 'Αν τὸ κοράκι ἔχεις ὁδηγό, κατά τὸ ψωφίμι θὰ σὲ πάει.
- 'Αγνεστα κι' ἀῦφानτα στὴν τέμπλα κρεμασμένα.
- 'Ακαμάτης νέος γέρος διακονιάρης.
- 'Αν τὸ λὲς και δὲν τὸ κάνεις, τὴν ὑπόληψή σου χάνεις.
- 'Αδέλφια μονιασμένα σπίτια εὐτυχισμένα.
- 'Αν καθίσεις μὲ στραβό, τὸ πρωτὶ θὰ γκαλιουρίζεις.
- Βασιλικὸς κι' ἂν μαραθῆ τὴ μυρουδιά τὴν ἔχει.
- Βροντοῦν ὅλα τὰ σίδερα, θροντάει κι' ή σακοράφα.
- Βοήθαμε νὰ σὲ βοηθῶ ν' ἀνέβουμε τὴ στράτα.
- Βάζει κι' ή κοσκινοῦ τὸν ἄντρα της μὲ τοὺς πραμματευτάδες.
- Βρῆκ' ὁ γῦφος τὴ γεννιά του κι' ἀναγάλισ' ή καρδιά του.
- Γαῖδουρινὸ πρόσωπο χαριτομεν' Ζωή.
- Γνώρισε ή φακὴ τ' ἄγγελιό της.
- Γκίλο' ὁ τέντζερης και βρῆκε τὸ καπάπι.
- Γίδα πού τρέχει στὸ γκρεμό, ποτὲ δὲν ἔχει σκοτωμό.
- Δούλεψέ με κακορίζκη, νὰ μὴ γίνω σὰν κι' ἔσένα.
- Δυὸ γαῖδαροι μάλωναν σὲ Ξένη ἀχυρώνα.
- Δὸς μου κυρά τὸν ἄντρα σου και σύ θάστα τὸν κόπανο.
- Δούλευε σὰν σκλάβος και τρῶγε σὰν ἀφέντης.
- Δάσκαλε πού δίδασκες και νόμο δὲν κρατοῦσες.
- Εἶπε ὁ γαῖδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλα.
- 'Εμαθα γυμνὸς και ντρέπομαι ντυμένος.
- 'Επιασα ἕναν κλέφτη τὸν ἀφήνω δὲ μ' ἀφήνει.
- Εὐχὴ γονιοῦ ἀπόκτησε και σὲ θουνὸ περπάτα.
- 'Ερημα μαντριά γεμάτα λύκους.
- 'Εκεῖ πού μᾶς χρωστοῦσαν μᾶς πῆραν και τὸ βόδι.

- Έπηγε για μαλλί και βγήκε κουρεμένος.
- Έβαλαν τόν λύκο νά φυλάξει τὰ πρόβατα.
- Έτρεχε νά μη βραχῆ κι' έπεσε στό ποτάμι.
- Ένας κοῦκος δέν φέρνει τήν ἄνοιξη.
- Έκανε κι ἡ μύγα κόλο κι' έχεσε τόν κόσμο ὅλο.
- Ζῆσε μαῦρε μου νά φᾶς τριφύλλι.
- Ζῆσε Μάρω καί καρτέρα νά χηρέσω νά σέ πάρω.
- Έρθαν τ' ἄγρια νά διώξουν τὰ ἡμερα.
- Έ τέχνη θέλει μάστορα κι' ἡ φάβα θέλειε λάδι.
- Έ καλή νοικοκυρά εἶναι δούλα καί κυρά.
- Έ ἄλεποῦ κρυβότανε μά ἡ οὔρα φαινότανε.
- Έ παππᾶς παππᾶς ἢ Ζευγαῶς Ζευγαῶς ἢ καθάριος μυλωνᾶς
- Έ ξένη κάππα δέν κρατάει Ζέστη.
- Έ πρώτη γυναίκα σκλάβα, ἡ δεύτερη κυρά.
- Έ πείνα κάστρα πολεμάει καί κάστρα παραδίνει.
- Θέλεις πλούτη καί τιμῆ μήν κοιμᾶσαι τήν αὐγή.
- Θρέψε φίδι τὸ χειμῶνα νά σέ φάει τὸ καλοκαίρι.

Ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου
 ἀνάμεσα στοὺς φίλους του λο-
 γοτέχνες Μιχάλη Σταφυλά, Τά-
 κη Δόξα καί Βάσο Καλογιάν-
 νη.

- Ἴδικός μου πόνος, ἴδικός σου πόνος.
- Καλὸ κρασί σέ σκύλινο τομάρ'.
- Κάθετατ' ἢ πομπή στή σγράτα καί γελάει τοὺς διαβάτες.
- Καλύτερα σέ πόδι μουλαργιοῦ, παρά σέ γλῶσσ' ἀνθρώπιου
- Κατὰ μάνα, κατὰ τάτα κατὰ γυιόν καί θυγατέρα.
- Κάλλιο τὸ μαντρί ἄδειανό, παρά γεμάτο λύκους.
- Κουβέντα κουβεντούλα, ἔφαγ' ὁ λύκος τὴ βιτούλα.
- Κάλλιο οἱ καλορίζικοι, παρά οἱ ἀντρειωμένοι.
- Κάθε χτῆς καλύτερα κάθε αὔριο καί χειρότερα.
- Κεφάλι δίχως βάσανα γράφτο κολοκυθένιο.

ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΑΣ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ

Ὁ τελευταῖος παγκόσμιος πόλεμος πού συντάραξε τὴν ἀνθρωπότη-
τά καὶ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὸ θάνατο ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων καὶ τὴν
καταστροφή τόσων ἔργων πολιτισμοῦ πού χρειάσθηκαν θυσίες γενεῶν γιὰ
νὰ γίνουν, σιγά—σιγά, ἀπὸ τὴν Πολωνία καὶ τὸ Ρῆνο, ἔκρουσε καὶ τὰ ἱε-
ρὰ σύνορα τῆς Πατρίδας μας, γιὰ νὰ ὑποδουλώσει μετὰ ἀγῶνες ἐνδοξους
γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἱστορία θ' ἀφιερῶσει χρυσὲς σελίδες τῆς, τὸν ὑπερήφα-
νο λαό τῆς, μὲ ὅλα τὰ τραγικὰ ἐπακόλουθα τῆς μαύρης κατοχῆς. Μετὰ διε-
τία περίπου μαύρης σκλαβιάς μας, οἱ συνθῆκες οἱ πολεμικὲς ἐπέτρεψαν
στοὺς συμμάχους μας νὰ προετοιμάσουν ἀποβατικὲς ἐπιχειρήσεις πρὸς τὴ
Σικελία—Νότιο Ἰταλία. Ἡ ἐπιτυχία τῆς γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ παραπλανητικῆς
στρατηγικῆς τακτικῆς τῶν μεγάλων Συμμάχων μας, κατὰ τοὺς μῆνες Μάιο
—Ἰούλιο τοῦ 1943, μὲ τὴν ὁποία μὲ ἀλλεπάλληλα σαμποτάζ στὴν ἠπειρωτι-
κὴ Ἑλλάδα κατόρθωσαν νὰ παρασεύρουν τὸ Γερμανικὸ ἐπιτελεῖο ν, ἀπο-
στείλλει τὶς διαθέσιμες ἐφεδρικές δυνάμεις τοῦ Νότου στὴν Ἑλλάδα, μὲ
τὴν πρόβλεψη ἐπικείμενης εἰσβολῆς, ἐνῶ ὡς γνωστὸ ἐκδηλώθηκε καὶ πρα-
γματοποιήθηκε στὶς 10 Ἰουλίου στὴ Σικελία, γένηθησε στὸν ὄρεινὸ πλη-
θυσμὸ πού ἀκούσια ζοῦσε ὑπὸ τὸν ἔλεγχο τοῦ ἀντάρτικου, τὸ φόβο πῶς
οἱ Γερμανικὲς αὐτὲς δυνάμεις γυρίζοντας πρὸς τὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη θὰ
ἔπρεπε νὰ ξεκαθαρίσουν τὰ νῶτα καὶ ἐξασφαλίσουν τὶς συγκοινωνίες τους
ἀπὸ τὰ ἄτακτα στοιχεῖα μὲ τὴν ἄλλη τώρα πρόβλεψη, ἀποχωρήσεως τῶν
στρατευμάτων τους κατοχῆς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

- Κλάψε τὸν καθαλλάρη πού κρέμονται τὰ πόδια του.
- Λόγος ὅπου λέγεται, ψεματιανὸς δὲν εἶναι.
- Λιγ' ἀπ' ὅλα καὶ πολλά, νοικοκύρης καὶ κυρά, τὰ βολεύουν μιά χαρά.
- Λάμπει καὶ τὸ γυαλί μὰ δὲ εἶναι διαμάντι.
- Μπρὸς καὶ πίσω τοῦ Χριστοῦ, ἡ καρδιά τοῦ χειμωνιοῦ.
- Μικρὰ μαγειριά κάνουν μεγάλα σπίτια.
- Μικρὴ τρύπα βουλιάζ' μεγάλο καράβι.
- Μὴ ἀγοράζεις τὸ σκοινὶ πρῶτοῦ ἀγοράσεις τὸ βόδι.
- Μὲ τὸ δικό σου φάε καὶ πιές κι' ἀλισβερὶς' μὴ κάνεις.
- Νὰ μὴ χρωστᾶς σὲ πλούσιο, φτωχὸ νὰ μὴ δανείσεις.
- Νάειχα τὶς χάρες ἔφηβου καὶ γνώση τοῦ γερόντου.
- Ξενοθερίζει, τραγουδάει, κακὸν χειμῶνα καρτεράει.

Και πραγματικά, οι έκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών γινόμενες κυρίως από τα αίμοχαρη τάγματα των "Ες—"Ες, αφού άρχισαν από τα Νησιά και την Πελοπόννησο τὸ μῆνα Αύγουστο 1943, επεκτάθηκαν διαδοχικά πρὸς τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ἡπειρο κ.λ.π.

Τῶν επιχειρήσεων αὐτῶν εἶχε προηγηθῆ ἡ ἀνατίναξη τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς γέφυρας τοῦ Γοργοποτάμου στὶς 25 Νοέμβρη 1942 ἀπὸ Τμήματα τοῦ ΕΛΑΣ καὶ τοῦ ΕΔΕΣ.

Στὴν τραγικὴ Θεσσαλία ἦταν μοιραῖο νὰ γίνουν οἱ μεγαλύτερες ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καταστροφές ἀπὸ λόγους μίσους καὶ ἀντεκδικήσεως, γιατί στὶς γύρω ὄροσειρές τοῦ Πηλίου, Μαυροβουνίου, Κισιάβου, Ὀλύμπου, Καρβουνίων, Χασίων, Ἀγράφων καὶ Πίνδου δροῦσαν οἱ μεγαλύτερες σὲ ἀριθμὸ καὶ ὀργάνωση ἀνταρτικὲς ὁμάδες καὶ γιατί κοντὰ στὸ ἑακουστὸ θαῦμα ἀρχιτεκτονικῆς μοναστηρι τῶν Δολιανῶν τοῦ Ἀσπροποτάμου, εἶ-

Οἱ τρεῖς παιδικὸί φίλοι Ἀχιλ. Καρανάσιος, Βησ. Στεργιόπουλος καὶ Κώστας Μπαταβάνης, στὸν ἱλιγγιώδη βράχο «Σ γ κ ω β» ἀπέναντι ἀπὸ τὸ χωριό, στὸ βουνὸ Πλόυν.

χαν ἐκτελεσθῆ ἀπ' τοὺς ἀντάρτες τοῦ ΕΛΑΣ ὀγδόντα πέντε Γερμανοὶ πού εἶχαν συλληφθῆ ὕστερα ἀπὸ μάχη στὸ Σαραντάπορο στὶς 20 Μαΐου 1943 αἰχμάλωτοι.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ὀκτώβρη 1943 ἄρχισαν ν' ἀναγγέλλονται οἱ πρῶτες συγκεντρώσεις καὶ κινήσεις Γερμανικῶν τμημάτων πρὸς τὴ Δυτ. Θεσσαλία, περιοχὴ Μετσόβου, Γιάννινα καὶ Ἄρτα. Στὶς 19-20 τοῦ ἴδιου μῆνα ἄρχισαν κρούσεις τῶν Γερμανῶν πρὸς τὶς προσβάσεις τῆς Πίνδου (Καρούτια), ἐνῶ διαδοχικὰ ἀγγέλλονται ἐπιθετικὲς ἐνέργειες πρὸς τὴν Κα-

★

στονιά—Καλαμπάκας, Χαλίκι—Άσπροποτάμου και περιοχές "Άρτας —Ίωνανίνων. "Όλες αυτές οι από κάθε πλευρά σαν ακτίνες κύκλου κρούσεις των Γερμανών, είχαν το χαρακτήρα παραπλανητικών στρατιωτικών ενεργειών, για να παραλύσουν και ματαιώσουν κάθε απόπειρα για οιαδήποτε άμυνα των ανταρτικών ομάδων του ΕΔΕΣ και ΕΛΑΣ, κατά την κρίση ειδικών στρατιωτικών.

Κι' έτσι, ό,τι δέν έπίστευε κανείς, συντελέσθηκε με μαθηματική ακρίβεια και μ' ένα πολύπλοκο και σατανικό σχέδιο, σε τρόπο που οι Γερμανοί μπόρεσαν να πατήσουν τα Έλληνικώτατα και υπερέφανα Άθαμανικά βουνά του Άσπροποτάμου και να πυρπολήσουν τα όμορφα χωριά, τα όποια ήταν το καμάρι των Νομών Τρικάλων—Καρδίτσας.

Άκριβώς δε τις δραματικές ήμέρες που οι Γερμανοί Ξεκινούσαν για να σκορπίσουν τον όλεθρο και την καταστροφή, οι αντάρτικες ομάδες του ΕΛΑΣ έπετέθηκαν έναντιον των έθνικων ομάδων του ΕΔΕΣ και έμάχοντο με έπιμονή έναντιον τους ειςτά γύρω του Βουλγαρελίου Ήπειρωτικά χωριά, διευκολύνουσαι έτσι το καταστρεπτικό έργο των Γερμανών. Και ό μεν στρατηγός Ν.Ζέρβας με το έπίδεδιο έλιγμό παρά τη θέση «Αυτί»—μεταξύ των χωριών Νεράιδα και Μουτσιάρα—κατέφυγε προς το χωριό Μελισουργοί από το όποιο είχαν περάσει ήδη οι Γερμανοί, τα δε τμήματα του ΕΛΑΣ μετά μικρή συμπλοκή στη Μεσοχώρα όπου υπερφαλαγγίστηκαν από το Καπρόι, συμπύχθηκαν προς τα Στουρναρεϊκα (Κούτσιανα).

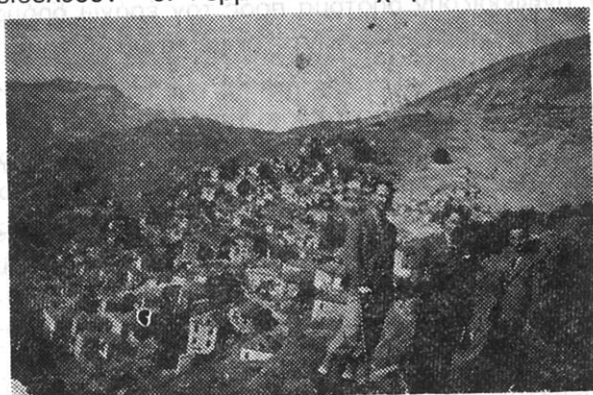
Άπό την "Άρτα οι Γερμανοί εβάδισαν προς το χωριό Καλλεντίνη που βρίσκεται στο δρόμο προς το Βουλγαρέλι, για να προκαλέσουν την προσοχή των τμημάτων του ΕΔΕΣ τα όποια εκεί είχαν το Στρατηγείο τους, ενώ άλλα τμήματα Γερμανικά από τα Γιάννινα κατευθύνθηκαν από τα Κατσανοχώρια, Πλέσια, Καλλέντζι, Γέφυρα Πλάκας, Μπούγο και Σκιαδάδες προς το Βουλγαρέλι. "Άλλη κρούση Γερμανική έγινε από τη Γέφυρα Μπαλντούμα προς τα χωριά Συρράκο, Καλαρρύτες, "Άγναντα, Πράμαντα, Βουλγαρέλι, ή όποια συνδέθηκε με συνδέσμους της με τα τμήματα Μετσόβου—Χαλικίου.

Ταυτόχρονα οι Γερμανοί Ξεκίνησαν κι' από το Μέτσοβο και περνώντας την τοποθεσία «Μάντρα Χότζα» αιφνιδίασαν κατά τρόπο εύφυη τα μεσάνυχτα της 19 προς 20 του Οκτώβρη πολλά τμήματα του ΕΛΑΣ, τα όποια μακαρίως αναπαύονταν στο Χαλίκι χωρίς προστατευτικά μέτρα, προξενήσαντες σ' αυτά σημαντικές απώλειες σε έμψυχο και άψυχο υλικό.

Στο μεταξύ όλων αυτών των από κάθε πλευρά κινήσεων των Γερμανικών τμημάτων, ένα δικινητήριο Γερμανικό άεροπλάνο από πολύ χαμηλό ύψος παρακολουθούσε τις κινήσεις τους και συνέδεε με σήματα αυτά, βομβαρδίζοντας με μικρές βόμβες τοποθεσίες και χωριά για να προκαλέσει τον πανικό, και εξαρθρώσει κάθε ύφιστάμενη συνοχή μεταξύ των πληθυσμών

και πολυβολώντας κάθε ύποπτη κίνηση. Το δολοφονικό αυτό αεροπλάνο (όπως το είχαμε ονομάσει) έρριξε μιὰ βόμβα κοντά στο Νεραϊδοχώρι (Βετερνίνο) χωρίς καμμιὰ ζημιὰ, έβομβάρδισε δέ στις 10 τὸ πρωί τῆς Πέμπτης, 20 Ὀκτώβρη, τὸ Γαρδίκι καὶ κατόπι τὴ Μουτσιάρρα. Στὸ Γαρδίκι, εὐτυχῶς δὲν ὑπῆρχε κανένα θῦμα, μόνο ἔγιναν σημαντικὲς ζημιές στὰ σπίτια τῶν Κωνσ. Μπρουζούκη, Δημ. Γουλίση καὶ ἀδελφῶν Καλλαντζῆ, στὴ Μουτσιάρρα ὁμως σκοτώθηκαν δυὸ περαστικοὶ ἀντάρτες καὶ προξενήθηκαν ζημιές σοβαρές στὰ σπίτια τῶν ἀδελφῶν Μπελούκα καὶ Γιάννη Βασδέκη.

Τὴν Κυριακὴ, 31 Ὀκτώβρη, ἀπὸ τὴ μεγάλη συγκίνηση λόγω τῶν γεγονότων, τοῦ πανικοῦ καὶ τοῦ βομβαρδισμοῦ, πέθανε στὸ Γαρδίκι ἡ Εὐτέρπη Γ. Μπαταγιάννη, ἡ ὁποία καὶ κηδεύτηκε τὴν ἄλλη ἡμέρα, λίγες στιγμὲς πρὶν εἰσελθοῦν οἱ Γερμανοὶ στὸ χωριό.

Οἱ Γαρδικιώτες ἐπιστήμονες Ἄγιλ. Καρανάσιος, Βησ. Στεργιόπουλος καὶ Χρῖσ. Λύτρας στὴ θέση «Σέμο», μὲ φόντο τὸ χωριὸ Γαρδίκι

Οἱ πληθυσμοὶ τῶν Ἀσπροποταμίτικων χωριῶν δὲν εἶχαν εἰδοποιηθῆ ἀπὸ καμμιὰ ἀρμόδια πηγὴ γιὰ τὸν ἐπερχόμενον σοβαρὸ κίνδυνο καὶ μόνο τὸ πανικόβλητο πέρασμα τῶν ἀτάκτων ἐνοπλων ὁμάδων, οἱ ἀόριστες πληροφορίες διαφόρων περαστικῶν στρατοκόπων, οἱ συχνές ἐμφανίσεις τοῦ αεροπλάνου καὶ οἱ μακρυνές ἐκρήξεις ὀλμων, χειροβομβίδων καὶ συχνοὶ πυροβολισμοὶ τοὺς ἔβαλαν σὲ ἰδέα γιὰ τὸ τί συμβαίνει στὰ ἄτυχα γειτονικά χωριά, τὸ ὁποῖο σὲ λίγο θὰ συνέβαινε καὶ στὰ δικά τους ἡσυχὰ κι' ἀμέτοχα κάθε κακῆς πράξεως εἰδυλλιακά χωριά τους. Στὴ μνήμη τους στρυφογύριζαν παλιές συμφορές τίς ὁποῖες εἶχαν ἀκούσει νὰ διηγοῦνται οἱ γονεῖς καὶ παπποῦδες τους, ὅπως τὸν Ἰούνιο τοῦ 1823 ὁ Δερβέναγας Σελιχτάρ Μπόδα ἔκαψε τ' ἀσπροποταμίτικα χωριά Περτούλι, Βετερνίνο καὶ Πύρρα τὸ δὲ Ἰούλιο τοῦ ἴδιου χρόνου ὁ Γενικὸς Δερβέναγας Τρικάλων Σουλτζια Κόρτζε ἔκαψε τὰ παλιχώρια Κούτσιανα, Βαλκάνο, Κοθώνι, Μυρόκοβο καὶ τὰ Ξυλοχώρια Λάντζο, Ζιώλη καὶ Καλογήρους. Μιὰ ἄλλη συμφορὰ πού ἐπληξε τὸ Γαρδίκι στίς 7 τοῦ Γενάρη 1892 μὲ τὴν πτώση χιονοστιβάδων (Σγκαβαλιᾶς) ἀπὸ τὴ θέση «Σπανοῦρά — Φαντανιάρρα» μὲ ἀποτέλεσμα τὸ θάνατο τῶν οἰκογενειῶν τῶν Μπουκουβαλαίων καὶ τῶν Εὐαγγελῆς καὶ Παρασκευ-

ἤς Στεργιοπούλου καὶ τὴν τέλεια κατααστροφή 50—60 σπιτιῶν, τὴ φυγὴ ἀπὸ τὶς πόλεις καὶ τὰ χειμαδιὰ τοῦ κάμπου τῆς Θεσσαλίας πρὸς τὰ βουνὰ τοῦ Πίνδου τὸ Πάσχα τοῦ 1897, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἥττα τοῦ μικροῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Γ Α Ρ Δ Ι Κ Ι : Ἀφήνοντας τὴ Μουτσιάρα οἱ Γερμανοὶ κατευθύνθη-
καν πρὸς τὴν ἡμίωρο ἀπέχουσα πρωτεύουσα τῆς Ἀθαμανίας Γαρδικί, τοῦ
ὁποίου οἱ κάτοικοι εἶχαν καταφύγει οἱ μὲν διαμένοντες καὶ τὸ χειμῶνα ἐκεῖ
πρὸς τὸ δύσβατο ὄροπέδιο «Παλλέντζι» ἀπὸ τὸ ὁποῖο κανένας δρόμος ἢ
ἀτραπὸς δὲν περνάει, οἱ δὲ παραθεριστὲς πρὸς τὴν ὄχι ἀσφαλῆ τοποθεσία
«Μοναστήρι— Βρῦσες— Βρύση Τσίκου» ἀπὸ τὴν ὁποία πέρασε ἓνα μικρὸ
τμήμα Γερμανικό. Μερικοὶ στρατιῶτες Γερμανοὶ μόλις ἔφτασαν στὴν ἔξοδο
τῆς Μουτσιάρας (Γκορτσιά) ἀνηφορίζουν ἀπότομα πρὸς τὸν ἐπάνω δρόμο
ποῦ ὁδηγεῖ πρὸς τὸ νεκροταφεῖο Γαρδικίου, συναντᾶται μὲ τὸ μικρὸ τμήμα
τῆς πλαγιοφυλακῆς τοῦ Πρόδρομου καὶ μαζὶ προχωροῦν πρὸς τὸ χωριό.
Πρῶτο φτάνει κατὰ τὶς δύο ἢ ὡρα ἀπόγευμα τὸ κύριο τμήμα τῆς Μουτσιά-
ρας καὶ μπαίνει στὸ χωριὸ διὰ ἐμπροσθοφυλακῆς ἀπὸ ἓνα στὴν ἀρχή, δύο
κατόπι μὲχρι ἐπτὰ σὲ λίγο στρατιῶτες Γερμανοὺς καὶ ὕστερα ἀκολουθεῖ ὁ
κύριος ὄγκος. Ψυχὴ δὲν τόλμησε νὰ μείνει στὸ χωριὸ γιὰ νὰ ὑποδεχτεῖ τοὺς
βαρβάρους. Συγκεντρώνονται στὴν πλατεία καὶ στὸν περίβολο τῆς ἐκκλη-
σίας Κοίμησι τῆς Θεοτόκου. Ἀργότερα σκορποῦνε στὸ ἀπέραντο χωριό,
παραβιάζουν τὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν καὶ μαγαζιῶν καὶ λεηλατοῦν μὲ βου-
λιμία τὰ πάντα. Στὰ καλύτερα σπιτία ἐγκαθίστανται γιὰ διανυκτέρευση. Κα-
τὰ τὶς 4.30' τὸ πρωὶ τῆς ἐπομένης, Τρίτη 2 τοῦ Νοέμβρη, ἀρχίζουν τὴν
πυρπόλησι τοῦ χωριοῦ. Ἐκαψαν τὰ σπιτία τῶν Δημ. Ἄθαν. Μπαταγιάννη,
Βασιλ. Βούκια, Γρηγ. Γκαγκανάτσιου, ἀδελφῶν Κων. Χολέβα, Θεοδ. Μπέσ-
σα, Κωνσ. Μπέσσα, Χρήσ. Λύτρα, Βασιλ. Λύτρα, ἀδελφῶν Σωτ. Σκούρου,
Γεωργ. Σκούρου, ἀδελφῶν Γρηγ. Παπακωνσταντίνου καὶ Ἄποστ. Παπα-
κωνσταντίνου, Γεωργ. Βράκα, ἀδελφῶν Ἄθαν. Ἀκρίβου καὶ τὰ καταστήμα-
τα τῶν Δημ. Ἄθ. Μπαταγιάννη, Πέτρου Τηλομένου, Γεωργίου Τηλομένου,
ἀδελφῶν Βασ. Μπαταγιάννη, Κων)νου Ἄθαν. Τσαμάρρα, καὶ ἀδελφῶν
Κων. Χολέβα.

Κατὰ τὴν πυρπόλησι τῶν κεντρικῶν καταστημάτων τῆς πλατείας κά-
ηκε καὶ ἓνα μέρος τοῦ ἐνόσἀπὸ τὰ δύο αἰωνόβια πλατάνια τοῦ χωριοῦ, ὁ-
νομαστῶν σὲ ὀλόκληρη τὴν περιοχὴ γιὰ τὴ μεγαλοπρέπειά τους. Τὴν ἴδια
νύχτα οἱ Γερμανοὶ ἐξετέλεσαν μὲ ριπὲς ἀτομικῶν αὐτομάτων ὄπλων τὸν
ἀτυχῆ Βασίλη Λόζιο 28 χρόνων, γνωστὸ στὸ χωριὸ ὡς ὁ Τσίλης τῆς Γαρέ-
φως, τὸν ὁποῖο εἶχαν συλλάβει στὸ δρόμο Μουτσιάρας — Γαρδικίου ἐπι-
στρέφοντα ἀπὸ δουλειά του καὶ τὸν ὑπενομωτάρχη Κώστα Λάμ. Εὐθυμίου,
ἀντάρτη τοῦ ΕΔΕΣ, τὸν ὁποῖο εἶχαν αἰχμαλωτίσει στὰ Θεδώριανα, ἐπιχειρή-
σαντας νὰ δραπετεύσουν Ἐπίσης στὴ θέσι «Βελοῦσι» Μουτσιάρας σκότω-

σαν τὸν 28ετῆ Βασίλη Ἀθ. Καρατζούνη, τσοπάνη, ἐκλαβόντες αὐτὸν γιὰ ἀντάρτη, ἐνῶ ὁ συλληφθεὶς ἀπὸ αὐτοὺς στὴν ἴδια περίπου θέση νεαρός βοσκὸς Ἀποστόλης Μπακόσης κατόρθωσε νὰ δραπετεύσει τὶς πρωινὲς ὥρες τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τοῦ χωριοῦ καὶ νὰ διασωθεῖ. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὰ γύρω ὑψώματα περίλυποι καὶ τρομοκρατημένοι παρακολουθοῦσαν τὶς φλόγες καὶ τούσκαπνούς τῶν καιομένων σπιτιῶν καὶ μαγαζιῶν τους πού σάν ὑστατὴ θυσία ἀνεπέμποντο πρὸς τὸν ἀδηφάγο Μολῶχ τοῦ πολεμικοῦ Ἔρη, τῆ στιγμῆ πού μιὰ ψιλὴ κι' ἀραιὰ φθινοπωρινὴ βροχοῦλα περιέλουε τὰ πονεμένα τους μέτωπα. Γιὰ τὴν οἰκοδόμησι καὶ τὸν πλουτισμὸ τῶν σπιτιῶν αὐτῶν χρειάσθηκε ἰδρώτας καὶ μόχθοι τόσων γεννεῶν. Τελευταῖο καίγεται τὸ τριόροφο καὶ περικαλὲς σπίτι τοῦ Τάκου Μπαταγιάννη καὶ κατὰ τὶς 6 ἢ ὥρα πρωὶ τῆς Τρίτης, 2 τοῦ Νοέμβρη, οἱ Οὔννοι φεύγουν πρὸς τὴ γέφυρα τοῦ Ἀσπροπόταμου, γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸ καταστροφικὸ τους ἔργο καὶ στὰ ἄλλα Ἀσπροποταμίτικα χωριά.

Κατεβαίνοντας πρὸς τὴν Τύρνα μὲ τὴν οἰκογένειά μου κι' ὁ ὑποφαινόμενος καὶ πληροφορηθεὶς στὸ δρόμο τὸν ἐρχομὸ τῶν Γερμανῶν πρὸς τὴν περιφέρειά μας, γύρισα ἀπὸ τὸν ὑδρόμυλο τῆς Πύρρας πρὸς τὸ Τυφλοσέλι περιμένοντας τὸ πέρασμά τους, ὅπου καὶ παρσευρέθηκα στὸν ἐμπρησμὸ του. Εἶχαμε καταφύγει στὴ θέση «Μοναστηράκι» μέσα στὰ ἔλατα ἀπ' ὅπου παρακολουθήσαμε ὅλο τὸ δράμα τῶν Ἀσπροποταμίτικων χωριῶν μας. Νὰ πῶς ζωγράφισα τότε σὲ βιαστικές γραμμὲς τὰ γεγονότα αὐτῆς τῆς τραγικῆς ἡμέρας πού τὰ ζήσαμε ἔντονα, στὸ προσωπικὸ μου ἡμερολόγιο: «Χτὲς τὸ βράδυ κατὰ τὶς 9 ἢ ὥρα, ἐνῶ εἶχαμε ξαπλώσει γιὰ ὕπνο στὸ ἔρημο σπιτιπούμας φιλοξενοῦσε, βγήκα μιὰ στιγμῆ ἔξω νὰ ἰδῶ κι' ἀκούσω τί συμβαίνει γύρω μας. Ἄκουγα πολὺ βαθειὰ κρότους ὄπλων κι' ἄλλων πολεμικῶν μέσων καὶ πολὺ κοντὰ ἔβλεπα λευκὲς φωτοβολίδες νὰ διασχίζουν τὸ σκοτάδι στὸ στερῆμα μὲ τὸ ἐκτυφλωτικὸ τους φῶς. Ἐνευσα μὲ τρόπο πρὸς τὸν ἀνέπιό μου Θανάση πού βρέθηκε μαζύ μας, μὴ τρομάξουμε τὶς γυναῖκες καὶ τ' ἄθῶα παιδιὰ καὶ μαζύ παρακολουθήσαμε τὸ φοβερὸ μήνυμα τοῦ ἐπερχόμενου κινδύνου. Μήπως αἰφνιδιστοῦμε ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τῶν Ἑσ—Ἑσ καὶ διακινδυνεύσει ἡ Ζωὴ μας, ἀποφασίζουμε ἐκεῖνη τὴ στιγμῆ νὰ ἐγκαταλείψουμε τὰ χωριό. Μὲ τὴ βοήθεια μικρῆς λυχνίας πετρελαίου ἐδικῆς γιὰ τὸ ὑπαιθρο ἐγώ, ὁ Θανάσης, ἡ Γυναίκα μου, ἡ Ροῦλλα, ἡ Λιλίκα καὶ ἡ ὑπηρέτριά μας Τασία, βαδίσαμε πρὸς τὸ «Σταυρὸ—Εἰκόνισμα», λοξοδρομήσαμε πρὸς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ δρόμου πρὸς τὰ δάσος, ὅπου καὶ λαγοκοιμηθήκαμε πρόχειρα ὑπὸ τσουχτερό κρῦο. Πολλὲς ὑπαιθριες φωτιὲς στὰ γύρω βουνὰ ἐθέρμαιναν τοὺς ξεσπιτωμένους πληθυσμούς. Χαράματα σήμερὰ ἀνεβήκαμε πιὸ ψηλά, σὲ πυκνότερο σημεῖο τοῦ δάσους, ὅπου τακτοποιήσαμε καλὰ καὶ μὲ προσοχὴ οἰκογένεια καὶ λίγα πράγματα πού εἶχα-

με μαζί μας, ενώ τὰ ἀλλακουβαλήσαμε χτές στο ἀντικρινό δάσος. "Επειτα μέ τὸ Θανάση ἀνιχνεύσαμε πῶς ψηλά τὸ μέρος γιὰ ἀνεύρεση καταλλήλου κρυσφυγέτου γιὰ ἡμᾶς τοὺς δύο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καί νὰ βλέπουμε καί παρακολουθοῦμε ὅλα τὰ γύρω. Τακτοποιήσαντες καί τὸ Ζήτημα αὐτό, βαδίσαμε πρὸς τὴν πάρυφή τοῦ χωριοῦ ν' ἀντιληφθοῦμε τί γίνεται. Τὸ μάτι μας ἔπασσε μακρὰ σὲ καπνοὺς μαύρους πού αὐλάκωναν τὸν οὐρανὸ καί εἶχαν τυλίξει τὸ Γαρδίκι, τὴν ἀγαπημένη μας πατρίδα. Ποιὸς ξέρει πόσα σπίτια νὰ καίγωνται καί τί γίνωνται οἱ ἄλλοι ἐκεῖ συγγενεῖς καί συμπατριῶτες μας. Περίλυποι κατεβαίνουμε πρὸς τὴν οἰκογένεια, κάτω ἀπὸ ἓνα θεόρατο ἔλατο, στὴν ὁποία ἀναγγείλαμε τὸ κάψιμο τοῦ χωριοῦ μας. Θλίψη καί κατήφεια ἔσπλωθηκε στὰ πρόσωπα ὄλων μας. Ἡ μικρὴ Λιλίκα μας ζητάει νερό ἐπίμονα καί κλαίει. Ἡ μοναδικὴ βρῦση εἶναι χαμηλὰ στο δρόμο, ὅλοι μας φοβούμεθα νὰ κάνουμε ἓνα τόσο τολμηρὸ ἐγγχείρημα. Ἀποφασίζω νὰ πηγαίνω μόνος μου μέ τὸ παγούρι καί τὸ κανάτι. Μόλις ἔφτασα ἐκεῖ καί γέμισα τὰ δυὸ δοχεῖα νερό, ἀκούω μιὰ δυνατὴ φωνὴ ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ἑνὸς τσοπάνη. "Ε,ε,ε,ε... οἱ, οἱ, Γερμανοὶ οἱ,οἱ...οἱ Γερμανοὶ μωρὲ σᾶς πήραν ἀπὸ τὴ ράχη,ι,ι,ι... φυλαχθῆτε,ε,ε,ε... Ταυτόχρονα ἀπὸ τὴν Ἄσφρακα πρὸς τὸ Καμναῖ ἀκούω μιὰ ριπὴ αὐτόματου ὄπλου. "Εφτασαν πιά, συλλογίζομαι... Μὲ χίλιες δυὸ προφυλάξεις καί κάμνοντας χρῆση τοῦ ἐδάφους, ὅπως εἶχα μάθει στο στρατό, γιὰτὶ βρισκόμουν σὲ πεδίο βαλλόμενο εὐκόλα, ἔφτασα ἀσθμαίνων στὸν καταυλισμὸ τῆς οἰκογενείας μας, ὅπου ἀνησυχοῦσαν φοβερὰ γιὰ μένα, γιὰτὶ ἄκουσαν τίς φωνές τοῦ τσοπάνη καί τὴ ριπὴ. Τοὺς ἀφήνω τὸ κανάτι γεμάτο νερό, κρατοῦμε γιὰ τοὺς δυὸ μας τὸ παγούρι, παίρνω μαζί μου μιὰ ὀλοκαίνουρη ἀραβίδα μέ πολλές σφαῖρες ἓνα πιστόλι γκόλτς καί πέντε χειροβομβίδες Μίλς (ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄφθονα εἶχαν ἀφήσει περαστικοὶ ἀντάρτες στο χωριό), τὰ κιάλια μου τὰ κυνηγετικά καί τὴ φωτογραφικὴ μου μηχανή, δίνω τίς τελευταῖες ὁδηγίες στὴ Γυναῖκα μου καί τὰ παιδιὰ καί φεύγουμε γιὰ τὸ κρησφύγετό μας. Ἦταν ἓνας κόκκινος γυμνὸς βράχος σᾶν μπαλκόνι, ἀπὸ τὸν ὁποῖο βλέπαμε ὅλη τὴ γύρω περιοχὴ καί σὲ περίπτωση κινδύνου τῆς οἰκογενείας μου μπορούσαμε νὰ τὴν προστατεύσουμε. Ὁ Θανάσης τακτοποιήθηκε σὲ ἓνα ἀπόμερο σημεῖο τοῦ βράχου ἐνῶ ἐγὼ ἐνδιαφερόμενος ἀπόλυτα γιὰ τὴν τύχη τῶν παιδιῶν μου καί τῆς Γυναίκας μου τακτοποιήθηκα σὲ μιὰ μεγάλη προσέξουσα πλάκα, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔβλεπα τὸ πᾶν χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ φαίνωμαι. Θά ἦταν ἡ ὥρα 10.45' πρωτὶ ὅταν ἀπέναντι στὴ ράχη, στο Σταυρὸ τοῦ δρόμου πρὸς τὸ Καμναῖ, εἶδα τοὺς πρώτους Γερμανοὺς μέ τὴ σταχτιά στολή τους. Προηγεῖτο ἓνας ἀξιωματικὸς ὁ ὁποῖος μέ τίς διόπτρες του ἐρευνοῦσε τὰ γύρω βουνὰ μέ μεγάλη προσοχὴ κι' ἀκολουθοῦσαν εἴκοσι τέσσερις στρατιῶτες. Μὲ τίς διόπτρες μου τοὺς ἔβλεπα πολὺ καθαρά. Αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν φαίνεται τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ. Σὲ λίγο μπῆκαν στο Καμναῖ ἐνῶ πίσω τους

άκολουθοῦσε ἀτελείωτη φάλαγγα μὲ τὸν ἐφοδιασμὸ τους καὶ τὰ λάφυρα σὲ ἑκατοντάδες ζῶα. Ἡ κύρια φάλαγγα στάθμευσε στὸ λιβάδι πού εἶναι κοντὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ χωριὸ κι' ἔδωσε ἄφθονη τροφή στὰ ζῶα πού λεηλάτησε πρόχειρα ἀπὸ τὰ κοντινὰ σπίτια, ἐνῶ μερικοὶ Γερμανοὶ ἀναψαν φωτιά νὰ ζεσταθοῦν. Τοὺς δυνατοὺς χτύπους σπασίματος τῶν θυρῶν γιὰ πλιάτσικο τοὺς ἄκουγα πολὺ καλά. Πυροβολισμοὶ ἀραιοὶ ἀκουγότανε καὶ γρυλλισμοὶ ἀπεγνωσμένων χοίρων καὶ σκυλιῶν, ἐνῶ πύρινες γλῶσσες ἔζωσαν ἓνα κεντρικὸ σπίτι. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωριοῦ κρυμμένος στὰ γύρω βουνὰ καὶ δάση παρακολουθοῦσε μὲ τὴν καρδιά σφυγμένη τὸ καννιβαλικὸ ὄργιο τῶν ὀρδῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἀφοῦ τελείωσαν τὴν πολιτισμένη τους ἀποστολὴ οἱ Οὔννοι ξεκίνησαν πρὸς τὸ χωριὸ Πύρρα νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τους. . . . Τοὺς παρακολουθοῦσα ἄγρυπνα μὲ τίς διόπτρες καὶ μὲ γυμνά τὰ μάτια μου, ὥσπου ἀνέβηκαν τὸ μεγάλο ἀνήφορο τοῦ Καμμαῖου καὶ φάνηκαν στὴ ράχη κι' ὕστερα σὲ ἀτελείωτη φάλαγγα ἀνθρώπων καὶ ζῶων πῆραν τὸν ἴσιο δρόμο. "Ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς ἔφτασε στὸ σημεῖο πού ἐνώνονται οἱ δρόμοι Καμμαῖου—Γυφλοσελίου (Μηλιά) πρὸς τὴν Πύρρα, σταμάτησε κι' ἔρριξε μιὰ λευκὴ φωτοβολίδα. Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ μ' ἔκανε νὰ ἐντείνω τὴν προσοχή μου κι' ἐξηγήσω τί συνέβαινε. Μὲ κατάπληξή μου διακρίνω ἄλλη φάλαγγα ν' ἀνεβαίνει τὸν ἀνήφορο ἀπὸ τὴν Τυφλοσελίτικη ποταμιὰ, ὅπου διακρίνω καὶ καπνοὺς ἀπὸ τὴν πυρποληθεῖσα καλύβα τοῦ Τσιώλη, ἐνῶ ἄλλες φλόγες φαίνονται στὰ καλύβια τῆς Δέσης. Ἐντείνω ἀκόμη περισσότερο τὴν προσοχή μου καὶ μὲ φρικτὴ βλῆπω νὰ περνάει τεράστια φάλαγγα Γερμανῶν, μόλις λίγα μέτρα κάτω ὀπὸ τὴν οἰκογένειά μου. Κρατοῦσα τὴν ἀναπνοή μου μήπως τοὺς ἀνακαλύψουν, ἰδίως ἀπὸ φωνές ἢ κλάμματα τῆς μικρῆς Λιλίκας. Περνοῦσαν, περνοῦσαν καὶ περνοῦσαν οἱ Οὔννοι ἀτελείωτοι. Κάπου—κάπου πυροβολοῦσαν, ἐνῶ τὸ δύστυχο Τυφλοσελί πού μᾶς φιλοξενοῦσε καιγότανε, οἱ δὲ φλόγες, οἱ καπνοὶ καὶ τὸ κροτάλισμα τῆς φωτιᾶς μοῦ ἐσπάραζαν τὴν ψυχὴ. Κατὰ τίς 5 ἢ ὥρα τὸ βράδυ ἔδεδεξε νὰ φανῆ ἡ ὀπισθοφυλακὴ πεζῶν τῆς μακάθριας φάλαγγας, ἡ ὁποία πολιτισμένα πῆρε μαζὺ της κι' ἓνα ὀλόκληρο κοπάδι ἄσπρα πρόβατα πού βρῆκε τυχαίᾳ στὸ δρόμο της. "Ἐνας Οὔννος σταμάτησε στὸ οἰκονοστάσι κοντὰ μόνος του κι' ἐπισκοποῦσε τὰ γύρω. Μόλις ἔγειρε τὴν κοντινὴ ραχοῦλα τοῦ δρόμου κι' ὁ τελευταῖος Γερμανὸς, ὠρμησὰ τὸν κατήφορο νὰ ἐνθαρρύνω τὴν οἰκογένειά μου, παρὰ τίς ἀντιρροήσεις τοῦ Θανάση πῶς θάπρεπε νὰ περιμένουμε λιγάκι ἀκόμη. Πίσω μου ἀκολούθησε κι' ἐκεῖνος. Βρῆκα τὴ Γυναίκα μου, τὴ Ροῦλλα καὶ τὴν Τασία κατὰ χλωμες καὶ παγωμένες ἀπὸ τὸ φόβο τους, ἐνῶ ἡ Λιλίκα κατὰ μία εὐτυχῆ σύμπτωση ἀπὸ τὴν ὥρα πού τοὺς ἔφερα τὸ νερό, ἀντιληφθεῖσα φαίνεται τὴ μεγάλη ταραχὴ μας καὶ φοβηθεῖσα, κοιμήθηκε ὡς ἡσυχὸ ἀρνάκι μέχρι τὴν ὥρα ἐκεῖνη. Τοὺς ἐνθάρρυνα λέγοντάς τους πῶς πάει πιά, πέρασε

ὁ κίνδυνος. Διηγούμεθα ὅλοι σιγανά λεπτομέρειας καὶ τοὺς μεγάλους κινδύνους τῶν τραγικῶν στιγμῶν πού περάσαμε σήμερα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅλος ὁ ἀπέναντι δρόμος πρὸς τὸ χωριὸ Πύρρα ἦταν ἀσφικτικά γεμάτος ἀπὸ τὴν κίνηση τῆς φάλαγγας τῶν βαρβάρων. Ὅταν νύχτωσε οἱ φλόγες τῶν καιομένων χωριῶν ἀντανακλοῦσαν στὸν οὐρανὸ σὰν κατάρα κι' ἀνάθεμα τῶν ξεσπιτωμένων πιά ἀθῶων πληθυσμῶν κατὰ τῶν ἀγρίων τοῦ Χίτλερ. Ὁλομοι κι' ὀρειβατικὸ πυροβολικὸ ἀκουγόντανε πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ Νεραϊδοχωρίου (Βετερενίκου) ἐνῶ ἡ δασωμένη ὑπώρεια τῆς Μαρόσας ἐφλέγονταν ἀπὸ τὰ βλήματα. Ποιὸς ξέρει τί νὰ γίνεταῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ τώρα φάγαμε λίγο χωρὶς καμμιὰ ὄρεξη καὶ δοκιμάσαμε νὰ κοιμηθοῦμε μάταια κάτω ἀπὸ τὴ θαλπωρὴ τοῦ παχύκορμου καὶ θεόρατου ἔλατου ἐνῶ ἀραιὲς σταγόνες βροχῆς ἐχάιδευαν τὰ πρόσωπά μας. Εἶχαμε περάσει σήμερα ἴσως τὴν πιὸ ἱστορικὴ τῆς ζωῆς μας ἡμέρα».

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ μέθοδο περίπου οἱ Γερμανοὶ Ναζὶ τρομοκράτησαν, λεηλάτησαν, ἔκαψαν καὶ σκότωσαν ἀθῶους ἀνθρώπους στὰ ἀσπροποταμίτικα χωριά Καστανιά, Ἀμάραντο, Δολιανὰ, Κρανιά, Πολυθέα, Χαλίκι, Ἀνθοῦσα, Κατάφυτο, Καλλιρρόη, Ἀρματολικὸ, Παλιοχώρι — Γαρδικίου, Μουτσιάρα, Καμναί, Δέση, Τυφλοσέλι, Πύρρα, Νεραϊδοχώρι, Περτούλι, Τύρνα, Κλεινοβό, Χρυσομηλιά, Ἀηδόνα, Παλιοχώρι—Κρανιάς, Βανακούλια, Καρούτια κ.ἄ.

Ἔτσι ἔσβυσε ἓνα εἰδυλλιακὸ κομμάτι ἀπ' τὴ Θεσσαλικὴ ὄρεινὴ γῆ, τὸ ὁποῖο μὲ μοναδικὰ ἐφόδια τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ τὴν εὐγενικὴ ἄμιλλα, εἶχε κάμει ἐκπληκτικὰ κατακτήσεις σὲ ὅλους ἐκείνους τοὺς τομεῖς πού χαρακτηρίζουν προοδευτικὲς καὶ συγχρονισμένες κοινότητες ἀνθρώπων.

Μὲ τὸ ἱστορικὸ μας αὐτὸ σημεῖωμα προσπαθήσαμε νὰ περισώσουμε τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ καὶ σπουδαῖα γεγονότα τῆς μαύρης ἐκείνης ἐποχῆς, γιὰ τὸν ἱστορικὸ τοῦ μέλλοντος.

Φεβρουάριος—Ὀκτώβριος 1948.

Γααρδικιώτες ἐπιστήμονες παλαιοὶ καὶ νεώτεροι

Τὸ Γαρδίκι ἀνέδειξε πολλοὺς ἐπιστήμονες, ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τοὺς τούρκους τὸν Αὐγούστο τοῦ 1881 μέχρι τὰ χρόνια μας. Σημειώνουμε πιὸ κάτω ὅσους μπορέσαμε νὰ θυμηθοῦμε ἢ πληροφορηθοῦμε, ἀνεξάρτητα ἂν ζοῦν σήμερα ἢ πέθαναν στὸ παρελθόν, ζητώντας συγνώμη ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Γαρδικιώτης Νικόλαος—Δικηγόρος, Βουλευτὴς κι' ἀντιπρόεδρος στὴ Βου-

λή.

Στεργιόπουλος Κωνσταντίνος—Δικηγόρος και Βουλευτής.

Γαρδικιώτης Άθανάσιος—Γιατρός Βοτανολόγος.

Γαρδικιώτης Χρήστος—Δικηγόρος.

Καρανάσιος Άθανάσιος—Γιατρός—Άνθυπίατρος.

Στεργιόπουλος Γρηγόρης—Γιατρός—Άντυπίατρος.

Βλαχοκώστας Βασίλειος—Γιατρός—Άνθυπίατρος.

Καρανάσιος Άχιλλέας—Χειρ. όδοντίατρος.

Λύτρας Χρίστος—Δικηγόρος.

Στεργιόπουλος Βησσάρης—Δικηγόρος.

Βλαχοκώστας Άθανάσιος—Δικηγόρος.

Μπαλάνης Νικόλαος—Γιατρός.

Όντριας Γιάννης—Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών.

Στράτος Κωνσταντίνος—Χειρ. Όδοντίατρος.

Νούλας Βασίλειος—Καθηγητής Φιλολόγος.

Σγοῦρος Σωτήριος—Γιατρός.

Βλαχοκώστα Φρειδερίκη—Γιατρός.

Τόγελος Άπόστολος—Δικηγόρος.

Μπαλάνης Γεώργιος—Παιδίατρος.

Μπαλάνης Βασίλειος—Δικηγόρος.

Χολέβας Κων) νος—Γιατρός.

Παπαχρίστος Νικόλαος—Δικηγόρος.

Χολέβας Κωνσταντίνος—Γιατρός.

Παπαχρίστος Νικόλαος—Δικηγόρος.

Καρανάσιος Γρηγόριος—Χειρ. Όδοντίατρος.

ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΟΙ: Μπαλάνης Γρηγόδης, Σδρένια Στυλιανή, Βλαχοκώστας Άθανάσιος, Άγορίτσα Σοφία, Άγορίτσα Τούλα, Μπρουζούκης Νικόλαος, Τόγελος Σωτήριος, Βλαχοκώστα Ζωζώ, Γαλανόπουλου—Καρανάσιου Πιπίτσα, Χολέβα Μαρία, Τσιρογιάννη Έλενη, Γοργοέτας Δημήτριος, Στουρνάρας Ίωάννης, Στεργιόπουλος Κων) νος, Καρατζούνης Δημήτριος, Όντριας Γεώρ. Χρ., Κοντογιώργος Βασίλειος, Μαλέγκου Κων) νιά, Μαλέγκου Μάρουσα, Μπακόσης Κων) νος, Μπαταγιάννη Κική.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ: Παπαθανασίου Γεώργιος, Στεργιόπουλος Βασίλειος, Γουγουλάκη—Μπαλαμπάνη Χρυσούλα.

ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ: Παπαθανασίου Γρηγόρης, Φούντας Γρηγόδης, Χρίστος Βράκας, Θεοδόσιος Παπαπέτρου, Παπαπέτρου Γεώργιος, Περίγκος Δημήτριος, Μπρουζούκης Βασίλειος, Μπουντούρης Βασίλειος, Βλαχοκώστας Βασίλειος, Στεργιόπουλος Χρίστος, Μούργκας Άντώνιος.

ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: Μπαταβάνης Άπόστολος, Φούντας Εύάγγελος, Μαυρο-

γόνατος Ἄριστ., Πλεξίδα Γεωργία, Πελίγκος Γεώργιος, Ἀγορίτσα Γεώργιος, Ἀγορίτσα Βικτώρια, Μπαλάνη Ἀγορίτσα, Σγουῖρος Παναγιώτης, Κωνσταντᾶκος Κων)νος καὶ Δημήτριος, Καρατζούνης Χρῖστος, Χολέβα Ἐλένη, Ντέρης Κων)νος, Μπρουζούκης Χρῖστος, Καρατζούνης Ἀθανάσιος, Κουτσονάσιος Δημήτριος, Μπατατόλη Ἀλέκα.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ — Πᾶντειοῦ: Τσακνῆς Ἀλέξανδρος, Φούντας Νικόλαος, Λάππα Ἀναστασία, Μπαταγιάννης Ἰωάννης καὶ Βαγγέλης, Βλαχοκώστας Κων)νος, Μπαταγιάννης Παναγιώτης, Παπαθανασίου Ἀνθή, Μπαταγιάννης Χρῖστος, Παπακωνσταντῖνου Παναγιώτης, Γοργογέτα Ἐλένη, Φούντας Ἡλίας, Στράτος Χρῖστος καὶ Καρβούνης Χρῖστος.

ΔΑΣΟΛΟΓΟΙ: Κουτσονάσιος Χρῖστος, Βράκας Δημήτριος, Γιαννούλας Ἀπόστολος.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ. Πλεξίδας Γρηγόρης—Γεωπόνος, Μπαλάνης Κων)νος — Πυρινικῶν Ἐπιστημῶν, Παπαχρήστου Εὐαγγελία, Πλεξίδα Αἰκατερίνη.

Ἐκτός ἀπὸ τοὺς πῶς πάνω πτυχιούχους Α.Ε.Ι. ὑπάρχουν αὐτὴ τὴν περίοδο καὶ ἄλλοι ἑκατὸ περίπου φοιτητές—σπουδαστές σὲ πανεπιστήμια καὶ ἀνώτερες σχολές, οἱ ὁποῖοι σὲ λίγο καιρὸ θὰ κοσμήσουν καὶ θὰ ἐπαυξήσουν τὸν ἐπιστημονικὸ χῶρο τοῦ χωριοῦ μας, πρὸς μεγάλη τιμὴ, πρόοδο καὶ πολιτιστικὴ ἀνάταση αὐτοῦ.

Μεγάλες οἰκογένειες - Πέτρινοι: πύργοι Ραφτάδες - Κτηνοτρόφοι - Ἀγωγιάτες

Τὸ Γαρδίκι ἀπὸ τὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, θεωροῦνταν ὡς τὸ μεγαλύτερο καὶ πολυανθρωπότερο χωριγιὸ τοῦ ἄλλοτε Δήμου Ἀθαμάνων, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρου τοῦ Ἀσπροπόταμου.

Τὸ χειμῶνα παρέμειναν σ' αὐτὸ ἀρκετές οἰκογένειες (χειμωνιάτες), τὸ καλοκαίρι ὅμως ἡ κίνηση καὶ ἡ ζωὴ πολλαπλασιάζονταν, γιατί ἀνέβαιναν ἐπάνω γιὰ παραθερισμὸ ἢ τάξη τῶν Ραφτάδων ἀπὸ τὶς πόλεις καὶ τῶν Κτηνοτρόφων ἀπὸ τὰ χειμαδιά.

Ὁ φόβος τῶν τουρκαλβανῶν κατακτητῶν ἀπὸ τὸ ἕνα μἔρος καὶ τῶν ληστῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο, κρατοῦσαν πάντοτε σὲ ἀγωνία καὶ δίχως ἀσφάλεια τὸν πληθυσμὸ καὶ δὲν ἤξερε ἂν στὸν κάμπο ἢ στὸ βουνὸ θὰ ἦταν πιὸ ἡσυχος κ' ἀσφαλισμένος.

Εὐτυχῶς πού τὸ Κράτος, ὅταν ἀποχώρησαν οἱ τοῦρκοι, ἐπέτρεπε σὲ κάθε οἰκογένεια σιωπηρὰ νὰ κρατᾷ ἀπὸ ἕνα ἢ περισσότερα πολεμικὰ ὄπλα γκράδες ἢ πιστόλια, γιὰ τὴν πρόχειρη καὶ χρῆσιμη ἀσφάλειά του.

ΜΕΓΑΛΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ. Μεγάλες οἰκογένειες στὸ χωριγιὸ Γαρδίκι ἦταν οἱ λεγόμενες φάρες, πού τὶς ἀποτελοῦσαν οἱ Μπαταγιανναῖοι, Γαρδι-

κιώτη ή Καραθάνου, τοῦ Τέγου Βράκα, Καραμητραῖοι, Μαλεγκαῖοι, Μπαμπουραῖοι, Καρανασαῖοι ἢ Καραγιωργαῖοι, οἱ Χολεβαῖοι κ.ἄ.

ΠΥΡΓΟΙ. Μεταξὺ τῶν πέτρινων κτισμάτων τοῦ χωργιοῦ, πού φιλοτεχνούσαν πάντα ἐπιδέξιοι οἰκοδόμοι ἀπὸ τὰ κοντινὰ Τζουμέρκα, ὑπῆρχαν

Τὸ σπίτι—Πύργος τῶν Γαρδι κλωτῶν στὸ Γαρδικί

καὶ μερικά μεγάλα, μὲ πολεμιστρες καὶ ζεματίστρες γιὰ ἄμυνα ἐναντίον ἐπιδρομῶν τούρκων καὶ ληστῶν, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονταν ὡς πολεμικοὶ πύργοι, ὅπως τῶν Γαρδικιωταίων, πού λένε πῶς κτίσθηκε τὸ 1866, τοῦ Γρηγόρη Καραθάνου, Γιάννου Μπαταγιάννη, Χρίστου Γαρδικιώτη, Ντούλα Μπαταγιάννη, Βασίλη Μπαταγιάννη κ.ἄ.

ΡΑΦΤΑΔΕΣ. Στὴν τάξη τῶν Ραφτάδων ἀνήκαν οἱ οἰκογένειες τῶν ἀδελφῶν Σιώκη, Καραγιώργου, Φυσικόπουλων, Καρανάσιου, Γκαγκανάτσιου, Λιάζη, Μπουρούσα, Λύτρα, Μπαλάνη, Παπαθανάση, Δημοράγκα, Κωνσταντάκου, Ντόντου, Μπαταβάνη, Οὔτρα, Μπελέφα, Παπαπέτρου, Μακρυνάσιου κ.ἄ. Στὴ γειτονικὴ πόλη τῆς Καρδίτσας κατὰ κύριο λόγο καὶ λιγότερο στὰ Τρίκαλα καὶ στὰ γύρω χωριά, κυριαρχοῦσε ἓνα εἰδικευμένο τμήμα ραφτάδων, πού ἀσχολούνταν μὲ τὸ ἀριστοτεχνικὸ κέντημα τῆς φορεσιᾶς τῆς Καραγκούνας μὲ μεταξωτὲς κλωστὲς καὶ σὲ ὁμορφα γεωμετρικὰ καὶ ἄλλα σχέδια. Μὲ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς λεπτῆς ραφτικῆς τέχνης ἀσχολούνταν οἱ Γκαγκανατσαῖοι, Σ. Γκαγκακούνης, Κ. Γαλάνης, Ε. Κωνσταντάκος, Γ. Καραγιώργος, Κ. Λιάζης, Ἄθ. Ντόντος, Σ. καὶ Χ. Ράμμος, Ἄθ. Σιαφαρίκας, Β. καὶ Π. Σιώκης, Β. Φυσικόπουλος, Μπαταβαναῖοι, Γ. Παπαπέτρος, Δ. Μπου-

ρούσας, Κ. Κοθώνης, Β. Κατσαμπέκης, Γ. Μακρυνάσιος κ.ά.

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ. Στην άλλη πιά μεγάλη τάξη τῶν κτηνοτρόφων, παλιότερα ἀνήκαν οἱ οἰκογένειες τῶν: Βασίλη Γιάννου καί Ντούλα Μπαταγιάννη, Θανάση Βούκια, Ἀδελφῶν Κων. Καρτζούνη, Ἄθαν. Μαλέγκου, Σ.

Συγκέντρωση κτηνοτρόφων Γαρδικιωτῶν με τίς κλίτσες τους, σέ συνέδριο τοῦ 1930 στή Τρίκαλα.

Θώδη, Ἀδελφῶν Σωτ. Μπουντούρη, Γιάννη Καραμήτρου ἢ Βιλούλα, Ἀδελφῶν Γκουγκουλίτση ἢ Παλιογούλα, Γρηγ. Σκανδάλη κ.ά., πού τὰ γιδο—πρόβατά τους περνοῦσαν τίς 25 χιλιάδες.

Σήμερα ἐξακολουθοῦν νά ἀσχολοῦνται με τήν κτηνοτροφία οἱ κτηνοτρόφοι Γαρδικιώτες: Μιχ. Σαφουγάκης, Ἄρισ. Καπούλας, Θωμᾶς Μπουκουβάλας, Βάϊος Μπράτσος, Ἀπόστ. Βράκας, Ἀδελφοί Βλαχοκόστα, Χρ. Καραμήτρος, Χρ. Σδρένιας, Ἀδελφοί Σωτ. Μπλέτσα, Δημήτ. Μπλέτσας, Σωκρ. Λόζιος κ.ά., πού διατηροῦν 2.500 περίπου πρόβατα. Ἐπίσης ὁ συνοικισμός τοῦ Γαρδικίου Παλιοχώρι κρατάει περί τὰ 500 πρόβατα στή μαντριά Βδοκίμι καί Κοντοσύλο.

Σιά πού θλάχαμ' σιά πού, σιά πού βοσκᾶς τὰ πρόβατα
καὶ φέρνουν τόσο γάλα, παλιά μου φιλενάδα;
Σιά πού βοσκᾶς τὰ γίδια θλάχαμ' μὲ τὰ στολίδια.
Πέρα σὲ σ' ἐκεῖνο τὸ βουνὸ στὰ δένδρα τὰ μεγάλα,
ἐκεῖ βοσκᾶω τὰ πρόβατα καὶ φέρνουν τόσο γάλα,
ἐκεῖ βοσκᾶω τὰ γίδια, θλάχα μ' μὲ τὰ στολίδια.
Ταχιά θλάχα μ' ταχιά, ταχιά θάρθῶ κι' ἐγὼ μαζύ,
νὰ φυλάξουμε τὰ γίδια νὰ πιάσουμε παιχνίδια.
Μὴν ἔρχεσαι καλὲ μ' μαζύ θά χάσουμε τὰ γίδια
μὲ τὰ γλυκὰ παιγνίδια...

ΜΑΝΤΡΙΑ. Ἡ τάξη τῶν κτηνοτρόφων Γαρδικίου, ἐξυπηρετοῦνταν πάντοτε στὰ πλοῦσια ἀπὸ καθαρὸ καὶ θρεπτικὸ χορτάρι μαντριά : Σπανούρα, Ντούλια, Παλιοτσέλαρα, Παλιομάντρια, Στρογγυλό, Βυρό, Μακρυλέκα, Λάκκο, Παλέντζι, Πλούν, Δοκίμι, Κοντοσύλο, Πάδες, Λιάσοβο καὶ Μακρυράχι.

ΑΓΩΓΙΑΤΕΣ. Τῆ συγκοινωνία ἐξυπηρετοῦσαν τὰ περασμένα ἐκεῖνα χρόνια, οἱ ἀγωγιάτες ἢ κυρατζίδες μὲ τὰ μουλάρια τους, πού χρειάζονταν τρεῖς ἢ τέσσερες ἡμέρες πεζοπορεία γιὰ νὰ διανύσουν τὴν ἀπόσταση ἀπὸ Τρίκαλα ἢ Καρδίτσα μέχρι τὸ Γαρδίκι, σὲ ὑψόμετρο 1.140 μέτρων, πού ὑπολογίζονταν σὲ 80 μέχρι 100 χιλιόμετρα. Γνωστότεροι Γαρδικιώτες κυρατζίδες οἱ Βρακαῖοι, Τσιρογιανναῖοι, Μπρατσαῖοι, Σδρεννιαῖοι κ.ἄ.

ΜΥΛΟΙ καὶ **ΜΑΝΤΑΝΙΑ.** Παράλληλα μὲ τὴ διατροφή χιλιάδων κατοίκων παραθεριστῶν καὶ ἄλλων στοῦ χωριό τὰ καλοκαίρια μὲ ψωμί καὶ τὰ παράγωγα τοῦ σταριοῦ καὶ τῆς ἀσχολίας ὄλων τῶν οικογενειῶν μὲ τὴν ὑφαντικὴ μάλλινων εἰδῶν καὶ ἰδίως βελεντζῶν — φλοκωτῶν, ἀναπτύχθηκαν πολλοὶ μύλοι, μαντάνια καὶ ντριστελλες, μὲ κινητήριον δύναμη τὰ νερὰ τοῦ γραφικοῦ παραπόταμου τοῦ Ἀχελῷου ποταμοῦ, πού κυλάει τὰ γάργαρα νερὰ του μὲ ἓνα μονότονον βούϊσμα, κάτω ἀπὸ τὸ χωριό. Ἔτσι ἔκαμαν χρυσὲς δουλειὲς τότε οἱ μύλοι, τὰ μαντάνια καὶ οἱ ντριστελλες: Τῆς Κοίμησης τῆς Θεοτόκου (Βακούφικα), τοῦ Μπλαγκόφτη, τοῦ Μπατατέγα, τοῦ Μπαούση κι' ἀργότερα τοῦ Σωτήρη Σιάφη. Τὰ νεροκίνητα αὐτὰ συγκροτήματα, βρισκόμενα μέσα σὲ γραφικὰ πλατανοσκεπάστα τοπία, ἀποτελοῦσαν μαγευτικὲς ὁάσεις, μέσα στὴ χαράδρα πού ἀένναα πρῆχαν τὰ νερὰ ἀπὸ τὸ ποτάμι, τίς βρύσες, τίς βροχὲς καὶ τὰ χιόνια καὶ τόποι χαρᾶς, ἀναψυχῆς καὶ ψυχικῆς γαλήνης.

Σχεδὸν ὅλες οἱ οικογένειες στοῦ Γαρδίκι ἀσχολοῦνταν κατὰ παράδοση στὴν ὑφανση τῶν μαλλιῶν, κρατοῦσαν στὰ σπίτια τους δὲ ξύλινα λανάρια, τίς ρόκες, τὰ σικρίκια, ἀνέμες, χτένια, ἄργαλειά, κοπάνες γιὰ πλύσιμο τῶν μαλλιῶν καὶ καζάνια γιὰ τὸ βάψιμο αὐτῶν. Γιὰ τὴ βαφή τῶν μάλλινων εἰδῶν μεταχειρίζονταν περισσότερο διάφορες φλοῦδες, φύλλα, ρίζες κ.ἄ. ἀπὸ διάφορα φυτὰ καὶ λιγότερο τὰ χημικὰ βιομηχανικὰ χρώματα.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ. Οι παραδοσιακές — τοπικές ένδυμασίες στο Γαρδίκι για τους άνδρες είναι δύο: Τα τσιπούνια είναι η πρώτη και η άλλη τά Μπουραζάνια.

Τα τσιπούνια αποτελούνταν από τὰ ἑξῆς κομμάτια: Σκουῖφος — κελεπόσι κεντημένο ἢ κόκκινο φέση μὲ φούντα, κάλτσες ἄσπρες ψηλές μὲ καλτσοδέτες μαῦρες μὲ φούντα ἐπίσης μαύρη, κάλτσες κοινές ἄσπρες, φουστανέλλα μὲ πολλά λαγκιόλια ἀπὸ ἄσπρο πανί, φαρδομάνικα ἄσπρα, τσιαμαντάνι μαῦρο ἢ βελουδένιο κεντημένο, κοντόσι, ζωνάρι ἀπὸ πανί μαῦρο ἢ ἄσπρο καὶ σαλάχι πέτσινο σπῆ μέση καὶ τσαρούχια μὲ τρίχινες φουῖντες.

Τὰ Μπουραζάνια περιλάμβαναν: Φαρδύ καὶ μακρὺ μπουραζάνι — παντελόνι ἄσπρο ἀπὸ μάλλινο σκουτί, ζωνάρι στῆ μέση ἀπὸ πανί μαῦρο ἢ ἄσπρο κι' ἀπὸ πάνω πέτσινο σαλάχι, τσιαμαντάνι κεντημένο, φαρδομάνικα ἄσπρα, σακκάρι μαῦρο μακρὺ ἀπὸ σκουτί, σκουῖφο — κελεπόσι κεντημένο μαῦρο ἢ φέσι κόκκινο μὲ φούντα, κάλτσες κοινές μάλλινες κατὰ προτίμηση ἄσπρες καὶ τσαρούχια μὲ τρίχινες φουῖντες.

Τὸ χειμῶνα προσθέτουν ἀπὸ πάνω τὴ ζεστὴ κάππα, τὸ ταλαγάνι ἢ τὸ κοντοκάπι ἀπὸ τραγόμαλλο πού κρατᾷ ζέστη καὶ εἶναι ἀδιάβροχο.

Οἱ γυναῖκες φοροῦσαν τὰ περασμένα χρόνια: Φουστάνια ἢ φουστες μακρὲς καὶ φαρδὺες μὲ τὴ γνωστὴ γιρλάντα-σκούπα κάτω — κάτω, πολκάκια ἢ Ζακέττες ἀπὸ βελουδο ἢ ἄλλο ὕφασμα μαῦρο κεντημένο καὶ στολισμένο μὲ πούλιες καὶ δαντέλλες σὲ ὁμορφα καὶ φανταχτερὰ σχέδια, κάλτσες — τσιρέπια μάλλινες ἢ βαμβακερές, τσίπες στὸ κεφάλι μὲ πολὺχρωμα κεν-

Ἡ παραδοσιακὴ Γαρδικιώτικη ἔνδυμασία «Τσιπούνι» μὲ τὸν ἀρχέγονο Γκρά (Καλοκαίρι τοῦ 1924).

τημένα κοκκάκια, παπούτσια κοινά και καμιά φορά με πρόκες, μάλλινες φλοκάτες νιά τή μεταφορά βάρους κ.λ.π.

Οί ένδυμασίες αυτές αποτελοῦν κλιμακωτές παραλλαγές ἀπό τήν ἀρχαία καί τή Βυζαντινή ἐποχή, καθώς κι ἀπό τή Ζωή τῶν ἀρματωλῶν καί κλεφτῶν κι' ἐπικρατοῦσαν σχεδόν σέ ὅλη τή χώρα μας μέ μικρές διαφορές

ΛΑΪΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ—ΟΡΓΑΝΟΠΑΙΧΤΕΣ

Σχεδόν ὅλοι οἱ Γαρδικιώτες, ἄνδρες καί γυναῖκες, τραγουδοῦσαν ὅλα τὰ Δημοτικά—λαϊκά τρανοῦδια κι' ἐχόρευαν ὅλους τοὺς παραδοσιακοὺς Ἑλληνικοὺς χορούς. Ἐρμήνευαν τὰ τρανοῦδια τους μόνοι τους μέ περισσὴ λεβεντιά καί χάρη, μὰ καί μέ τή συνοδεία λαϊκῶν ὀργάνων. Ὅλοι οἱ παλιοὶ καί νεώτεροι ὀργανοπαῖχτες ἀπὸ τὰ Τρίκαλα καί τὸν ὁμώνυμο Ἰονοῦ, μὰ καί ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ Νομοῦ μας, ἔχουν περάσει κι' ἔχουν δουλέψει πολὺ ἀποδοτικὰ στὸ χωριό. Ποιὸς μπορεῖ νὰ λησμονήσει τοὺς λαϊκοὺς αὐτοὺς καλλιτέχνες τῆς παλιᾶς ἐποχῆς πού μέ τὸ μεράκι

Κονάκι Γαρδικιωτῶν μιὰ ἀνοιξη πού πορεύεται πρὸς τὸ Γαρδικί. Πίσω ὄρθιοι οἱ ἀγωγιάτες.

τους, τήν ἀντοχή καί τὰ Ξενύχτια, πάντρεψαν πολλές ἑκατοντάδες Γαρδικιωτῶν; Καί νὰ πόσοι καί ποιοὶ μᾶς ἔρχονται στή μνήμη μας τή στιγμή αὐτή: Δημητρούλας ἢ Μαλακασιώτης Στέργιος, Λαβίδας Θανάσης, Μπράχος Παναγ., Μπατάλας Ἀπόστ., Βαλαχᾶς Δημήτ., Βλαχαγγέλης ἢ Καλλαντζῆς Κων. καί Δημοσ., Τσιτσιμίτσιος Δημ., Μπλάνας Γεώρ. Ἀλέξ. Παναγ. καί Ἀχιλλέας, Μπατάλας Ἀπόστ., Μπρουσιάκης ἢ Παρδάλης Βαγγ.

Φιλίππου ἢ Καρακώστας Κωνστ., Ντόκος Νικόλ. κ.ἄ.

Καί στόν τομέα αὐτό ὁμως οἱ Γαρδικιώτες δὲν ἀπουσίασαν, ἀλλὰ σιγά—σιγά ἀσχολήθηκαν κι ἀναδείχθηκαν σέ ἄριστους λαϊκοὺς ὄργανοπαίτες, ὅπως στό κλαρίνο οἱ Μπανιάκας Χρ., Βούκιας Γεώρ. καί Σγοῦρος Σωτ., στό βιολί ὁ Τόγγελος Βασ. καί στό λαγούτο οἱ Βλαχαγγέλης—Καλλαντζῆς Κων. καί Δημοσ., Ἀκρίβος Κων. καί Ζυγοβίνας Χρῖστος.

ΚΥΝΗΓΟΙ—ΠΑΝΙΔΑ

Κάμποσους κυνηγούς καλοὺς ἀνέδειξε τὸ Γαρδίκι, οἱ ὁποῖοι συνοδευόμενοι ἀπὸ τὰ κυνηγόσκυλά τους, σχεδὸν καθημερινὰ ἔφευγαν νύχτα ἀπ' τὸ χωριό, γιὰ ν' ἀντικρῦσουν κάποια μαγευτικὴ καί πορφυρένια ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ἀπὸ κορφές βουνῶν, ἀπὸ ράχες καί πλαγιές.

Παλιότερα χρόνια ἐνδημοῦσαν στὰ ἀθαμανικὰ βουνὰ οἱ ἀγριόχοιροι, τὰ ἀγριόγιδα, τὰ Ζαρκάδια μὰ καί ἐλάφια ἀκόμα, ἐνῶ τώρα βρίσκει κανένας λαγούς, πέρδικες, ἀγριοπερίστερα, ἀσβούς, ἀλεπούδες, κουνάβια, νυφίτσες κ'ἄ., πού ἀποτελοῦν τὴν πανίδα τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Γαρδικιώτες κυνηγοὶ μεταξὺ τῶν ἄλων ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ: Μπασδαγιάννης Χ., Χολέβας ἢ Μπάρδας Κων)νος, Καλλαντζῆς Κωνστ. καί Δημοσθένης, Κάκιας Γεώργ., Γαρδικιώτης Χρῖσ., Μπαταγιάννης Ἀπόσ. καί Νίκος Φυσικόπουλος ἢ Μαργώνης Ἀθαν., Καρανασαῖοι καί ἄλλοι πολλοί.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΙ

Πρὶν τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου τοῦ 1912, ἔρχονταν στό Γαρδίκι ἀπὸ τὰ Τρίκαλα ὁ φωτογράφος Σαμαρόπουλος Κωνστ., ὕστερα δὲ ἀπὸ λίγα χρόνια ἀπόκτησε δικό του φωτογράφο τὸ χωριό, τὸ Μπαταγιάννη Ἀριστείδη. Μετὰ τὸ θάνατο αὐτῶν ἔρχονταν ὁ Μάνθος Θανάσης κι' ἀργότερα ὁ Μάνθος Δημήτριος, ὥσπου οἱ Γαρδικιώτες φωτογράφοι, οἱ Μότσιοι Νικόλ. καί Μπελέφας Δημήτρ. ἀναπλήρωσαν τὴν ἔλλειψη αὐτῆ.

Ὁ μακαρίτης Μπαταγιάννης Ἀρισ. ἔμαθε τὴ φωτογραφικὴ τέχνη ἀπὸ συγκρατούμενό του στὶς φυλακές, ὅπου παρέμεινε ἐπὶ ἄρκετὰ χρόνια, κατηγορούμενος γιὰ φόνο πού ἔκαμε στό χωριό στὶς 27 Ἰουλίου 1908, ὅπως μοῦ εἶπαν, γιὰ λόγους τιμῆς. Ὑπάρχει ἡ ἐκδοχὴ ὅτι τὸ φόνο ἔκαμε ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του, ἀλλὰ ἀνέλαβε ἐκεῖνος τὴν εὐθύνη, γιὰτὶ ὁ ἀδελφός του ἦταν στρατιώτης καί μὲ οἰκογενειακὲς ὑποχρεώσεις.

ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΩΝ

Ἐκτὸς ἀπ' τὸν «Εὐεργετικὸ Σύνλογο Γαρδικίου» καί τὰ «Σύνλογο Οἰνοπαντοπωλῶν Πειραιᾶ», οἱ Γαρδικιώτες ἱδρυσαν στό κέντρο καί τὴν «Ἀδελφότητα τῶν ἐν Ἀθήναις καί Πειραιεῖ Γαρδικιωτῶν» καθὼς καί τὸν «Ἐπιμορφωτικὸ Σύνλογο Νέων Γαρδικίου», στὰ δὲ Τρίκαλα τὸ «Μορφωτικὸ κι' Ἐκπολιτιστικὸ Σύνλογο Γαρδικίου — Ἀθαμάνων (Τρικάλων)». Ὅλοι αὐτοὶ οἱ παλιοὶ καί οἱ νεοσύστατοι σύλλογοι Γαρδικιωτῶν, ὑπόσχονται νὰ προσφέρουν πολλὰ καί χρήσιμα ὑπηρεσίαις πρὸς τὸ χωριό μας καί τοὺς κατοίκους αὐτοῦ.

ΧΡΗΣΗ ΟΠΛΩΝ

Στό Γαρδίκι, καθώς και σέ ὄλα σχεδόν τ' ἀσπροποταμίτικα χωριά, οἱ πυροβολισμοί ἦταν μέσα στά ἐθίμα τῶν κατοίκων του, γι' αὐτό ὄλοι κρατοῦσαν στά σπίτια τους ἀπό ἓνα πολεμικό ὄπλο τήν ἐποχή ἐκείνη, τό ὄποιο μεταχειρίζονταν σέ ὀρισμένες περιπτώσεις. Ἔτσι κάθε ἀρραβῶνας ἀναγγέλλονταν μέ τρεῖς πυροβολισμούς, ἐπίσης στούς γάμους, στά πανηγύρια, σέ ἑορτές καί σέ γλέντια, σέ ἄλλες συγκεντρώσεις ψυχαγωγικές, μά καί σέ ἀναχώρηση ἢ ἐπιστροφή Ξενητεμένου, ἐπεφταν πολλοί πυροβολισμοί. Συμβολικό ὡστόσο γιά τό νόημα τῶν πυροβολισμῶν εἶναι καί τό πιό κάτω Δημοτικό—λαϊκό τραγούδι:

Ἐσεῖς παιδιά θλαχόπουλα καί μαυροφορεμένα,
 ἄν πάτε πρὸς τόν τόπο μου πρὸς τήν παλιά πατρίδα,
 ντουφέκια νά μὴν ρίξετε, τραγούδια νά μὴ πῆτε
 κι' ἄν σᾶς ρωτήσῃ ἡ μάννα μου κι' ἡ δόλια ἀδελφή μου,
 μὴ πῆτε παιδιά μ' πῶς πέθανα καί σ' ἄλλο κόσμο πῆγα,
 μόν' πῆτε πῶς σᾶς λέρωσε ἡ ἀναλλαξιά κι' ὁ κοῦρος. . .

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Α

Τό Γαρδίκι κτισμένο σέ μέρος πού ἀφθονεῖ ἡ πέτρα, δέν εἶχε τή δυνατότητα νά ἀναπτύξει ἀξιόλογη γεωργία. Τά μοναδικά χωράφια του ἦταν στό ἀπέναντι βουνό στή θέση «Λιάσσοβο» καί στό συνοικισμό του «Παλιοχώρι». Ἐπίσης διέθετε καί λίγους κήπους μικροῦς ἢ μέτριους μέσα καί στά ὄρια τοῦ χωριοῦ ἢ στίς ἀγροτικές του τοποθεσίες. Τά χωράφια τους οἱ Γαρδικιώτες τὰ ἔσπερναν μεσιακά μέ ἄλλους πού τοὺς ἔλεγαν κολήγους, γιατί οἱ ἴδιοι κατέβαιναν στίς πόλεις κι' ἀσκοῦσαν ἄλλα πιό ἀποδοτικά ἐπαγγέλματα. Ἐλάχιστοι ἦταν ἐκεῖνοι πού τὰ ἔσπερναν μόνοι τους. Κατά παράδοση καί συνήθεια καλλιεργοῦσαν τό καλαμπόκι, πού ἦταν ἡ κύρια τροφή τήν ἐποχή ἐκείνη τῶν ὄρεινῶν μας κατοίκων τῆς Πίνδου.

ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΕΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑΡΧΕΣ ΣΤΟ ΓΑΡΔΙΚΙ

Στό χωριό Γαρδίκι, εἶχαν ὀργανώσει πολλά μεγάλα ἔμπορο—μπακάλικα καί κρεοπωλεῖα πολλοί Γαρδικιώτες, καθώς καί καφενεῖα, κουρεῖα, τσαγκάρικα κ.ἄ. Μεταξύ αὐτῶν ἦταν καί οἱ: Κ. Χολέβας ἢ Παπῖκος, Κων. Τσαμάρας, Θανάσης, Τάκος, Νικόλ., Σωτήριος Μπαταγιάννης, Γούλης καί Βησσ. Μαλέγκος, Τ. Τολημένος, Ἄπ. Θώδης, Ἄδελφοί Φυσικόπουλοι, Βασ. Οἰκονόμου, Ἄναγ. Καρανάσιος, Μῆτρος Στεργιόπουλος, Βαγγ. Μπρονέλης, Γάκης Μπαταγιάννης καί Σπῦρος, Γιαν. Μπουκουβάλας, Τάκος Ψωφάκης καί Ἄλεκος Μπουντούρης.

Στά Τρίκαλα ἐπίσης πολλοί Γαρδικιώτες ἔχουν ἀναδειχθῆ κι ἐργάζονται ἀποδοτικά, σάν ὑδραυλικοί, μηχανουργοί, ἠλεκτροτεχνίτες, μηχανοτεχνίτες, ἐπισκευαστές αὐτοκινήτων καί ἄλλων τροχοφόρων, σιδηρουργοί, φανοποιοί κλπ.

ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ

Τὸ ἄγονο τοῦ ἐδάφους τοῦ χωργιοῦ, ἔφερνε τὴ φτώχεια καὶ τὴ δυστυχία στοὺς κατοίκους καὶ οἱ βιοτικές ἀνάγκες ὑποχρέωναν πολλοὺς Γαρδικιώτες νὰ ξενητεύωνται σὲ ἄλλες πόλεις τῆς χώρας μας ἢ σὲ χώρες τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἰδίως στις ἑνωμένες Πολιτείες.

Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς δημιούργησαν περιουσίες, ἀποκατέστησαν τὶς οἰκογένειες τους, τὰ παιδιὰ τους, τααδέλφια τους καὶ γενικά τὸν κοσμο τοῦ κύκλου τους.

Ἀναχωροῦσαν ἀπὸ τὸ χωργιὸ συνήθως μετὰ τὸ πανηγύρι τοῦ 15Αὐγουστοῦ, φορτωμένοι ἀπὸ λουλούδια καὶ βασιλικὸ καὶ μὲ τὴ συνοδεία μέχρι καὶ τὰ ὄρια τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους, συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ καμῖα φορὰ καὶ μὲ τὰ ὄργανα καὶ πυκνὸ τουφεκίδι καὶ πολλὰ δάκρυα τοῦ ἀποχωρισμοῦ, ἕως ὅτου ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὸ χωργιὸ ἔπειτα ἄρχιζαν τὰ τραγούδια, σὸ ἐλατόφυτο «Κόρμπου» ἔδεναν στὶς κορφές τῶν ἐλατῶν τὰ λουλούδια ἀπὸ τὸ χωργιὸ σὲ σχῆμα σταυροῦ καὶ ὅσοι θὰ παρεμείναν νὰ δουλεψοῦν στὴν Ἀθήνα, στὸν Πειραιᾶ καὶ γενικά στὴ χώρα μας, ἐστελναν γρήγορα γράμματα καὶ τὸ πρῶτο κομπόδεμα στὴν οἰκογένεια, ἐνῶ οἱ ἄλλοι πού θὰ ταξίδευαν ἐπὶ ἕνα μῆνα γιὰ τὴν Ἀμερική, θὰ ἀργοῦσαν νὰ γράψουν καὶ νὰ στείλουν τὰ πρῶτα δολλάρια ἢ ἄλλα ἐξωτερικὰ χρήματα.

Πρῶτος Γαρδικιώτης πού ταξίδεψε γιὰ τὴ Β. Ἀμερική ἦταν ὁ Ἄθαν. Κωνσταντάκος ἢ Κόζιακας, ὅπως τὸν βάφτισαν, γύρω στὰ 1896, γιὰ νὰ πικνώσουν οἱ φάλαγγες τῶν μεταναστῶν Γαρδικιωτῶν ἀπὸ τὸ 1911 καὶ ὕστερα: Ὅλες οἱ σελίδες τοῦ βιβλίου δὲν θὰ ἐπαρκοῦσαν γιὰ νὰ τους γράψουμε ὅλους, παρ' ὅλα αὐτὰ σημειώνουμε τοὺς πιὸ κάτω πού πῆγαν στὴ Β. Ἀμερική: Νικόλ. καὶ Βασίλ. Καρανάσιος, Γρηγ. καὶ Ἄθαν. Στουρνάρας, Ἀλεξάν. — Βασ. — Πέτρος — Φρειδερίκη — Δημήτ. Βλαχοκώστας Ἄθαν. Βήττας, Χρῖσ. — Εὐάγ. Μαλισιόβας, Γρηγ. — Ἀπόσ. Βράκας, Γεώργ. Παρθένης, Κωνσ. Ἀθανάσ. Μπαλάνης, Ἄρισ. Ἀμβράζης, Σωτήρ. Στράτος, Βασίλ. Βούκιος, Χρῖσ. Κουμπής, Γεώρ. Καραϊσκος, Νικ. Γαρδικιώτης, Σωκρ. Οἰκονόμου, Χρῖσ. Καρτζούνης, Νικόλ. — Ἀπόσ. καὶ Γρηγ. Τρικώπουλος, Ἄθαν. — Γεώρ. Κωνσταντάκος, Σωτήρ. — Ἀπόσ. Χολέβας, Ἄρισ. Τσακνής, Κωνσ. Παπακωνσταντίνου, Χρῖσ. Κουτσονάσιος, Κωνσ. — Γρηγ. — Ἀπόστ. — Σωτήρ. Κατσιάβας, Χρῖσ. — Ἀπόσ. — Σωτήρ. Μπαταγιάννης, Ἀπόστ. — Ἰωάν. Μπανταβάνης, Νικόλ. Μπαμπούρης, Δημήτ. — Εὐάγ. — Παρσασκ. Καρτζούνη, Θεόδ. Μπέσσας, Δημήτρ. Γιώτης, Νικόλ. — Κων. — Ἄθαν. Θώδης, Ἀπόσ. — Βασίλ. Φυσικόπουλος, Λύτρας Ἄθαν., Νικόλ. — Γρηγ. Λιάζης, Δημήτ. Μπελέφας, Γρηγ. Τσαρακαλῆς, Σωτήρ. — Κωνσ. Φούντας, Χρῖσ. Σκανδάλης, Γρηγ. Σιώκης, Χρῖσ. Μπουνέλης, Οἰκονόμου Κούλης, Ἀστρέχας Εὐάγ., Μπρουζούκης Εὐάγ. κ.ἄ.π. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ξενητεύθηκαν στὴν Ἀφρική, στὴ Γερμανία, Καναδᾶ καὶ ἕνας στὴν Ἑλβετία.

Τραγούδια τοῦ χωριοῦ.

ΒΛΑΧΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΕΤΟΙΜΟΘΑΝΑΤΗ ΚΟΡΗ ΜΕ ΤΑ ΝΥΦΙΚΑ

(Οἱ βλάχοι στά Τρίκαλα καί οἱ βιολιτζήδες τους, τραγουδᾶνε συχνά σέ γάμους καί γλέντια τό βέρο βλάχικο τραγούδι: Λά πάτρου τσίντζι μάρμαρι, λά σάσι μαργαρίτα, νά ντόρμι φιάτα σίγκουρ-ά).

Κάτω στά πέντε μάρμαρα στά ἔξη λιθαράκια
κοιμᾶται κόρη μοναχή, στά νυφικά ντυμένη.

Κί ἡ μάνα της τῆς ἔλεγε, κί ἡ μάνα της

(τῆς λέγει:

Σήκω κορίτσι μ' ἔυπνησε καί μή βαρειά κοιμᾶσαι
ἀνάμεσα ἀπ' τίς φίλες σου κι ἀπ' τοὺς ἰδι-

(κούς σου

γιατί τ' ἀφίκι τοῦ γαμπροῦ ἦρθε γιά νά σέ πάρη

Σάν ἦρθαν οἱ συμπέθεροι, καλῶς τους νά κο-

(πιάσουν

Μόν' βάλε τὸ χεράκι σου στοῦ φουστανιοῦ μ'

(τὴν τσέπη

καί πάρε τό ἔρμο τό κλειδί ν' ἀνοιξεις τό κελ-

(λάρι

καί στρῶσε τους νά φᾶν, νά πιοῦν καί νά με-

(θύσουν,

καί μένα μή με καρτερεῖς στοῦ τραπεζιοῦ τό

(γλέντι

γιατί θά φύγω μακριά, εἰς τὸν ἀπάνω κόσμο,

τό χάρο θά στεφανωθῶ. Μαννοῦλα μ' θά πεθάνω!!

Μόν' θέλω νά με θάψετε ψηλά στὸν Ἄη Γεώργη,

στὸν ὄχτο τὸν ψηλότερο ποῦνε σιμά στοῦ δρόμου,

για νά περνοῦν οἱ φίλες μου νά με καλημερᾶνε,

ὅταν στό λόγγο τό πρωτὶ πᾶνε νά μάσουν ξύλα

κί ὅταν τό Μέγα Σάββατο πᾶνε νά μεταλάβουν.

Η ΛΕΝΟΥΣΑ

Νοῦμα ἀτά ἰάσι λιτίτ...τ

ντί λά οὔμπρα ἀτσιά τσ' ἀρούκκ...κ

λοῦνα μσάτα τσέ γιλσάσι

ναοῦντρου τοῦ ἄπα κάρι στά.

Λενοῦσα

Νοῖ ντί τ' μοῦντι χίμ Ἐλάσι

ἀτσέλι ντί κάμπου σοῦντρου Γρέτσλι,

★

ντιά νοῦ πρίντι τίνι λένω
 νοῦ τσί πρίντι σλί μουντρέστι.
 Λενοῦσα.... Λενοῦσα
 "Ἰντρ...ρ ν' κάσσα νγλίντι οῦσα.
 Τό ὄνομά σου ἔχει βγῆ ἀπ'
 τή σκιά πού ρίχνει τό φεγγάρι,
 πού γυαλίζεται στά στεκούμενα
 (νερά.

Λενοῦσα

Ἡμεῖς ἀπ' τὰ βουνά εἴμαστε οἱ Ἐλάσι,
 αὐτοὶ ἀπό τόν κάμπο οἱ Γραικοί,
 καί δέν πρέπει νά τοὺς τηρᾶς λένω,
 δὲ σοῦ πάει νά τοὺς βλέπεις.

Λενοῦσα.... Λενοῦσα

"Ἐμπα στό σπίτι, κλείσε τήν πόρτα.

ΣΗΜ.: Ἡ ἀφιέρωση αὐτή ἦταν γραμμένη μὲ γράμματα ἑλληνικά καί λόγια βλάχικα (Μετσοβίτικα) ὅπως συνήθιζαν νά γράφουν τότε οἱ Μετσοβίτες τὰ προικοσύμφωνα, ὁμόλογα κι ἄλλα ἐπίσημα χαρτιά, στό ἐξώφυλλο ἑνός ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου «Δαμασκηνοῦ» μὲ χοντρά φύλλα χάρτου. σάν ἀπό πάπυρο, γιά μιὰ ἀρχόντισσα Μετσοβίτισσα, πού κατοικοῦσε στά Τρίκαλα τόν περασμένο αἰῶνα, ἀπό τό Δάσκαλο τοῦ Γένους Νικόλαο Τζαρτζούλη, Μετσοβίτη, πού διδασκε στά Τρίκαλα. Ἐχει δὲ ἀξία μεγάλη γιά τό δεύτερο τετράστιχο πού κάμει διαστολή τῶν Βλάχων, ὄρεινῶν Ἑλλήνων, ἀπό τοὺς Γραικοὺς κατοίκους τοῦ κάμπου. Δηλ. γίνεται διάκριση τῶν δύο Πελασγικῶν γενῶν ἢ φύλλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἑλλάδος ἢ Ἑλλοπίας, μικρᾶς χώρας τῆς Ἡπείρου περὶ τῆ Δωδώνη—τῶν ὄρεινῶν κατὰ συνέπεια — Ἑλλῶν ἢ Σελλῶν, Γοήτων κλπ. καί τῶν Γραικῶν— κατοίκων τοῦ κάμπου τῆς Θεσσαλίας δηλ. τοῦ Θεσπρωτικοῦ γένους τῶν Θεσσαλῶν, οἱ ὁποῖοι κατέλαβαν τό 1104 π.Χ. τήν ἕως τότε Αἰολίδα ἢ Αἰμονία λεγομένη χώρα, ἢ ὁποία ἀπό τότε Θεσσαλία ὀνομάζεται Ἑλλάσι— Βλάχοι καί Γραικοί — Γκρέσι — Γκρέτσι (Γκαραγκούνιδες).

ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ

Τόν πιστικό τό Ζαχαριά, ρωτοῦν οἱ σύντροφοί του:
 —Τ' ἔχουν τὰ χεῖλια σου Ζαχιά κι εἶναι βαθειά βαμμένα:
 Μὴν ἔφαες χαμοκέρασα, μὴν ἔφαες βάτου μοῦρα,
 μὴν τάβαφες μὲ τή βαφή πού βάφεις καί τ' ἄρνιά σου;
 Οὐδ' ἀπό χαμοκέρασα, οὐδ' ἀπό μοῦρα ἐβάψαν,
 οὐδ' ἀπ' ἐκείνην τή βαφή, πού βάφω καί τ' ἄρνιά μου.
 Ἄκουστε με μωρὲ παιδιά, νά σᾶς τ' ὁμολογήσω.
 Στούς ἴσκιους καί στοὺς ἔλατους κούρευα τήν κοπή μου

ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΡΔΙΚΙ

Παλιές φυσικές βρύσες στό χωριό εἶναι: Τῆς κεντρικῆς πλατείας μέ τό πιό φημισμένο νερό σέ ὄλο τόν Ἀσπροπόταμο, τοῦ Μπουζάκου καί τοῦ Μιάλου ὅπου ἐπλεναν τά ρούχα καί τά μαλλιά οἱ γυναῖκες, τοῦ Σέμου καί τῆς Ἁγίας Τριάδας. Ἄλλη μία βρίσκεται στήν Καταφύη πού λέγεται βρύση τοῦ Στουρνάρα.

—Ἐπάνω ἀπό τό χωριό καί στή βάση τοῦ πέτρινου βουνοῦ Κουρούνα πού δεσποζει τοῦ Γαρδικίου, βρίσκεται μία ὄχι μεγάλη σηλιά πού λέγεται «Γκούβα ἀ πούλ' λου» (Τρύπα τοῦ πουλιοῦ) ὅπου λένε πῶς κούρνιαζε στά παλιά χρόνια ἕνας Δράκος καί ὅτι ἐπεκτείνονταν μέχρι τήν ἄλλη πλευρά τοῦ βουνοῦ, πρὸς τό ἐξωκκλήσι τῆς Ἁγίας Μαρίας τῆς Τζιούρτζιας.

—Στό γύρω χῶρο ἀπό τό χωριό γύριζαν τότε κοντά στά δάση, στά βουνά καί στά μαντριά, διάφοροι κλέφτες, ὅπως οἱ Χαρδαλιῆς, Κολοφωτιῆς, Καπούλας, Πελεκάνος, Ρεντζαῖοι, Τζατζῆς κ.ά. Ὁ Χαρδαλιῆς σκοτώθηκε ἀπό ἀποσπάσματα κοντά στό μαντρί Κοντοσύλο, ὁ δὲ Κολοφωτιῆς τραυματίσθηκε καί μεταφέρθηκε στίς φυλακές Τρικάλων τό 1917.

—Ζοῦσε στό χωριό ἕνας λαϊκός τύπος Ξυλογλύπτης καί θυμόσοφος, ὁ μπαρμπα—Τσαρούχας, πού ἔλεγε καί τήν τύχη ἀπό τό μικρό ὄνομα καί ἀριθμούς πού πρόσθετε. Ἐνας νεαρός τόν ρώτησε κάποτε ἂν θα ἔκαμε καλά νά παντρευτῆ ἢ νά μείνει ἀνύπαντρος. Κι' ὁ Τσαρούχας τοῦ ἀπάντησε ρουφώντας τό μακρὺ τσιμπούκι του: «Τί νά σοῦ πῶ παιδάκι

καί τά μαλλιά ἦταν κόκκινα καί βάψαν τά ψαλιδία
Νά τή βοσκήσω στά χλωρά τά ριζοβούνια βγαίνω
καί τά χορτάρια κόκκινα ταῦρα κι αὐτά βαμένα.
Κατέβηκα στόν ποταμό νά τήν περιπατήσω,
κι' εὔρα καί τά νερά θολά καί κόκκινα βαμένα.
Ἰλαίρνω τήν ἀκροποταμιά καί φτάνω στ' ἀκροβούνι,
ἐκεῖ ὅπου βγαίνει τό νερό κι' ὅπ' εἶναι ὁ καταγός του,
κι' εἶδα κοράσιο ἀπόσκυφτε κι' ἔπινε μέ τά χεῖλια.
Κι' εἶχε τά χεῖλια κόκκινα σάν μέ βαφή βαμένα
καί σ' ὄσες βρύσες ἔσκυφτε νά πιῆ, σ' ὄσα ποτάμια,
ἔβαφαν ὄλα τά νερά' ἐβάψαν τά χορτάρια,
ἔβαψαν καί τά πρόβατα, ἔβαψαν τά ψαλιδία.
Ἄπαρτάω τό ραβδί, κρεμάω τόν ἄραγό μου,
τήν κόρη ἀρπάζω ὡχ' τά μαλλιά καί τή φιλω στα χεῖλια,
κι' ἔβαψαν καί τά χεῖλια μου!....

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

μου. Καί παντρεμένος γάιδαρος κι άνύπαντρος γαϊδούρι»...

—Οί γεροντότεροι από τούς Γαρδικιώτες, διαφύλαξαν μιά παράδοση, σύμφωνα με την οποία Τούρκοι καθάλάρηδες πήγαιναν την εποχή εκείνη να καταστρέψουν τό χωριό, όμως στη γέφυρα του μικρού χειμάρρου της Πύρρας, τα αλογα σταμάτησαν, σηκώνονταν στα πίσω ποδια τους, χλιμίντριζαν ζωηρά, κλωτσουσαν και σεν προχωρούσαν με κανένα τροπο. Το απέδωσαν οι Τούρκοι στον Άγιο του Μοναστηριού του χωριου και τρομαγμενοι γυρισαν πίσω. Έτσι γλυτωσε το χωριο ακόμα μια φορά τη μεγάλη συμφορά.

—Σε μιά ορειβατική ανάβαση στον Όλυμπο και κοντά στην κορυφή Σκολιό, κατάπληκτος συνάντησα το Γαρδικιώτη Γοργογετα πού φύλαγε τό κοπάδι του Λαρισσιου Γεωργ. Δημητρίου, αλλη μιά φορά σε ένα κυνήγι κοντά στο Παπαπούλι της Λαρισσας συναντησα άλλο Γαρδικιώτη καθώς και στο χωριό Λασποχώρι — Όμολιο τον Γαρδικιώτη ηλικιωμένο τότε Κατσιάβα.

—Τό 1917, όπως μου μετέδωκαν άφηγητές Γαρδικιώτες, έγινε πολεμική συμπλοκή ενοπλη μεταξύ Γαρδικιωτων και Μπουκουριανων, για ένα άμφισβητούμενο μέρος κοντά στο συνοικισμό Παλιοχώρι Γαρδικίου, όπου τραυματίστηκε ο τσαγκάρης Βασ. Οικονόμου.

—Στίς 9 Μαρτίου 1943, σκοτώθηκε στο Βουλγαρέλι της Άρτας, ο Γραμματικός του Ειρηνοδικείου Γιώργος Αναγ. Καρανάσιος, η γυναίκα του Μαρिγώ και τό μικρό κοριτσάκι τους, σε άεροπορική έπίδρομή των Γερμανών—Ναζήδων.

—Την 1η Μαΐου 1967, έγινε σεισμός δυνατός στο Γαρδίκι, χωρίς θύματα ανθρώπινα, μά ζημιέςσεάκίνητα κατά 35 περίπου τοίς εκατό.

—Ο Θανάσης Λύτρας, ύπαξιωματικός και μαχητής στην άτυχη έκστρατεία της Μικράς Άσίας, πού βρίσκεται τώρα στην Άμερική, έκαμε έρανο μεταξύ των έπιτράτων και έκτισε τό 1916—17 τό προσκυνητάρι κοντά στο Βακούφικο μύλο, δίπλα από τό ποτάμι και τη γνωστή μεγάλη Πέτρα (Κιάτρα μάρι).

—Τό πρώτο παλιό μαρμάρινο μνημείο Πεσοντών πού στήθηκε στη πλατεία Γαρδικίου τό 1931, έγινε με πρωτοβουλία και δαπάνη του μακαρίτη Βαγγέλη Καρατζούνη.

—Στό δρόμο για τη Τζιούρτζια, υπάρχουν δυό φοβερά ρέματα με μεγάλη κλίση και διάβρωση, τά όποια όταν βρέχει πολύ κατεβάζουν όρμητικά νερά και κόβουν τό δρόμο. Είναι τό ρέμμα του Παππου (Βάλια άπάπλου) και τό ρέμμα της Γριάς (Βάλια άλί Μάη). Λένε πως στο ένα πνίγηκε ένας γέρος και στο άλλο μιά γριά, και γι αυτό τά έδωσαν αυτά τά τοπωνύμια.

—Στή στήλη των έπιστημόνων Γαρδικιωτών, πρέπει να προσθέσουμε και τον παλιό δικηγόρο Άποστόλη Μπουρούση, ο όποιος συνταξιού-

χος τώρα διαμένει στην Αθήνα.

—Κοντά στο Γαρδικι, που βρίσκεται στα σύνορα των τριών Νομών Τρίκαλων, Άρτας και Ιωαννίνων, γραφική πως σωζονται ερείπια της αρχαίας πόλης Ηελίνης, και πως ήταν εσρα επισκοπής η οποία κατείχε τη 12 θέση στη μητροπολή Λαρίσας. Επειτα συγχωνεύτηκε στην Επισκοπή Τρικκης και Σταγών.

—Στόν παλιο ημιονηγό δρόμο και κάτω από τά σπίτια του Άλεξη μετά τή στροφή πού ήταν παντα κι ενα εικονοστασι, διηγούνταν οι ηλικιωμένοι Γαρδικιωτες πως τις νύχτες εόγαινε ενα φάντασμα με μορφή λαγονικας (σκύλας). Ο μακαριτης Μπασσαγιάννης κρύφθηκε ενα πρωι νύχτα άκόμα εκει πού πηγαινε να κυνηγήσει, για νά τρομάξει τόν άλλο φίλο του κυνηγο Κιτσιοι αρδικιώτη. Εκεινος όμως ειχε πληροφορηθή το άστειοπειραγμα και τόν πυροβολησε με σφαιρα από τήν όποια ειχε άφαιρέσει τά σκαγια! Μερεις πολλές κράτησε τό πείραγμα και τά σχόλια τών κυνηγών.

—Οί γριές τών παλιών εκεινων καιρών, διηγούνταν στό Γαρδικι, πως πολλές φορές άκουγαν τις νύχτες από τά γύρω βουνά, τοπία κι άλωνα, νά παίζουν βιολιά μέσουνοδεια νταούλια. Ήταν Νεραϊδες πού κατ έβαιναν από τήν Κακαρδίτσα, τήΣπανούρα, τήν Κουρούνα, και χόρευαν έξωτικούς άνάερους χορούς στή σιγαλιά τής νύχτας, για νά βεβαιώσουν τήν ύπαρξη και τήν παρουσία τους στούς άνθρώπους, και τούς συγκρατήσουν από τις κακές πράξεις και συνήθειες.

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΕΣ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΩΝ

ΓΙΑΝΝΟΣ ΜΠΑΤΑΓΙΑΝΝΗΣ. Γεννήθηκε στό Γαρδικι τό 1860 και πέθανε τό 1926. Ήταν γυιός του μεγάλου τοέλιγκα και προύχοντα Βαγγέλη Μπαταγιάννη. Ήπειδή ειχε φοιτήσει στό σχολείο και διάβαζε πολύ, ήταν ό διανοούμενος στό χωριό τήν παλιά εκεινη εποχή. Ήμενε με τήν οικογένειά του και τό χειμώνα στό χωριό. Συχνά έπαιρνε εφημερίδες από τήν Αθήνα και τά Τρίκαλα με τό ταχυδρομείο, ενώ ταξειδιώτες του έφερναν πάντοτε και άλλες. Τις διάβαζε στό σπίτι και στην πλατεία, όπου συγκεντρώνονταν όλοι γύρω του για νά τούς πληροφορήσει και τούς έξηγήσει τί περίπου έγραφαν. Όταν πληροφορήθηκε ότι έγινε επανάσταση στό Άγγραφα πριν έλευθερωθή ή Θεσσαλία, ξεκίνησε με άλλους συμπατριώτες νά πάρουν μέρος σ' αυτή, όμως στό δρόμο έμαθε πως ή επανάσταση αναβλήθηκε για πιό κατάλληλο χρόνο κι έτσι επέστρεψαν στό χωριό.

ΚΙΤΣΙΟΣ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ. Γόνος παλιάς άρχοντικης οικογένειας τών Γαρδικιωτέων, ή όποία έδωσε στό χωριό επιστήμονες, βουλευτή, Δήμαρχο, εμπόρους μεγάλους, μετανάστες κλπ. Ήταν παθιασμένος κυ-

νηγός και άθεράπευτος γλεντζές. Συγκέντρωνε όλα τὰ λαϊκά ὄργανα πού βρίσκονταν κάθε ἐποχή στό χωριό σέ κάποιο κατάστημα τῆς πλατείας, παράγγειλε πιotá και ὄλων τῶν εἰδῶν μεζέδες γιά τόν ἑαυτό του και τούς ὀργανοπαίχτες, ἀναβε λαμπάδες γύρω — γύρω στό σοβά τῆς πλατείας, ἐνῶ ὅλα μαζί τὰ ὄργανα ἐπαιζαν δημοτικά και κλέφτικα τραγούδια. Κι' ἐκεῖνος καθισμένος μόνος του σέ ἕνα κάθισμα μέ ἕνα τραπέζι μπροστά του, γλεντοῦσε μέ αὐτό τόν τρόπο μέχρι ἀργά τῆ νύχτα ἢ και μέχρι τὰ ἡμερώματα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ. Ὁ ἀείμνηστος Στράτος, ἦταν ἕνας ἄλλος εὐχάριστος τύπος, ἕνας λεβέντης και χαρούμενος πάντα Γαρδικιώτης, ὁ ὁποῖος σκάρωνε τὰ πιό ὁμορφα γλέντια και τίς πιό ἐντυπωσιακές χασκαρικές πού ἄφησαν ἐποχή. Ὅταν διασκεδάζε συγκέντρωνε γύρω του σχεδόν ὅλους πού περνοῦσαν ἀπό κοντά του, ἐνῶ τὰ ὄργανα ἐπαιζαν συνέχεια μέχρι τὰ ἡμερώματα, οἱ σοῦβλες ἀπό κοκορέσια και σπληνάντερα δέν ἔλειπαν ποτέ. Χοροί Ἑλληνικοί—Γαρδικιώτικοι ἀσταμάτητα, φωνές και σφυρίγματα. Και τίς πρωῖνες ὥρες μέ τὰ ὄργανα σάν προπομπό πού ἐπαιζαν πάντα ἐκεῖνες τίς στιγμές τό ἀλησμόνητο τραγούδι «Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια», πῆγαιναν στά σπιτία τους. Παρακινοῦσε τούς ἀγαθοὺς κτηνοτρόφους νά ρίχνουν καρπούζια και πεπόνια ψηλά πρὸς τῆ μάντρα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Μῆτρου Βλαχοκώστα, κι ὁποῖος τό ἔφτανε μακρύτερα ἐπευφημοῦνταν ἀπό τούς ἄλλους μέ χειροκροτήματα. Μιά φορά συγκέντρωσε ὅλα τὰ ψαθάκια πού φοροῦσαν οἱ νέοι τοῦ χωριοῦ μέ κάποια δικαιολογία, τὰ ἔκτισε σέ πύργο και ξαφνικά τὰ χτυποῦσαν μέ τίς κλίτσες και συνέχεια τὰ ἔβαλαν φωτιά στή μέση τῆς πλατείας. Ὅλοι γελοῦσαν και κανένας δέν παραπονέθηκε. Τὰ γλέντια, τὰ πειράγματα και τὰ ἔξυπνα ἀστεῖα τοῦ μακαρίτη Στράτου, δέν εἶχαν προηγούμενό τους και οἱ σύγχρονοί του τόν θυμοῦνται πάντα και δὲ θά τόν ξεχάσουν ποτέ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΟΥΝΤΑΣ. Ἕνας ἄλλος διαλεχτός γλεντζές, ἀλλά ἤσυχος, καλός φίλος και συναισθηματικός ἄνθρωπος ἦταν ὁ Φούντας. Ἡ ἀδυναμία του τό καλό πιτό και οἱ πικάντικοι μεζέδες. Ἀκολουθοῦσαν τὰ λαϊκά ὄργανα, ὁ χορός μέ γυμνά τὰ πόδια, ἕνα ποτήρι γεμάτο κρασί στό κεφάλι πού ἰσορροποῦσε θαυμάσια και τό τραγούδι πού τό ἔλεγε ὁ ἴδιος. Χόρευε μέ πολλή χάρη και λεβεντιά, πηδοῦσε στόν ἀέρα φωνάζοντας τό δικό του «ὄππου», πού σημαίνει «ὄχτώ». Ἐτσι ὁ μακαρίτης Γιάννης πέρασε τῆ ζωῆ του εὐχάριστα και μέχρι τό θάνατό του.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΡΑΚΑΣ. Ὁ Βράκας, ὅπως και σέ ἄλλη σελίδα τοῦ βιβλίου γράφω, γλεντοῦσε μέ ἕνα ξεχωριστό τρόπο δικό του. Ζητοῦσε ἀπό τὰ ὄργανα νά παίξουν ἕνα ἐμβατήριο πολεμικό, τό «Τώρα πού ἡ γαλανή Σημαία μας μέσ' τῆ Μακεδονία κυματίζει» κι ἐκεῖνος χόρευε, ἀκολουθοῦμενος κι ἀπό ἄλλους, ἐκτελώντας ρυθμικές κινήσεις σκοποβολῆς, ἄλ-

ματα μάχης, χρησιμοποίηση εδάφους κλπ., με καταπληκτική έπιτυχία και υπό τά χειροκροτήματα, τόν ένθουσιασμό και τό θαυμασμό τών εκατοντάδων θεατῶν. Μὲ τό χερό του αὐτό ἄφησε ἀναμνήσεις ὁ Βράκας και εἶχε μιμητή τουμόνο ἄλλο ἓνα Γαρδικιώτη, τόν Καραμήτρο ἢ Βιλούλα.

ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΟΥΤΡΑΣ ἢ ΟΥΑΛΛΑΣ. Ὁ Γερο—Οὔτρας ἦταν ἀπό τούς βασικούς ἀφηγητὲς μας στή συγγραφή τοῦ πρώτου αὐτοῦ βιβλίου γιά τό Γαρδίκι. Παρά δὲ τήν προχωρημένη ἡλικία του, συγκρατοῦσε στή μνήμη του ὅλα τά ἱστορικά κριῖαλλα γεγονότα τοῦ χωριοῦ πού τά ἀφηγούνταν μὲ ζωντάνια και πειστικότητα. Στήν ἐκκλησία ὁ Γερο — Οὐάλλας ἦταν πρῶτος και πάντοτε παρών, γιά νά εἰπεῖ τό σύμβολο τῆς Πίστεις, τό ὁποῖο τό εἶχε μετατρέψει στά ἀνάλογο χωρίο του: «Εἰς μίαν Ἄγίαν Ἀποστολικήν και Καθολικὴν ἐκκλησίαν» και ὄχι «Καθολικὴν και Ἀποστολικήν» ὅπως ἦταν τό σωστό. Φίλος ἀχώριστος μὲ τούς ἄλλους δύο παππούδες Γαντζούλα και Γκόπη, πού κάθονταν πάντα στήν ἄκρη ἀπό τόν πέτρινο σοῦα τῆς πλατείας, συζητοῦσε μαζί τους γιά ὅλα τά φλέγοντα ζητήματα τοῦ χωριοῦ και ἔβγαζαν τίς ἀλάνθαστες και σοφές... ἀποφάσεις τους!....

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΗΣ. Ἦταν κι ἐκεῖνος θρησκός ἄνθρωπος, ράπτης τό ἐπάγγελμα και τακτικός προσκυνητής και θρησκευόμενος στήν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ «Κοίμησι τῆς Θεοτόκου» κι ἔλεγε πάντοτε, ὁ ἴδιος τό «Ἐν τῇ γεννήσει τήν παρθενίαν ἐφύλαξες» συνεχίζοντας ἔτσι παλιά του ἀδυναμία και οἰκογενειακή παράδοση.

ΚΩΣΤΑΣ ΧΟΛΕΒΑΣ ἢ ΜΠΑΡΔΑΣ. Μανιώδης κυνηγός, ὠρολογιοποιός, μικροπωλητής και πολυτεχνίτης. Γεννημένος ἀδιόρθωτος χορευτατζής κι ἀσύγκριτος στή λεπτή σάτυρα και τό ραφινισρισμένο χιοῦμορ σκάρωνε ἓνα σωρό πειράγματα και στημένες μηχανές. Οἱ παραπλανητικές παγίδες του γιά τούς ἄλλους στό χωριό ἔμειναν ἀλησμόνητες κι ἀκόμα συζητοῦνται ἀπό τούς Γαρδικιώτες, χρόνια τώρα μετά τό θάνατό του.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΦΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ἢ ΤΙΜΗΤΙΤΗΣ. Τό χειμῶνα μαζί μὲ τόν ἀδελφό του στήν Ὀμόνοια τῶν Ἀθηνῶν, ντυμένοι στά κάτασπρα και μὲ ἀπαστράπτοντατά δοχεῖα τους, πουλοῦσαν τό γνωστό ρόφημα σαλέπι. Εἶχαν ἀσχοληθῆ μ' αὐτούς ὅλοι οἱ χρονογράφοι τοῦ Ἀθηναϊκοῦ τύπου Νιρβάνας, Φορτούνιο, Σίσυφος κ.ἄ. Καί τό καλοκαίρι κουρέας στο Γαρδίκι. Ἐφερνε κάθε χρόνο ἀπό τήν Ἀθήνα μεγάλες ἀφίσσες πολύχρωμες πού θά τίς ἔσκολοῦσε ἀπ' τούς τοίχους, γιά τούς λήσταρχους τῆς παραγμένης ἐκείνης ἐποχῆς και τίς τοποθετοῦσε στό κουρεῖο του. Ἐκαί ἔβλεπε κανένας τό Γιαγκούλα, τό Μαργώνη, τό Μπαμπάνη, τόν Γκασαβέλη και τούς ἄλλους βασιλιάδες τῶν βουνῶν μας....

ΧΟΥΤΑΣ ΜΠΑΤΑΓΙΑΝΝΗΣ. Ἦταν ἓνας ἀπό τούς γνήσιους Γαρ-

δικιωτες κτηνοτρόφους, πού ξεχειμάζε πάντα στό χωριό κι άφηγητής γιά ιστορικά και άλλα γεγονότα πού γράφονται στό ανά χειρας βιβλίο. Είχε προαισθανθή τό θάνατό του και τό τελευταίο βράδυ τής ζωής του, ένώ ήταν γερός και δένέννοιωθε τίποτα τό κακό, άποχαιρετούσε πολλούς Γαρδικιωτες και τούς έδινε εύχές, ένώ εκείνοι έκπληκτοι τόν μάλυναν γι' αυτό πού τούς έλεγε. Κι έν τούτοις τήν ίδια νύχτα παρέδιδε τήν ψυχή του στήν αιωνιότητα.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΑΚΙΑΣ. "Ένας λεβεντόκορμος, πάντοτε χαρούμενος, γελαστός κι έλπιδοφόρος, χορευτής και τραγουδιστής, άριστος μέ τή βροντερή, έπιβλητική και διαπεραστική φωνή του. Τήν τελευταία ήμέρα του μεγάλου Γαρδικιώτικου πανηγυριού, οί άλλοι ήλικιωμένοι γέροντες, δέν μπορούσαν νά στήσουν τό χορό τών Γερόντων Γαρδικιωτών, δίχως τή ζωηρή κι άπαραίτητη δική του παρουσία και συμμετοχή. "Όλα τά χρόνια του τά πέρασε χειμώνα— καλοκαίρι, στό άπέναντι από τό χωριό Λιάσσοβο, θαρραλέος άγωνιστής τής δύσκολης ζωής και θαλλερός έρημίτης.

Οι Γαρδικιωτες ότὸν τομέα του αυτοκινήτου

Έκατοντάδες Γαρδικιωτες στήν έποχή μας άναδειχθήκαν σέ έμπειρους όδηγούς αυτοκινήτων Δημόσιας και Ίδιωτικής χρήσεως και διασχίζουν μέ αυτά όλα τά σημεία τής χώρας μας, αλλά και του έξωτερικού. Μεταξύ τών πρώτων όδηγών στή χώρα μας περιλαμβάνονται και οί Γαρδικιωτες Σωτ. Παρθένης, Βασ. Γκαλιάτας κ.ά.

Έπειδή μās είναι δύσκολο νά γνωρίζουμε ποιοί από αυτούς εργάζονται μέ αυτοκίνητα Δημόσιας χρήσεως έξω από τήν πόλη μας, σημειώνουμε έδω μερικά όνόματα από εκείνους πού δουλεύουν στα Τρίκαλα, Καρδίτσα κ.ά.

ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ έχουν στό ΚΤΕΛ του Νομού Τρικάλων οί: Γιάν. και 'Απόστ. Σιάφης, Γιάν. "Οντριας, 'Απόστ., Θαν., και Βαγ. Ντέρης, Δημ. Παπαχρίστος και Βασ. Μπουκουβάλας.

ΤΑΞΙ διαθέτουν οί: 'Απ. Σγοῦρος, Χρ. και Βασ. "Οντριας, Θαν. 'Αγραφιώτης και 'Απ. Καραδήμας.

ΦΟΡΤΗΓΑ αυτοκίνητα εργάζονται οί 'Ηλίας 'Αστρέχας, 'Απ., Κων. Καρβούνης, Γ., Θαν., Χρ., Θεόδ., Γεώργ., Παν., Μπαμπούρης, 'Απ. Παπατόλης, Γεώργ., Κων., Δημ., Μπράτσος, Γεώρ. Μπαούσης, Κων. Ντίμτσας, 'Απ. Οικονόμου, 'Απ. Μαλάμος, Γρηγ., Κων. Τάμπος, 'Απόστ., Δημ. Σιάφης, Νικ. Καρατζούνης, Σωτ. Παπακώστας, Γρηγ. Τόγκελος, 'Αδελ. Καραμήτρου, Βασ., Γεώργ. Καραμήτρος, Γρηγ., Γεώρ. 'Αστρέχας, Θαν. Σγοῦρος, Σωτ. Μπουλουίτσος, Δημ. Μπρέντας, Βασ. Νάκης, 'Αδελφί Μαλισιόβα, 'Αθαν. Κουτῆς, Θαν. Νικ. Κουτσονάσιος, Κων. Κωντογιώρ-

γορ, Παν., Δημ. Φούντας, Κων., Βασ., Σωτ., Δημ., Μπρουζούκης, Βασ. Άλ. Τσιρογιάννης, Γεώργ. Μπαταβάνης, Γιάν. Παπαγιάννης, Βησ. Μπαταγιάννης, Κων. Μπουρούσας και Θαν. Σδρένιας.

ΑΜΑΞΑΔΕΣ στά Τρίκαλα ήταν οι Γαρδικιώτες Βαγγέλης Κατσιάβας, Άριστείδης Βράκας και Χαράλαμπος Τσακνής. Τώρα Ζεί μόνο ο τελευταίος από αυτούς.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑΡΧΕΣ Γαρδικιώτες αναδείχθηκαν και έπρόκειαν πάσα πολλοί, ιδίως όμως στον Πειραιά από ένα κατάλογο της Άδελφότητας Γαρδικιωτών του 1957 αναφέρουμε τους πιο κάτω: Εύθ. Άλεξίου. Άκριβαίοι, Άμβράζης 2, Βλαχοκώστας 2, Βράκας 12, Γυφτάκης 3, Γιώτης 4, Γκαγκανάτσιος 5, Γαρδικιώτης 2, Κων. Γοργογέτας, Άπ. Γκαλιάτας, Δήμιτσας 2, Ζαρκάδας 3, Στέφ. Καραμηήτρος, Κασιίμπα 2, Κάκιος 2, Καρατζούνης 3, Καρανάσιος 4, Βασ. Κορομπίλης, Κουτσονάσιος 2, Κωνσταντῶκος Σ., Βησ. Καρβούνης, Κόσσυβας 3, Γ. Κοθώνης, Κοντογιώργος 3, Καραγιώργος 3, Καραγιώργος 2, Καλλαντζής 2, Νικ. Καραμηήτρος, Χρ. Λιάζης, Στέφ. Λάππας, Μπαταγιάννης 26, Μαλέγκος 7, Γ. Μπρουζούκης, Άριστ. Μπαλάνης, Μπαούσης 3, Μπαμπούρης 3, Δημ. Μπενιπέζας, Δημ. Μπαταβάνης, Άθαν. Μπαμπανίκας, Μπλουῦτσος 2, Μασσαρίτης 4, Μπουρούσας 3, Μπαταβάνης Κων., Γεώργ., Βασ. Μπέσα. Β. Μπαυπανίκας, Γεώρ. Μπαμπούρης, Μπαταβάνης 3, Άπ. Μπέσας, Μπουρούσας 4, Άπ. Μίλησης, Μπουνέλης 4, Μπενιπέζας 3, Μότσιος 3, Βασ. Μπίτσας, αδελφοί Μπουντούρη, Άπ. Μπρουζούκης, Ναζάρης 5, Οικονόμου 2, Όντοιας 2, Κων. Όσοκλής, Οὔτρα Πασσακ., Χρ. Όντοιας, Παπαθῆνης 4, Παπακωνσταντίνου 6, Παπαθανασίου 2, Πλεξίδας 3, Ίωάν. Πετίτσας, Πελεκούδας 3, Παπαπέτρος 3, Παπαχοήστου 2, Ράμμος 4, Στεονιόπουλος 3, Σκανδάλης 2, Σασσκασιάνος 3, Σδρένιας 7, Στουρνάσας 4, Σαφσάκας 3, Τσικάτος 4, Τζαμάρας 4, Τολμηένος 4, Τετριμίδας Χρ., Τόνελος 2, Γρηγ. Τσακνής, Τσιουγιάννης 5, Τάμπος 3, Άπ. Τρικόπουλος, Φούντας 5, Φυσικόπουλος 2, Χολέβας 4, Γεώρ. Χαλιαμάνης.

ΤΡΙΚΑΛΑ. Μπαταγιάννη 5, Γοργογέτα 2, αδελ. Καρβούνη, Μπαμπούρη 2, Στεονιόπουλος 5, Σκανδάλη 3, Χολέβα 3, Σιώκη 3, Καρανάσιου 2, Στράτου, Πελίκου 6, Καρατζούνη 3, Μούογκα 2, Μπατατέγα, Λύτρα, Πελεκούδα, Στουρνάρα 2, Ζαρογιάννη, Κουμπή Γ.

ΑΛΛΟΙ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΕΣ

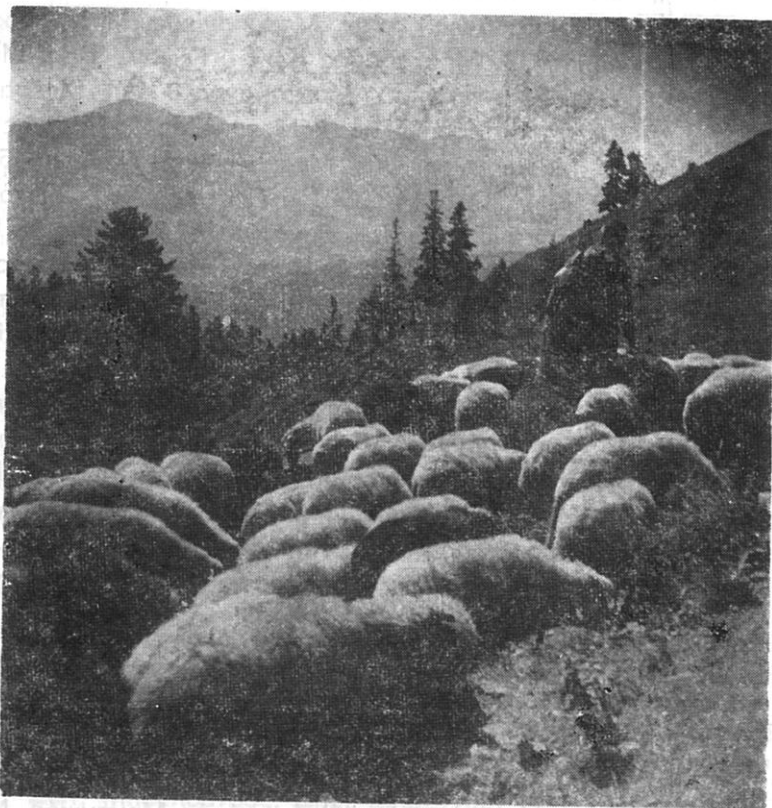
Σημειώνουμε εδώ άλλους Γαρδικιώτες πού ακολούθησαν και διέπαισαν σέ άλλους κλάδους: Δαμσσκηνός Άντ. Βράκας—Άοχιμανδρίτης στην αργιεπισκοπή Άθηνών, Βασ. Πελίκος-Νου) κός Έπιθ) της Σωμ. Άγωγής στην Καρδίτσα, Χρ. Κ. Μανθέλας-Έπισμηναγός Διοικητικός Άεροπορίας, Σωτ. Δ. Μπουντούρης-σημηναγός ήλεκτρονικός-μηχανικός, Δημ. Ν. Μπαταβάνης-σημηναγός ιαχ) κός άεροσκαφών, Άθαν. Κ. Μπουντούρης, σημηναγός Ίππάμενος, Σωτ. Δ. Μπατατέγας-Ύποσημηναγός ήλεκτρονικός Μηχανικός, Νικ. Σ. Χολέβας-Ταγματάρχη, Ίωάν. Κ. Μπαταβάνης-πλωτάρχη, Ήλιος Β. Παπαγιάννης-Ύπολοχαγός τεθωρακισμένων.

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ

Σάν ένα αϊνιγμα χαρακτηρίστηκε ή καταγωγή, ή προέλευση τών Βλαχόφωνων όρεινών πληθυσμών του Άσπροποτάμου, τής Ελλάδας γενικότερα και τής χερσονήσου του Αΐμου.

Πολλοί έχουν άσχοληθή κατά καιρούς με τó καυτό αυτό έθνικό Ζήτημα κι έχουν έκδώσει πολλά βιβλία, μά καθώς φαίνεται, κανένas τους δέν έδωσε τή σωστή λύση του προβλήματος.

Πρώτη έκδοση νομίζω στήν έλληνική γλώσσα κι από Έλληνα συγγραφέα πρώην Γυμνασιάρχη—Βλάχο, άποτελεί τó «Έτυμολογικό Λεξικό τής Κουτσοβλαχικής Γλώσσας» άπ' τόν Κων. Νικολαΐδη (1909— σελίδες 598), άκολούθησε σωρεία άλλων έκδόσεων άπ' τίς όποιες αναφέρω του κ. Βαγγ. Άβέρωφ, του κ. Άχ. Λαζάρου και τó σύγγραμμα τουΐ άειμνήστου Άντ. Κεραμόπουλου, Άκαδημαϊκού και Καθηγητῆ Παν)μίου Άθηνών, ό όποιος φαίνεται πώς έδωσε τήν άκριβῆ εξήγηση του προβλήματος για τήν προέλευση τών Βλάχων, οί όποιοι όνομάζονται και Κουτσόβλαχοι (τούρκικο πού σημαίνει μικρός Βλάχος), Έλληνόβλαχοι, Γραικόβλαχοι κλπ.

Τ' άριέξαν Βλάχα μ' τὰ πρόβατα...

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ

Με κόπους, αγώνα και θυσίες, τελείωσε ένας άργος πνευματικός Μαραθώνιος, γιά τήν έκδοση καί κυκλοφορία τοῦ πρώτου αὐτοῦ βιβλίου, πού ἀναφέρεται στό Ἀσπροποταμίτικο μεγαλοχώρι Γαρδίκι—Ἀθαμάνων.

Ἴσως στίς σελίδες του νά ὑπάρχουν ἀβλεψίες ἢ λαθεμένες πληροφορίες, ἡ ἀρχή ὅμως ἐγινε, ἕνα σωρὸ ἱστορικά, λαογραφικά καί ἄλλα γεγονότα καί ἔθιμα ἀναγράφονται καί θά διασωθοῦν, κι ὅταν βρεθῆ κάποιος ἄλλος νεώτερος ἐρευνητής καί συγγραφέας, θά μπορέσει νά χαρίσει ἕνα πληρέστερο ἔντυπο γιά τό ἀγαπημένο μας χωριό, ἂν τό θέλῃ.

Παρακαλῶ τοὺς ἀγαπητοὺς ἀναγνώστες τοῦ βιβλίου μου αὐτοῦ, πού θά διακρίνουν στίς σελίδες του κάποιο λάθος ἢ ἀβλεψία, νά μὴ διαστάσουν νά μοῦ γράψουν στή διεύθυνσή μου, ὥστε νά διορθωθῆ σὲ μιά νεώτερη ἐκδοση αὐτοῦ. Τὰ στοιχεῖα του ὅμως πρέπει νά εἶναι ἀπόλυτα ἐξακριβωμένα καί ν' ἀναφέρονται σὲ πραγματικά περιστατικά καί μαρτυρίες, κι ὄχι σὲ ἀνύπαρκτες κι ἀόριστες εἰκασίες.

Μὲ τίς διαπιστώσεις αὐτὲς παραδίδω τό πρῶτο Γαρδικιώτικο βιβλίο, κατὰ κύριο λόγο στοὺς συμπατριῶτες μου, ἀλλὰ καί στοὺς ἄλλους φίλους τοῦ ὄμορφου καί ἱστορικοῦ χωριοῦ μας.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΓΡΗΓ. ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΣ

Χειρ. Ὀδοντίατρος

Λογοτέχνης — Δημοσιογράφος

Ὁδός Γαριβάλδη ἀριθ. 12

Τρίκαλα — Θεσσαλίας

★

ΑΒΛΕΨΙΕΣ - ΛΑΘΗ

- Στή σελίδα 17, στίχο 9, αντί ἀρηνιασμένων - ἀφηνιασμένων
Στή σελίδα 19, στίχο 11, αντί ἐξωτερικὲς - ἐξωτικὲς
Στή σελίδα 20, στίχο 14, αντί μουσκέτα - μουσκέκα
Στή σελίδα 23, στίχο 25 ἀντὰ Ἡωκαίου - Ἡωκαίνου
Στή σελίδα 29, στίχο 29, ἀντὶ ΟΝΑΜΑΣΤΗ - ΟΝΟΜΑΣΤΗ
Στή σελίδα 35, στίχο 14, ἀντὶ ἐκκησίας - ἐκκλησίας
Στή σελίδα 35, στίχο 24, ἀντὶ προθένησαν - προξένησαν
Στή σελίδα 39, στίχο 25, ἀντὶ ψητά - ψητά
Στή σελίδα 39, στίχο 26 ἀντὶ Ξυνόλανοι - Ξυνόγαλο
Στή σελίδα 40, στίχο 9, ἀντὶ πολίων - ποδιῶν
Στή σελίδα 41 κάτω ἀπὸ τό κλισιὲ : Παλιὸς γάμος στό Γαρδίκι
Στή σελίδα 43, κάτω ἀπὸ τό κλισιὲ : Μεταφορὰ προικίων σὲ γάμο
Στή σελίδα 43, στίχο 11, ἀντὶ ἐφθανα - ἐφθαναν
Στή σελίδα 46, στίχο 6, ἀντὶ πού - τοῦ
Στή σελίδα 48, στίχο 2, ἀντὶ ἀρματωλοὶ - ἀρματολοὶ
Στή σελίδα 50, στίχο 1, ἀντὶ ΑΜΑΡΤΟΛΟΣ - ΑΡΜΑΤΟΛΟΣ
Στή σελίδα 50, στίχο 3, ἀντὶ ὄροῦν - ὄρμουν
Στή σελίδα 51, στίχο 1, ἀντὶ ΑΜΑΡΤΟΛΟΣ - ΑΡΜΑΤΟΛΟΣ
Στή σελίδα 51, στίχο 26, ἀντὶ Μπλάνης - Μπαλάνης
Στή σελίδα 52, στίχο 9, ἀντὶ ὕφωμα - ὕψωμα
Στή σελίδα 53, στίχο 1, ἀντὶ Νόσιου - Νάσιου
Στή σελίδα 54, στίχο 21, ἀντὶ περίλεπτο - περίβλεπτο
Στή σελίδα 54, στίχο 35, ἀντὶ τρήμερο - τριήμερο
Στή σελίδα 58, στίχο 21, ἀντὶ Γαρδίκια - Γαρδίκι
Στή σελίδα 59, στίχο 28, ἀντὶ 1958 - 1858
Στή σελίδα 60, στίχο 1, ἀντὶ 1913 - 1923
Στή σελίδα 61, στίχο 3, ἀντὶ γαργαριστικοῦ - γαργαλιστικοῦ
Στή σελίδα 63, στίχο 2, ἀντὶ πνεῦκα - πεῦκα
Στή σελίδα 63, στίχο 28, ἀντὶ Νίνος - Νίκος
Στή σελίδα 65, στίχο 7, ἀντὶ Βελεμιστῆς - Βελεστινλῆς
Στή σελίδα 65, στίχο 15, ἀντὶ Μουσιάρας - Μουτσιάρας
Στή σελίδα 68, στίχο 68, ἀντὶ ὄνειροπόλο - ὄνειροπόλο
Στή σελίδα 69, στίχο 3, ἀντὶ Ζητούσανα - Ζητούσανε
Στή σελίδα 71, στίχο 4, ἀντὶ κοιμήσουν - κοιμήσου
Στή σελίδα 72, στίχο 19, ἀντὶ σαρακατσανέου - σαρακατσανέου
Στή σελίδα 73, στίχο 12, ἀντὶ Καραθανάσης - Καραθανάσης
Στή σελίδα 82, στίχο 28, ἀντὶ καπάπι - καπάκι
Στή σελίδα 83, στίχο 9, ἀντὶ θέλειε - θέλει
Στή σελίδα 83, στίχο 20 ἀντὶ κάθετα - κάθετα
Στή σελίδα 84, στίχο 1, ἀντὶ συντάραι - συντάραι
Στή σελίδα 85, στίχο 11, ἀντὶ Καρβουνίων - Καμβουνίων
Στή σελίδα 92, στίχο 30, ἀντὶ ἐπιστήμονες - ἐπιτήμονες
Στή σελίδα 92, στίχο 30, ἀντὶ Γασδικῶτες - Γαρδικιῶτες
Στή σελίδα 93, στίχο 6, ἀντὶ ἀντυπίατρος - ἀνθυπίατρος
Στή σελίδα 93, στίχο 23, ἀντὶ διαγραφὴ ἑνὸς ὀνόματος
Στή σελίδα 93, στίχο 26, ἀντὶ Γρηγόδιος - Γρηγόριος
Στή σελίδα 93, στίχο 35 ἀντὶ Γρηγόδης - Γρηγόρης
Στή σελίδα 95 στίχο 5, ἀντὶ Γαρδικιωτῶν - Γαρδικιωταίων

Ὁ μακαρίτης Κεραμόπουλος λοιπόν γράφει καὶ ὑποστηρίζει στὸ βιβλίον του τὸ ὁποῖο ἐκδόθηκε τὸ 1939, ὅτι οἱ Βλάχοι, δὲν εἶναι οὔτε Ἰταλοί, οὔτε Ρωμαῖοι, οὔτε Ξένοι λεγεωνάριοι, μήτε Δακορουμάνοι κ.λ.π., ἀλλὰ εἶναι μόνο ἐντόπιοι στρατιῶτες πού φρουροῦσαν τὰ σύνορα, τίς ὀρεινὲς διαβάσεις καὶ φρόντιζαν γιὰ τὴν τάξη, τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν προστασία τῶν οἰκογενειῶν τους ἀπὸ Ξένους ἐπιδρομεῖς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ κράτους ἦταν ἡ Λατινικὴ, ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τὴ μιλοῦν ἔστω καὶ μικτὴ, ἀρκοῦσε μόνο νὰ συνεννοοῦνταν μεταξὺ τους. Ἐξ ἄλλου τὰ παιδιὰ τους στρατεύονταν ὑποχρεωτικὰ καὶ μάθαιναν τὴ Λατινικὴ, λέγει δὲ ὁ Κεραμόπουλος πῶς οἱ Βλάχοι ἦταν πιθανὸ οἱ καθαρῶτεροι Ἕλληνες, ἐπειδὴ Ζοῦσαν στὰ βουνὰ καὶ δὲν ἔρχονταν σὲ ἐπιμειξία μὲ τοὺς Ξένους κατακτητὲς τῆς χώρας μας.

Τίς γνώμες τοῦ Κεραμόπουλου παραδέχθηκαν σάν σωστὲς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πού ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ Κουτσοβλάχικο Ζήτημα.

Ὁ μακαρίτης ἐπίσης Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Καθηγητὴς Πανεπιστημίων Νίκος Βῆς ἔλεγε συχνὰ σὲ συνουσίαις μας, ὅτι ὅλοι οἱ Βλάχοι τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου εἶναι Ἕλληνες.

Τίς ἀπόψεις αὐτὲς παραδέχθηκε σάν πραγματικὲς τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, κ' ὁ ἀνθρωπολόγος κ. Ἄρης Πουλιανός, ἔπειτα ἀπὸ ἔρευνες κ' ἀνθρωπο — κраниομετρικὲς μελέτες πού ἔκαμε.

Πρῶτος ἀναφέρει τὴ λέξη Β λ ά χ ο ς , ὁ Βυζαντινὸς Γ. Κεδρηνός τὸν 11ο αἰῶνα. Ἐγραψα τίς λίγες αὐτὲς γραμμὲς γιὰ τὴν καταγωγὴ τῶν βλάχων, γιατί καὶ οἱ Γαρδικιώτες ἀνήκουν στὴν τάξη αὐτὴ τῆς γνήσιας ἑλληνικῆς φυλῆς.

ΜΝΗΜΕΙΟ ΠΕΣΟΝΤΩΝ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

Τὸ δεῦτερο μόνιμο, μεγαλόπρεπο καὶ μαρμάρينو ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΩΝ ΠΕΣΟΝΤΩΝ στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους τοῦ ἔθνους Γαρδικιωτῶν, στήθηκε στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ στίς 26 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1973, ἐπὶ Προέδρου κ. Τάκη Γ. Πελεκούδα. Εἶναι ἔργο τοῦ Θεσσαλοῦ Γλύπτη καὶ Καθηγητῆ κ. Μίμη Γεντέκου.

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΣΟΝΤΩΝ

1912 — 1922

1912 — Ἄθαν. Γρ. Καρανάσιος — Ἄνθυπ.

— Γρηγ. Στεργιόπουλος — Ἄνθυπ.

— Χρῖς. Στεργιόπουλος — Ἄνθυπ.

1922 — Χ.Α. Μπουρούσας — λοχίας

Ν. Κ. Μπαταγιάννης — δεκανέας

— Κ. Ι. Κουτσονάσιος — δεκανέας

— Δ. Β. Μητρέλλης — ὑποδεκανέας

— Γ. Ι. Ἀστρέχας — στρατιώτης

★

- Β. Γρ. Βράκας — στρατιώτης
- Γ. Α. Βενέτης — στρατιώτης
- Α. Σ. Γκαγκανάσιος — στρατιώτης
- Γ. Χ. Κουτσογιάννης — στρατιώτης
- Γ. Α. Κουτής — στρατιώτης
- Α. Ν. Καρατζούνης — στρατιώτης
- Κ. Χ. Κουμπής — στρατιώτης
- Α. Κ. Κοθώνης — στρατιώτης
- Ε. Δ. Μπαταγιάννης — στρατιώτης
- Ν. Χ. Μπρουζούκης — στρατιώτης
- Χ. Ε. Μότσιος — στρατιώτης
- Α. Γ. Ντίμτσας — στρατιώτης
- Ι. Χ. Ναζάρης — στρατιώτης
- Α. Χ. Ντόντος — στρατιώτης
- Σ. Α. Παπαχρίστος — στρατιώτης
- Δ. Ι. Παππας — στρατιώτης
- 1922 — Ι. Κ. Τόγελος — στρατιώτης
- Δ. Ι. Τσουλούφας — στρατιώτης
- Γ. Δ. Τσιρογιάννης — στρατιώτης
- Σ. Χ. Τσακνής — στρατιώτης
- Χ. Ν. Χολέβας — στρατιώτης
- Α. Χ. Χολέβας — στρατιώτης
- Κ. Ν. Μπεμπέζας — στρατιώτης
- Γ. Σπ. Πλεξίδας — στρατιώτης
- Γ. Α. Μελισουργός — στρατιώτης
- 1940 — 1941
- Π. Άμβράζης — λοχίας
- Θ. Καρατζούνης — λοχίας
- Γ. Ι. Ντόντος — λοχίας
- Α. Ε. Καραϊσκος — λοχίας
- Β. Ν. Βράκας — δεκανέας
- Γ. Γ. Μπουραζάνας — στρατιώτης
- Β. Χ. Μπαμπούρης — στρατιώτης
- Α. Μ. Ναζάρης — στρατιώτης
- Α. Γ. Τσουλούφας — στρατιώτης
- Δ. Α. Παπαχρίστος — στρατιώτης
- 1941 — 1949
- Ε. Β. Βλαχοκώστας — στρατιώτης
- Α. Ι. Μπακόσης — στρατιώτης
- Α. Ν. Σαρακατσιάνος — λοχίας
- Σ. Ι. Βελής — στρατιώτης
- Γ. Ν. Κάκιος — στρατιώτης

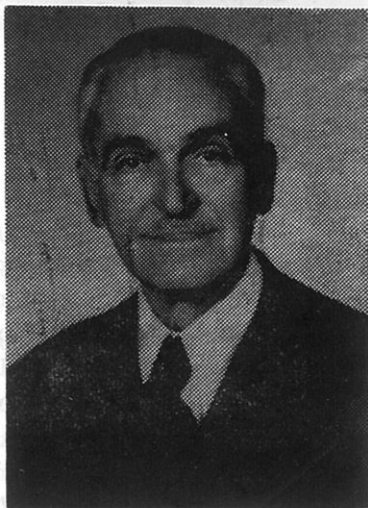
Λίγα λόγια

Γιά τὸ συγγραφέα τοῦ βιβλίου

Ὁ παιδικὸς μου φίλος, διαλεχτὸς Γαρδικιώτης καὶ συγγραφέας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ κ. Ἀχιλλέας Γρ. Καρανάσιος, γεννήθηκε στὰ Τρίκαλα τὸ Μάρτιο τοῦ 1904, ὅπου διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἡ ἰδιαίτερη, ὅμως, πατρίδα του, εἶναι τὸ Γαρδίκι τοῦ ἄλλοτε Δήμου Ἀθαμάνων ἢ Ἀθαμανίας (Πίνδου).

Τὸ 1922 ἐγγράφηκε στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ μετὰ διετῆ φοίτηση ἐπιτυχῆ μεταγράφηκε στὴν Ὀδοντιατρικὴ Σχολὴ τοῦ ἴδιου Πανεπιστημίου, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποφοίτησε τὸ 1928 μὲ τὸν ἐπίζηλο βαθμὸ «Λίαν Καλῶς».

Ἀσκήσε τὸ ἐπάγγελμά του στὸ Γαρδίκι, Λάρισα καὶ Τρίκαλα.

Ἀπὸ νεαρῆ ἡλικία διάβαζε κι ἔγραφε πολὺ καὶ συχνὰ ἐμφανίζονταν σὲ τοπικὲς καὶ ἄλλων πόλεων ἐφημερίδες, περιοδικὰ καὶ βιβλία, καὶ ἦταν ἀνταποκριτὴς κι ἀντιπρόσωπος πολλῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν στὰ Τρίκαλα.

Ἰδρυσε πολλὰ πνευματικὰ κι ἐκπολιτιστικὰ Σωματεῖα στὰ Τρίκαλα ἀπὸ μαθητὴς ἀκόμα, στὴν Ἀθῆνα σὰν φοιτητὴς καὶ στὴ Λάρισα, ὅπου ἄσκησε τὸ ἐπάγγελμά του.

Ἐπίσης ἐξέδωκε τὰ περιοδικὰ «Θεσσαλικά Γράμματα» στὴ Λάρισα τὸ 1930 καὶ «Μετέωρα» στὰ Τρίκαλα τὸ 1947, καθὼς καὶ τὴν ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα «Τρικαλινὸ Βῆμα» τὸ 1959.

Ἀπὸ πολλὰ χρόνια τώρα εἶναι μέλος τακτικὸ τοῦ «Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν», τῆς «Ἐνώσεως Ἑλλήνων Συγγραφέων καὶ Δημοσιογράφων Τουρισμοῦ», τῆς «Ἐταιρείας Ἑλλήνων Δημοσιολόγων» καὶ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρείας Θεσσαλῶν Ἀθηνῶν», ἰδρυτὴς καὶ Α΄ Ἀντιπρόεδρος τοῦ «Συνδέσμου Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Θεσσαλίας» ὁ ὁποῖος ὀργάνωσε τὸ Α΄ Λογοτεχνικὸ Πανελλήνιο Συνέδριο στὴ Λάρισα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1966, καὶ πολλῶν ἄλλων συλλόγων.

Τὸ 1945 ἰδρυσε στὴν πόλη τῶν Τρικάλων τὸν «Ἐκδρομικὸ καὶ Μορφωτικὸ Ὀμιλο Τρικάλων», τοῦ ὁποίου προήδρευσε ἐπὶ πολλὰ χρόνια καὶ μὲ αὐτὸν ἔχει διοργανώσει καὶ δημιουργήσει ἓνα τεράστιο πνευματικὸ κι ἐκπολιτιστικὸ ἔργο. Μέσα ἀπὸ τὸν ΕΜΟΤ ἔκτισε ὀρειβατικὸ καταφύγιο στὸν Κόζιακα. Ἐξωκκλήσιο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὰ Λιεβάδια Περ-

τουλίου, έχει στήσει τις προτομές του Χριστόδ. Χατζηπέτρου στα Τρίκαλα και Καλαμπάκα, του Κλαύδιου Μαρκίνα και Άλεκου Χατζηγάκη στα Τρίκαλα. Είναι ο μόνος που έχει γράψει σωρεία άρθρων και περιγραφών του για την πατρίδα μας Γαρδίκι.

Στή Λάρισα έστησε την προτομή του τραγουδιστή Κώστα Κρυστάλλη.

Άκόμα χρημάτισε Γεν. Γραμματέας και πρόεδρος της «Τοπικής Επιτροπής Τουρισμού Τρικάλων» και του «Όδοντιατρικού Συλλόγου Τρικάλων» και Λαρίσης.

Αναρρίθμητα κομμάτια του έχουν δημοσιευθεί σε εφημερίδες και περιοδικά.

Το 1956 εκδόθηκε το πρώτο του βιβλίο «Παλιά Πνευματικά Τρίκαλα» και το 1978 το δεύτερο «Μεγάλοι Ευεργέτες Τρικάλων», το τωρινό είναι το τρίτο, κι' έχει άκόμα πολλά άλλα προς έκδοση.

Ο άλλοτε πρόεδρος του «Συνδέσμου Ελλήνων» Λογοτεχνών κ. Γεώργ. Σταμπολής και οι λογοτέχνες Τάκης Δόξας, Φοίβος Δέλφης, Κωστής Λάμπρου, Πάνος Γρίσπος, Βάσος Κωνσταντινόπουλος, Διον. Χατζίδης, Θ. Σιαμαντάς, Δ. Λαζογιώργος, Ν. Τρίχας, Γ. Σταγέας, Κ. Σταυρόπουλος, Χ. Δημόφιλος κ.ά. έχουν ασχοληθεί κι έχουν γράψει για τη ζωή και το έργο του ενώ άρθρα ειδικά γι' αυτόν έχουν περιληφθή στη μεγάλη δωδεκάτομη «Εγκυκλοπαίδεια Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» του Χάρη Πάτη, στην «Εγκυκλοπαίδεια «Οι Έλληνες Γιατροί Λογοτέχνες» του Στέλιου Σπεράντσα, στην Διάρκη Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας του κ. Μιχάλη Σταφυλά στο περιοδικό του «Θεσσαλική Έστια» κ.λ.π.

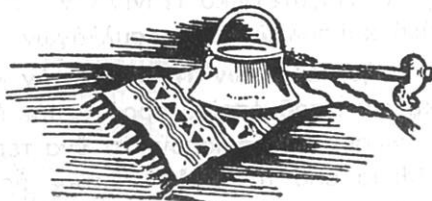
Στις 7 Μαρτίου του 1967 στα Άνάκτορα Αθηνών παρασημοφορήθηκε για το έργο του από τον τότε ανώτατο άρχοντα, με το Χρυσό Σταυρό του Τάγματος του Φοίνικα, επίσης βραβεύθηκε από την Ακαδημία Αθηνών, Σύνδεσμο Γραμμάτων — Τεχνών Θεσσαλίας, Ιστορική — Λαογραφική Έταιρεία Θεσσαλών Αθηνών, Ένωση Συγγραφέων — Δημοσιογράφων Τουρισμού, Όμοσπονδία Εκδρομικών Σωματείων Ελλάδος, Νομαρχία Τρικάλων, ΕΜΟΤ, «Σύλλογο Ελλήνων Λογοτεχνών», «Όμιλο Φυσιολατρών Λαρίσης», «Όμιλο Εκδρομών Λαρίσης».

Εύχομαι να ζήσει κι' άλλα χρόνια πολλά ο συγγραφέας του βιβλίου αυτού, για να προσφέρει κι άλλες υπηρεσίες του στο χωριό μας πρώτα, στα Τρίκαλα ύστερα και στη χώρα μας γενικότερα.

Σεπτέμβριος 1979

ΒΗΣΣΑΡΗΣ ΙΩΑΝ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ

Δικηγόρος — Αθήνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Πρόλογος	σελ.	3
2. Στο Γαρδίκι—ποίημα Δημήτρη Σαραγιώτη	»	5
3. Ταξειδι για τόν Άσπροπόταμο—Γαρδίκι	»	7
4. Νικολός Στουρνάρης — ποίημα	»	17
5. Πίνδος και Άθαμανικά βουνά	»	17
6. Ή μάχη τής Καλαμπάκας κι ό Χατζηπέτρος—δημοτ. τραγούδι	»	20
7. Παπα—Θύμιος Μπλαχάβας—1808—δημοτικό τραγούδι	»	20
8. Στά Περτουλιώτικα Λειβάδια—χρονογράφημα	»	21
9. Πετρολογική—γεωλογική σύσταση Άθαμανικῶν βουνῶν	»	23
10. Γρηγόρης Λιακατάς—1826— δημοτικό τραγούδι	»	24
11. Άσπροπόταμος — Άχελῶς	»	25
12. Τραγούδι άπαντοχῆς — δημοτικό	»	26
13. Άθαμανία	»	27
14. Βασιλιάς Άθάμας	»	27
15. Άθαμάνες	»	28
16. Τό Γαρδίκι—ποίημα Άλέκου Χατζηγάκη	»	28
17. Τό Γαρδίκι Άσπροποτάμου, Άθαμάνων—Άθαμανίας	»	29
18. Τέσσερα Δημοτικά τραγούδια	»	37
19. Γαρδικιώτικος γάμος κι άρραβῶνες	»	38
20. Ό Άρματολός Μεϊντάνης— Άποστ. Βακαλόπουλου	»	48
21. Έξοχές για περίπατο στό Γαρδίκι	»	52
22. Ό Καπετάν Γιῶργος Καταραχιᾶς	»	52
23. Έκκλησίες τοῦ χωργιοῦ	»	54
24. Τό Γαρδικιώτικο πανηγύρι	»	57
25. Ό Δάσκαλος Μπουζίκας—χρονογράφημα	»	61
26. Ό Λεβεντόγερος—"Ονειρο Κυνηγοῦ—Τό όρφανό, Δ. τραγ.	»	62
27. Ό ποιητής Σπῦρος Ματσούκας και τό Γαρδίκι	»	63
28. Βλάχοι τ' Άσπροποτάμου—Ή Βλαχοπούλα—δημ. τραγούδια	»	72
29. Δήμαρχοι και Κοινοτάρχες Γαρδικίου 1883—1979	»	73
30. "Έργα και ἡμέρες τῶν προέδρων μας	»	74
31. Ό Ζήντρος, στά Τρίκαλα πηγαίνει— Ό Τσάνο Άγάς, δ. τραγ.	»	77
32. Δασοτουριστικές έκδηλώσεις τοῦ 1968	»	78
33. Λαϊκές παροιμίες πού λέγονται στό Γαρδίκι	»	81
34. Ή καταστροφή τοῦ Γαρδικίου από τοῦς Γερμανούς	»	84
35. Γαρδικιώτες ἐπιστήμονες—παλιοί και νεώτεροι	»	92
36. Μεγάλες οικογένειες, Πύργοι, Ραφτάδες, κτην)φοι, άγωγιάτες	»	94
37. Μαντριά — Μύλοι — Μαντάνια	»	97
38. Ένδυμασίες	»	98
39. Λαϊκά τραγούδια — όργανοπαίχτες	»	99
40. Κυνηγοί — φωτογράφοι — Σύλλογοι Γαρδικιωτῶν	»	100

